

55921

**TÜRKİYE'DE VE AVRUPA TOPLULUĞU'NA ÜYE ÜLKELERDE
ÇEVRE YÖNETİMİ VE AVRUPA TOPLULUĞU ÇEVRE
POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çev. Müh. Nevin ÖZTÜRK

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25 Haziran 1996

Tezin Savunulduğu Tarih : 13 Haziran 1996

Tez Danışmanı : Doç. Dr. İsmail TORÖZ

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Bilsen Beler BAYKAL

: Doç. Dr. Cumali KINACI

HAZİRAN 1996

ÖNSÖZ

Bu tez, çevre kirliliği ile mücadele konusunda çevre yönetimi açısından Türkiye ve Avrupa Ülkeleri arasındaki farklılıkları açıklamanın yanısıra, çevre yönetimi konusunda eksikliği duyulan temel bazı bilgilerin toplu halde bulunabileceği bir kaynak özelliği taşımaktadır. Ülkemizde çevre yönetimi ile ilgili olarak yapılması gereken yeni düzenlemelerin öneriler halinde sunulduğu bu tezin, diğer çalışmalara faydalı olacağını düşünmekteyim.

Çalışmalarım esnasında bana yol gösteren sayın hocam Doç. Dr. İsmail TORÖZ'e, her türlü yardımı veren sevgili eşime, sıkıntılara katlanan aileme ve her zaman destek olan arkadaşım Şebnem'e teşekkür ederim.

20.05.1996

Nevin ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY.....	xiv
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Genel.....	1
1.2. Çevre Yönetiminin Önemi.....	5
BÖLÜM 2. TÜRKİYE İLE İLGİLİ İSTATİSTİKSEL	
VERİLER.....	7
2.1. Türkiye'nin Mevcut Kaynakları.....	7
2.2. Türkiye'de Çevre Kirliliği'nin Boyutları.....	16
BÖLÜM 3. TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ.....	21
3.1. Türkiye'de Çevre Yönetim Birimleri.....	21
3.1.1. Çevre Bakanlığı.....	21
3.1.1.1. Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş Aşamaları.....	21
3.1.1.2. Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş Amacı.....	22
3.1.1.3. Çevre Bakanlığı'nın Görevleri.....	22
3.1.1.4. Çevre Bakanlığı Teşkilatı.....	24
3.1.2. Diğer Bakanlıklar.....	24
3.1.2.1. Sağlık Bakanlığı.....	24
3.1.2.2. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı.....	24
3.1.2.3. İçişleri Bakanlığı.....	27
3.1.2.4. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.....	27
3.1.2.5. Orman Bakanlığı.....	28
3.1.2.6. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.....	28
3.1.2.7. Kültür Bakanlığı.....	28
3.1.2.8. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı.....	28
3.1.2.9. Maliye Bakanlığı.....	29
3.1.2.10 Turizm Bakanlığı.....	29
3.1.3. Yerel Yönetimler.....	29
3.1.3.1. İl Özel İdaresi.....	29
3.1.3.2. Belediye İdaresi.....	31
3.1.3.3. Köy İdaresi.....	32
3.1.4. Diğer İlgili Kuruluşlar	32
3.1.4.1. Türk Standartları Enstitüsü.....	32
3.1.4.2. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu.....	32
3.2. Türkiye'de Çevre İle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	33
3.2.1. Çevre İle İlgili Karamameler.....	33
3.2.2. Çevre İle İlgili Kanunlar.....	33
3.2.3. Çevre İle İlgili Yönetmelikler,Tüzükler.....	35

3.2.4. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler.....	37
BÖLÜM 4. AVRUPA TOPLULUĞUNA ÜYE ÜLKELERE	
AİT İSTATİSTİKSEL VERİLER.....	39
4.1. Avrupa Ülkelerindeki Mevcut Kaynaklar.....	39
4.2. Avrupa Ülkelerinde Çevre Kirliliği'nin Boyutları.....	44
BÖLÜM 5. AVRUPA TOPLULUĞUNA ÜYE ÜLKELERDE	
ÇEVRE YÖNETİMİ.....	50
5.1. Belçika.....	50
5.1.1. Genel.....	50
5.1.2. Ulusal Yapı.....	50
5.1.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	51
5.1.3.1. Sağlık ve Çevre Bakanlığı.....	51
5.1.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	53
5.1.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	53
5.1.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	59
5.1.4. Faaliyet Alanları.....	61
5.1.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	61
5.1.4.2. İzin Verme Yapısı.....	61
5.1.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	61
5.1.5. Destek Yapısı.....	61
5.2. Danimarka.....	62
5.2.1. Genel.....	62
5.2.2. Ulusal Yapı.....	62
5.2.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	63
5.2.3.1. Çevre Bakanlığı.....	63
5.2.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	66
5.2.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	66
5.2.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	66
5.2.4. Faaliyet Alanları.....	66
5.2.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	66
5.2.4.2. İzin Verme Yapısı.....	67
5.2.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	67
5.2.5. Destek Yapısı.....	68
5.3. Almanya.....	68
5.3.1. Genel.....	68
5.3.2. Ulusal Yapı.....	68
5.3.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	70
5.3.3.1. Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı.....	70
5.3.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	71
5.3.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	71
5.3.3.4. Kurumlar Arası İlişkiler.....	72
5.3.4. Faaliyet Alanları.....	75
5.3.4.1. İzin Verme Yapısı.....	75
5.3.4.2. Arazi Kullanımı Planlaması.....	76
5.3.4.3. Topluluk ve Uluslararası İlişkiler.....	76
5.3.5. Destek Yapısı.....	76

5.4. Yunanistan.....	78
5.4.1. Genel.....	78
5.4.2. Ulusal Yapı.....	78
5.4.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	78
5.4.3.1. Çevre, Planlama ve Bayındırlık Bakanlığı.....	78
5.4.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	80
5.4.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	80
5.4.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	82
5.4.4. Faaliyet Alanları.....	82
5.4.4.1. İzin Verme Yapısı.....	82
5.4.4.2. Arazi Kullanımı Planlaması.....	83
5.4.5. Destek Yapısı.....	83
5.5. İspanya.....	83
5.5.1. Genel.....	83
5.5.2. Ulusal Yapı.....	83
5.5.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	83
5.5.3.1. Çevre	83
5.5.3.1.1. Bayındırlık Bakanlığı.....	84
5.5.3.1.2. Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı.....	86
5.5.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	86
5.5.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	87
5.5.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	87
5.5.4. Faaliyet Alanları.....	87
5.5.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	87
5.5.4.2. İzin Verme Yapısı.....	90
5.5.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	90
5.5.5. Destek Yapısı.....	90
5.6. Fransa.....	90
5.6.1. Genel.....	90
5.6.2. Ulusal Yapı.....	91
5.6.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	91
5.6.3.1. Çevre Bakanlığı.....	92
5.6.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	92
5.6.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	93
5.6.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	97
5.6.4. Faaliyet Alanları.....	98
5.6.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	98
5.6.4.2. İzin Verme Yapısı.....	98
5.6.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	98
5.6.5. Destek Yapısı.....	98
5.7. İrlanda.....	100
5.7.1. Genel.....	100
5.7.2. Ulusal Yapı.....	100
5.7.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	100
5.7.3.1. Çevre Bölümü.....	100
5.7.3.2. Diğer Bölümler.....	101
5.7.3.3. Lokal Yapılar.....	104
5.7.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	104
5.7.4. Faaliyet Alanları.....	105
5.7.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	105
5.7.4.2. İzin Verme Yapısı.....	105
5.7.5. Destek Yapısı.....	105

5.8. İtalya.....	106
5.8.1. Genel.....	106
5.8.2. Ulusal Yapı.....	106
5.8.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	107
5.8.3.1. Çevre Bakanlığı.....	107
5.8.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	108
5.8.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	110
5.8.4. Faaliyet Alanları.....	111
5.8.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	111
5.8.4.2. İzin Verme Yapısı.....	111
5.8.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	111
5.8.5. Destek Yapısı.....	112
5.9. Lüksemburg.....	112
5.9.1. Genel.....	112
5.9.2. Ulusal Yapı.....	112
5.9.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	113
5.9.3.1. Planlama ve Çevre Bakanlığı.....	113
5.9.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	114
5.9.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	114
5.9.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	115
5.9.4. Faaliyet Alanları.....	115
5.9.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	115
5.9.4.2. İzin Verme Yapısı.....	115
5.9.5. Destek Yapısı.....	115
5.10. Hollanda.....	115
5.10.1. Genel.....	115
5.10.2. Ulusal Yapı.....	116
5.10.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	117
5.10.3.1. Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı.....	117
5.10.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	118
5.10.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	119
5.10.3.4. Kurumsal İlişkiler.....	119
5.10.4. Faaliyet Alanları.....	121
5.10.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	121
5.10.4.2. İzin Verme Yapısı.....	121
5.10.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	122
5.10.5. Destek Yapısı.....	122
5.11. Portekiz.....	123
5.11.1. Genel.....	123
5.11.2. Ulusal Yapı.....	123
5.11.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma.....	124
5.11.3.1. Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı.....	124
5.11.3.2. Diğer Bakanlıklar.....	126
5.11.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	126
5.11.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	126
5.11.4. Faaliyet Alanları.....	127
5.11.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	127
5.11.4.2. İzin Verme Yapısı.....	127
5.11.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	127
5.12. Büyük Britanya.....	127
5.12.1. Genel.....	127
5.12.2. Ulusal Yapı.....	128

5.12.3. Çevre ile ilgili İdari Yapılanma.....	128
5.12.3.1. Çevre Bölümü.....	128
5.12.3.2. Diğer Bölümler.....	133
5.12.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar.....	133
5.12.3.4. Koordinasyon Yapısı.....	134
5.12.4. Faaliyet Alanları.....	134
5.12.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması.....	134
5.12.4.2. İzin Verme Yapısı.....	134
5.12.4.3. Arazi Kullanımı Planlaması.....	135
5.12.5. Destek Yapısı.....	136
BÖLÜM 6. AVRUPA TOPLULUĞU İDARİ YAPISI VE	
ÇEVRE YÖNETİMİ.....	137
6.1. Genel.....	137
6.2. Avrupa Topluluğu'nun İdari Yapısı.....	137
6.2.1. Avrupa Topluluğu'nun Genel İdari Organları.....	138
6.2.2. Avrupa Topluluğu'nun Çevresel İdare Yapısı.....	139
6.3. Avrupa Topluluğu Çevre Politikalarının Hukuki Yapısı.....	140
6.4. Avrupa Topluluğu'nda Çevresel Politikaların Gelişimi.....	142
6.4.1. Birinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı.....	144
6.4.2. İkinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı.....	145
6.4.3. Üçüncü 5 Yıllık Çevre Eylem Programı.....	146
6.4.4. Dördüncü 5 Yıllık Çevre Eylem Programı.....	147
6.4.5. Beşinci Çevre Eylem Programı.....	149
6.4.5.1. Genel.....	149
6.4.5.2. Uluslararası Alanda Topluluğun Görevleri.....	152
6.4.5.3. Yeni Çevre ve Gelişme Stratejileri.....	153
6.4.5.4. Çevresel Mücadele ve Öncelikler.....	155
6.4.5.5. Hedef Sektörler.....	155
6.4.5.5.1. Endüstri.....	156
6.4.5.5.2. Enerji.....	157
6.4.5.5.3. Ulaştırma.....	157
6.4.5.5.4. Tarım.....	158
6.4.5.5.5. Turizm.....	159
6.4.5.6. Araçların Sınırlarının Genişlemesi.....	160
6.4.5.7. Çevrenin Durumu: İlerlemeler ve Beklenenler.....	161
6.4.5.8. Yetkili Kuruluşlar.....	162
6.5. Avrupa Topluluğu Çevre Mevzuatı.....	163
6.6. Avrupa Topluluğu Destek Yapısı.....	165
6.8. Avrupa Topluluğu Çevre Araştırmaları.....	165
6.9. Avrupa Topluluğu'nun Taraf Olduğu Antlaşmalar.....	166
BÖLÜM 7. TÜRKİYE'DE YENİ ÇEVRE YÖNETİMİ İÇİN	
ÖNERİLER VE SONUÇ.....	168
7.1. Çevre Bakanlığı'nın Problemlerinin Tespiti.....	168
7.2. Yeni Yönetim Modeli İçin Öneriler.....	170
7.3. Sonuç.....	181

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1.1.	Dünyadaki Nüfus Değişimleri.....	2
Şekil 1.2.	Dünyadaki Doğal Kaynaklarda Kişi Başına Düşen Alan Azalımı.....	3
Şekil 2.1.	Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfus Dağılımı.....	7
Şekil 2.2.	Türkiye'de Ormanların Bölgelere Göre Dağılımı.....	9
Şekil 2.3.	Türkiye'nin Su İhtiyacı.....	10
Şekil 2.4.	Sektörel Enerji Tüketim Payları.....	11
Şekil 2.5.	Türkiye'de Kömür ve Petrol Rezervleri.....	11
Şekil 2.6.	Kuruluş Yıllarına Göre İmalat Sanayi.....	14
Şekil 2.7.	İşgücünün Sektörel Dağılımı.....	15
Şekil 2.8.	Yüzeysel Sularda Ölçülmüş En Büyük Koliform Konsantrasyonları.....	17
Şekil 3.1.	Çevre Bakanlığı Teşkilat Şeması.....	25
Şekil 3.2.	Yerel Yönetimlerin İdari Yapısı.....	30
Şekil 4.1.	Ülkelerarası Alan Karşılaştırması.....	40
Şekil 4.2.	Ülkelerarası Nüfus Karşılaştırması.....	40
Şekil 4.3.	Ülkelerin Genel Su İhtiyacını Gidermek İçin Kullanılabilir Hale Getirdikleri Toplam Su Miktarı.....	42
Şekil 4.4.	Ülkelere Göre Bazı Türlerin Dağılımı.....	42
Şekil 4.5.	Ülkelerin 1988 Yılı Enerji Üretim ve Tüketimleri.....	43
Şekil 4.6.	Ülkelerin Yol Yoğunluğu.....	43
Şekil 4.7.	Ülkelere Göre 1988 Yılı SO ₂ ve NO _x Değerleri.....	44
Şekil 4.8.	Ülkelere Göre 1988 Yılı APM ve NH ₃ Değerleri.....	45
Şekil 4.9.	Ülkelere Göre 1987 Yılı Evsel Atık Üretim Miktarları.....	46
Şekil 4.10.	Avrupa'da Ozon Miktarında Azalım.....	46
Şekil 4.11.	Yıllık Orman Kesme Oranındaki Net Artış.....	47
Şekil 4.12.	Kullanılan Orman Alanı Başına Yeniden Yetiştirilen Orman Alanı.....	47
Şekil 4.13.	Bölgelere Göre Orman Yangını Durumu.....	48

Şekil 5.1.	Belçika'nın Ulusal İdare Şeması.....	50
Şekil 5.2.	Belçika Ulusal Çevre Bakanlığı Organizasyon Şeması.....	52
Şekil 5.3.	Walon Bölgesel İdari Şeması.....	55
Şekil 5.4.	Walon Bölgesel İdaresi Doğal Kaynaklar ve Çevre Genel Direktörlüğü.....	56
Şekil 5.5.	Flander Bölgesi İdari Şeması.....	57
Şekil 5.6.	Flander Bölgesel İdaresi Çevre, Doğal Kaynaklar ve Alan Kullanımı Bölümü.....	58
Şekil 5.7.	Brüksel Bölgesel Yönetim Şeması.....	60
Şekil 5.8.	Danimarka İdari Yapısı.....	62
Şekil 5.9.	Danimarka Çevre Bakanlığı İdari Şeması.....	64
Şekil 5.10.	Almanya'nın İdari Yapısı.....	69
Şekil 5.11.	Almanya Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı Yapısı.....	73
Şekil 5.12.	Almanya'da Çevre İle İlgili Diğer Kuruluşlar.....	74
Şekil 5.13.	Yunanistan'ın İdari Şeması.....	78
Şekil 5.14.	Yunanistan Çevre,Planlama ve Bayındırlık Bakanlığı Şeması.....	79
Şekil 5.15.	Yunanistan'da Çevre İle İlgili Diğer Bakanlıklar.....	81
Şekil 5.16.	İspanya Ulusal İdari Yapı.....	84
Şekil 5.17.	İspanya'da Çevre ile İlgili Bakanlıkların İdari Yapısı.....	85
Şekil 5.18.	Andalucia Bölgesi Çevre Ajansı.....	88
Şekil 5.19.	Valencia Çevre Bölümü İdari Şeması.....	89
Şekil 5.21.	Fransa İdari Yapı.....	91
Şekil 5.22.	Fransa Çevre Bakanlığı İdari Yapısı.....	94
Şekil 5.23.	Fransa Bölgesel İdare Şekli.....	95
Şekil 5.24.	Fransa Bölgesel İdare Yapısı.....	96
Şekil 5.25.	Fransa Çevre Enstitüsü Yapısı.....	99
Şekil 5.26.	İrlanda Ulusal İdare Şeması.....	100
Şekil 5.27.	İrlanda Çevre İdare Yapısı.....	102
Şekil 5.28.	İrlanda Çevre Departmanı.....	103
Şekil 5.29.	İtalya Ulusal İdare Yapısı.....	107
Şekil 5.30.	İtalya Çevre Bakanlığı İdari Yapı.....	109
Şekil 5.31.	Lüksemburg Çevre Bakanlığı İdari Yapısı.....	113
Şekil 5.32.	Hollanda Ulusal İdare Yapısı.....	116

Şekil 5.33.	Hollanda Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı İdari Yapı.....	118
Şekil 5.34.	Hollanda Çevre Genel Direktörlüğü İdare Yapısı.....	120
Şekil 5.35.	Portekiz İdari Yapısı.....	123
Şekil 5.36.	Portekiz Çevre Bakanlığı İdari Yapısı.....	125
Şekil 5.37.	Büyük Britanya İdari Yapısı.....	128
Şekil 5.38.	Büyük Britanya Çevre İdari Yapısı.....	130
Şekil 5.39.	Büyük Britanya Çevre Grubu İdari Yapısı.....	131
Şekil 5.40.	Her Majesty's Kirlilik Kontrol Birimi İdari Yapısı.....	132
Şekil 6.1.	A.T. Beşinci Çevre Eylem Programı Stratejileri.....	154
Şekil 7.1.	Önerilen Planlama ve Çevre Bakanlığı İdari Yapısı.....	173
Şekil 7.2.	Önerilen Planlama Bölümü İdari Yapısı.....	174
Şekil 7.3.	Önerilen Çevre Bölümü İdari Yapısı.....	175
Şekil 7.4.	Önerilen Planlama Sisteminin İşleyiş Şeması.....	176
Şekil 7.5.	Önerilen Kontrol Sisteminin İşleyiş Şeması.....	177
Şekil 7.6.	Önerilen Kirlilik Tespit Ağı Modeli.....	181

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1.1.	Dünya Petrol Rezervleri.....	3
Tablo 1.2.	Dünyadaki Önemli Bazı Petrol Kazaları.....	3
Tablo 1.3.	Kanalizasyona Bağlı Olan Nüfus.....	4
Tablo 1.4.	Dünyadaki Memeli Hayvan Türlerinin Çağlara Göre Yokoluş Hızları.....	4
Tablo 2.1.	Türkiye’de Toprağın Kullanılması.....	8
Tablo 2.2.	Ormanların İşlevlerine Göre Dağılımı.....	8
Tablo 2.3.	25.000’den Fazla Su Kuşu Barındıran Sulak Alanlar.....	9
Tablo 2.4.	Özel Çevre Koruma Bölgeleri.....	9
Tablo 2.5.	Türkiye’nin Su Kaynaklarının Dağılımı.....	10
Tablo 2.6.	Türkiye’de Su Kullanımının Dağılımı.....	10
Tablo 2.7.	Türkiye’nin Birincil Enerji Üretimi.....	12
Tablo 2.8.	Türkiye’nin Birincil Enerji Tüketimi.....	13
Tablo 2.10.	Türkiye Rafinerilerinin Kapasitesi.....	14
Tablo 2.11.	Kömürlü Termik Santrallerin Güçleri.....	14
Tablo 2.12.	Ekonomik Göstergeler.....	15
Tablo 2.13.	Türkiye’de Erozyon Alanları.....	16
Tablo 2.14.	Türkiye’de 1950 - 1989 Dönemi Orman Kayıpları.....	16
Tablo 2.15.	1982-1992 Yılları Arasında Türkiye’de Pestisit Kullanımı.....	17
Tablo 2.16.	Atıksu Deşarj İzni Durumu.....	18
Tablo 2.17.	Tablo 2.16’daki Sanayi Tesislerinden Artılmadan Deşarj Edilen Atıksuların Yarattığı Kirlilik Yükleri.....	18
Tablo 2.18.	Türkiye’de Kirlletici Potansiyeli Olan Endüstrilerden Atmosfere Bırakılan Yıllık SO ₂ ve Partikül Madde Miktarları..	18
Tablo 2.19.	1990-1995 Yılları Arasında SO ₂ Konsantrasyonu Olarak Kısa Vadeli Sınır Değeri 20 Günden Fazla Geçmiş Olan Yerleşim Birimleri Ve Kirlilik Konsantrasyonları.....	19
Tablo 2.20.	Türkiye’de Üretilen Katı Atıkların Fiziksel Analizi.....	19

Tablo 2.21.	Türkiye’de Katı Atıkların Bertaraf Yöntemleri ve Bu Yöntemleri Uygulayan Belediyelerin Sayısı.....	20
Tablo 3.1.	Çevre İle İlgili Kararnameler.....	33
Tablo 3.2.	Çevre İle İlgili Kanunlar.....	33
Tablo 3.4.	Çevre İle İlgili Yönetmelik ve Tüzükler.....	35
Tablo 3.5.	Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar.....	37
Tablo 4.1.	Avrupa Ülkeleri Alan Kullanımı.....	39
Tablo 4.2.	Bazı Ülkelerin 1988 Yılı Kullanım Alanlarına Göre Su Tüketim Miktarı.....	41
Tablo 4.3.	Ülkelere Göre Su Kaynakları.....	41
Tablo 4.4.	Ülkelerin Kaynaklara Göre Su Tüketim Miktarları.....	41
Tablo 4.5.	Ülkelerin 1988 İtibarı İle Birincil Enerji.. Üretim ve Tüketimleri.....	43
Tablo 4.6.	Ülkere Göre 1988 Yılı CO, Toplam Uçucu Organikler, Kurşun ve CO ₂ Miktarları.....	45
Tablo 4.7.	Bazı Ülkelerin 1987 Yılı Atık Su Durumu.....	45
Tablo 4.8.	Seçilmiş Ülkelere Göre Bertaraf Tesisleri Sayıları.....	46
Tablo 4.9.	Ülkelere Göre 1988/1989 Yılı Mineral Gübre Tüketimi.....	48
Tablo 4.10.	Ülkelere Göre 1988 Yılı Pestisid Tüketimi.....	49
Tablo 5.1.	İtalya’daki Çevresel Görev Dağılımı.....	110
Tablo 5.2.	İtalya’daki Çevresel İzin Yapısı.....	111
Tablo 6.1.	Seçilmiş Hedef Sektörler İçin Program İskeleti.....	160
Tablo 6.2.	Avrupa Topluluğu Mevzuatı.....	163
Tablo 6.3.	Avrupa Topluluğu’nun Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar.....	166

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'deki çevre yönetim birimlerinin etkili ve çözüm getirici bir yapıya kavuşturulabilmesi amacıyla yapılması gereken işlemlerin en uygun şekilde tespiti incelenmiştir.

İlk bölümde, genel dünya durumundan örnekler verilerek çevre kirliliğinin önemi vurgulanmış ve etkili yönetimde kaynakların verimli değerlendirilmesinin en önemli aşama olduğu ortaya çıkartılmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye'de belirli kaynaklarda istatistiksel tanımlamalar ve çevresel kirlilik tespitleri yapılmıştır. Bu tespitler ışığında kirliliğin her geçen gün arttığı ve acil önlemlere ihtiyaç olduğu meydana çıkartılmıştır.

Üçüncü bölümde, uzun bir kuruluş aşaması yaşayan Çevre Bakanlığı, görevleri ve Türkiye'deki diğer çevre yönetim birimleri incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, Avrupa Ülkeleri ile Türkiye arasında çevresel kirlilik karşılaştırması yapılmıştır. Avrupa ülkeleri ile ülkemizde yaşanan problemlerin çoğunun benzerlik taşıdığı tespit edilmiştir.

Beşinci bölümde, Avrupa Topluluğu'na üye olan 15 ülkeden 12'sinin ülke yönetim şekillerinden başlanarak, çevre idare yapısı, çevre yönetiminden sorumlu idareler ve görevli diğer birimler, bölgesel ve lokal yapılar, koordinasyon yapısı, çevresel politika oluşturulması, izin verme yapısı, arazi kullanım planlaması ve destek yapıları incelenerek Türkiye sistemi ile olan farklılıklar ortaya konmuştur.

Altıncı bölümde, birçok tecrübelerle sahip Avrupa Ülkelerinin oluşturmuş oldukları Avrupa Topluluğu içerisinde uyguladıkları çevresel politikalar incelenmiştir.

Yedinci bölümde, ise ülkemiz için yapılması gerekli düzenlemeler diğer ülkelerin yönetim modelleri ışığında öneriler halinde sunulmuştur.

SUMMARY

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN TURKEY AND IN THE EC MEMBER COUNTRIES AND EC ENVIRONMENTAL POLICIES.

In this study, the best way to obtain a more operative and efficient administrative structure has been thoroughly investigated.

In the developing countries, together with poverty problems like heavy destruction of the forests, excessive hunting causing animal race extinction the starting rural exode to the cities having already very difficult living conditions, have been observed.

Coming directly after the economic development and the improvement of living conditions caused an increased consumption of the World raw material and energy sources, causes pollution induced effects that have not been prevented

The ignorance brought by poverty and the excessive consumption brought by enlarged consumption power has led us to very disturbing tendencies. Those tendencies have led to many crisis with innumerable examples.

The Environmental Management is an important solution to solve these problems. To enable our life in the middle of Nature the necessary natural sources must be used, without disturbing the Nature's balance, until the end of consumption cycle. The work phase between the assessment of the positive and negative effects of the consumption cycle and the elimination of the negative effects of the latter is in the scope of competence of the Environmental Management.

The first step of an efficient Environmental Management is an efficient use of the available sources. The Environmental preventive measures in the industrial field instead of being perceived as an added cost should be seen as a cost that would be paid anyway after pollution by the whole society.

Developing countries like Turkey, education and scientific infrastructure must be created and very close co-operation between the whole administrative structure, private sector and voluntary institution must be implemented. In front of the appearing problems the governments, according to their possibilities, should specify their environmental targets, make plans, create legislative and legal frame and finally handle incentives and implementation of standards. To realize the here in above mentioned structures a powerful organization and management style is necessary.

In the second chapter of this work, the statistical description of some sources and environmental pollution parameters have been defined in Turkey. From these data, the every day rising pollution fact shows the emergency of the need of solutions.

In the third chapter of this work, the structure of the environmental management is investigated. The Ministry of Environment in Turkey has had a very long pre natal life. From 1978 to 1991, the Environmental Ministry function has been assumed by the General Secretary or by the General Directory under the authority of the Prime Minister. The Ministry of Environment has been created in 1991. The organization chart of the Ministry of Environment is given at the end of this summary.

The other most important environmental administrations are Ministry of Public Health and Ministry of Public Works and Housing. The other secondary environmental institutions are the Ministry of Interior, Ministry of Agriculture, Ministry of Forest, Ministry of Energy and Natural Resources, Ministry of Culture, Ministry of Industry.

Local structures have the bulk of legislative and executive responsibilities for environmental protection. These local structures are province special administrations, municipal administrations, village administrations. The municipal administrations have the widest competence.

Even if the environmental related law and rules are in sufficient number, the application of these has never been succeeded.

For a better understanding of the Turkish structures a comparison with the European countries has been made in the fourth chapter. The pollution problems lived in the EC members countries are almost the same than the ones that are faced in Turkey.

Of the EC member countries, 12 of them have been studied from the national structure, administrative structures for the Environment, other environmental related national ministries, regional and local structures, coordination structures, principal areas of activity, environmental policy formation, permitting structures, land use planning structures and support structures and the differences with the Turkish system have been underlined.

The most interesting point of the European countries is the importance given to planning and regional administration. The European countries' national structures have efficient regional administration and the national government has the responsibilities of the national policies and international relationships.

As far as Turkey is concerned, for many years the government has been the sole investing institution and can not follow anymore the fast development observed in the last years.

Another interesting point in the European countries is the formation of semi autonomous agencies. These agencies are responsible for collecting data, research and development studies and coordination with other studies.

Since the European countries observed that the pollution has no frontiers and that it is much more than a political matter, the Economical Community created in 1958

has been progressively changed and the EC is now competent to take decisions on environmental policies at the EC scale.

In the sixth chapter the EC environmental policies and implementation are investigated.

The first European Community Agreement was not mentioning anything about the environment. But the changes realized later included environmental subjects. Furthermore, the EC has four different Quinquennial Environmental Action Programs that have been implemented. Above this programs a Fifth Environmental Action Program, Sustainable Development, is being implemented.

In this program as first step, the present situation assessment has been realized, afterwards five target sectors have been chosen. These target sectors are Industry, Energy, Agriculture, Transport and Tourism. In this program that will be implemented between 1992 and 2000, the task that will have to be realized in the selected target sectors have been translated in policies.

On the other hand, priorities, costs, international co-operation, and the actors have been determined.

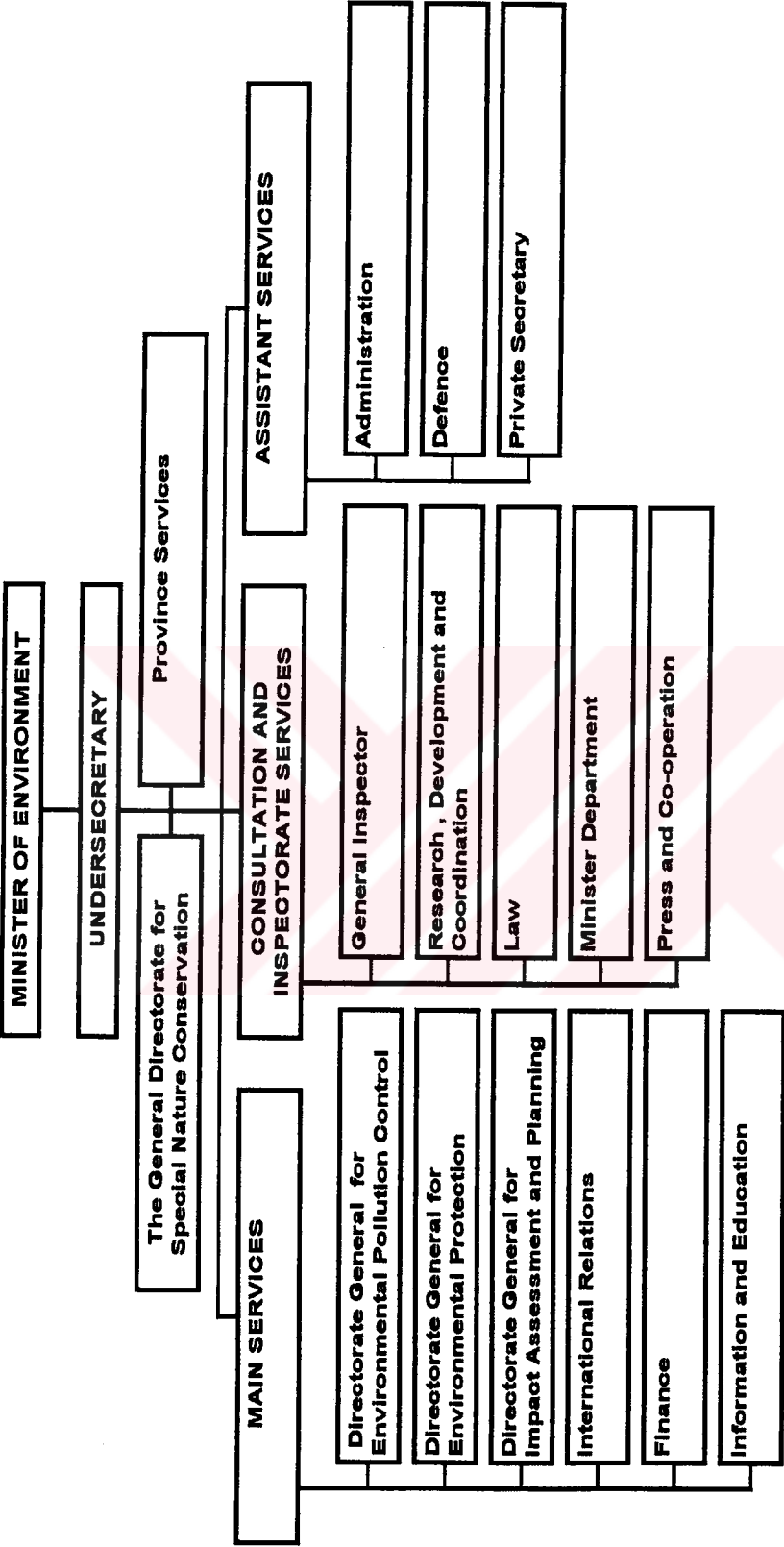
In the frame of this program, priority subject that will be investigated in the selected sectors are, global climate change, acidification and air quality, protection of nature and bio-diversity, water source management, the urban environment, coastal zones, waste management and management of risks and accidents.

In the seventh chapter, a new structure proposal has been given. The proposed structure for The Ministry For Planning and Environment has been designed to decentralize and reinforce its planning functions.

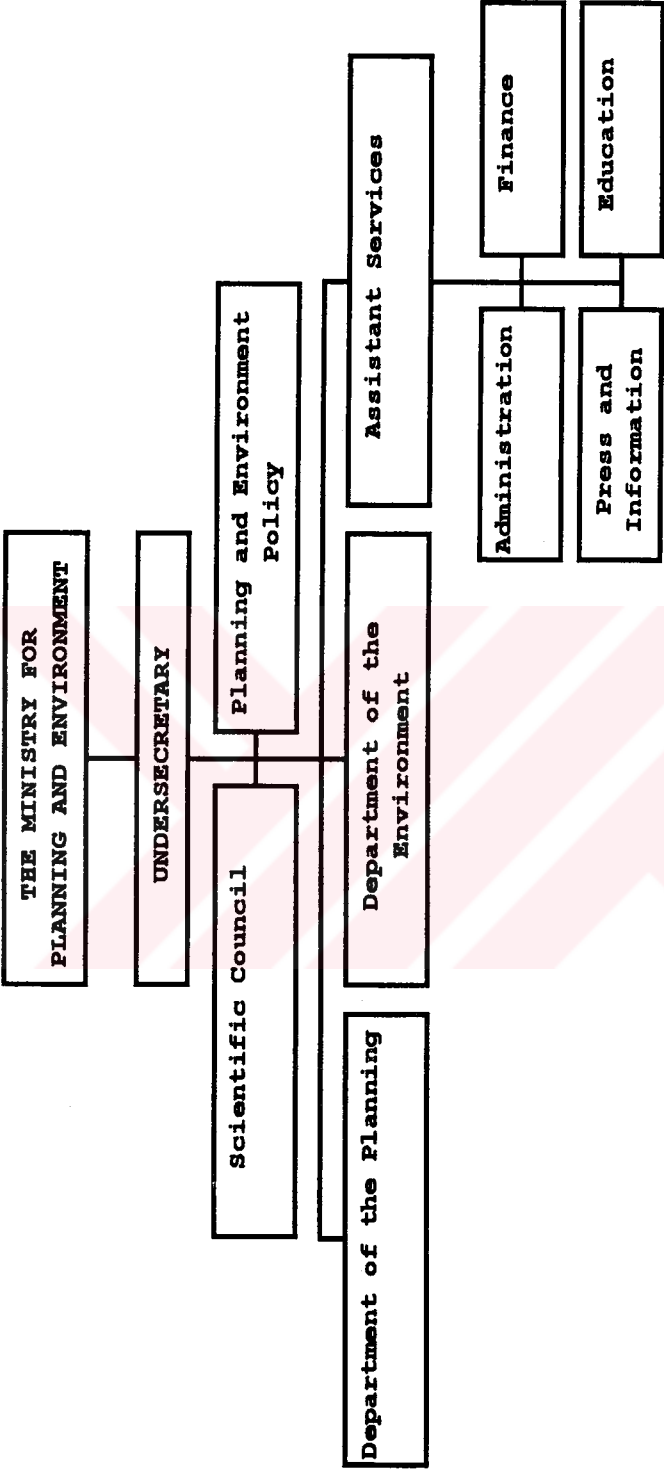
Furthermore, regional authorities' system has been brought up and The Regional Authorities For Planning and Environment has been formed. More power has been given to local legislation.

The organization chart of the re-designed Ministry For Planning and Environment is given at the last page of this summary.

Turkey, Ministry Of Environment

Re-Designed Ministry For Planning and Environment

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. Genel

Bu çalışmada, Türkiye'deki çevre yönetim birimlerinin etkili ve çözüm getirici bir yapıya kavuşturulabilmesi amacıyla yapılması gerekli işlemlerin en uygun şekilde tespit edilmesi için özellikle Gümrük Birliği'ne girdiğimiz ve rekabet şartlarımızın Avrupa standartlarına göre düzenlendiği bu günlerde, Avrupa ülkelerinin çevresel sorunlarının boyutları incelenerek gelişmiş ülkelerdeki çevresel yönetim biçimlerinin ülkemiz ile karşılaştırılması ve Avrupa Topluluğu'nun üyesi olduğu ülkeler için oluşturduğu çevresel idare şekli incelenmiştir.

Gelecek yüzyıllarda insanlığın ne gibi problemlerle karşılaşacağını bilebilmemize imkan yoktur. Fakat günümüzde yapılan incelemelere göre şimdiki insanlığın sorumlu tutulacağı büyük bir çevre mücadelesinin verileceğini tahmin edebiliriz.

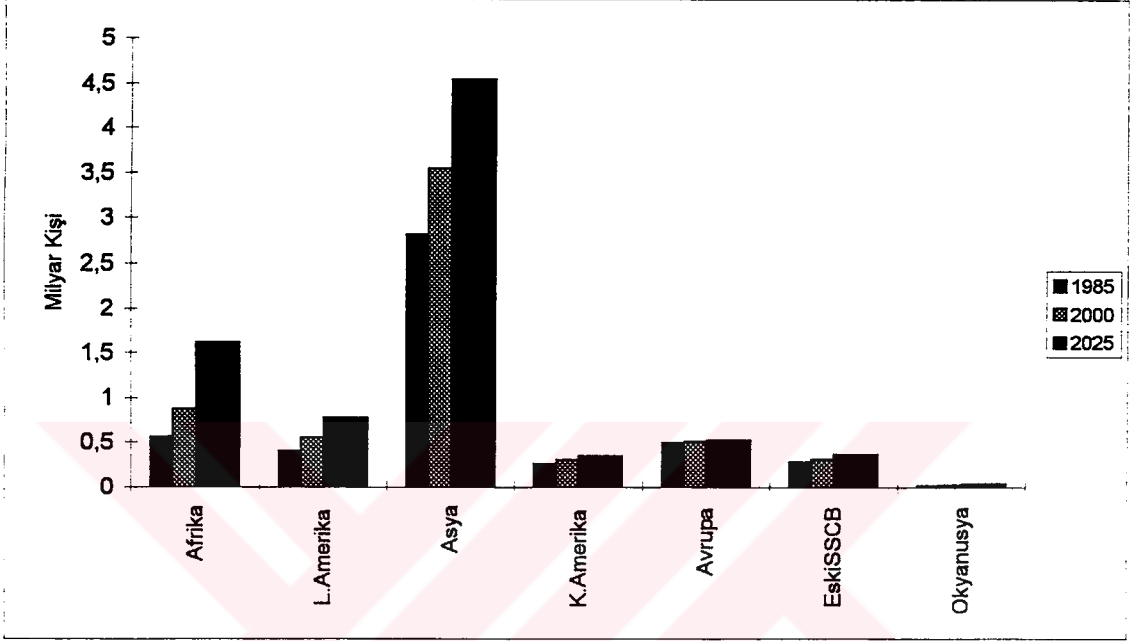
Dünyada her geçen gün artan yaşam standartlarındaki adaletsizlik; bir kesimdekilerin tamamen yoksullaşıp yok olmalarına, öbür taraftaki kesimin ise daha iyi yaşam şartlarına kavuşmasına ve bu iyileşme süreci içerisinde de diğer insanları ve dünyanın tüm yenilenebilir veya yenilenemez kaynaklarını düşüncesizce kullanmalarına yol açmaktadır.

Yoksullukla bereber az gelişmiş ülkelerde; ormanların ve toprağın aşırı tahribi, hayvanların avlanması ile nesilleri tehlikede olanların tükenmesi, zaten mevcut şartlarda yaşanması çok güç olan şehirlere aşırı göçlerin başlaması gibi problemler ortaya çıkar.

Ekonomik büyümenin hayat standardını yükseltmesinin ardından dünyadaki madde ve enerji kaynaklarının tüketiminin aşırı artması ve bu süreçteki kirliliğin önlenememesi nedeni ile oluşan etkiler meydana gelir.

Birleşmiş Milletler tahminlerine göre gelecek yüzyılda dünya nüfusunun 8 milyar ile 14 milyar arasındaki bir noktada istikrara kavuşması beklenmektedir. Bu artışın %90'dan fazlasının en yoksul ülkelerde olacağı ve bununla % 90'ının şu andaki

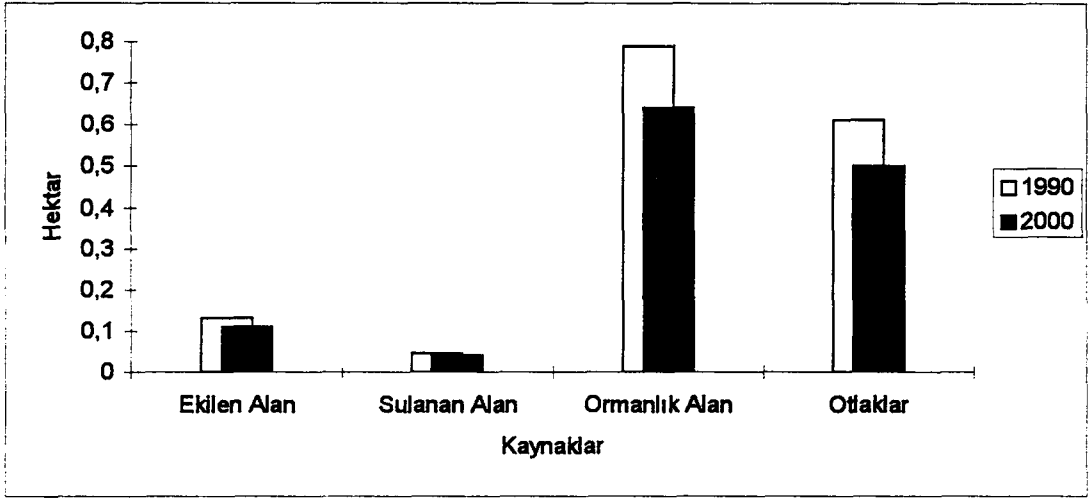
durumu ile bile yaşanması güç olan kentlerde meydana geleceği belirtilmektedir, Brown (1991). Bahsedilen bu durumun bazı bölgelere göre incelemesi Şekil 1.1.de verilmiştir.

Şekil 1.1. Dünyadaki Nüfus Değişimleri, Brown (1991)

Yoksulluğun getirdiği bilgisizlik ve gelişmişliğin getirdiği büyük tüketim gücü karşısında ortaya çıkan rahatsız edici eğilimlerin sonuçlarına birçok örnekler vermek mümkündür. Hızlı artan dünya nüfusu karşısında 10 yıl gibi kısa bir süre içerisinde başlıca doğal kaynaklarda kişi başına düşen alan azalımı Şekil 1.2.de verilmiştir.

Dünyada kullanılan doğal kaynakların en başında gelen petrole böylesine bağımlı hale gelinmişken sınırlı rezervlerin çoğunun karşılandığı ülkelere olan bağımlılıktan dolayı oluşan sürekli fiyat artışları ve ekonomik bunalımlar sonucu savaşlar ortaya çıkmaktadır. Enerjinin çoğunun elde edildiği petrole ait rezervler Tablo 1.1.'de verilmiştir.

Şekil 1.2. Dünyadaki Doğal Kaynaklarda Kişi Başına Düşen Alan Azalımı (Hektar x 10⁻²) , Brown (1991).

Dünyada bu fosil yakıtın aşırı tüketimi sırasında oluşturduğu kirliliğe ilave olarak taşınması ve çıkartılması esnasında meydana gelen kirliliklerde dikkat çekici bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle denizlerde meydana gelen önemli bazı kazalar ile ilgili veriler Tablo 1.2.'de verilmiştir

Tablo 1.1. Dünya Petrol Rezervleri , Brown (1991)

Bölgeler	Petrol Rezervleri (Milyon varil*)		1989 Yılı Üretim Hızına Göre Kalan Rezervler (Yıl)
	1980	1989	
Orta Doğu	362	660	110
Latin Amerika	70	125	51
Eski SSCB ve Doğu Avrupa	66	60	13
Afrika	55	59	28
Asya, Avustralya ve Yeni Zeland	40	47	20
Kuzey Amerika	39	42	10
Batı Avrupa	23	18	13
Dünya Toplamı	655	1011	44

*1 Varil= 159 lt

Tablo 1.2. Önemli Bazı Petrol Kazaları, Kocasoy (1993)

Kaza Bölgesi	Tarih	Dökülen Petrol (Ton)
İngiltere	18.03.1967	120.200
Umman Körfezi	27.02.1972	120.300
İspanya	16.03.1978	228.000
Fransa	29.07.1979	276.000
G.Afrika	06.08.1983	255.500
İstanbul Boğazı	13.03.1994	2.000 *

* m³ olarak verilmiştir.

Deniz kirliliğinin diğer sebeplerinden olan endüstriyel ve evsel atıksuların arıtılmadan deşarjı ile ilgili olarak bazı Avrupa Ülkeleri ile ülkemizin durumunun karşılaştırması Tablo 1.3. de verilmiştir.

Tablo 1.3. Bazı Ülkelerde Kanalizasyona Bağlanmış Olan Nüfus Oranı, Samsunlu (1994) Tuna (1995)

1993 İtibarı İle Ülkeler	Kanalizasyona Bağlı Nüfus (%)	Arıtma Yapılmayan Kısım (%)
Danimarka	98	0
İsveç	95	0
Norveç	77	20
Almanya	88	4
Türkiye	19	96.5

Batı Ekvator'da bir zamanlar 8.000 - 10.000 arasında bitki türü ve yaklaşık 200.000 hayvan türü bulunduğu tahmin edilmektedir. Fakat bugün 25 yıllık bir süre içerisinde 50.000'den fazla türün yok olduğu gözlemlenmiştir, Brown (1991). Dünyadaki memeli hayvan türlerinin çağlara göre yok oluş hızları Tablo 1.4. de verilmiştir.

Tablo 1.4. Dünyadaki Memeli Hayvan Türlerinin Çağlara Göre Yokoluş Hızları Brown (1991)

Zaman Dilimi	Yokoluş Hızı (Yüzyılda)	Yokolan Tür Yüzdesi	Neden
3.5 Milyon Yıl Önce	0,01	...	Doğal Yokolma
100.000 Yıl Önce	0,08	0,002	Buzul Çağı
1600 - 1980	17	0,4	Yoğun Tarım, Avcılık, Sanayi
1980 - 2000	145	3,5	Habitat Bozulması Kirlenme

Sanayileşmiş ülkelerde çevre sorunlarına tahsis edilen kaynakların tutarı Gayri Safi Milli Hasıla'nın % 0,5 - 2,0'ı arasında değişmektedir. 1985 yılı itibarıyla Hollanda %1,34 ile en yüksek harcamayı yapan devlet iken Türkiye'deki pay % 0,01'dir, Kor ve Diğerleri (1990).

Anlatılan istatistiki bilgilerle dünyadaki çevre kirliliğinin boyutlarına genel bir bakış yapılmıştır. Asıl olarak Türkiye ve Avrupa Topluluğu ülkelerine ait bilgiler ilerideki bölümlerde detaylı olarak verilecektir.

1.2. Çevre Yönetiminin Önemi

Yukarıdaki bölümde kısaca belirtilen konular dahi çevresel olaylarla ilgili mümkün olan en etkili sistemin oluşturularak lokal bazdan global baza bir geçiş yapılması ve bu geçiş sürecinde bir bütün olarak hareket edilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Dünyada, ilk çağlardan beridir ortaya çıkan problemlere çözümler aranmıştır, tarihin ilk yıllarında M.Ö. 2500 - 1500 dönemine ait Hindistan'ın İndüs Havzası'nda Mohenco - Paro şehir harabelerinde o zamana göre oldukça gelişmiş atıksu uzaklaştırma sistemleri bulunmuştur. 1273'de İngiltere'de Krallığın emri ile baca dumanlarının azaltılmasını isteyen bir yönerge çıkartılmıştır, TÜSİAD (1990). Osmanlı Döneminde de Sarıyer Ormanları'ndan İstanbul'a su ileten uzun isale hattının eksenden itibaren iki tarafındaki 27 m'lik mesafede bina, mandıra, ahır yapımı ve gübre yığılması bir fermanla yasaklanmıştır, Kor ve Diğerleri (1990). Haliç'e bakan sırtlarda, Fatih zamanında Haliç'in dolmasının önlenmesi için ferman yayınlanarak bina yapımı yasaklanmış ve biriken ve erozyonla gelen çamurları, çömlek veya testi yapımında kullanan imalathanelerden vergi alınmaması sureti ile bu imalat sektörü belirli bir korumacılık amacı ile teşvik edilmiştir. Çevresel problemlerin dikkat çekici olduğu olay 1930 yılında hava kirliliğinden Belçika'nın Meuse Vadisi'nde 60 kişinin yaşamını yitirmesi olmuştur, TÜSİAD (1990). Bundan sonra 1952 yılında Londra'daki ağır hava şartlarından 3.000 kişi ölmüştür.

Daha sonraki yıllarda artan çevresel problemler etkili yönetim sistemlerinin oluşturulması gerekliliğini meydana getirmiştir. Çevre Yönetimi; bütün canlılar arasında yaşamın sürdürülmesi için gerekli olan kaynakların doğal denge bozulmadan kullanılma şeklinin karara bağlanmasından, tüketimi evresine kadar geçen süreçte dahil olmak üzere meydana gelen etkilerin tespiti aşamasından giderilmesi aşamasına kadar olan işlevlerdir. Etkili yönetimde kaynakların verimli değerlendirilmesi en önemli aşamaların başında gelir. Bugün dünyada yapılan harcamaların insanlık yararına çok daha etkili olabilecek faaliyetlere kaydırılması mümkündür. Bu konuda verilebilecek bir değerlendirme, dünyadaki askeri harcamaların 2 günlüğünün, üçüncü dünya ülkelerindeki çölleşmeyi önlemek için yapılacak BM Eylem Planı'nın 20 yıllık bütçesine eşdeğer olması gibi dikkat çekici bir noktaya gelmektedir, Demirer (1989).

Bugün ile gelecek arasında doğal kaynakların eşit kullanılabilme hakkının sağlanması gerekmektedir. Yoksul kesimlerde yaşayanlar, çevreyi kendini yenileyebilme yeteneğinden daha hızlı kullanmak zorunda kalmaktadırlar, diğer kesimlerde ise aşırı tüketim yanında sanayileşmeden doğan kirlilik ve kirliliği önlemeye yönelik olarak getirilen standartlar ve bunların maliyetlerinin farklılıklarından doğan problemler yaşanmaktadır. Yatırımcılar konulan alt sınır kirliliğin altına inmeye çalışmamaktadırlar ve daha temiz teknolojileri bulmak için çaba harcamamaktadırlar. Yine gelişmekte olan ülkeler yabancı sermaye yatırımlarının özendirilmesi yolu ile yatırım yapacak ülkeleri cezbetmek için yarışmaktadırlar ve bu yarış içinde kirlilik yaratma ve çevreyi kolaylıkla tahrip etme özelliği olan yatırımların kabulü istenmesede mümkün olmaktadır. Çevresel kaygılar böyle durumlarda geri planda kalmaktadır. Birçok yeni gelişmekte olan ülke gibi Türkiye’de teknolojik altyapının yetersizliği nedeni ile yeni sanayi kuruluşlarını kırsal kesimde kurduramamıştır. Bu nedenle alt yapısı biraz uygun olan büyük şehirlerde sanayileşme sürecine girmek zorunda kalmış ve yetersiz alt yapının aşırı yüklenmesi nedeni ile sağlıklı büyümenin gereği olan çevresel dengeler kaybolmuştur. Böyle şehirlerde oluşan işgücü talebide kırsal kesimi cezbetmiş ve hızla kentlere göçü arttırmıştır, Yaşamış (1994a).

Çevre konusunda alınacak önlemlerin sanayi için ek bir maliyet olduğu düşüncesi yerine kirlilikten sonra toplumun ödeyeceği bedel düşüncesinin oluşturulması gerekmektedir. Çevresel etkilerin değerlendirilmesi sadece ürün ve projelere değil politika ve programlara da uygulanmasının geliştirilmesi gerekir.

Çevresel envanterlerin doğru ve güncel olarak hazırlanması, uluslararası bilgi alışverişinin artırılması, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere karşı uyguladıkları atık politikalarının iyi denetlenmesi gerekmektedir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için eğitim ve bilim alt yapısının oluşturulmasının sağlanması ve bütün idari birimler, özel sektör ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği yapılması gerekmektedir. Oluşan problemler karşısında hükümetler, imkanları dahilinde çevresel hedefleri belirlemeli, planlamalar yapılmalı, kanun ve mevzuatları oluşturup, teşvik ve standartların yürütülmesini sağlamalıdır. Bunun için gerekli olan güçlü bir örgütlenme ve yönetim şeklidir.

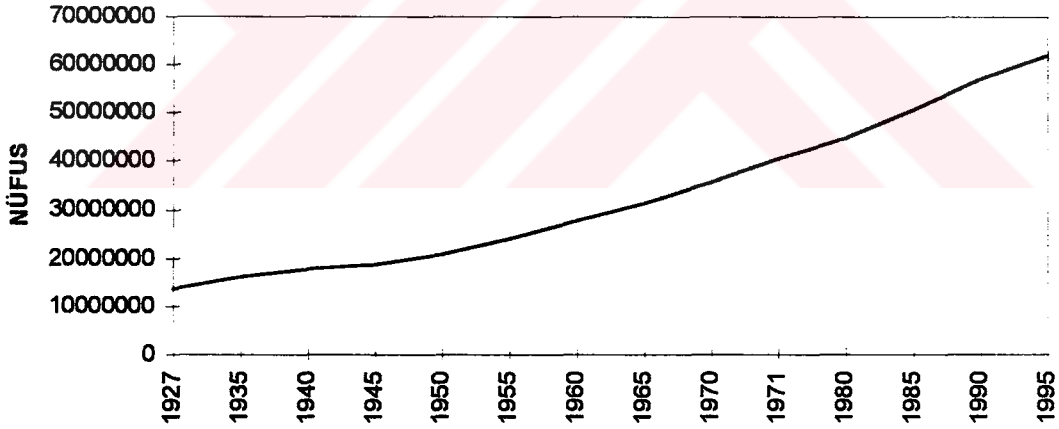

BÖLÜM 2. TÜRKİYE İLE İLGİLİ İSTATİSTİKSEL VERİLER

Bu bölümde, Türkiye için oluşturulacak yeni yönetim modelinde izlenmesi gereken yöntemin bulunabilmesinde yardımcı olacağı düşünülen, ülkenin mevcut şartları ve kirlilik durumu ile ilgili tespitler yapılmıştır. İstatistiksel veriler incelendiğinde uygun yönetim biçimi ve politikaların belirlenmesinde takip edilecek yollar anlaşılabilir. Yapılan tanımlamalar, sonraki bölümlerde, diğer ülkelerin şartları ve yönetim şekillerinin karşılaştırılmasında önem kazanacaktır.

2.1. Türkiye'nin Mevcut Kaynakları

Tüm problemlerin önüne geçilmesindeki en önemli faktörlerden, hızlı nüfus artışı en başta yer alan sorun olarak yıllara göre Şekil 2.1.'de verilmiştir.

Şekil 2.1. Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfus Dağılımı, T.C. Çevre Bakanlığı (1991)

Belirtilen nüfusa göre Türkiye'de toprağın kullanımı Tablo 2.1.'de, Türkiye'de ormanların işlevlerine göre dağılımı Tablo 2.2. 'de, ormanların bölgelere göre dağılımı Şekil 2.2. 'de, Sulak Alanlar Tablo 2.3. 'de, Özel Çevre Koruma Bölgeleri Tablo 2.4.'de, su kaynaklarının dağılımı Tablo 2.5.'de, su kullanımının dağılımı Tablo 2.6.'da, su ihtiyacı Şekil 2.3. de, sektörel enerji tüketim payları Şekil 2.4.'de, Türkiye kömür ve petrol rezervleri Şekil 2.5.'de, Türkiye'nin birincil enerji kaynakları Tablo 2.7. 'de, birincil enerji tüketimi Tablo 2.8.'de, Türkiye rafinerilerinin kapasitesi Tablo 2.10.'da, kömürlü termik santrallerin güçlere göre dağılımı Tablo 2.11.'de,

kuruluş yıllarına göre imalat sanayileri Şekil 2.6. 'da, işgücünün sektörel dağılımı Şekil 2.7.'de, ekonomik bazı göstergeler Tablo 2.12.'de verilmiştir.

Tablo 2.1.'e göre tarım alanlarındaki sulu tarımın artırılması çalışmaları yanında tarım alanlarının ve Tablo 2.2.'ye göre orman alanları varlığının korunması ile ilgili politikaların oluşturulması ve bu çerçevede programların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

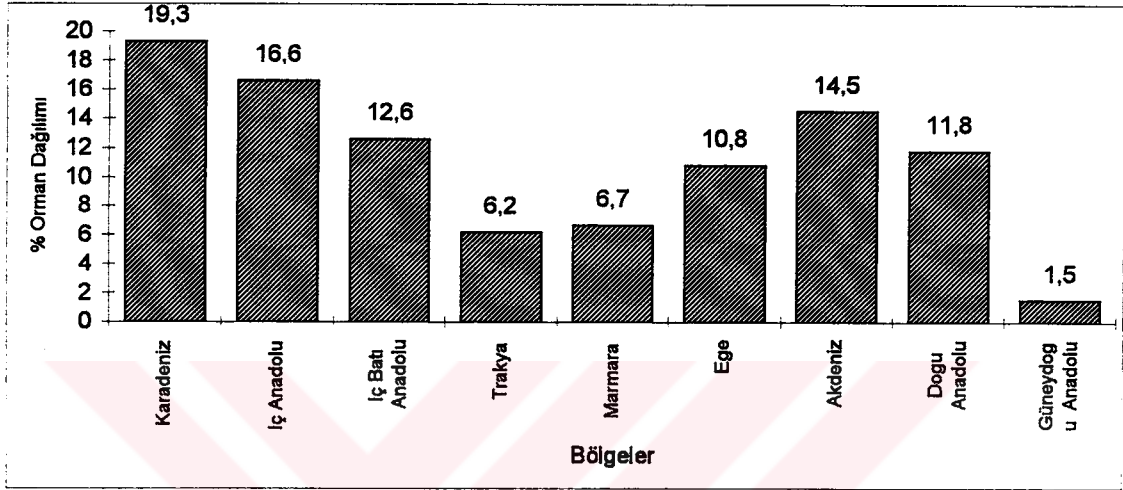
Tablo 2.1. Türkiye'de Toprağın Kullanılması, TÇSV (1995)

Habitat Türü	Alan (Hektar)	Yüzde
Tarım Arazisi	28.053.500	36
-Kuru Tarım (Nadaslı)	15.019.300	
-Kuru Tarım (Nadassız)	6.235.880	
-Sulu Tarım	3.592.380	
-Yetersiz Sulu Tarım	762.273	
-Bağ - Bahçe	1.126.364	
-Özel Bitkiler	1.314.235	
Çayır ve Mera	21.505.168	27,6
-Çayır	646.691	
-Mera	20.858.447	
Orman, Funda, Çalı	23.227.975	29,8
-Orman	15.184.879	
-Funda, Çalı	8.043.096	
Tarım Dışı Arazi	894.153	1.2
Milli Park	86.853	
Yerleşim	726.441	0.9
Turistik	7.705	
Sanayi Alanı	27.168	
Askeri Alan	36.262	
Hava Alanı	9.724	
Diğer Araziler	3.060.788	3.9
Su Yüzeyleri	1.158.109	1.5
Toplam	77.899.700	100

Tablo 2.2. Ormanların İşlevlerine Göre Dağılımı, TÇSV (1995)

	Koru Ormanı Hektar	%	Baltalık Hektar	%	Toplam Hektar	%
Verimli	6.176.899	56,5	2.679.558	28,9	8.856.457	43,8
Verimsiz	4.757.708	43,5	6.585.131	71,1	11.342.839	56.2
Toplam	10.934.607	100	9.264.689	100	20.199.296	100

Şekil 2.2.'de belirtilen dağılıma göre, örneğin Karadeniz Bölgesi için ormanların korunması ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi için ise ormanların yetiştirilmesi ile ilgili çalışmaların yapılması gerektiği gözlemlenebilmektedir. O halde merkezden oluşturulan ormanlar ile ilgili tek bir politika, uygulama da zorluklar yaratacağından bölgesel politikaların üretilmesi gerekmektedir.

Şekil 2.2. Türkiye’de Ormanların Bölgelere Göre Dağılımı, TÇSV (1995)

Tablo 2.3. 25.000’den Fazla Su Kuşu Barındıran Sulak Alanlar, TÇSV (1995)

Akşehir Gölü	B.Menderes Deltası	Beyşehir Gölü
Burdur Gölü	Çamaltı Tuzlası	Eber Gölü
Eğirdir Gölü	Ereğli Sazlıkları	Göksu Deltası
Işıklı Göl	Kuş Gölü	Kızılırmak Deltası
Meriç Deltası	Seyfe Gölü	Seyhan Ve Ceyhan Deltası
Sultan Sazlığı	Tuz Gölü	Ulubat Gölü

Tablo 2.4. Özel Çevre Koruma Bölgeleri, ÖÇKKB Mevzuatı

Köyceğiz	Pamukkale	Fethiye ve Göcek
Gölbaşı	Gökova	Ihlara (Kapadokya)
Köyceğiz - Dalyan	Foça	Patara
Datça - Bozburun	Kekova	Belek
Göksu Deltası		

Tablo 2.5. ve Tablo 2.6. incelendiğinde Türkiye’nin yeterli su hacmine sahip olduğu ve bu su hacminin kullanımının optimize edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Kullanılır hale getirilecek su kaynaklarının hangi amaçlarla kullanılacaklarının da tespiti çalışmaları yapılmalıdır.

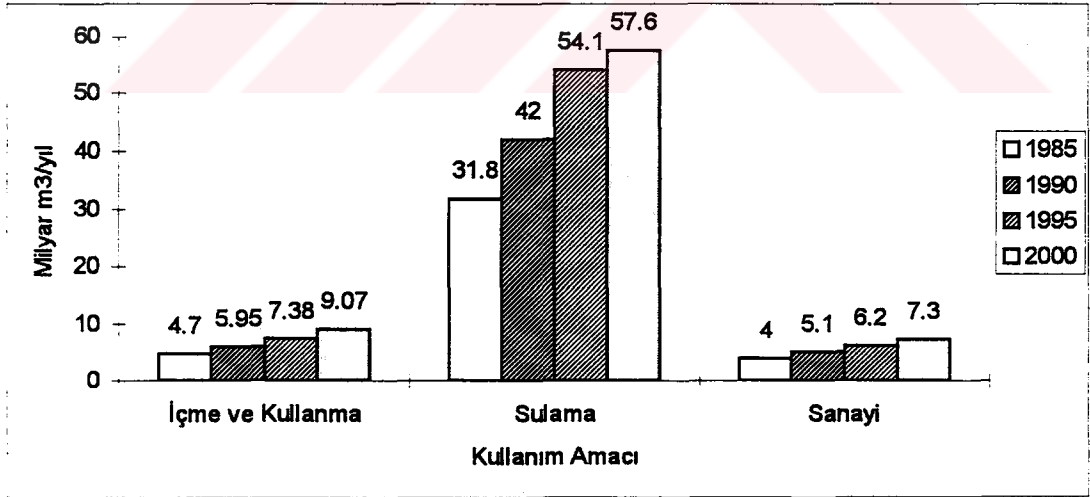
Tablo 2.5. Türkiye'nin Su Kaynaklarının Dağılımı, Çevre Bakanlığı (1991)

Kaynak	Sayı	Yüzölçümü,uzunluğu
Büyük Doğal Göller	200	500.000 ha
Baraj Gölleri	75	150.000 ha
Ufak Göller	700	15.000 ha
Nehir ve Çaylar	33	175.715 km
Yeraltı Suları	-	94.10 ⁹ m ³
Yıllık Ortalama Yağış	-	652.5 mm

Tablo 2.6. Türkiye'de Su Kullanımının Dağılımı, Somarsen (1993)

Başlıca Kullanım Alanı	Kullanımdaki Pay (%)
Sulama	66
Konut ve Diğer Kamu	19,1
Endüstri ve Soğutma	14,9
Yıllık Toplam Su Potansiyeli	183,2 milyar m³
Yıllık Toplam Su Kullanımı	19,4 milyon m³

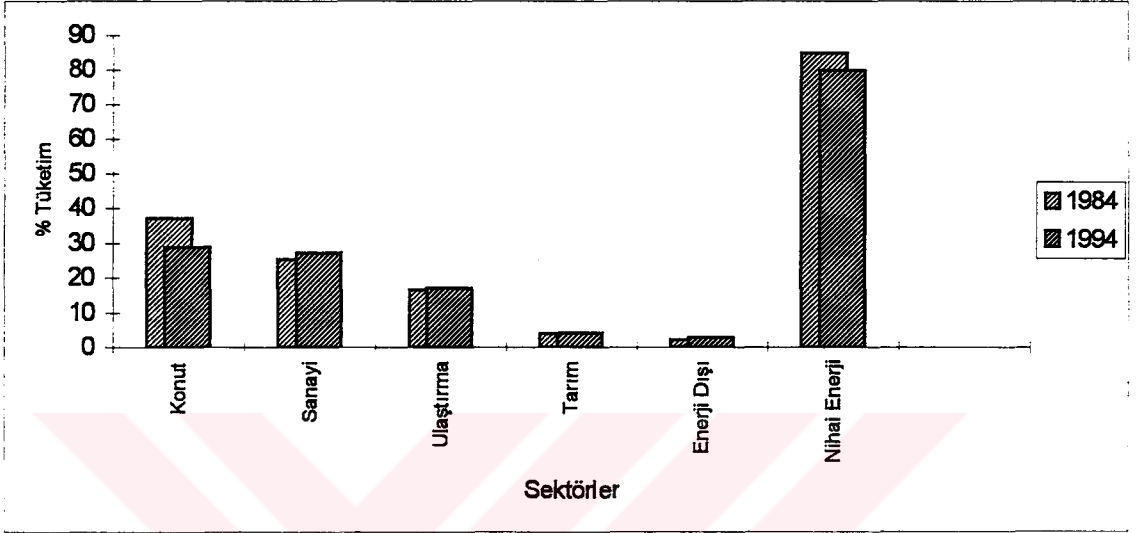
Şekil 2.3.'de Türkiye'nin su ihtiyacı grafik olarak verilmiştir ve buna göre tarımsal sulama en fazla su ihtiyacı olan alandır. Toplam olarak kullanılan suyun %72.7'si yüzeysel sulardan sağlanırken kalan kısım yeraltı suyundan temin edilmektedir.

Şekil 2.3. Türkiye'nin Su İhtiyacı, TÇSV (1995)

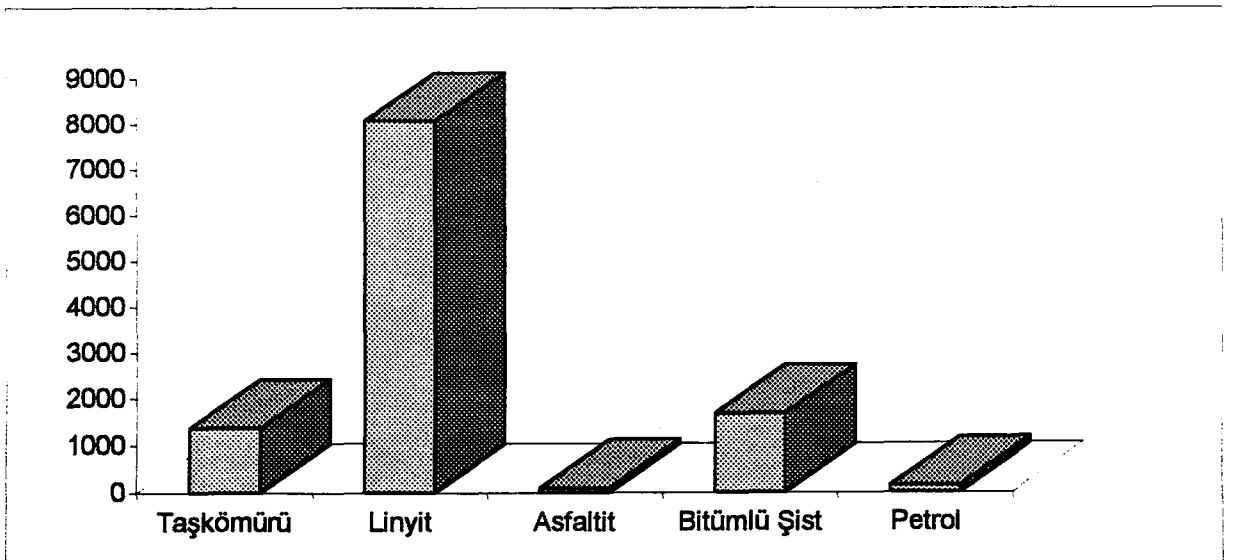
Şekil 2.4.'e göre konutlarda enerji kullanımı azalırken sanayi ve ulaşım için enerji ihtiyacı artmaktadır. Ülke genelinde enerji sıkıntısının yaşanmaması için gerekli enerji planlamalarının yapılması ve enerji ihtiyacı karşılanırken çevresel tedbirlerin de alınması gerekmektedir. Örneğin evsel kullanımda doğal gaz desteklenirken

ihtiyacın karşılanması durumuna karşılık kaliteli kömür üretiminin sağlanması veya ulaşım sektörü için kurşunsuz benzin kullanımının ve taşımacılık sektöründe toplu taşımacılık veya raylı sistemlerin desteklenmesi çalışmalarının yapılması gerekliliği gözlemlenmektedir.

Şekil 2.4. Sektörel Enerji Tüketim Payları, TÇSV (1995)

Aynı şekilde Tablo 2.7. ve Tablo 2.8.'de yıllara göre enerji üretim ve tüketim durumları görülmektedir. Türkiye'de enerji ihtiyacının hızla arttığı, üretim ve tüketim arasında farkın artması nedeni ile özellikle taşkömürü, doğalgaz ve petrol açısından dışarıya gün geçtikçe daha fazla bağımlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.5. Türkiye'de Kömür ve Petrol Rezervleri, (milyon ton), TÇSV (1995)

Tablo 2.7. Türkiye'nin Birincil Enerji Üretimi, TÇSV (1995)

YIL	Taşkömürü Bin Ton	Linyit Bin Ton	Asfaltit Bin Ton	Doğalgaz 10 ⁶ m ³	Petrol Bin Ton	Hid. Enerji Gwh	Jeotermal Elk. Gwh	Jeotermal Isı Bin TEP	Odun Bin Ton	Artık* Bin Ton	Güneş E. Bin TEP	TOPLAM Bin TEP
1973	4642	7754	289	-	3511	2603	-	-	13847	9807	-	15602
1974	4965	8354	394	-	3309	3356	-	-	14500	10088	-	16138
1975	4813	9150	456	-	3095	5904	-	-	14562	10495	-	16417
1976	4632	11146	443	15	2595	8375	-	-	14734	11002	-	16430
1977	4405	12176	434	18	2713	8572	-	-	14989	11276	-	16835
1978	4295	15122	297	22	2736	9335	-	-	15248	11750	-	17778
1979	4051	13127	203	34	2831	10289	-	-	15506	12258	-	17261
1980	3598	14469	558	23	2330	11348	-	-	15765	12839	-	17298
1981	3970	16476	560	16	2363	12616	-	-	16023	12689	-	18239
1982	4008	17808	860	45	2333	14167	-	-	16760	12607	-	19104
1983	3539	20956	750	8	2203	11343	-	-	17086	12748	-	19213
1984	3632	26115	225	40	2087	13426	22	-	17256	11978	-	20144
1985	3605	35869	523	68	2110	12045	6	-	17368	11039	-	21703
1986	3526	42284	607	457	2394	11873	44	-	17570	11399	5	23247
1987	3461	42896	631	297	2630	18618	58	-	17693	11242	10	24795
1988	3526	35338	624	99	2564	28950	68	-	17711	11365	13	24354
1989	3038	48762	416	174	2876	17940	63	5	17815	11217	16	25490
1990	2745	44407	276	212	3717	23148	80	16	17870	11080	21	25824
1991	2762	43207	139	203	4451	22683	81	16	17970	11000	27	25847
1992	2830	48388	213	198	4281	25568	70	30	18070	10922	32	27132
1993	2789	45286	86	200	3892	33951	78	30	18171	10842	38	26863

* Tezek ve Çöp Artıkları vs. Yakıtlar

Tablo 2.8. Türkiye'nin Birincil Enerji Tüketimi, TÇSV (1995)

YIL	Taşkömürü Bin Ton	Linyit Bin Ton	Asfaltit Bin Ton	Doğalgaz 10 ⁶ m ³	Petrol Bin Ton	Hid. Enerji Gwh	Jeotermal Elk. Gwh	Jeotermal Isı BinTEP	Odun Bin Ton	Artık Bin Ton	Güneş E. Bin TEP	TOPLAM Bin TEP*
1973	4595	7642	290	-	11995	2603	-	-	13847	9807	-	24464
1974	5031	8188	394	-	12132	3356	-	-	14500	10088	-	25485
1975	4959	8973	456	-	13503	5904	-	-	14562	10495	-	27381
1976	5005	10998	443	15	14992	8375	-	-	14734	11002	-	29637
1977	5057	11675	434	18	17230	8572	-	-	14989	11276	-	32396
1978	4696	13235	297	22	17010	9335	-	-	15248	11750	-	32511
1979	4898	13882	203	34	14796	10289	-	-	15506	12258	-	30648
1980	4630	15243	558	23	15309	11348	-	-	15765	12839	-	31913
1981	4522	16179	560	16	15090	12616	-	-	16023	12689	-	31989
1982	5044	17716	861	45	16127	14167	-	-	16760	12607	-	34307
1983	5336	20663	750	8	16705	11343	-	-	17086	12748	-	35597
1984	5678	25632	225	40	16996	13426	22	-	17256	11978	-	37247
1985	6189	34767	523	68	17270	12045	6	-	17368	11039	-	39167
1986	6545	42354	607	457	18688	11873	44	-	17570	11399	5	42181
1987	7220	40653	631	735	21239	18618	58	-	17693	11242	10	46601
1988	7525	33080	624	1225	21302	28950	68	-	17711	11365	13	47657
1989	6825	45557	409	3162	21732	17940	63	5	17815	11217	16	50440
1990	8191	45890	287	3418	22700	23148	80	16	17870	11080	21	53334
1991	8824	48851	139	4205	22113	22683	81	16	17970	11000	27	54624
1992	8841	50659	197	4612	23660	25558	70	30	18070	10922	32	57022
1993	8544	47340	102	5088	27074	33951	78	30	18171	10842	38	61018

* Üretim ve Tüketim arasındaki farklar ithal yolu ile giderilmektedir.

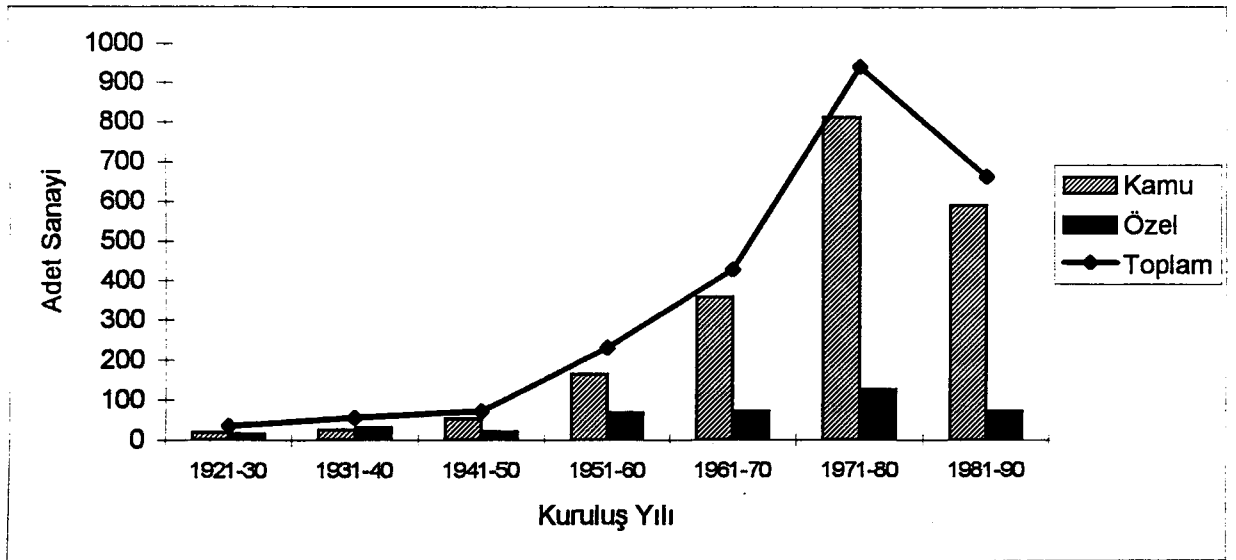

Tablo 2.10. Türkiye Rafinerilerinin Kapasitesi, (ton / yıl), Somarsen (1993)

Batman Rafinerisi	1,1 milyon
Aliağa Rafinerisi	10,1 milyon
İpraş Rafinerisi	13,0 milyon
Ataş Rafinerisi	4,4 milyon
Orta Anadolu Rafinerisi	5,0 milyon
Toplam	33,5 milyon

Tablo 2.11. Kömürlü Termik Santrallerin Güçleri, SOS Akdeniz Bürosu (1990)

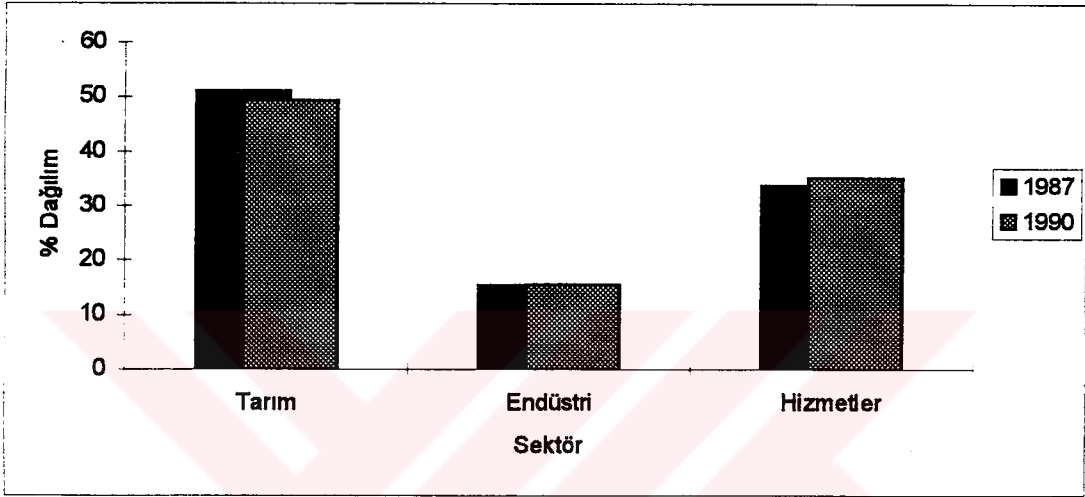
Afşin Elbistan	4 Ünite	1376 MW
Çatalağzı - A	6 Ünite	127,5 MW
Çatalağzı - B	1 Ünite	150 MW
Çatalağzı- B	1 Ünite	150 MW
Çayırhan	2 Ünite	300 MW
İzmir	4 Ünite	35 MW
Kangal	1 Ünite	150 MW
Kangal	1 Ünite	150 MW
Orhaneli	1 Ünite	210 MW
Seyitömer	4 Ünite	600 MW
Soma - A	2 Ünite	44 MW
Soma - B	4 Ünite	660 MW
Soma - B	2 Ünite	330 MW
Tunçbilek - A	3 Ünite	129 MW
Tunçbilek - B	2 Ünite	300 MW
Yatağan	3 Ünite	630 MW
Yeniköy	2 Ünite	420 MW

Şekil 2.6. Kuruluş Yıllarına Göre İmalat Sanayi, DİE (1995)

Hızlı bir sanayileşme sürecinde bulunulmasına rağmen en fazla işgücünün tarım sektöründe bulunduğu Şekil 2.7.'de görülmektedir. Tarımsal işgücünün bilinçlendirilmesi önemli ülke politikalarından birini oluşturmaktadır. Örneğin çiftçiye toprağın koruyucusu olduğu anlayışının aşıl原因arak, kimyasal girdilerin azaltılması konusunda eğitilmesi çalışmalarının yapılması gerekliliği bu grafikten ortaya çıkan çevresel bir sonuçtur.

Şekil 2.7. İşgücünün Sektörel Dağılımı, Somarsen (1993)

Tablo 2.12. Ekonomik Göstergeler, Demirer (1995)

	1980	1995
Milli Gelir (Milyar \$)	55	150
Kişi Başına Milli Gelir (\$)	1375	2400
İhracat (Milyar \$)	3	18
Enflasyon (%)	100	100

2.2. Türkiye’de Çevre Kirliliğinin Boyutları

Yeni gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye, gelişmiş olan ülkelerin karşılaşmış olduğu çevresel problemleri önceden bilme ve önlem alma şansına sahip olmasına rağmen bugüne kadar etkili tedbirler alamadığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de erozyon alanları Tablo 2.13.’de, orman kayıpları Tablo 2.14.’de, 1982-1992 yılları arasında pestisid kullanımı Tablo 2.15.’de, yüzeysel sularda ölçülmüş en yüksek koliform konsantrasyonları Şekil 2.8.’de, Deşarj İzni olan ve olmayan kuruluşların sayıları Tablo 2.16.’da, Türkiye’de arıtılmadan deşarj edilerek yaratılan kirlilik yükü Tablo 2.17.’de, Türkiye’de kirlетici endüstrilerden atmosfere bırakılan yıllık SO₂ ve Partikül Madde miktarları Tablo 2.18.’de, 1990-1995 yılları arasında SO₂ Konsantrasyonu olarak Kısa Vadeli Sınır Değeri 20 günden fazla geçmiş olan iller ve kirlilik konsantrasyonları Tablo 2.19.’de, Türkiye’nin katı atıklarının fiziksel muhtevası Tablo 2.20.’de, Türkiye’de çöplüğü olan belediyelerin çöplerinin imha yöntemlerine göre miktarları Tablo 2.21’de verilmiştir.

Tablo 2.13.’de verilen değerlere göre Türkiye’de büyük bir erozyon problemi vardır. Tablo 2.14.’de de gösterildiği gibi tarım alanı oluşturulması veya yangın sebeplerinden dolayı orman kayıplarının fazla olması nedeni ile acil önlemlerin alınması gerekmektedir.

Tablo 2.13. Türkiye’de Erozyon Alanları, Doğan (1995)

Erozyon Derecesi	Tarıma Uygun	Tarıma Uygun Olmayan	Toplam (ha)	%
Orta	13.780.260	1.812.215	15.592.475	27.4
Şiddetli	2.077.270	26.257.668	28.334.938	49.6
Çok Şiddetli	1.930	13.219.548	13.221.478	23.0
Toplam	15.859.460	41.289.431	57.148.891	100
Rüzgar Erozyonu	-	-	465.913	

Tablo 2.14. Türkiye’de 1950 - 1989 Dönemi Orman Kayıpları, TEMA (1995)

Orman Kayıplarının Nedenleri	Hektar	Oran (%)
Orman Yangınları	675.584	27,3
Tarım	173.680	7,0
Yerleşim	21.885	0,9
Ormancılık Çalışmaları	1.101.988	44,5
* 1963-1982 Doğu Karadeniz Böl.	41.237	1,7
* 1965-1971 Antalya Bölge Md.	5.337	0,2
* 1973-1984 Gençleştirme	184.263	7,4
Anayasal ve Yasal Düzenlemeler	1.372.034	55,5
Toplam	2.474.020	100

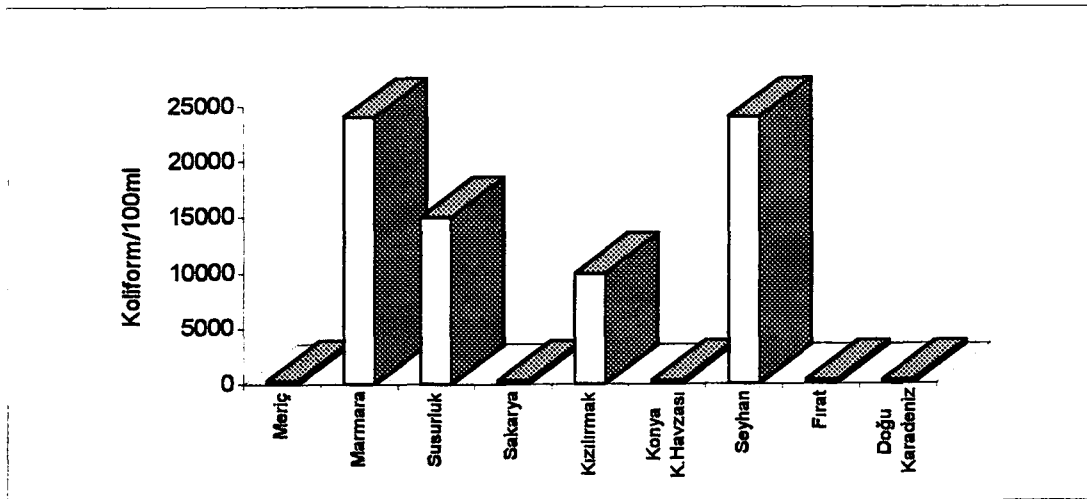
Tablo 2.15. incelendiğinde Türkiye'deki pestisit kullanımının oldukça arttığı ve önlemler gerektiği gözlemlenmektedir. Türkiye'de tarım için fazla kimyasal madde kullanılmasına ihtiyaç yoktur. Pestisitler ve kimyasal gübrelerin kullanımında azaltmaya gidilmesi gerekliliği vardır.

Tablo 2.15. 1982-1992 Yılları Arasında Türkiye'de Pestisit Kullanımı,TÇSV(1995) (Yüzde yüz etkili madde esasına göre, kg olarak)

Pestisit Grupları*	1982	1988	1992
İnsektisitler	3.138.890	2.989.532	2.997.668
Akarisitler	244.440	286.873	340.337
FumigantveNematisit	117.980	395.966	577.840
Mollusisitler	900	236	2.438
Yağlar	1.763.153	2.019.556	1.865.517
Fungisitler	1.465.511	2.589.368	2.300.802
Herbisitler	2.020.078	3.736.481	2.772.022
Toplam	8.750.952	12.018.012	10.856.624

* Bakırsülfat, toz kükürt, mineral yağlar dahil değildir.

Şekil 2.8.'de verilen en yüksek koliform tespiti yapılmış yüzeysel sularla ilgili grafikte öncelikli olarak çalışmaların yapılması gereken sular görülmektedir. Tablo 2.16. ve Tablo 2.17.'de DİE tarafından araştırma için seçilmiş olan imalat sanayilerinin deşarj izin durumları ve kirlilik yükleri verilmiştir. Türkiye'de deşarj izni almak kanuni olarak zorunlu olmasına rağmen, ankete göre % 10'unun bu izine, dolayısı ile bu izinin gerektirdiği şartlara sahip olması cezai hükümlerin çok hafif olduğu veya etkili uygulanamadığını ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 2.8. Yüzeysel Sularda Ölçülmüş En Büyük Koliiform Konsantrasyonları (Koliiform/ 100 ml) , TÇSV (1995)

Tablo 2.16. Atıksu Deşarj İzni Durumu, DiE (1995)

Sanayi Grubu	Toplam Sayı*	Deşarj İzni Olanların Sayısı	Deşarj İzni Olanların Yüzdesi (%)
Kamu	422	52	11,7
Özel	2126	216	10,1
Toplam	2568	268	10.5

* Bu araştırma için seçilmiş imalat sanayindeki tesis sayısı

Tablo 2.17. Tablo 2.16'deki Sanayi Tesislerinden Arıtılmadan Deşarj Edilen Atıksuların Yarattığı Kirlilik Yükleri, DiE (1995)

BOI ₅ (kg/yıl)	KOI (kg/yıl)	Toplam Azot (kg/yıl)
168.063.547	1.421.276.895	224.496

Emisyon açısından en fazla kirlilik yaratan endüstriler Tablo 2.18.'da verilmiştir. Devlet ve özel sektör işletmelerinin çevresel problemlerinin giderilmesinde gerekli tedbirlerin alınması sağlanmalıdır. Tablo 2.19.'de gösterilen illerin emisyon durumları ile ilgili olarak kalitesiz kömür kullanımının şehirlerde toplanan aşırı nüfus nedeni ile etkisini göstermeye başladığı, iller düzeyinde etkili önlemlerin alınması gerekliliğinin doğduğu, bu önlemlerinde yerel yönetim yetkilerinin artırılması ile başaranılabileceği sonucu oluşmaktadır.

Tablo 2.20.'de verilen katı atık durumu incelendiğinde ise kül atıklarının fazla olması nedeni ile uygun bertaraf yöntemi bulunmasında zorluk çekileceği, bu nedenle yerinde ayırım sisteminin ülke gündemine getirilerek geliştirilmesi çalışmaları yapılmasının uygun olacağı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca plastik kullanımının da dikkat çekici olduğu ve kullanımın azaltılması doğrultusunda desteklemelere gereksinim olduğu görülmektedir. Tablo 2.21.'e göre de yerel yönetimlerde çöp konusunda daha fazla önem verilmesi sağlanmalıdır.

Tablo 2.18. Türkiye'de Kirletic Potansiyeli Olan Endüstrilerden Atmosfere Bırakılan Yıllık SO₂ ve Partikül Madde Miktarları, (ton/yıl), TÇSV (1995)

Endüstri	Partikül	SO ₂
Güç Santralleri	3.940.000	1.430.000
Demir Çelik	3.330.000	
Çimento	2.270.000	32.000
Şeker	290.000	49.000
Metal	5.200	30.000
Gübre	14.000	30.000

Tablo 2.19. 1990-1995 Yılları Arasında SO₂ Konsantrasyonu Olarak Kısa Vadeli Sınır Değeri (400 µ g / m³) 20 Günden Fazla Geçmiş Olan Yerleşim Birimleri Ve Yıllık Ortalama Kirlilik Konsantrasyonları ile 1990-1994 Arasında KVS Değerin Aşıldığı Gün Sayısı, (µ g / m³) , TÇSV (1995)

	1990	1991	1992	1993	1994	Gün Sayısı
Erzurum	267	308	379	399	262	227
Kütahya	281	387	370	327	239	274
Eskişehir	309	335	300	308	282	262
Sivas	375	277	317	344	171	243
Çorum	163	196	336	354	266	176
Çankırı	374	474	366	184	47	220
İstanbul	227	335	273	242	189	194
Konya	148	191	209	251	188	148
Diyarbakır	287	331	279	169	135	244
Kırıkkale	224	203	241	300	207	173
Maraş	168	257	253	268	201	147
Kayseri	255	241	197	202	127	87
Kocaeli	302	292	207	95	125	143
Çanakkale	392	248	184	169	104	79
Bursa	282	326	166	151	85	119
Adıyaman	194	211	219	193	105	33
Malatya	339	197	203	121	128	105
Tokat	227	204	192	161	133	62
Balıkesir	102	132	248	228	221	46
Kırşehir	161	168	160	188	194	50
Afyon	114	156	82	175	158	19
Yozgat	184	167	165	172	141	41
Düzce	118	60	131	296	81	36
Sakarya	188	223	131	78	105	65
Ankara	215	169	129	90	80	42
Elazığ	281	111	51	157	51	75

Tablo 2.20. Türkiye’de Üretilen Katı Atıkların Fiziksel Analizi, TÇSV (1995)

Bileşen	Ağırlık (%)	
	En Az	En Çok
Organik Kökenli Yiyecek Artıkları	20	90
Kül (Kalorifer Cürufu Hariç)	0,0	80
Kağıt ve Karton	0,5	15
Kemik	0,2	1
Tahta vb.	0,1	1
Plastik	1,5	12
Metaller	0,2	5
Tekstil ve Paçavra	0,3	5
Cam Atıklar	0,3	4
Tuğla, Kiremit, Seramik	0,3	8

Tablo 2.21. Türkiye’de Katı Atıkların Bertaraf Yöntemleri ve Bu Yöntemleri Uygulayan Belediyelerin Sayısı, DİE (1991)

Çöp Bertaraf Yöntemi	Miktar(ton/gün)	Belediye Sayısı
BB Çöplüğüne*	18.349	49
Belediye Çöplüğüne	29.513,2	1.334
Başka Belediye Çöplüğüne	1.006,1	64
Düzenli Depolama	0	0
Açıkta Yakma	1.061,1	159
Yakma Tesisi	0	0
Denize Dökme	36,1	6
Göle Dökme	1,4	2
Dereye Dökme	9.035,8	300
Kompost Tesisi	1.045	6
Gömme	162,1	34
Dolgu	699	132
Kamu Veya Özel Çöplük	41	3
Tarım Arazisine Atılan	20,5	7
Çöplükte Yakma	166,2	25
Toplam	61.136,5	1.974

* Büyükşehir Belediyesine ait Çöplüklere

BÖLÜM 3. TÜRKİYE'DE ÇEVRE YÖNETİMİ

3.1. Çevre Yönetim Birimleri

3.1.1. Çevre Bakanlığı

3.1.1.1. Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş Aşamaları

Çevre yönetiminde, birçok kurum ve kuruluşun görev aldığı gözlemlenmekle beraber, Çevre Bakanlığı ana görevli olmak için teşkilatlanmaktadır. Bakanlığın kuruluş aşamaları aşağıda gösterildiği gibidir.

Çevre Müsteşarlığı	27.07.1978 Gün ve 7-16041 Sayılı K.H.Karamame	Turgut KİLÇER (Eski Vali) (1 yıl görev, 6 ay boş)
Genel Müdürlük	08.06.1984 Gün ve 222 Sayılı K.H.Karamame	Refet ERİM (TÜBİTAK'tan) Muzaffer EVIRGEN (H.Ü. Jeoloji Fakültesi'nden) Zeynep ARAT (D.P.T.'dan)
Çevre Müsteşarlığı	09.10.1989 Gün ve 389 Sayılı K.H.Karamame	Halit KARA (İktisat Bankası'ndan)
Çevre Bakanlığı	21.08.1991 Gün ve 443 Sayılı K.H.Karamame	Ali Talip ÖZDEMİR (ANAP Milletvekili) Doğancan AKYÜREK (DYP Milletvekili, Armatör) Rıza AKÇALI (DYP Milletvekili, İnş. Müh.) Hamdi ÜÇPINARLAR (DYP Milletvekili, Mak. Müh.) Mustafa TAŞAR (ANAP Milletvekili,)

3.1.1.2. Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş Amacı

Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun ve verimli şekilde kullanılması ve korunması, ülkenin doğal bitki ve hayvan varlığı ile doğal zenginliklerin korunması, geliştirilmesi ve her türlü çevre kirliliğinin önlenmesidir, K.H.K. / 443 (1991).

3.1.1.3. Çevre Bakanlığı'nın Görevleri, K.H.K./443 (1991), Kaçar (1993)

a) Çevrenin korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için prensip ve politikaları tespit etmek, programları hazırlamak; bu çerçevede, araştırmalar ve projeler yapmak ve yaptırmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek, uygulanmasını sağlayacak tedbirleri almak,

b) Kırsal ve kentsel alanda ilgili Bakanlığın koordinasyonu ile arazi kullanım kararlarına uygun olarak tespit edilen alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esaslarını belirlemek,

c) Dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların birarada düşünülmesine imkan veren rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak çevre düzeni planları hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak,

d) Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi amacıyla ülke şartlarına uygun olan teknolojiyi belirlemek, bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını belirlemek,

e) Ülke şartlarına uygun olan çevre standartlarını Türk Standartlar Enstitüsü ile birlikte belirlemek , uygulamak ve uygulanmasını sağlamak,

f) Atık, artık ve yakıtlar ile ekolojik dengeyi bozan, havada, suda ve toprakta kalıcı özellik gösteren kirleticilerin çevreye zarar vermeyecek şekilde bertarafının sağlanması için denetimler yapmak; tehlikeli hallerde veya gerekli durumlarda faaliyetlerin durdurulması ile ilgili usul ve esasları bir yönetmelikle belirlemek; ülke genelinde tüm uygulayıcı kurum ve kuruluşların bu konudaki taleplerini değerlendirmek, sonuçlandırmak; ülkenin atık yönetimi politikasını belirlemek ve bu konuda gerekli tedbirleri almak,

g) Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi için çevre standartları ve ekolojik kriterler esas olmak üzere her türlü analizi, ölçüm ve kontrolleri gerçekleştirmek amacıyla laboratuvar kurmak, kurdurmak ve denetimlerini yapmak veya mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının laboratuvarlarından yararlanmak,

h) Ülkedeki kirlenme konuları ile kirlenmenin mevcut olduğu veya olması muhtemel bölgeleri ve sektörleri tespit etmek ve izlemek, bu problemlerin teknik, idari ve finansman bakımından çözümünü sağlayan kaynağın bulunmasıyla ilgili çalışmaları yönetmek veya yönlendirmek,

i) Çevreye olumsuz etki yapabilecek her türlü plan ve projenin, fayda ve maliyetleriyle çevresel olguların ortak bir çerçeve içinde değerlendirilmesini gerçekleştirecek çevresel etki değerlendirmesi çalışmasının yapılmasını sağlamak, bu çalışmaları denetlemek ve izlemek,

j) Çevre konusunda görev verilmiş olan özel ve kamu kurum ve kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak; bu konuda faaliyette bulunan gönüllü kuruluşları yönlendirmek, desteklemek ve Bakanlıklararası işbirliği esaslarını bir yönetmelikle belirlemek,

k) Çevreye olumsuz etkileri olan her türlü faaliyeti ülke bütününde izlemek ve denetlemek,

l) Çevre uygulamalarına etkinlik kazandırmak için başta yerel yönetimler olmak üzere, sürekli bir eğitim programı uygulamak, bu amaçla yapılan eğitim faaliyetlerini izlemek, desteklemek, yönlendirmek ve çevre bilincini geliştirmek, çevre problemleri konusunda kamuoyu araştırmaları yapmak,

m) Çevre konularında uluslararası düzeyde sürdürülen çalışmaların izlenmesi ve bunlara katkıda bulunulması amacıyla ulusal düzeyde yapılan hazırlıkları ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde yürütmek ve bu çalışmalara Türkiye'nin iştirakine ilişkin koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olmak,

n) Çevre ile ilgili konularda dokümantasyon, yayın ve tanıtma faaliyetlerinde bulunmak,

o) Çevre Kirliliğini Önleme Fonu'nun kullanım esaslarını tespit etmek ve işleyişini sağlamak.

3.1.1.4. Çevre Bakanlığı Teşkilatı

Çevre Bakanlığı Teşkilatı Şekil 3.1.'de gösterilmiştir, K.H.K./ 443 (1991).

3.1.2. Diğer Bakanlıklar

3.1.2.1. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı'nın kuruluş amacı; ülke insanlarının yaşamının beden ve ruh sağlığı içinde devamını sağlamak, ülkenin sağlık koşullarını düzeltmek, bireylerin ve toplumun sağlığına zarar veren etkenlerle savaşmak ve halka sağlık hizmetlerini ulaştırmak, sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermelerini sağlamaktır.

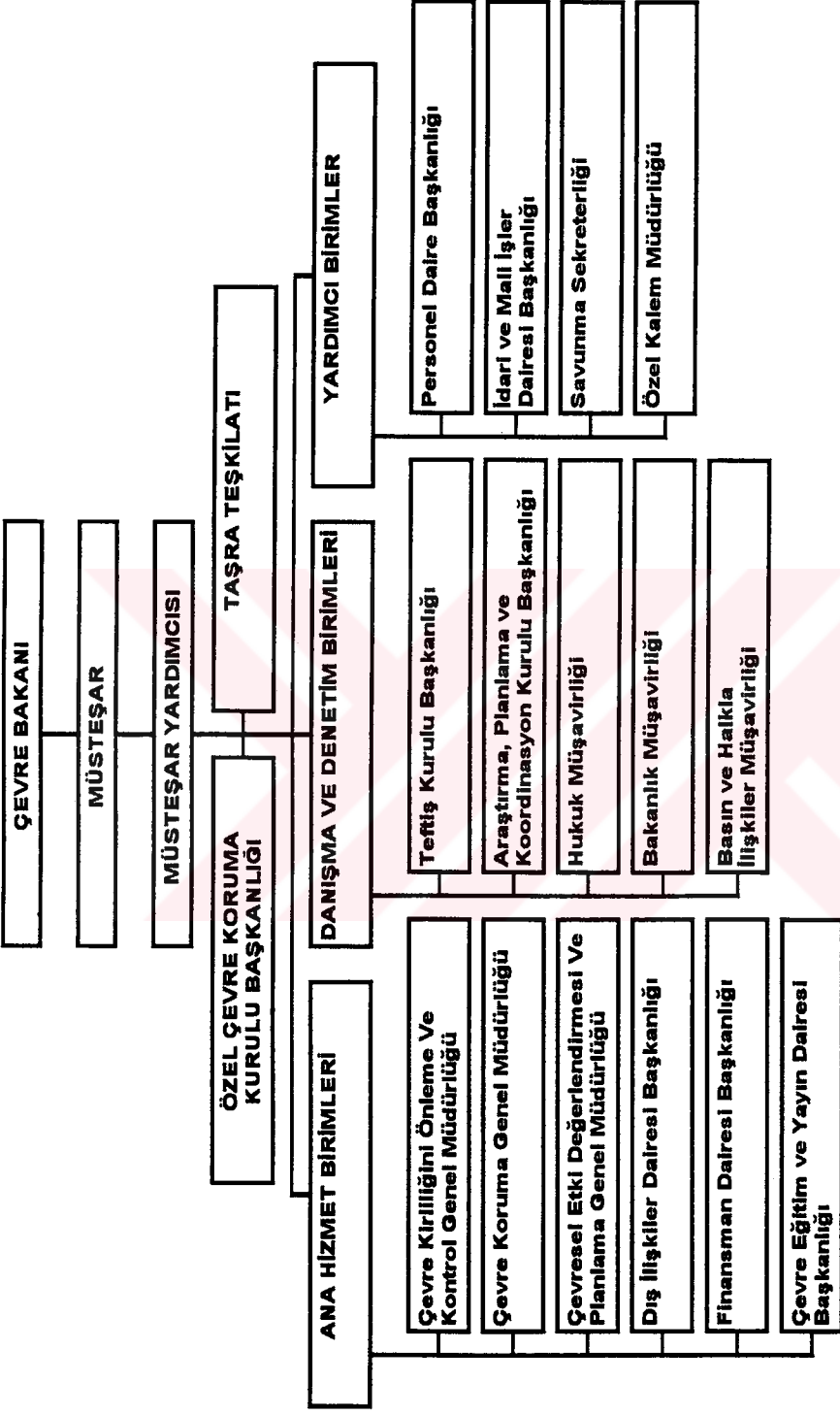
Sağlık Bakanlığı'nın ana görevleri; ülke düzeyinde tedavi edici ve koruyucu sağlık politikalarının belirlenmesi ve uygulanması, ana ve çocuk sağlığı, aile planlaması, salgın hastalıklara karşı mücadele ve korunmaya muhtaç olanları muhafaza etmektir.

Sağlık Bakanlığı'na verilmiş olan çevre ile ilgili görevler; yerel yönetimlerle ve ilgili öteki kuruluşlarla işbirliği içinde çevre sağlığını ilgilendiren gerekli önlemleri almak ve aldırmaktır.

Çevre Kanunu'nun 16. Maddesine göre Sağlık Bakanlığı'nın çevre için tehlike doğuran faaliyetleri durdurma ve bu yerleri kapatma yetkisi vardır. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 3. maddesine göre hıfzıssıhha müesseseleri ile halkın sağlığını ilgilendiren konularda gerekli laboratuvar ve ölçüm merkezlerini kurmalıdır ve taşra teşkilatının ana görevlerinden biri bu ölçümleri yapmaktır.

3.1.2.2. Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı

Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı'nın görevleri; ülke çapında bayındırlık, yapı işlerini düzenleme, yerleşme politikalarını belirleme, ülke ölçeğinde gerekli planlama, afetlere karşı tedbir alma ve arsa politikalarını düzenleme görevlerini üstlenmektir. İmar Kanunu ve Kıyı Kanunu ile belirlenmiş uygulamaları yapmakla yükümlüdür.

Şekil 3.1. Çevre Bakanlığı Teşkilat Şeması

Bu Bakanlığa bağlı olarak kurulan Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ile İller Bankası Genel Müdürlüğü çevre yönetiminde direkt etkili iki kuruluştur.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün kuruluş amacı; su kaynaklarını geliştirmek, sosyal ve ekonomik kalkınma politikasına ve tarım yararına uygun olarak ülkenin yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek, korunmalarını ve bunlardan çeşitli yönlerden yararlanmayı sağlamaktır.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün başlıca görevleri; taşkın sulara karşı tesisler kurmak, yeraltı suları hakkındaki 167 sayılı kanun ile verilen görevleri ve büyük şehirlere içme, kullanma ve endüstri suyu sağlanmasına ilişkin görevleri yapmak, akarsuları ıslah etmek, şehir ve kasabaların içme suyu ve kanalizasyon projelerini incelemek, onaylamak ve denetlemek, yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması için gerekli verileri toplamak, bunları değerlendirmek ve ilgili kuruluşlarla birlikte gerekli önlemleri almaktır.

İller Bankası 'nın kuruluş amacı İl Özel İdareleri ile Belediye ve Köy İdarelerinin bunlara bağlı birlikler ile tüzel kişiliği olan veya olmayan katma bütçeli idare ve kurumların imar işleri ile ilgili konularda uğraşmaktır.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün çevre ile ilgili görevleri; 1609 sayılı kanun hükümleri geçerli kalmak sureti ile ortak idare ve bunlara bağlı kurumların istekleri üzerine harita, plan, proje, içme suyu, kanalizasyon, enerji ve çeşitli altyapı işlerine ait etüd proje ve tesislerin, yıllık yatırım programları içinde yapılması ve yaptırılmasını sağlamaktır.

İller Bankası Genel Müdürlüğü'nün gelir kaynakları; İl Özel İdaresi'yle, belediyelerin yıllık gelir hasılatlarının % 5'i, İl Özel İdaresi ile belediyelere bağlı tüzel kişiliğe haiz olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların ve birliklerin bağlı bulundukları idare bütçelerine intikal etmeyen gelirlerden gelir vergisi çıktıktan sonra kalan safi kazançtan % 5, Banka'nın safi kârından köy idareleri sermaye payı olarak ayrılacak % 30'lar, bütçeden veya herhangi bir yerden yapılacak her türlü yardımlar, belli bir tahsis yeri gösterilmeksizin veya sermayeye katılmak üzere yapılacak bağışlar, özel kanunlarla Banka sermayesine eklenmek üzere sağlanacak para ve mallardır, Tortop (1986).

3.1.2.3. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı'nın ana görevleri yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimin iller düzeyindeki hizmetlerinin sağlanması ve sahil güvenliği ve korunması gibi görevleri vardır.

09.07.1982 tarih ve 2692 sayılı Kanun ile oluşturulan Sahil Güvenlik Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kadro ve kuruluşu olup barış sırasında görev ve hizmet yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır ve savaş halinde doğrudan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı emrine giren bir güçtür, Şen (1995). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve Çevre Kanunu'na göre Sahil Güvenlik Komutanlığı, liman sınırları ve Büyükşehir Belediye Sınırları dışında çevrenin korunması ile ilgili görevlere sahip olup, doğrudan ceza uygulama yetkisine sahiptirler. Su Ürünleri istihsal sahalarında ilgili yasakları denetlemekle görevlidirler. 1985 tarih ve 85/9709 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre liman sınırları içinde ve dışındaki idari görevlerinden biri; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na aykırı eylemleri izlemek, önlemek ve ilgililere bildirmektir.

Yetkili kuruluşlarca verilen cezai müeyyidelerin uygulanmasında mahallin en büyük mülki amirlikleri görevlendirilmiştir.

3.1.2.4. Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın kuruluş amacı; kalkınma plan ve programları doğrultusunda köylerin kaldırılmasını, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesini sağlamak, görev alanına giren alt yapı tesisleri ile tarımsal, sosyal ve ekonomik kamu hizmetlerini yürütmektir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın çevre ile ilgili görevleri; kalkınma plan ve programları doğrultusunda kırsal bölgelerin geliştirilmesi için politika tespitine yardımcı olmak, toprak, su, bitki, hayvan varlığı vb. doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi için araştırma, plan, program ve projeleri yapmak veya yaptırmak, kırsal yerleşim birimlerine yol, su, kanalizasyon, elektrik götürmektir.

3.1.2.5. Orman Bakanlığı

Orman Bakanlığı'nın kuruluş amacı ve başlıca görevleri; ormanların geliştirilmesine, usulsüz ve kanunsuz müdahalelere, tabii afetlere, yangınlara, muhtelif zararlılara karşı korunmasıdır. Gerekli kontrolleri sağlamak, ormanların devamlılığını sağlayacak şekilde, teknik ve ekonomik icaplara göre idare etmek ve işletmek, asli ve tali orman ürünlerinin; üretim, taşıma, depolama iş ve işlerini yapmak ve yaptırmak, bu ürünleri yurt içinde ve dışında pazarlamak, ormancılık hizmetleri ile ilgili gerekli araç ve gereçleri temin ve tedarik etmektir.

3.1.2.6. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın amacı; enerji ve tabii kaynaklarla ilgili hedef ve politikaların, ülkenin savunması, güvenliği ve refahı, milli ekonominin gelişmesi ve güçlenmesi doğrultusunda tespitine yardımcı olmak, enerji ve tabii kaynakların bu hedef ve politikalara uygun olarak araştırılmasını, geliştirilmesini, üretilmesini ve tüketilmesini sağlamaktır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın başlıca görevi ülkenin enerji ve tabii kaynaklara olan kısa ve uzun vadeli ihtiyacını belirlemek, temini için gerekli politikaların tespitine yardımcı olmak, planlamalar yapmaktır.

3.1.2.7. Kültür Bakanlığı

Kültür Bakanlığı'nın amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımlamaları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemektir.

Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak 2863 sayılı Kanun ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu teşkil edilmiştir. Bu kurulun aldığı bütün kararlara yerel yönetimlerde dahil olmak üzere uyulması zorunluluğu vardır.

3.1.2.8. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın amacı; ülkenin sanayi politikasının günün şartlarına ve teknolojinin gereklerine göre tespitine yardımcı olmak, kalkınma plan ve

programlarında yer alan ilke ve hedefler doğrultusunda sanayinin dengeli ve süratli şekilde gelişmesini sağlamak ve teşvik etmektir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bazı çevre ile ilgili görevleri; ülke şartlarına uygun teknoloji sağlanması, geliştirilmesi , sanayi bölgeleri ve siteleri oluşturulmasına izin vermek, kuruluşları desteklemektir.

3.1.2.9. Maliye Bakanlığı

Maliye Bakanlığı'nın çevre ile ilgili görevi; haksız olarak işgal edilen devlet arazilerinin tahliye edilmesinde, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'nun 75. maddesi gereğince Valilik ve Kaymakamlıklardan talep etmektir.

3.1.2.10. Turizm Bakanlığı

Turizm alanlarının, kıyıların korunması, turizm politikalarının belirlenmesinde çevresel değerlere öncelik verilmesi görevlerini yerine getiren ve önemli çevresel sorumlulukları bulunan bir bakanlıktır.

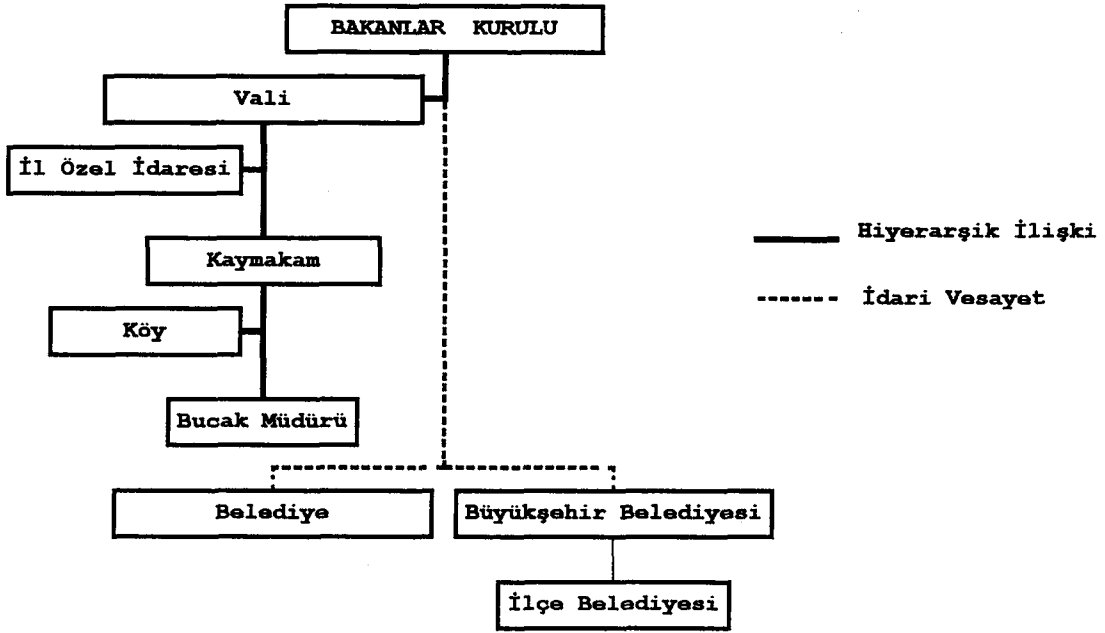
3.1.3. Yerel Yönetimler

Türkiye'de yerel yönetimler üç gruba ayrılır. Bunlar; Özel İdaresi, Belediye İdaresi, Köy İdaresi'dir. Yönetim biçimi Şekil 3.2.'de gösterilmiştir.

3.1.3.1. İl Özel İdaresi

Taşra teşkilatı içinde il idaresi olarak bulunan ilin diğer taraftan bir mahalli idare olarak yerinden yönetim teşkilatı cephesinde göstermiş olduğu yönetim şeklidir, Şen (1995). 1913 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na göre 3 organı vardır; Vali, İl Genel Meclisi, İl Daimi Encümeni.

İl Özel İdaresi'nin görevleri; göl ve bataklıkların kurutulması, ıslahı, fabrika kurulmasına izin verme, örnek çiftlik, fidanlık ve çiftlik okulları kurmak, orman yetiştirmek ve sağlık ile ilgili görevlerdir. 1593 sayılı Genel Hıfzıssıhha Kanunu'nun 18. maddesine göre Özel İdarelere verilen diğer görevler arasında, Sağlık Bakanlığı'nın onayı ile hastane ve dipanser açma yetkisi verilmiştir. Daha sonradan çıkartılan birçok kanun ile İl Özel İdareleri'nin yetkileri başka kurumlara verilmiş, olmakla beraber bu idarenin yetkileride alınmamıştır.

Şekil 3.2. Yerel Yönetimlerin İdari Yapısı

1982 Anayasası'nın 127. maddesine göre il, belediye ve köyler mahalli idare kuruluşları olarak sayılmış ve bunların genel karar organlarının halk tarafından seçileceği belirlenmiştir. Gelişmemiş ve önemini yitirmiş bir yerel kuruluş niteliğinde olmasına rağmen bir anayasa kuruluşu olması nedeni ile sadece anayasa değişikliği ile kaldırılmaları mümkündür.

İl Özel İdareleri belediyelerin mücavir alanları dışında ve kırsal bölgeler ile köylere hizmet götürülmesinde maddi destek yapmaktadırlar. Fakat üzerlerinde bulunan görev ve yetkileri tam olarak yapabilecek eleman ve imkana sahip değildir. Herhangi bir zorlama güçleri yoktur. Kanun'un 1987 yılında değişikliğe uğraması ile çevre korunması alanında da faaliyet göstermeleri istenmiştir, Tortop (1986).

İl Özel İdarelerinin öz kaynakları; taşocağı açılma izni, fidanlık gelirleri, matbaa gelirleri, sağlık kurumları gelirleri ve kira ile işletme gelirleridir. Devlet yardımı olarak genel bütçe gelirlerinin % 1,7'si belediyelerin emlak vergisi gelirlerinden %15 pay verilir.

3.1.3.2. Belediye İdaresi

Belediye, 1580 sayılı Belediye Kanunu'na göre; beldenin ve belde sakinlerinin mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef bir tüzel kişiliktir. Belediye Kanunu'nun 7. maddesine göre nüfusu 2.000'den fazla olan yerler ile il ve ilçe merkezlerinde belediye kurulur. Belediye'nin kurulması, bir yerdeki ihtiyar meclisi veya seçmenlerin yarısından fazlasının isteği veya Vali'nin gerekli görmesi üzerine İl Genel Meclisi'nin olumlu oyu, Danıştay'ın kararı ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile olur. Belediye organları; Belediye Başkanı, Belediye Meclisi, Belediye Encümeni'dir.

Kanun'da, Belediyelerin yapması gereken görevler oldukça fazladır. Başlıca görevleri; genel yerlerin temizliği, gıda maddelerinin ve yerlerinin temizliği, çöp atılacak yerlerin saptanması, yasalara uygun yapı izinleri vermek, orman, tarla, bağ, bahçe, koru, çayırıları zarardan korumak, yangına karşı önlem almak, orman yangınlarını önlemek, belediye bahçeleri, koruları, fidanlıkları kurmak ve işletmek, fabrika ve benzeri kuruluşların kazan, ocak ve bacalarını kontrol etmek, müze, hayvan ve bitki bahçeleri yapmak olarak sıralanabilir.

1593 sayılı Genel Hıfzıssıhha Kanunu'nun 20. maddesine göre belediyeler yenilecek, içilecek şeyleri kontrol etme, temiz su getirme, genel yerlerde halkın sağlığına zarar veren nedenleri ortadan kaldırma, bulaşıcı hastalıklarla savaş vb. görevleri yapmakla görevlendirilmiştir. Aynı kanunun 237. maddesine göre içme sularını içilmeye elverişli hale getirmesi gerekmektedir. 242. maddeye göre dere, nehir, çay ve çeşmelerin kirlenmesine neden olacak çalışmalara engel olması, fabrika sularının zararları giderilmeden nehir ve derelere akıtılmasının önlenmesi gibi görevleri vardır.

1982 Anayasası'nın 127/ III. maddesindeki "Kanun büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir" hükmüne istinaden 3030 sayılı Kanun Hükmünde Karamame ile Büyükşehir Belediyeleri oluşturulmuştur. Büyükşehir Belediyeleri'nin başlıca görevleri; kent ölçeğinde yatırım plan ve programları yapmak, nazım imar planları yapmak ve uygulamak, ulaşım, spor, dinlenme ve eğlence dahil sosyo-kültürel hizmetleri değerlendirmek, çevre sağlığı, su, kanalizasyon gibi hizmetleri yerine getirmektir, Erol (1993).

3.1.3.3. Köy İdaresi

1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu ile teşkil edilmişlerdir ve bir veya birkaç köyün gerekli işlerini idare eder.

3.1.4. Diğer İlgili Kuruluşlar

3.1.4.1. Türk Standartlar Enstitüsü (TSE)

Türk Standartları Enstitüsü, Başbakanlığa bağlı olarak her türlü madde ve mamülün usûl ve hizmet standartlarını saptamak üzere kurulmuştur.

3.1.4.2. Türkiye Atom Enerjisi Kurumu

Türkiye’de atom enerjisinin kullanımının ülke yararına olabilecek şekilde gerçekleşmesinin sağlanması, bu konudaki ilgili politikaların belirlenmesi ve denetlenmesi amacı ile kurulmuştur.

Başlıca görevleri, atom enerjisi kullanımı ile ilgili plan ve programları belirlemek, nükleer hammaddelerin giriş ve çıkışları ile ilgili esasları saptamak, radyasyonlu cihazları bulunan işletmelere ruhsat vermek ve kullanım şartlarını denetlemek, nükleer güç santrallerinin yer seçimi, inşaat, işletme, ve çevre güvenliği ile ilgili onay ve izinlerini vermek, nükleer tesislerden ve radyoizotop laboratuvarlarından çıkan radyoaktif artıkların güvenli şekilde işlenmesi, taşınması, geçici veya sürekli depolanması için gerekli önlemleri almak veya aldırarak, bu görevler yerine getirilirken insan ve çevresinin radyasyondan korunması için alınması gereken önlemleri belirlemektir.

3.2. Çevre İle İlgili Yasal Düzenlemeler

3.2.1. Çevre İle İlgili Kararnameler

Çevre ile ilgili Kararnameler Tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Çevre İle İlgili Kararnameler, Üzülmaz (1993), Çevre Mevzuatı (1992)

Kanun Hükmünde Kararnameler	İlgili Resmi Gazete
Bayındırlık ve İskan Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında K.H.K.	14.12.1983 tarih ve 18251 sayı
Sağlık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında K.H.K.	14.12.1983 tarih ve 18251 sayı
Kültür Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında K.H.K.	02.03.1989 tarih ve 20096 sayı
Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair K.H.K.	13.11.1989 tarih ve 20343 sayı
Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında K.H.K.	21.08.1991 tarih ve 20967 sayı

3.2.2. Çevre İle İlgili Kanunlar

Çevre ile ilgili Kanunlar Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Çevre İle İlgili Kanunlar, Üzülmaz (1993), Çevre Mevzuatı (1992)

Kanun Adı	Tarih Ve Sayı	İlgili Kurum
İl Özel İdaresi Kanunu	15.03.1913 ve 1414	
Köy Kanunu	17.04.1924 ve 442	Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı
Limanlar Kanunu	20.04.1925 ve 618	Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı
Türk Kanunu Medesi	04.04.1926 ve 339	
Medeni Kanun	14.04.1926 ve 743	
Sular Hakkında Kanun	10.05.1926 ve 831	Belediye
Belediye Kanunu	14.04.1930 ve 1580	Belediye
Umumi Hıfzıssıhha Kanunu	06.05.1930 ve 1593	Sağlık Bakanlığı
İskan Kanunu	21.06.1934 ve 2510	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Polis Vazife Ve Selahiyetleri Kanunu	14.07.1934 ve 2559	İçişleri Bakanlığı

Tablo 3.2. Devam

Kara Avcılığı Kanunu	13.05.1937 ve 3603	
Taşkın Sulara Ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu	21.01.1943 ve 4373	En Büyük Mülki Amir
Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Kanunu	23.01.1950 ve 5516	
Orman Kanunu	08.09.1954 ve 6831	Orman Bakanlığı
İçme Suları Hakkında Kanun	16.05.1960 ve 7478	Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı
Köy İçme Suları Hakkında Kanun	16.05.1960 ve 7478	Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı
Yeraltı Suları Kanunu	23.12.1960 ve 167	Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı
Gecekondü Kanunu	30.07.1966 ve 775	Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı Belediye
Nüfusu 100.000'den Fazla Olan Şehirlerde İçme Ve Kullanma Suyu Temini Hakkında Kanun	16.07.1968 ve 1053	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Su Ürünleri Kanunu	04.04.1971 ve 1380	Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı
İSKİ Genel Müdürlüğü Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun	23.11.1981 ve 2560	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu	13.07.1982 ve 2629	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu	13.07.1982 ve 2960	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu	21.07.1983 ve 2863	Kültür Bakanlığı
Çevre Kanunu	11.08.1983 ve 2872	Çevre Bakanlığı
Milli Parklar Kanunu	11.08.1983 ve 18132	
Boğaziçi Kanunu	22.11.1983 ve 2960	Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı
İmar ve Gecekondü Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak İşlemler Hakkında Kanun	08.03.1984 ve 18335	Bayındırlık Bakanlığı
Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun	09.07.1984 ve 18453	
Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Kanunu	01.12.1984 ve 3083	Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Görev ve Teşkilatı Hakkında Kanun	18.01.1985 ve 18639	Sanayi Bakanlığı
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Görev Ve Teşkilatı Hakkında Kanun	09.05.1985 ve 18749	Enerji Bakanlığı

Tablo 3.2. Devam

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun	22.05.1985 ve 18761	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
Maden Kanunu	15.06.1985 ve 3213	Enerji Ve Tabii Kay. Bakanlığı
Orman Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Kanunu	08.11.1985 ve 18922	Orman Bakanlığı
Kıyı Kanunu	17.04.1990 ve 3621	Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı
Belediye Gelirleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	24.07.1993 ve 39/4	Belediye
Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun		Başbakanlık

3.2.3. Çevre İle İlgili Yönetmelik, Tüzükler

Çevre ile ilgili yönetmelik ve tüzükler Tablo 3.4.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Çevre İle İlgili Yönetmelik ve Tüzükler, Üzülmüş (1993), Mevzuat (1992)

Yönetmelikler ve Tüzükler	İlgili Resmi Gazete
Istanbul Büyükşehir Belediyesi Hastane ve Benzeri Kuruluşlardan Kaynaklanan Katı Atıkların Toplanması ve Uzaklaştırılması İçin Uygulanacak Esaslar	
Kaynak Suları Yönetmeliği	
Çalışma Esas ve Usulleri Yönetmeliği	
Sular Kanununun Uygulanması Tüzüğü	28.08.1928 tarih ve 976 sayı
Yeraltı Suları Tüzüğü	08.08.1961 tarih ve 10873 sayı
Lağım Mecrası İnşası Mümkün Olmayan Yerlerde Yapılacak Çukurlara Ait Yönetmelik	19.03.1971 tarih ve 13783 sayı
Su Ürünleri Tüzüğü	20.07.1973 tarih ve 14600 sayı
Parlayıcı Patlayıcı, Tehlikeli ve zararlı Maddelerle Çalışan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirlere Dair Tüzük	24.12.1973 tarih ve 14752 sayı
Tarım Alanlarının Tarım Dışı Gaye İle Kullanılmasına Dair Yönetmelik	11.03.1983 tarih ve 21105 sayı
Nükleer Tesislere Lisans verilmesi Tüz.	19.12.1983 tarih ve 18256 sayı
ISKİ Genel Müdürlüğü Atıksuların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği	13.03.1984 tarih ve 18340 sayı

Tablo 3.4. Devam

ISKİ İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilecek Olan Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkında Yönetmelik	13.03.1984 tarih ve 18340 sayı
Karayolları Trafik Yönetmeliği	16.06.1985 tarih ve 18786 sayı
Maden Kanunu Uygulanmasına Dair Yönetmelik	22.08.1985 tarih ve 18850 sayı
Radyasyon Güvenliği Tüzüğü	07.09.1985 tarih ve 18861 sayı
Mevcut Binalarda Isı Yalıtımı İle Yakıt Tasarrufu Sağlanması ve Hava Kirliliğinin Azaltılmasına Dair Yönetmelik	19.11.1985 tarih ve 18786 sayı
Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği	02.11.1986 tarih ve 19269 sayı
Gürültü Kontrol Yönetmeliği	11.12.1986 tarih ve 19308 sayı
Belediye Zabıta Yönetmeliği	27.02.1987
Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tespiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmelik	03.11.1987 tarih ve 19623 sayı
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği	04.09.1988 tarih ve 19919 sayı
İşyeri Açma Ve Çalıştırma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik	09.03.1989 tarih ve 20103 sayı
Ağaçlandırma Yönetmeliği	11.03.1989 tarih ve 20105 sayı
Kıyı Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik	03.08.1990 tarih ve 20594 sayı
Özel Çevre Koruma Kurulunun Esas Ve Usullerine Dair Yönetmelik	15.08.1990 tarih ve 20606 sayı
Maden ve Taşocakları İşletilmesinde ve Tünel Yapımında Tozla mücadele İle İlgili Yönetmelik	14.09.1990 tarih ve 20635 sayı
Katı Atıkları Kontrolü Yönetmeliği	14.03.1991 tarih ve 20814 sayı
Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin Bazı hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik	03.04.1991 tarih ve 20834 sayı
Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği	06.09.1991 tarih ve 20983 sayı
Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik	22.02.1992 tarih ve 21150 sayı
Araçların İmal, Tadil ve Montaj Hakkında	03.02.1993 tarih ve 21485 sayı
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	20.05.1993 tarih ve 21586 sayı
Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerin Kontrolü Yönetmeliği	11.07.1993 tarih ve 21634 sayı
ISKİ Genel Müdürlüğü Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği	17.09.1993 tarihli Milli Gazete
Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği	27.08.1995 tarih ve 22387 sayı
Gayrisihhi Müesseseler Yönetmeliği	26.09.1995 tarih ve 22416 sayı

3.2.4. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar Tablo 3.5.'de verilmiştir.

Tablo 3.5. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar, Çevre Bak. (1994)

Antlaşmalar	İlgili Resmi Gazete
Nükleer Silahların ve Öteki Toplu Tahrip Silahlarının Deniz Yataklarına Okyanus Tabanı ve Bunların Altına Yerleştirilmesinin Yasaklanması Hakkında Antlaşma	19.10.1972
Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, Bükreş	21.05.1992
Balina Avcılığının Düzenlenmesi Antlaşması, 1931	08.11.1934 - 2399
Akdeniz Genel Balıkçılık Konseyi Kurulması Hakkında Antlaşma, Roma 1949	07.07.1967 - 12641
Avrupa ve Akdeniz Bitki Koruma Teşkilatı Hakkında Sözleşme, Paris 1951	10.08.1965
Avrupa Kültür Antlaşması, 1954	17.06.1957 - 9635
Kuşların Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme, Paris 1959	17.12.1966 - 12480
İşçilerin Radyasyona Karşı Korunması Hakkında Sözleşme, Cenevre 1960	15.11.1969
Nükleer Enerji Sahasında Hukuki Mesuliyet Sözleşmesi, 1960	13.06.1967 - 12620
Atmosferde, Uzayda ve Su Altında Nükleer Silah Deneylerini Yasaklayan Sözleşme, Moskova 1963	13.05.1965 - 1997
Devletlerin Ay ve Öteki Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşfi ve Kullanımı faaliyetlerini Düzenleyen İlkeler Antlaşması, Londra 1967	01.06.1968 - 12913
Hayvanların Uluslararası Nakliye Sırasında Korunması Konusunda Avrupa Sözleşmesi, Paris 1968	20.02.1971
Uçakların Gürültüsü Konusunda Uluslararası Standart ve Tavsiye Edici Uygulamalar, 1971	
Bakteriyolojik ve Toksik Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Depolanmasının Yasaklanması, 1972	05.11.1975
Dünya Kültür ve Tabiat Mirasını Koruma Sözleşmesi, Paris 1972	14.02.1983 - 17959
Denizlerin Gemiler Tarafından Kirletilmesinin Önlenmesine Ait Marpol Sözleşmesi, 1973/1978	24.06.1990 - 20558
Uluslararası Enerji Programı Antlaşması, Paris 1974	04.05.1981
Akdeniz'in Gemi ve Uçaklarda Yapılan Boşaltımlarla Kirletilmesinin Önlenmesi Protokolü, Barselona 1976	12.06.1981 - 17368
Akdeniz'in Acil Durumlarda Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesine Karşı Mücadelede İşbirliği Antlaşması, Barselona 1976	12.06.1981 - 17368
Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi Barselona 1976	12.06.1981 - 17368
Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamının Korunması Sözleşmesi, Bern 1979	20.02.1984 - 18318
Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi, Cenevre 1979	23.03.1983 - 17996

Tablo 3.5. Devam

Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarılması İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği	23.07.1985 - 18820
Akdeniz'in Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunması Hakkındaki Protokol, Atina 1980	18.03.1987 - 19404
Akdeniz'de Özel Olarak Korunan Alanlara Ait Protokol, Cenevre 1982	20.10.1988 - 19968
Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Ve Acil Yardım Sözleşmesi, Viyana 1986	
Avrupa Çevre ve Sağlık Şartı, 1989	
Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınması Ve İmhası Kontrolü Sözleşmesi, Basel 1989	15.05.1994 - 21935
Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi, 1990	08.09.1990 - 20629
Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Montreal Protokolü, 1990	08.09.1990 - 20629
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio 1992	
Rio Deklerasyonu, 1992	
Orman Prensipleri, 1992	
Ramsar Sözleşmesi, 1993	
Gündem 21. 1992	

BÖLÜM 4. AVRUPA TOPLULUĞUNA ÜYE ÜLKELERE AİT İSTATİSTİKSEL VERİLER

Bu bölümde Avrupa Topluluğuna üye olan ülkelerin mevcut kaynakları ve çevresel kirliliklerinin boyutları hakkında bilgiler verilmiştir. Bölüm 5’de anlatılan, ülkelerin çevre yönetim sistemlerindeki bazı noktaların anlaşılmasında bu bölümde verilen istatistiksel değerler önem taşımaktadır.

4.1. Avrupa Ülkelerindeki Mevcut Kaynaklar

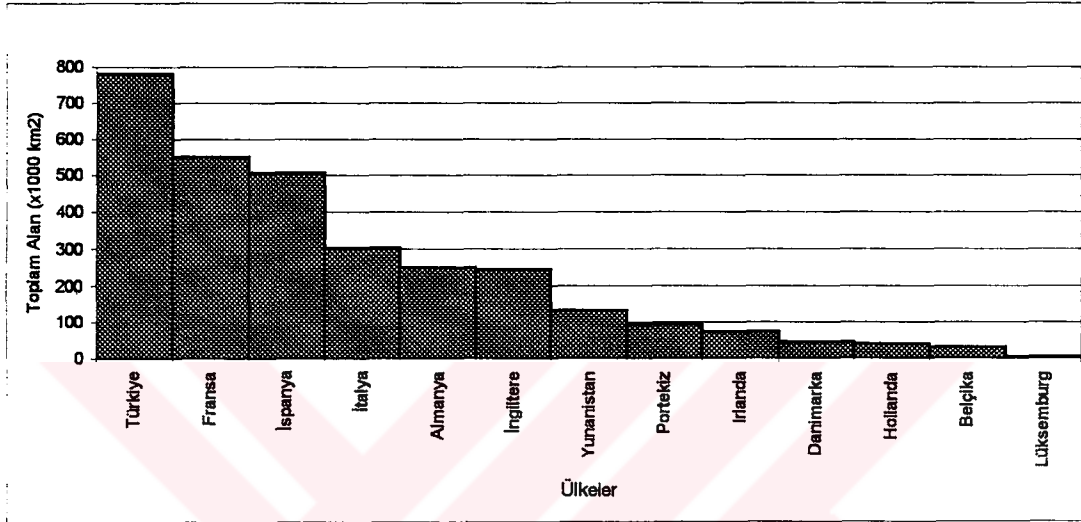
Ülkeler alan kullanımı kategorilerine göre Tablo 4.1’de, bu ülkeler ile Türkiye’nin toplam alan karşılaştırması Şekil 4.1.’de, ülkelerin nüfuslarının karşılaştırması Şekil 4.2’de, bazı ülkelerin kullanım alanlarına göre su tüketim miktarları Tablo 4.2.’de, ülkelere göre su kaynakları Tablo 4.3.’de, kullanılan su miktarlarının kaynağa göre sıralaması Tablo 4.4.’de, bazı ülkelerin toplam sağladıkları su miktarları karşılaştırması Şekil 4.3.’de, ülkelerin gruplara göre tür sayıları çeşitli canlı grupları için Şekil 4.4.’de, Avrupa ülkelerindeki birincil enerji üretimi Tablo 4.5’de, bu üretimin Türkiye ile karşılaştırması Şekil 4.5.’de, ülkelerin otoyol yoğunlukları Şekil 4.6.’da verilmiştir.

Tablo 4.1. Avrupa Ülkeleri Alan Kullanımı, (1000 km²), B.M.(1992)

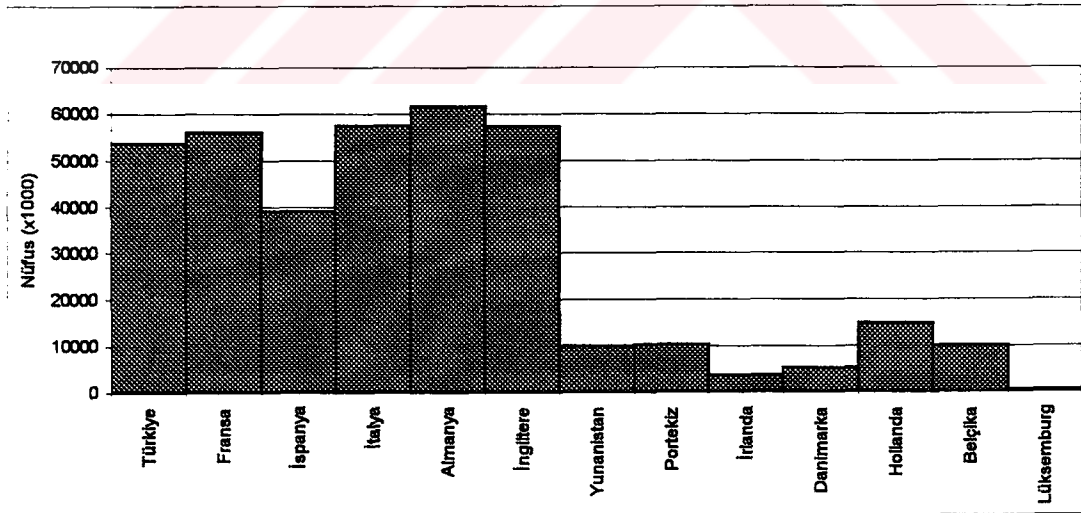
Ülkeler	Tarım Alanı	Orman Alanı	Yerleşim Alanı	Açık Alan	Toplam Toprak	Su Alanı	Toplam Alan
Belçika	15,25	...*	...	...	30,20	...	...
Danimarka	29,23	4,66	3,14	4,44	41,47	0,64	42,11
Fransa	319,5	151,5	29,1	42,8	543,2	6,1	549,2
Almanya	133,55	74,01	32,87	3,68	244,12	4,5	248,62
Yunanistan	92	29,51	4,89	2,46	128,86	3,09	131,95
İrlanda	57,04	3,30	...	...	68,89	...	70,28
İtalya	194,91	67,5	...	...	...	...	301,28
Lüksemburg	1,26	0,87	...	...	2,59	...	...
Hollanda	23,97	3	5,38	1,57	33,92	3,41	37,33
Portekiz	30,53	30,69	...	...	91,95	...	92,39
İspanya	270,74	156,61	19,68	52,34	499,37	5,32	504,69
İngiltere	185,75	23,58	...	...	240,9	3,3	244,2

* Bilgi Yok

Şekil 4.1. ve Şekil 4.2.'deki ülkelerin alanlarının nüfuslarına oranları karşılaştırıldığında Hollanda, İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa'nın yanında Türkiye'nin şanslı konumda olduğu görülmektedir. Türkiye'de yaşanan sıkıntı alan darlığından çok mevcut alanların kullanımının planlanamaması ve küçük alanlara (genelde bunlar şehirler olmaktadır) yığılmaların engellenememesidir.

Şekil 4.1. Ülkelerarası Alan Karşılaştırması, B.M. (1992)

Şekil 4.2. Ülkelerarası Nüfus Karşılaştırması, BM. (1992)

Tablo 4.2.'de bazı ülkelerin su tüketimleri kullanım alanlarına göre verilmiştir. Tablo 4.3.'e göre Türkiye, akarsuları ile sınırları dışına en fazla su akıtan ülkeler arasında yer almaktadır. Şekil 4.3. incelendiğinde ise nüfusları arasında 4 kat

farklılık olan Türkiye ve Hollanda'da halkın genel su ihtiyacını gidermek için temin edilen su miktarları arasındaki farklılık gözlemlenebilmektedir.

Tablo 4.2. Bazı Ülkelerin 1988 Yılı Kullanım Alanlarına Göre Su Tüketim Miktarı, (milyon m³/yıl), B.M. (1992)

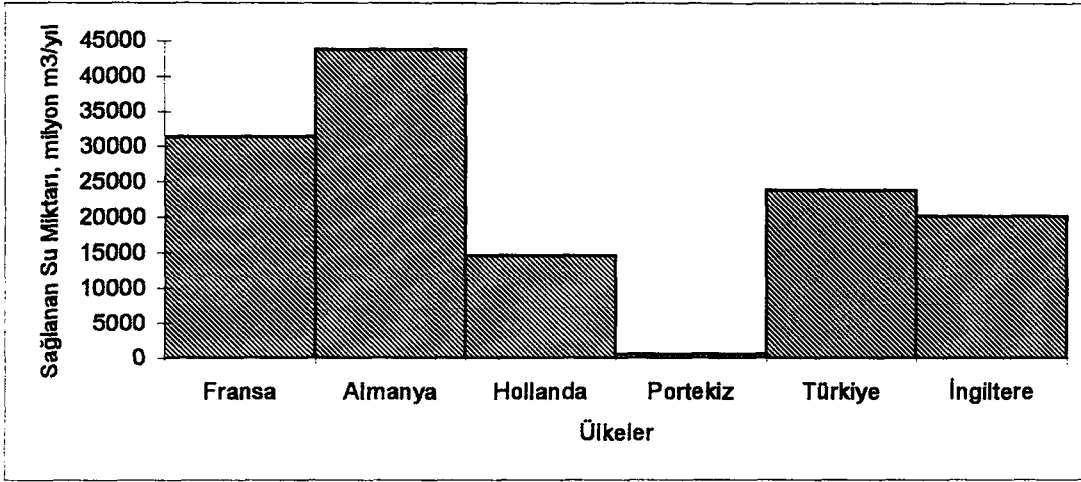
Ülkeler	Evsel	Tarım	Maden	İmalat	Elektrik	Diğer
Danimarka	420	515	26	370	...	...
Fransa	5857	4200	...	4928	21292	6130
Almanya	59	235	1831	7391	30028	122
Hollanda	...	...	...	4118	9201	51
İngiltere	6423	92,4	...	2874	10537	460

Tablo 4.3. Ükelere Göre Su Kaynakları, (milyon m³ / yıl), B.M. (1992)

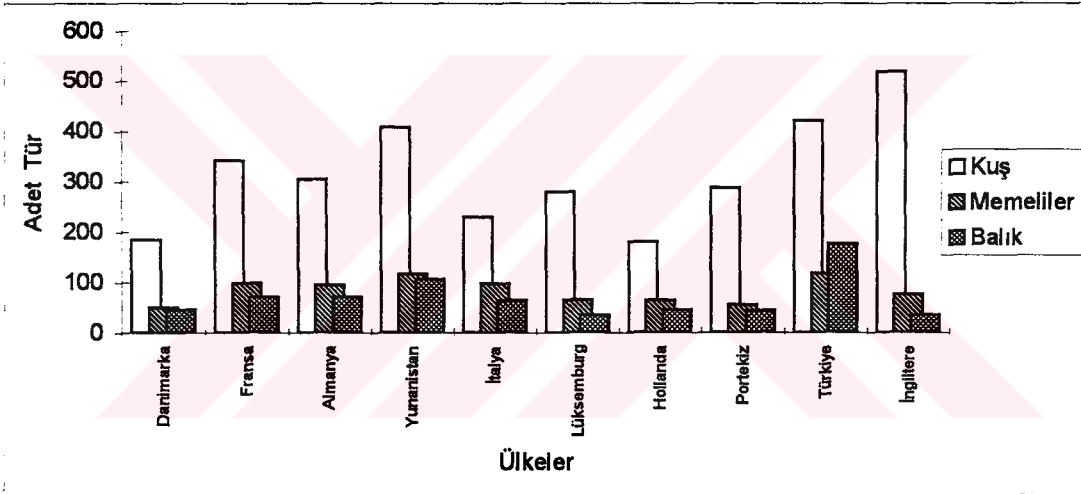
Ülkeler	Ort.Giren	Ort.Çıkan	Yağış	Buharlaşıma	Yüzeysel	Yeraltı
Belçika	4,1	8,4	...	...	...	0,9
Danimarka	2	11	29,5	18	0,005	30
Fransa	38,0	285	575	305	285	26
Almanya	83	79	...	...	...	...
Yunanistan	13,5	45,2	...	...	5,2	2,5
İrlanda	3	40	...	...	...	3,4
İtalya	2	185	...	...	155	12
Lüksemburg	4	1	...	...	...	...
Hollanda	80	10	...	...	...	...
Portekiz	35,1	33,8	...	...	9,4	4
İspanya	...	76	...	...	...	...
İngiltere	...	67	...	...	9,4	2,4
Türkiye	6,9	186,1	501	...	95	9,5

Tablo 4.4. Ülkelerin Kaynaklara Göre Su Tüketim Miktarları, (Milyon m³/yıl), B.M.(1992)

Ülkeler	Yüzey Suyu	Yeraltı Suyu	Diğer
Belçika	8251	778	...
Danimarka	3	1100	...
Fransa	30550	6620	...
Almanya	38301	6281	...
Yunanistan	3470	1570	...
İrlanda	...	...	...
İtalya	...	...	...
Lüksemburg	...	...	...
Hollanda	13341	1140	...
Portekiz	8500	2000	...
İspanya	39840	5410	...
İngiltere	10642	2560,2	7184,5
Türkiye	17450	6300	...

Şekil 4.3. Ülkelerin Genel Su İhtiyacını Gidermek İçin Kullanılabilir Hale Getirdikleri Su Miktarı, BM.(1992)

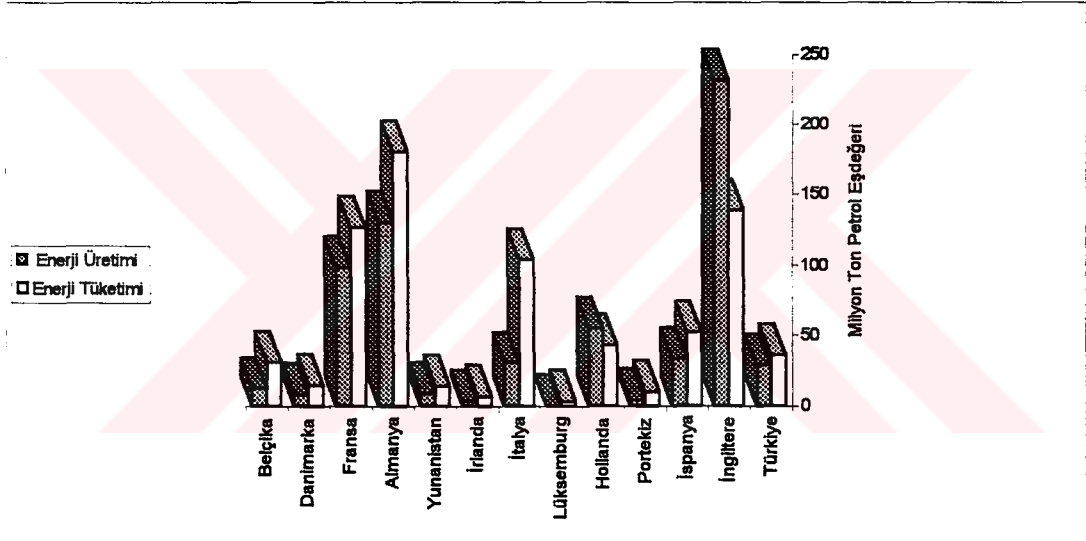
Şekil 4.4. Ülkelere Göre Bazı Türlerin Dağılımı, BM (1992)

Tablo 4.5.'e göre ülkelerin enerji üretimleri incelendiğinde Almanya ve İngiltere'nin enerji üretiminde önde oldukları görülmektedir. Yinede Almanya'da Şekil 4.5.'e göre enerji açığı vardır. Enerji satan ülkeler İngiltere ve Hollanda olarak görülmektedir. Ayrıca enerji dengesi açısından Türkiye, İtalya ile karşılaştırıldığında çok daha dengeli bir konumdadır.

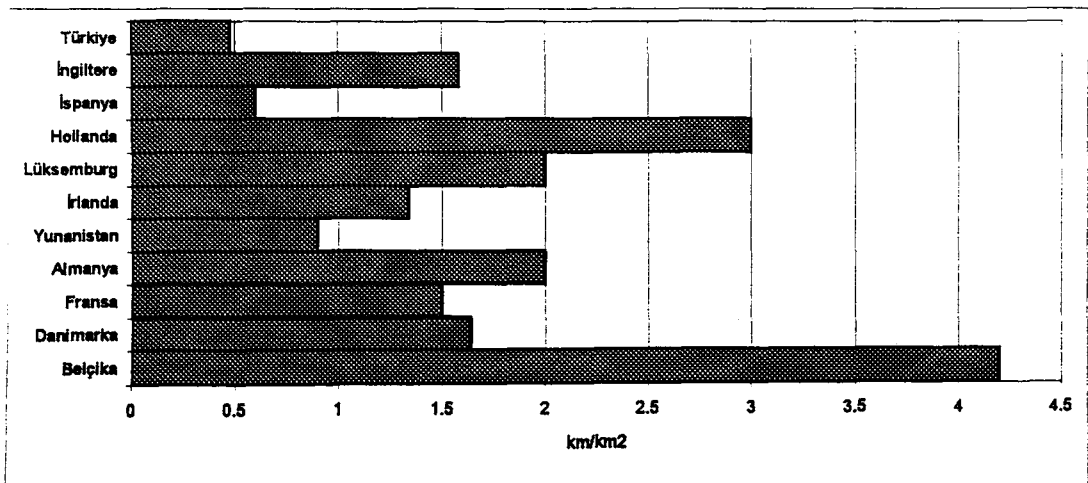
Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinde önemli bir parametre olarak gözlemlenebilen otoyol yoğunluğu Şekil 4.6.'da verilmiş olup Türkiye'nin zaten çok geri kaldığı ulaşım ağı ile ilgili olarak raylı sistem ve deniz taşımacılığına önem vermesinin daha doğru bir karar olduğu belirtilebilir.

Tablo 4.5. Ülkelerin 1988 İtibarı İle Birincil Enerji Üretimleri (milyon ton petrol eşdeğeri/yıl), BM (1992)

Ülkeler	Fosil Yakıtlar	Nükleer	Hidro-Elektrik	Toplam
Belçika	2,1	9,6	0,3	12
Danimarka	7,8	0	0,1	7,9
Fransa	19,3	61,5	17,6	98,4
Almanya	93,1	32,4	4,6	130,1
Yunanistan	8,1	0	0,6	8,6
İrlanda	2,8	0	0,3	3,1
İtalya	19,8	0	10,4	30,2
Lüksemburg	0	0	0,2	0,2
Hollanda	54,2	0,8	0	55,0
Portekiz	1,2	0	2,7	4
İspanya	14,2	11,3	8,1	33,5
İngiltere	215,5	14,2	1,6	231,3

Şekil 4.5. Ülkelerin 1988 Yılı Enerji Üretim ve Tüketimleri , BM (1992)

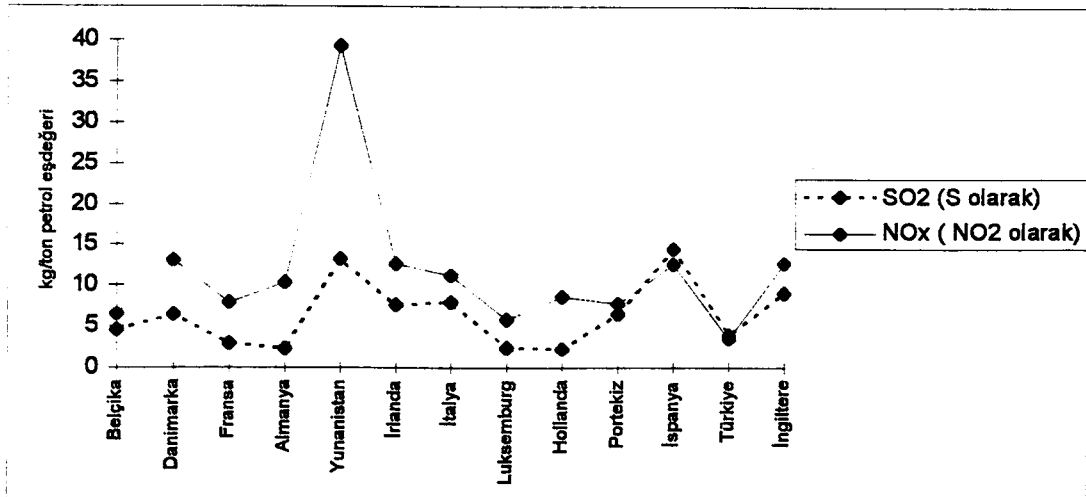
Şekil 4.6. Ülkelerin Otoyol Yoğunluğu, BM (1992)

4.2. Avrupa Ülkelerindeki Çevre Kirliliği

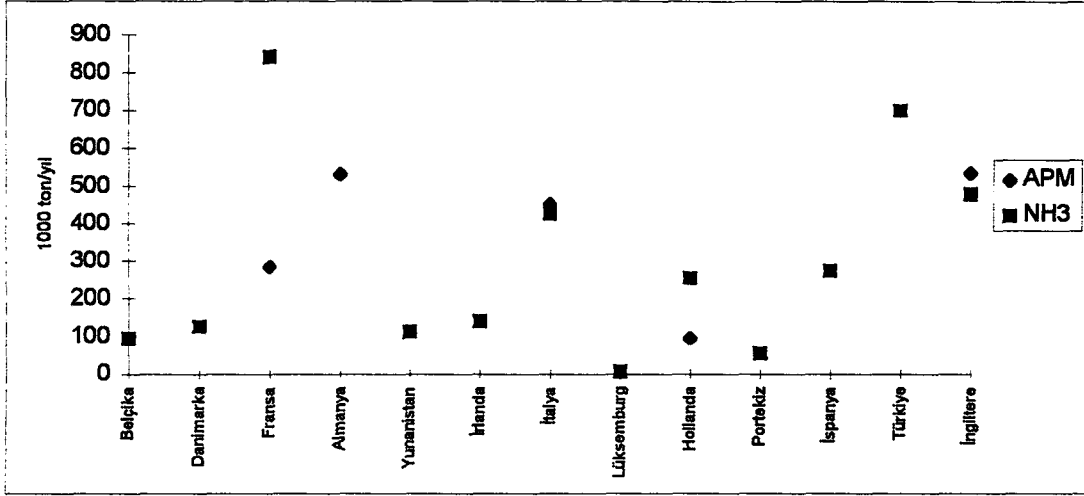
Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'nin enerji tüketimi başına SO_2 ve NO_x emisyonları Şekil 4.7.'de, toplam askıda madde ve NH_3 değerleri Şekil 4.8.'de, ülkelere göre CO ; toplam uçucu organik madde, kurşun ve CO_2 değerleri Tablo 4.6.'da, bazı ülkelerin atık suları ile ilgili bilgiler Tablo 4.7.'de, bertaraf tesisleri sayısı Tablo 4.8.'de, ülkelerin evsel katı atık miktarı üretim durumu Şekil 4.9.'da, Avrupa'daki ozon miktarında azalış Şekil 4.10.'da, ülkelere göre ağaçların kesilme oranındaki yıllık artış Şekil 4.11.'de, kullanılan orman alanı başına yeni yetiştirilen alan miktarları Şekil 4.12.'de, sayı, alan ve ortalama boyut olarak yıllık orman yangını miktarları Şekil 4.13.'de, mineral gübre kullanımı Tablo 4.9.'da, pestisit tüketimleri Tablo 4.10.'da verilmiştir.

Şekil 4.7. ve Şekil 4.8.'de verilen hava kirliliği ile ilgili grafiklerden anlaşıldığı kadarı ile Türkiye diğer birçok Avrupa ülkesine göre SO_2 ve NO_x emisyonları değerleri olarak şanslı bir konumda bulunmaktadır.

Ülkelerin farklı emisyon türleri için farklı kirlilik derecelerine sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu grafiklerin karşılaştırılmasında dikkat edilmesi gereken nokta emisyon değerlerinin 1000 ton/yıl cinsinden verilmiş olmasıdır. Ülkelerdeki nüfusları düşünülerek karşılaştırmaların yapılması gerekmektedir..

Şekil 4.7. Ülkelere Göre 1988 Yılı SO_2 ve NO_x değerleri, BM (1992)

Şekil 4.8. Ükelere Göre 1988 Yılı APM ve NH₃ değerleri, (1000 ton/yıl), BM (1992)

Tablo 4.6. Ülkere Göre 1988 Yılı CO, Toplam Uçucu Organikler, Kurşun ve CO₂ Miktarları (1000 ton/yıl), BM(1992)

Ülkeler	CO	Top.Uçucu Org.	Kurşun	CO ₂
Belçika	...	...	...	...
Danimarka	...	184 ¹	...	57.900
Fransa	...	2875 ¹	...	279.200
Almanya	8650	2650	2,9-3,1	710.000
Yunanistan	...	657 ¹	...	...
İrlanda	...	136	0,4 ¹	...
İtalya	5823	827	...	...
Lüksemburg	...	13 ¹	...	...
Hollanda	1048	487	0,45	148.000
Portekiz	...	156	...	37.800
İspanya	...	...	...	...
İngiltere	6140	2013	3,1	584.800

¹ veriler 1985 yılına aittir.

Tablo 4.7.'de ise bazı ülkelerin atıksu durumları verilmiş olup İngiltere en fazla atık çamura sahip olan ülke olarak göze çarpmaktadır. En fazla atık üreten ve atık bertaraf tesislerine sahip olan ülke Almanya'dır. Bu konudaki bilgiler Tablo 4.8. ve Şekil 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.7. Bazı Ülkelerin 1987 Yılı Atık Su Durumu, (milyon m³ / yıl),BM(1992)

Ülkeler	Kanalizasyon İle Toplanan	Toplam Arıtılan	Toplam Arıtılmayan	Toplam Deşarj	Toplam Çamur
Almanya	5613	10533	903	10906	84,9
Lüksemburg	63	...	6,1	103,2	0,001 ¹
Hollanda	...	1627	...	1627	4,8
İngiltere	7000	5800	...	...	957

¹ Sadece Endüstriyel Atık Çamur

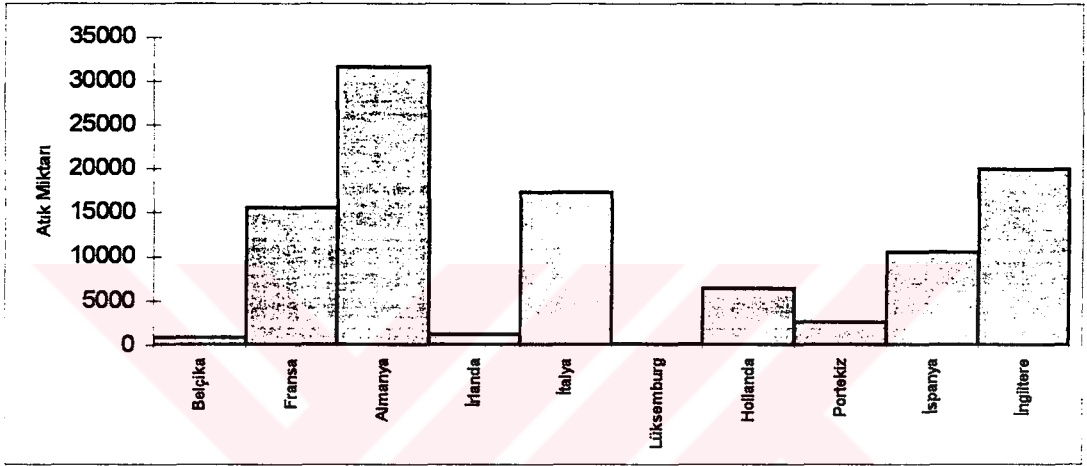
Tablo 4.8. Seçilmiş Ülkelere Göre Bertaraf Tesisleri Sayıları

Ülkeler	Tehlikeli Atık Arıtımı ¹	Diğer Atık Arıtımı ²	Mekanik Atıksu Arıtımı	Biyolojik Atıksu Arıtımı	İleri Atıksu Arıtımı	Tehlikeli Atık Bertarafı ³	Diğer Atıklar ³
Almanya	2170	2342	1624	5762	1455	64	4268
Hollanda	50	43	28	462	...	12	374

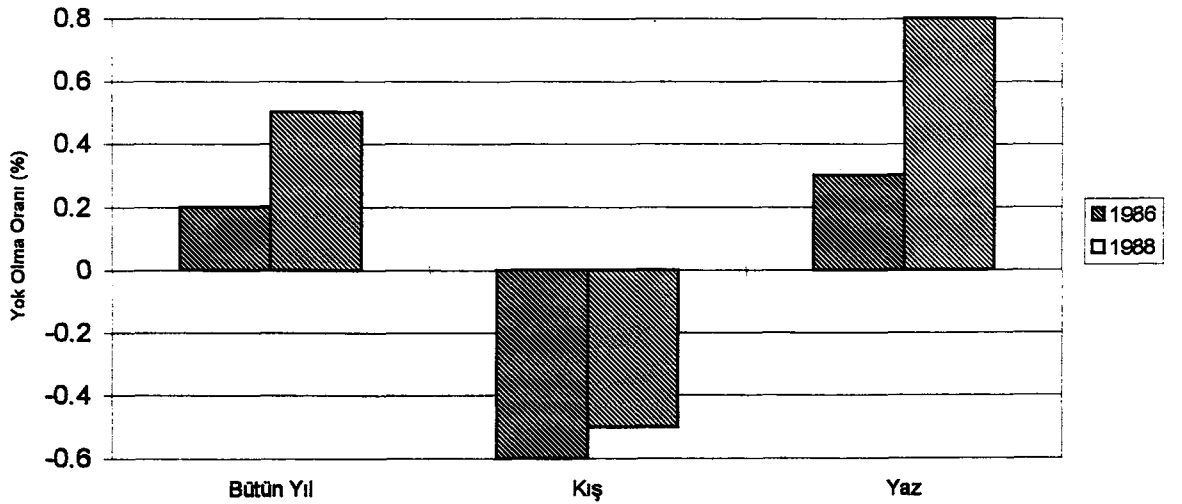
¹ Fiziksel/Kimyasal ve Termal

² Yakma ve Biyolojik

³ Landfill(Çoğunlukla) ve Diğer

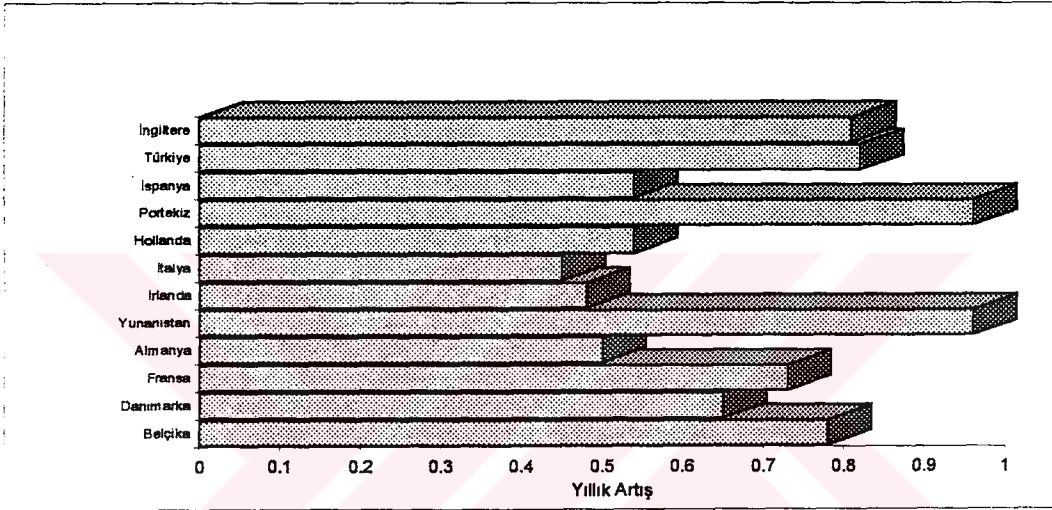

Şekil 4.9. Ülkelere Göre 1987 Yılı Evsel Atık Üretim Miktarları, (x1000 ton/yıl), BM(1992)

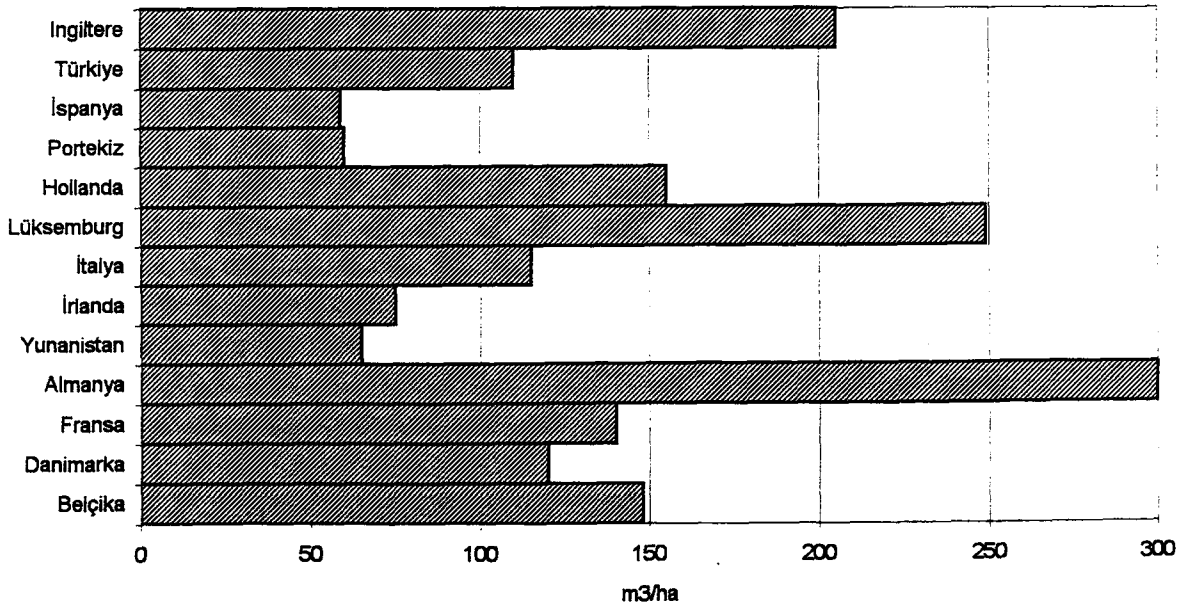

Şekil 4.10. Avrupa'da Ozon Miktarında Azalım, BM (1992)

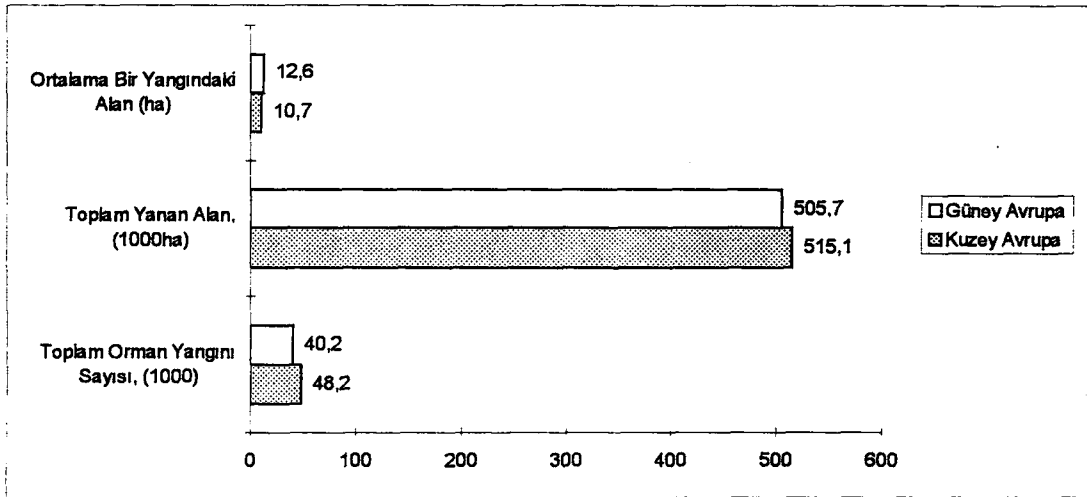
Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkede yıllık olarak ormanlarını kesme oranında hergeçen gün artış olduğu Şekil 4.11.'de belirtilmektedir. Fakat bu ülkelerden Türkiye, Portekiz ve Yunanistan'ın kesilen orman alanlarının yerine yenilerinin yetiştirilmesi ile ilgili ciddi problemlerinin olduğu Şekil 4.12.'den görülmektedir. Aynı şekilde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Güney Avrupa ülkeleri ile Kuzey Avrupa ülkeleri arasında orman yangınları konusunda fazla farklılıklar yoktur.

Şekil 4.11. Yıllık Orman Kesme Oranındaki Net Artış (%), BM (1992)

Şekil 4.12. Kullanılan Orman Alanı Başına Yeniden Yetiştirilen Orman, B.M.(1992)

Şekil 4.13. Bölgelere Göre Orman Yangını Durumu, BM(1992)

Avrupa ülkeleri Bölüm 6'da anlatılacağı gibi aldıkları kararlarla özellikle tarımda kullanılan kimyasal maddelerin minimuma indirgenmesi konusunda çalışmalar yapmaktadırlar. İklim açısından Kuzey Avrupa ülkelerinde verimli tarım yapılamaması nedeni ile yıllardan beri kullanılan kimyasal maddelerin özellikle su kaynaklarında önemli problemler yarattığı tespit edilmiştir. İngiltere, Hollanda, Almanya ve Belçika'daki pestisit kullanımları hektar başına düşünüldüğünde Tablo 4.10.'a göre çok fazladır. Türkiye toplam hektar başına en az kullanan ülkelerden olmasına rağmen yapılan araştırmalarda tarım yapılan alanlardaki uygulamalarda gereksiz kullanımlar tespit edilmektedir.

Tablo 4.9. Ülkelere Göre 1988/1989 Yılı Mineral Gübre Tüketimi, (Ton/yıl), BM(1992)

Ülkeler	Azotlu Gübreler	Fosfatlı Gübreler	Potasyumlu Gübreler
Belçika	180.600	80.300	122.750
Danimarka	377.000	92.000	145.000
Fransa	2.603.700	1.459.900	1.934.600
Almanya	1.539.918	643.512	887.079
Yunanistan	409.216	176.420	62.403
İrlanda	349.025	160.718	64.665
İtalya	924.912	715.459	452.501
Lüksemburg	16.400	6.700	9.250
Hollanda	455.650	86.257	104.751
Portekiz	665.240	89.100	48.900
İspanya	976.023	462.213	358.059
Türkiye	1.081.605	490.239	41.848
İngiltere	1.462.000	433.000	521.000

Tablo 4.10. Ülkelere Göre 1988 Yılı Pestisid Tüketimi, (100 kg), BM(1992)

Ülkeler	Herbisit	Fungisit	Insektisit	Diğer	Toplam
Belçika*	45.913	11.087	12.339	2.734	72.073
Danimarka	...	...	...	...	...
Fransa	...	...	...	...	...
Almanya	217.540	102.990	11.940	35.270	367.740
Yunanistan*	16.825	253.636	26.979	15.254	312.694
İrlanda*	10.500	2.100	1.850	250	14.700
İtalya	...	...	...	...	...
Lüksemburg	...	...	...	...	...
Hollanda	36.390	41.470	5.750	98.010	181.620
Portekiz**	10.540	140.210	7.360	1.080	159.460
İspanya	...	...	...	...	...
Türkiye	37.365	25.894	29.895	27.024	120.180
İngiltere*	263.600	43.400	13.900	31.400	352.300

* 1980 Yılı

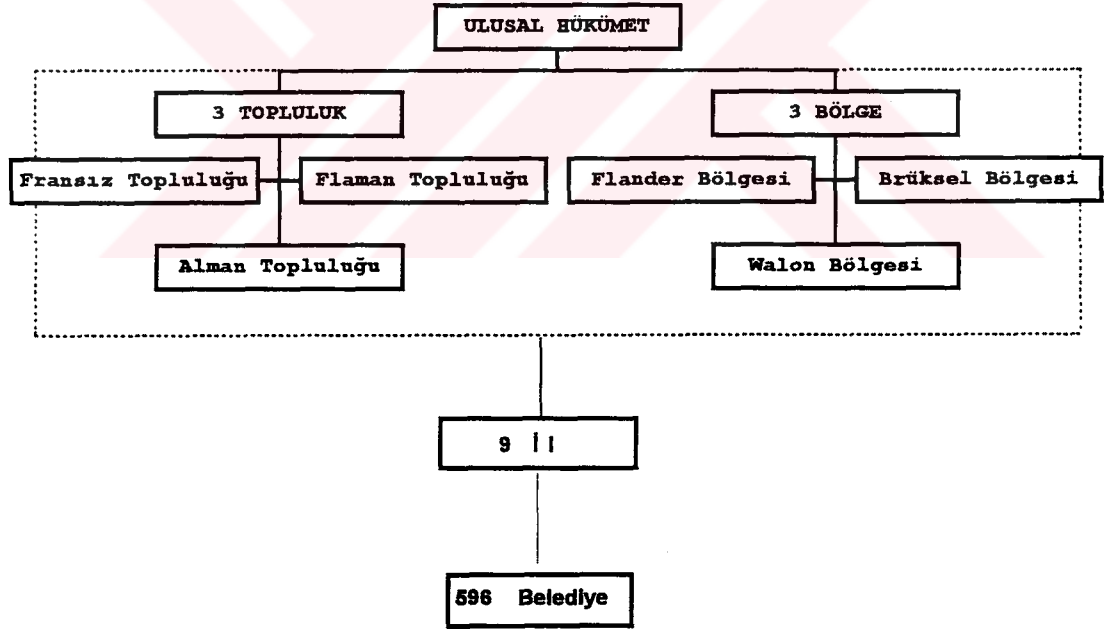
** 1985 Yılı

BÖLÜM 5. AVRUPA TOPLULUĞUNA ÜYE ÜLKELERDE ÇEVRE YÖNETİMİ

5.1. Belçika

5.1.1. Genel

Belçika 1980 ve 1988 yıllarında Anayasa'ya uygun güçlü bir bölgesel yapılanma reformu gerçekleştirene kadar uzun süre genel idari belirsizliğe katlanmak zorunda kalmıştır. Ülkenin idari yapısı boyutuna tamamen ters bir yapıdadır. Çevresel sorumluluklara sahip 5 seviye vardır. Bunlar; ulusal hükümet, 3 bölge (Brüksel, Flander ve Walon), dilleri ayrı 3 topluluk (Flaman, Fransız ve Alman), 9 il ve 596 belediyedir. Şekil 5.1.'de ulusal yönetim yapısı görülmektedir. E.C. (1993a).

Şekil 5.1. Belçika'nın Ulusal İdare Şeması, E.C.(1993a)

5.1.2. Ulusal Yapı

Belçika'daki sistemde toplumların yapısı ile bölgelerin yapısı birleşir. Fakat Brüksel Bölgesi'nde hem Fransızca hem de Flamenkçe konuşulurken Walon Bölgesi'nde

hem Fransızca hem de Almanca konuşulur. 8 il ne Flander ne de Walon Bölgesi'nde kalırken, dokuzuncu il (Brabant) üç bölgenin de sınırları içindedir.

Bölge, eyalet ve belediyelere ait yönetim birimleri için seçimler farklı zamanlarda ve farklı metotlarla yapılır. Ulusal yasal ve idari yetkili birimler; sadece ülke çapındaki olaylarla ilgilidir, topluluk veya bölgesel olaylarla ilgilenmezler. Bölgeler ekonomik ve sosyal politikalar için sorumludur. Topluluklar kültürel politikalar ve genel sağlık politikaları ile ilgilenir.

5.1.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.1.3.1. Sağlık Ve Çevre Bakanlığı

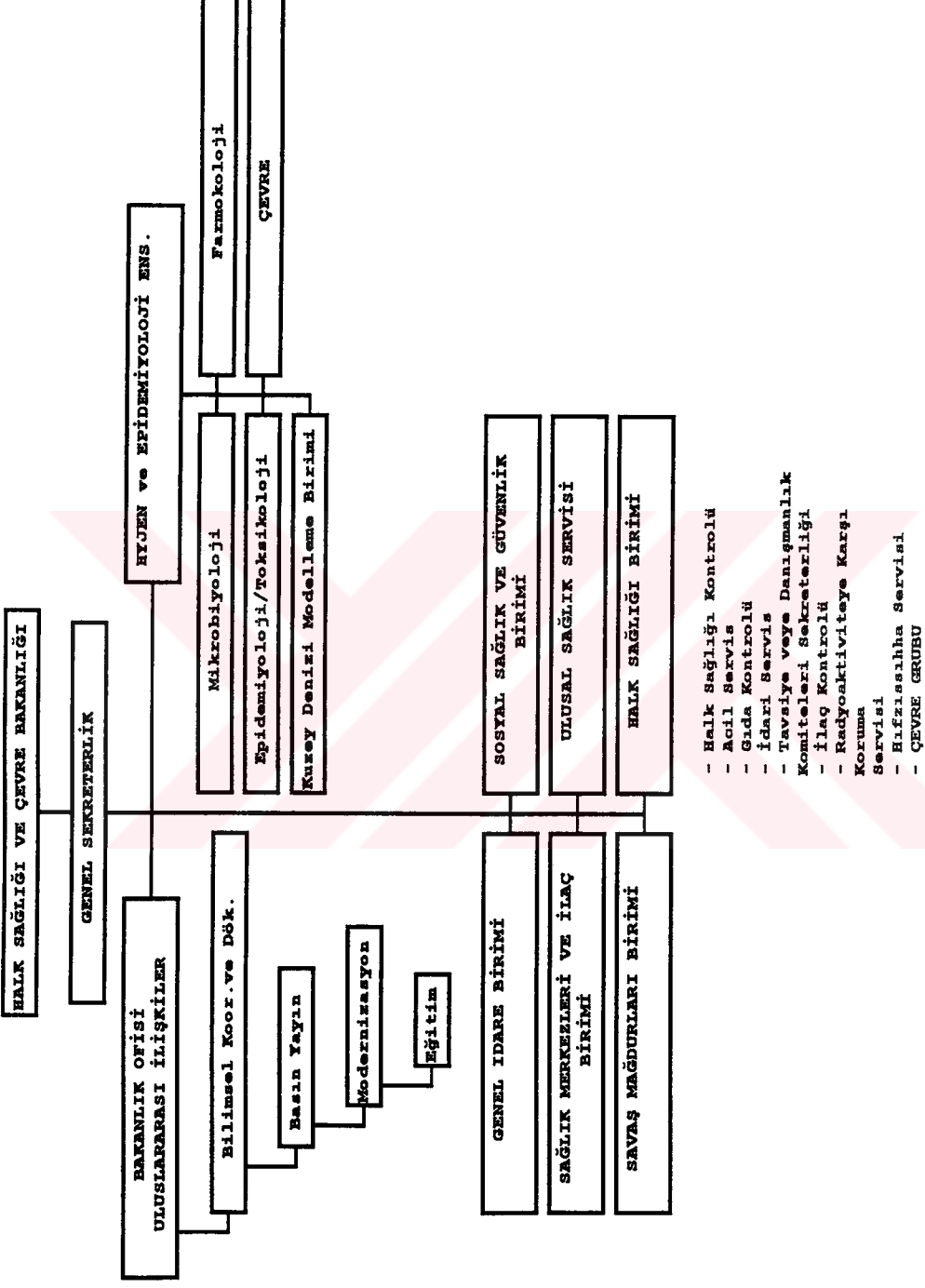
Ulusal düzeyde çevre ile ilgili görevler Sağlık ve Çevre Bakanlığı'na aittir. Bilimsel destekli sürekli kontroller Hyjen ve Epidemiyoloji Enstitüsü tarafından yapılmaktadır. Çevresel konularda Bakanlığın yetkileri ulusal boyutta ya da bölgeselleştirilememiş kalan alanlardadır. İlk kategori,

- diğer ulusal bakanlıklar, bölgelerarası ve uluslararası koordinasyon,
- çevresel politikaların, tarım, taşımacılık gibi ulusal politikalarla koordinasyonu ve yasal maddelerin entegrasyonu.

- Avrupa normlarının olmadığı yerlerde ulusal standartları yapmak,
- nükleer güvenlik,
- zararlı madde ve ürünlerin düzenlenmesi, (tarım kimyasalları, endüstriyel kimyasallar, endüstriyel yerleşim)

- atıkların ihracatı ve ithalatı,
- Washington Sözleşmesi çerçevesindeki tehlikeli türlerin ihracatı ve ithalatı,
- çevresel yönetim araştırmaları,
- hava ve su kalitesi izleme şebekesi yönetimi,
- hava ve su taşımacılığında çevresel problemler ve tehlikeli ürünlerin taşımacılığının kontrolü,

Bu idare şeklinde Avrupa Topluluğu Konseyi'nde ve diğer uluslararası tek temsilci Ulusal Çevre Bakanı'dır. Çevre Bakanlığı'nın organizasyon şeması Şekil 5.2.'de verilmiştir.

Şekil 5.2. Belçika Ulusal Halk Sağlığı ve Çevre Bakanlığı Organizasyon Şeması, E.C.(1993a)

5.1.3.2. Diğer Bakanlıklar

Çevresel konularda ilgili diğer bakanlıklar aşağıdaki gibidir.

*Başbakanlık	Ulusal bazda bilimsel araştırmalar
*Tarım Bakanlığı	Doğa korumacılığı, ormanlaştırma, deniz yaşamı kaynakları, yerli olmayan hayvan ve bitki ithalatı ve ihracatı,
*Ekonomi Bakanlığı	Yönetmelik oluşturulması, nükleer enerji, denizaltı kaynakları, patlayıcı maddeler
*İstihdam ve Çalışma Bakanlığı	Çalışma çevresi, nükleer güvenliğin sağlanması, basınçlı kaplar
*Ulaştırma Bakanlığı	Deniz taşımacılığı, uçaklardan kaynaklanan gürültü
*Adalet Bakanlığı	Çevre Bakanlığı'nın önderliğinde nükleer güvenlik
*İçişleri Bakanlığı	Sivil korumacılık, büyük endüstriyel kazalarda acil önlem alınması,
*Savunma Bakanlığı	Deniz kirliliği
*Dışişleri Bakanlığı	Çevre Bakanlığı önderliğinde iç ve dış çevre politikası ile ilgili görevler

5.1.3.3. Bölgesel Ve Yerel Yapılar

Çevresel koruma için bölge bazında yasal ve idari birimler oluşturulmuştur, bunların görevleri;

- bölge ve şehir planlama, şehirselleşmeler, arazi yönetimi, tarihi alan ve anıtların yönetimi,
- çevre korunması, genel ve özel standartlar, Avrupa Standartları'nın olmadığı yerlerde ulusal otoritece belirlenen minimum standartlara riayet etmek,
- atık politikası (her türlü atığın ithalatı, ihracatı, transit geçişi ve radyoaktif atıklar hariç)
- endüstriyel yerlerin denetimi, (işçi sağlığı ile ilgili konular, nükleer tesisler ve tehlikeli maddelerle ilgili yönetmeliklerin uygulanması hariç)

Görevlerin dağılımı her bölge yönetimi için farklıdır. Brüksel Bölgesi'nde çevresel görevler 4 Bölgesel Bakanlığa aittir. Bunlar; Genel Çevre, Su, Atık ve Alan Kullanım Planlaması Bakanlıklarıdır.

Walon Bölgesi'nde çevresel görevler 3 Bölgesel Bakanlığa aittir. Bunlar; Genel Çevre Ve Su, Doğal Koruma Ve Çevre Planlama, Araştırma-Teknoloji Ve Dış İlişkiler Bakanlıklarıdır.

Flander Bölgesi'nde çevresel görevler 2 Bölgesel Bakanlığa bağlıdır. Bunlar, Çevre ve Bölgesel Planlama Bakanlıklarıdır. Flander Bölgesi'nin Bölgesel Planlama Bakanlığı şehir ve bölge planlama, anıt ve alanlar, su, orman yönetimi, endüstriyel çevre yönetimi, tarım ve balıkçılık ve halk haberleri ile ilgilidir. Bazı halk sağlığı ile ilgili görevler Flaman Topluluğu Yönetimi sorumluluğundadır.

Walon Bölgesinde, çevre ile ilgili 2 birim vardır. Biri Arazi Ve Şehir Planlama diğeri Doğal Kaynaklar Ve Çevre'dir. Atık toplama ve bertarafından sorumlu olan birim Walon Atık Ofisi'dir ve ISSEP(Institut Scientifique du Service Public) tarafından çevresel araştırmalar desteklenir. Şekil 5.3.'de idari yapısı verilmiştir. Çevre ve Doğal Kaynaklar Genel Direktörlüğü'nün idari yapısı Şekil 5.4.'de verilmiştir.

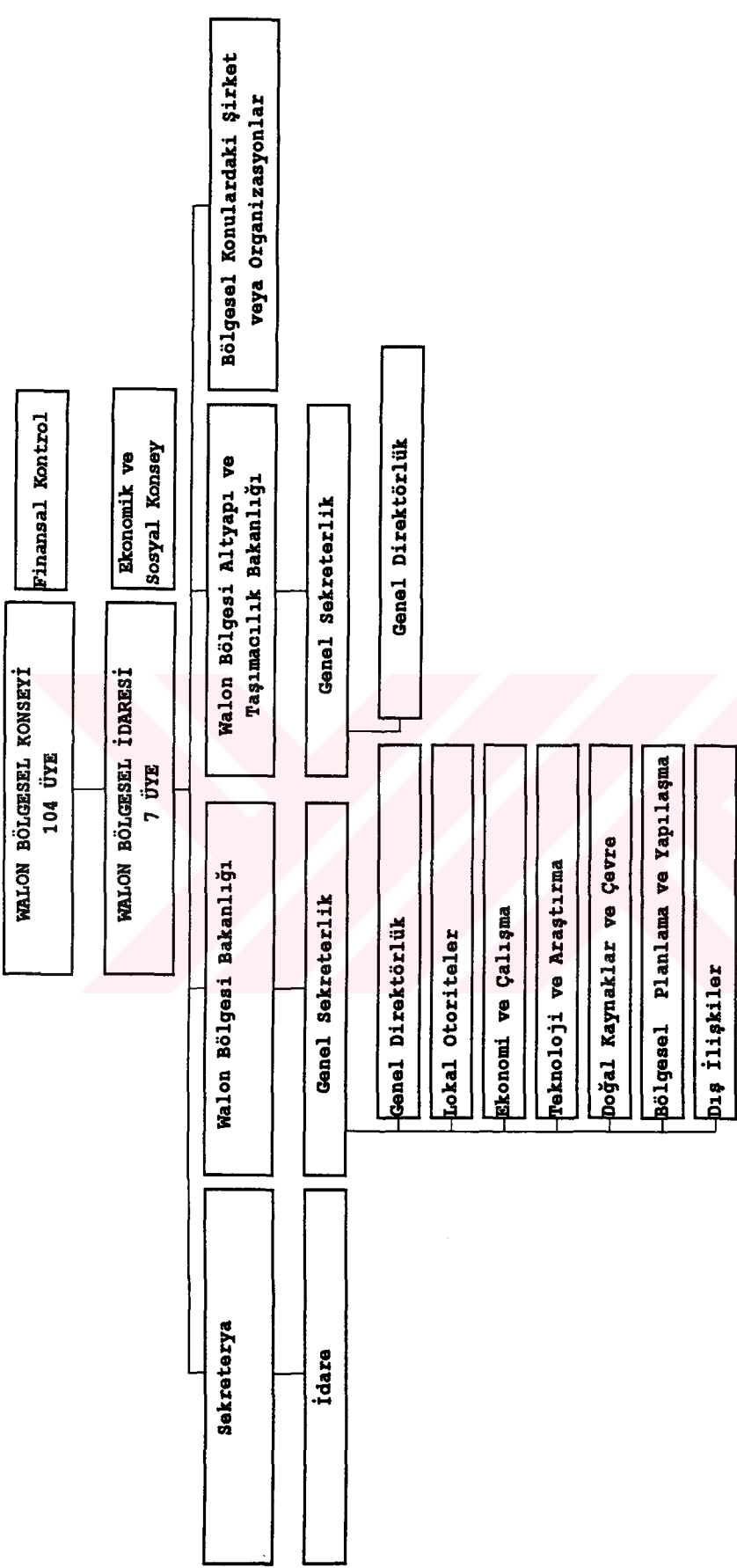
Flander Bölgesi'nde çevresel yönetim 1982'de şekillenmiş olup Bölge Bakanlığı'nın altında 4 birim kurulmuştur. Şekil 5.5.'de idari yapısı verilmiştir. Bunlar;

- Çevresel Yönetim
- İzin Verme
- Denetim ve Kontrol
- Doğa Geliştirme

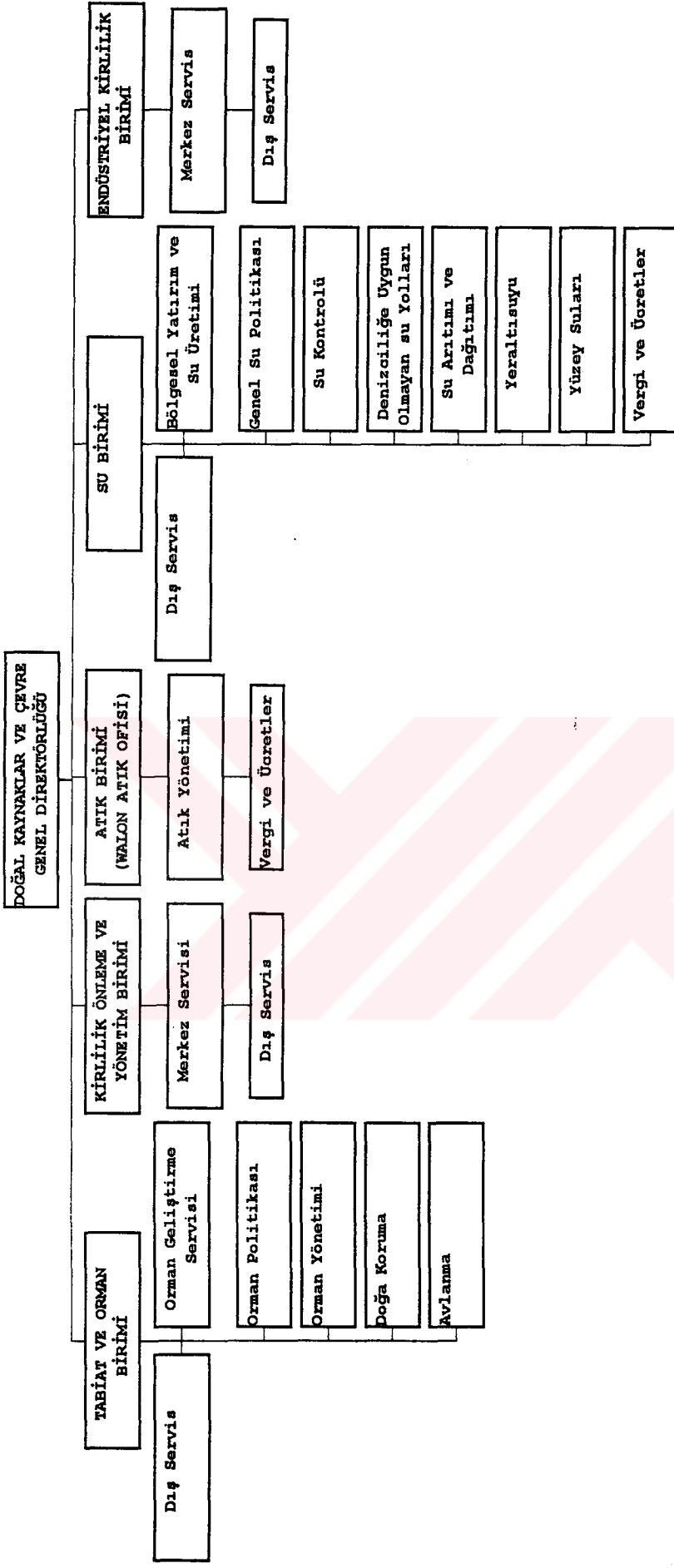
Bunun dışında 4 özerk ajans kurulmuştur. Bunlar;

VLM	toprak korunması ve nitrat kirliliği ile görevli
VMM	çevresel kalite kontrolü ile görevli
OVAM	geri kazanma ve atık yönetimi
VMW	su kaynakları

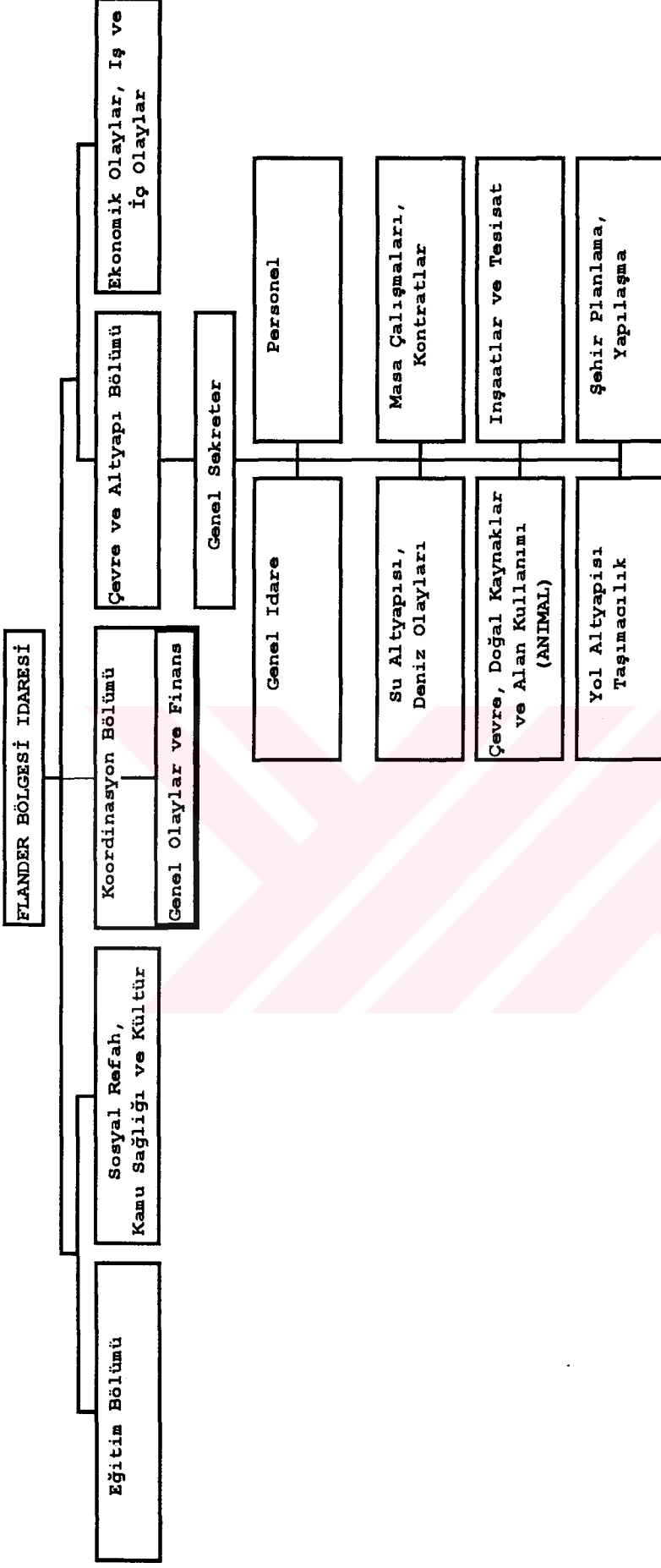
AMINAL ise Flander Bölgesinin diğer idare birimi Flaman Topluluğu'na bağlı olarak kurulmuş özel bir bölümdür. Şekil 5.6.'de idari yapısı verilmiştir.

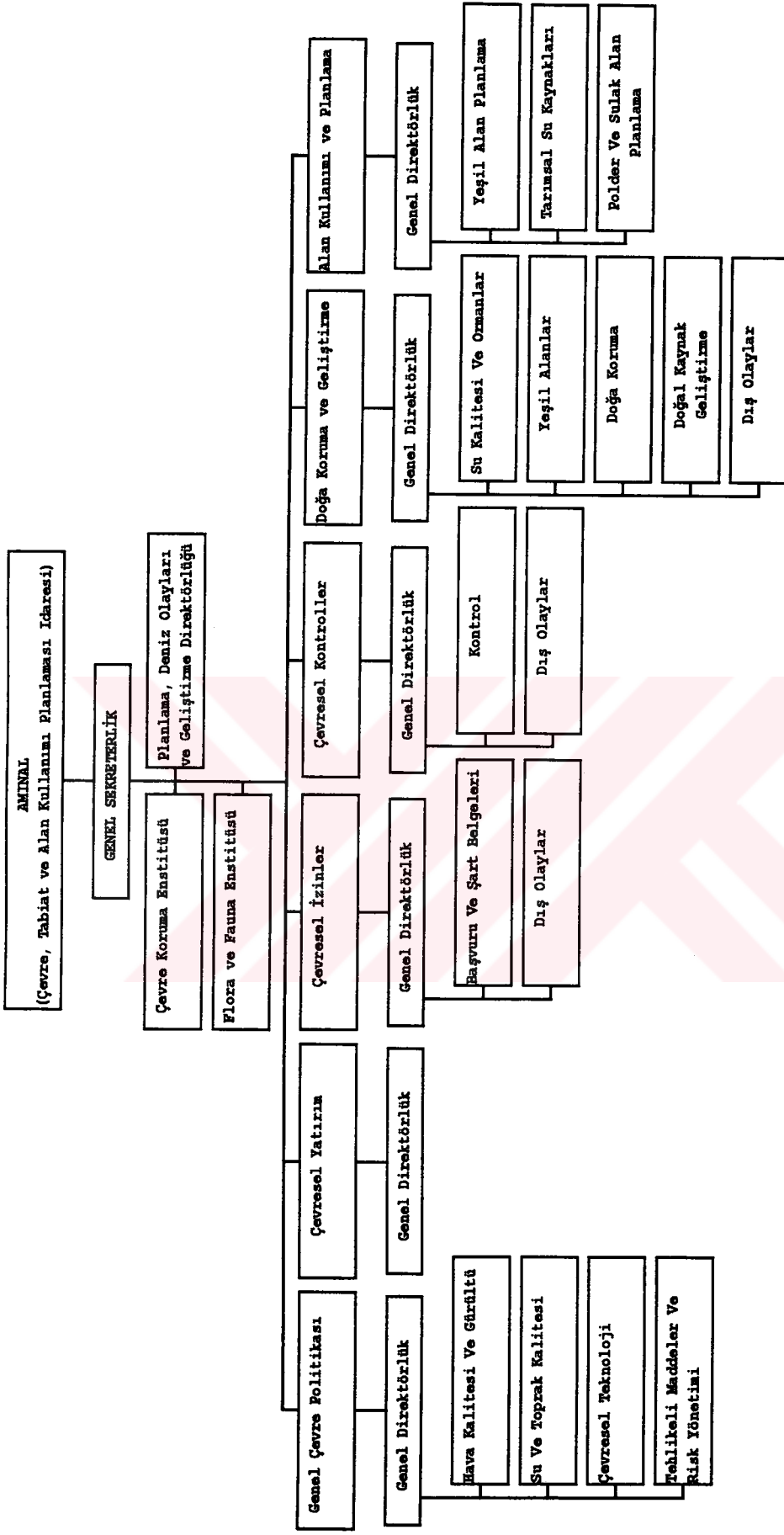
Şekil 5.3. Walon Bölgesel İdari Şeması, E.C. (1993a)

Şekil 5.4. Walon Bölgesel İdaresi Doğal Kaynaklar ve Çevre Genel Direktörlüğü, E.C. (1993a)

Şekil 5.5. Flander Bölgesi İdari Şeması E.C.(1993a)

Şekil 5.6. Flander Bölgesel İdaresi Çevre, Doğal Kaynaklar ve Alan Kullanımı Bölümü, (AMINAL), E.C.(1993a)

Brüksel Bölgesi'nin idaresi planlama ve doğa korumacılık ile ilgilidir. Yönetim ve ruhsat prosedürleri Brüksel Çevre Yönetim Enstitüsü tarafından yapılır. Atıkların toplanması ve bertarafı iki ayrı birimce yapılır. Birimlerden biri sadece toplama diğeri ise bertaraf ile ilgilidir. Brüksel Bölgesel idari birim yapısı Şekil 5.7.'de verilmiştir.

Hem il idaresi hemde belediye idareleri görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler ve belirli alanlarda Bölge ve Ulusal idaredeki kanun boşluklarını doldurma görevi belediyelere verilmiştir. Özel görevli polis ekipleri ile çevresel ihlalleri kontrol altına alırlar.

5.1.3.4. Koordinasyon Yapısı

Ulusal Hükümet'in çevre korumadaki görevi çok kısıtlıdır. Bu konudaki bütün işlevleri Bölgesel İdareler yerine getirir ve merkez hükümeti sadece bu idare birimleri ile sıkı işbirliği içinde bulunur. Uluslararası konularda ve Avrupa Topluluğu ile ilişkilerde sadece Ulusal Bakanlığın temsil hakkı vardır. Bölgesel ve Ulusal Bakanlıklar arası koordinasyonu sağlamak için 1988'den beri görev yapan Başbakanlık Servisi oluşturulmuştur ve Bakanlıklar arası Çevre Konferansı düzenlenmektedir.

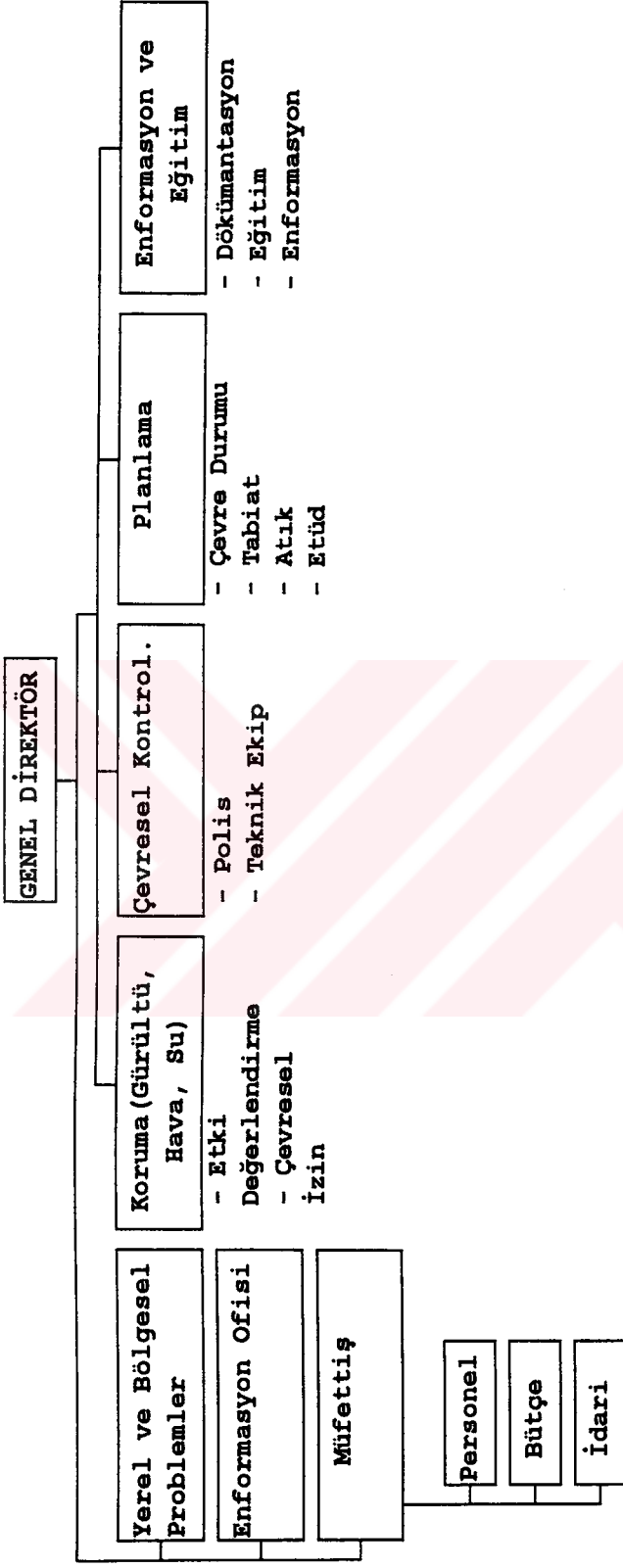
Koordinasyon amaçlı olarak Walon Bölgesel İdaresi tarafından bazı özel komiteler kurulmuştur. Bunlar;

- Walon Çevre Konseyi; üniversitelerden, profesyonel çalışanlardan, diğer çevre komitelerindeki organizatörlerden oluşan 17 kişilik bir komitedir. Görevi çevresel problemlerin çözümünde Bölgesel Bakana tavsiyede bulunmaktır.

- Yüzey Suları Danışma Komitesi; özel veya halk kitlelerinden oluşan 36 kişilik üyesi vardır. Görevi yasal konularda, çalışmalarda ve su kalitesi ile ilgili Bakanlığa tavsiyede bulunmaktır.

- Katı Atık Danışma Komitesi; çevresel gruplar, tüketiciler ve endüstriyel kuruluşlardan oluşan 27 üyesi vardır. Görevleri zararlı atıklar ile diğer atıkların sınıflandırılması gibi atık yönetimi konularında tavsiye vermektir.

Şekil 5.7. Brüksel Bölgesel Yönetim Şeması, E.C.(1993a)

5.1.4. Faaliyet Alanları

5.1.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Çevresel politikaların oluşturulmasından tek sorumlu olan merci bölgesel idarelerdir. Bu politikaların yurt dışındaki temsilini Ulusal Çevre Bakanlığı yapar.

5.1.4.2. İzin Verme Yapısı

Flander Bölgesi'nde 1991'de oluşturulan izin verme yapısına göre; hava, su, gürültü ve ÇED içeren 1. sınıf izinler İl Yönetimince ve 2. ve 3. sınıf izinler Belediye Yönetimince verilir.

Walon Bölgesi'nde hava, su, atık emisyonları için izin verme yapıları ayrı olup oluşturulan kategorilere göre hava ve gürültü emisyonları için izinler 1. kategoride İl Yönetimince, 2. kategoride Belediye Yönetimince verilir.

5.1.4.3. Arazi Kullanım Planlaması

Bölgesel ve lokal idarelerin görevidir. Bölgesel seviyede Bölgesel Çevre Bakanlığı'nın görevidir. 1962 yılında çıkartılan Ulusal Planlama Kanunu bölgeler bazında çok değişikliğe uğramakla birlikte bir iskelet teşkil etmiştir. Daha sonra halkın başvuruları doğrultusunda modifiye edilmiştir.

5.1.5. Destek Yapısı

Hyjen Ve Epidemiyoloji Enstitüsü, Halk Sağlığı ve Çevre Bakanlığı'nın bir birimidir ve birincil görevleri;

- çevre açısından ülke çapında ve Kuzey Denizi'nde kirlilik izlemesi,
- çevresel açıdan bilimsel araştırma,
- Avrupa Çevre Ajansı için gerekli ulusal çevre görüşünü hazırlamak,
- Doğu Avrupa Ülkeleri ile birlikte çevresel projeler ve aktiviteler

Bölgelere ait oluşturulmuş bölgesel birimler de mevcuttur.

5.2. Danimarka

5.2.1. Genel

Danimarka'da Kirlilik Kontrol Bakanlığı olarak ilk teşkilatlanma 1971 yılında olmuştur. 1973 yılında Çevre Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. Şu andaki yapısına 1980 yıllarında ulaşmıştır.

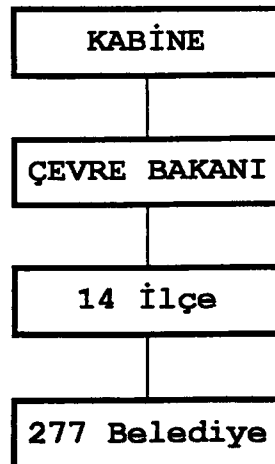
5.2.2. Ulusal Yapı

Danimarka'nın çevresel yönetiminde, çevresel değerlerin öneminin vurgulanması ve gelişiminin desteklenmesi temeldir. Danimarka Hükümetinin görüşü; ufak ve kolay kirlenebilir, doğal kaynakları sınırlı ve aşırı tarımsal faaliyetin olduğu bir ülke konumunda bulunduğu ve Danimarka'daki çevre değişikliklerinin daha geniş ve yaygın alanı bulunan ülkelere nazaran daha çabuk gözlemlenebileceği şeklindedir.

Ulusal kanunlar, yönetmelikler, kurallar yerine getirilmesi zorunlu olan prensip ve prosedürleri tanzim eden diğer kanun, yönetmelik ve kuralların iskeletini oluşturur. Bunların yanında, 1991'de son revize edilen Çevresel Koruma Kanunu ile çevre koruma faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. İdari yapısı Şekil 5.8.'de verilmiştir.

Çevre Bakanlığı'nın Topluluk ve Uluslararası ilişkilerdeki görevleri yanında uygulattığı diğer görevler; yüzeysuları, hava, toprak kalitesi ve gürültüdür. Kullanım planlaması ve bölümlenmesi 1991 Ulusal Planlama Kanunu çerçevesinde yapılır.

Danimarka İdari yapısı

Şekil 5.8. Danimarka İdari Yapısı, E.C. (1993a)

5.2.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma

5.2.3.1. Çevre Bakanlığı

Çevre Bakanlığı, 5 ayrı ajans ile desteklenir ve 100 personeli bulunan ayrı bir Bakanlık Departmanını içerir. Bu ajanslar;

- Danimarka Çevre Koruma Ajansı (320 Personel)
- Ulusal Fiziksel Planlama Ajansı (150 Personel)
- Ulusal Orman ve Doğa Koruma Ajansı (1700 Personel)
- Danimarka Jeolojik Teftiş Ajansı (230 Personel)
- Ulusal Çevre Araştırma Enstitüsü (300 Kişi)

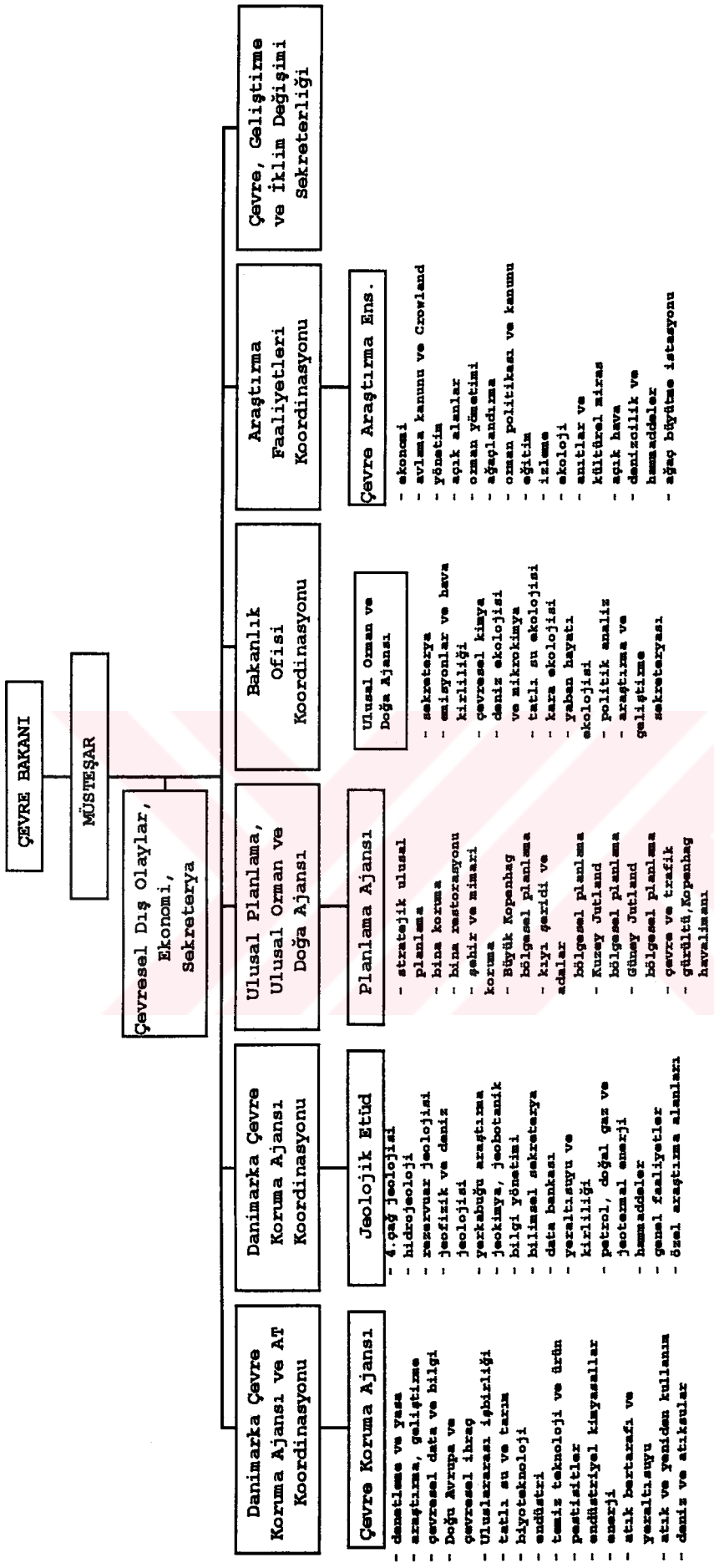
Bakanlık içerisinde Çevre ve Doğa Koruma İdaresi'de oluşturulmuştur. Çevre Bakanlığı'nın teşkilat şeması Şekil 5.9.'da verilmiştir. Bakanlığın içerdiği diğer otoriteler;

- kirlilik önleme ve kontrol
- kimyasal madde ve ürünlerin kontrolü
- atık yönetimi ve temiz teknoloji teşviki,
- doğal ve yaban hayatı korunması ve yönetimi, çevresel kabul edilebilir ormanlaştırma,

- fiziksel planlama ve binaların korunması,
- doğa ve çevre, jeoloji, enerji ve çevre enformasyonu

Bakan departmanı küçüktür ve 7 bölüm içerir. Bunun görevleri;

- uzun dönemde politik planlama, araştırma ve bakanlıklar arası ilişkiler,
- topluluk yayınlarının koordinasyonu için sekreteryaya ve çalışma grupları,
- global bazda Danimarka'nın sorumlu olduğu iklim değişimi ve geliştirilmesi sekreteryalığı,
- yönetim

Şekil 5.9. Danimarka Çevre Bakanlığı İdari Şeması, E.C.(1993a)

Doğa ve çevre koruma idareleri bağımsız bir yapıdadır. Ulusal Çevre Araştırma Enstitüsü 1987’de oluşturulmuş olup hava kirliliği, deniz suları, yüzey suları, flora ve fauna, çevre kimyası, ekonomik ve politik işlevlerle ilgili sistem analizlerini yapacak olan birkaç laboratuvarı beraberinde oluşturulmuştur. Bu enstitünün görevi; Avrupa Çevre Ajansı ile ilişkilerde ulusal odak noktasını açıkça oluşturmaktır.

Danimarka Çevre Koruma Ajansı 16 bölüm içerir. Bunlar; data ve enformasyon, uluslararası işbirliği, araştırma ve geliştirme, teknoloji transferi gibi bölümlerdir. Ek teknik bölümler olarak; tarım, biyoteknoloji, endüstri, temiz teknoloji ve ürünleri, pestisitler, kimyasallar ve toksikoloji, enerji, su kaynakları, atık depozitosu, geri kazanma ve atık planlama ve su kalitesidir. Bunların görevleri;

- çevresel olaylara tavsiye geliştirmek,
- kanun hazırlamak,
- takip edilecek kuralları belirlemek,
- yürütme politikası oluşturma,
- çevresel konularda lokal otoritelere tavsiye vericilik yapmak,
- çevresel konularda, belediyeler ve ilçelerin kararlarında yardım etmek.

Birkaç hükümet tavsiye komitesi için Danimarka Çevre Koruma Ajansı sekreteryası olarak servis verir, bu komiteler Geri Kazanım ve Temiz Teknoloji Konseyi, Pestisit Danışma Konseyi, Kozmetikler Danışma Konseyi’dir. Ulusal Orman ve Doğa Ajansı; ormanların, doğanın, doğal materyallerin ve tarihi alanların idaresi için ilçeler ve belediyeler arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır. Görevleri;

- izleme,
- tavsiyede bulunma,
- yetkili alanlarda kanunlar yapmak.

1993’de bu ajans fesh edilip yetkileri Bakanlık Ofisi’ne devredilene kadar Ulusal Fiziksel Planlama Ajansı; ulusal planlama stratejilerini ve bölgesel kuralları, ülkenin 4 bölgesi olan Büyük Kopenhag, Adalar ve Sealand, Kuzey ve Güney Jutland için belirlerdi. Özellikle gürültü, trafik ve bina korumacılığı konuları ile ilgilenir ve Danimarka Çevre Koruma Ajansı gibi bölgesel yönetimler için tavsiyede bulunabilirlerdi.

5.2.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Diğer bakanlıkların bünyesinde de çevresel politikaları kendi sektörlerine entegre etmek için çevre birimleri kurulmuştur. 1988, Hükümetin Çevre ve Gelişme Eylem Planı'nın yürütülmesinde birçok bakanlıklar görevlendirilmiştir. Bu plan halen enerji planlaması, taşımacılık ve tarım konularında devam etmektedir.

5.2.3.3. Bölgesel Ve Yerel Yapılar

Yetkili birimler, merkezileştirilmemiş, 14 ilçe ve 277 belediyeden oluşur. İlçeler ve belediyeler bölgesel ve yerel otoritenin seçilmiş temsilcileridir.

Kendi alanlarında ekonomik özerkliğe sahip otoritelerin yaratılması amacıyla 1967'de yapılan lokal hükümetlerin reorganizasyonundan beri güç ve sorumlulukları daha büyüktür.

Belediyelerin geniş idari ve kontrol yetkileri vardır. Fakat bu görevlerin yerine getirilmesi esnasında kullanılacak standartlar, normlar, yönetmelikler ve yönergeler Çevre Bakanlığı'nca hazırlanır. Belediyeler ve ilçeler mecburi uygulama alanları ve öncelikli politikalar konusunda uyarılabilirler.

5.2.3.4. Koordinasyon Yapısı

Hükümet hedef ve çevresel politikaları belirlerken kamu ile koordinasyon içindedir. İlgili sektörlerin (endüstri, taşımacılık gibi) politikalarının temel prensipi çevresel korumacılıktır. Bununla birlikte diğer bakanlık büroları ile olan koordinasyon boşluğunun giderilmesi için Çevre Bakanı Başkanlığı'nda hükümetçe oluşturulmuş bir Bakanlar Komitesi bulunmaktadır. Yönetmeliklerin belirlenmesinde, koordinasyon ne kadar zorunlu olursa olsun emisyon sınırlarının teşkilinde yetkili olan birimlerin rehberliği esas alınır.

5.2.4. Faaliyet Alanları

5.2.4.1. Çevresel Politikaların Oluşturulması

Hükümetçe en son olarak enerji, taşımacılık, tarım, balıkçılık, endüstri, şehir düzenlenmesi ve inşaat gibi birkaç alanı içeren Çevre ve Gelişme Eylem Planı

belirlendi. Bu plan 1988 Brundtland Raporu'ndan sonra oluşturulmuş olup çevresel politikaların bir parçasını içerir. Plan sonunda Yeşil Belediye Projesi ile belediyelerin güç ve yetkileri daha fazla arttırılmıştır. Yeni hazırlanmış olan Çevre Koruma Kanunu'da Brundtland Raporu çizgilerine dayandırılmıştır. Bu planda prensipler ve kaynak kirliliğinin önlenmesindeki hedefler temiz teknolojiye dayanmaktadır. Eylem Planı'nın uygulanmasında enerji, taşımacılık ve tarım birbirini etkileyen 3 sektör olarak belirlenmiştir.

Enerji 2000, Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Planı CO₂, NO_x ve SO₂ emisyonlarının azaltılması hedeflenmektedir. Endüstride ise araştırma ve geliştirmeye bağlı enerji korunması vergi ve diğer tarifeler üzerinde etkili olmaktadır. Örneğin temiz enerji ve temiz ürün gibi.

Danimarka'da ayrıca Taşımacılık Eylem Planı ve Tarımda Sürdürülebilirlik Eylem Planı da aynı konulara önem vermektedir. Taşımacılık konusundaki öncelikli hedefler; CO₂ ve NO_x emisyonlarının bireysel bazda önlenmesi taşıma sektöründe gerekli enerji tarzının geliştirilmesi iken tarım sektöründe kimyasal girdiler sisteminin azaltılması ve nitrata duyarlı alanlardaki gübre tatbikinin kontrol altına alınmasıdır.

5.2.4.2. İzin Yapısı

Endüstriyel su ve hava emisyonları, alan kullanımı planlaması, atık bertarafı konularında izin vermekle yetkili birim belediyelerdir. İlave olarak belediyelerine ait su kaynakalarını yönetmekle görevlidirler. İlçelerce hazırlanmış olan 10.000'den fazla nüfuslu yerlerde geri kazanımında içeren, evsel atık bertaraf planlarını yerine getirmek zorundadırlar. İlçelerce kirleticiliği fazla olan yatırımlar, suyun geri kazanılması ve deşarjı ve belediyerce arıtılmış suyun deşarjı izinleri verilir. Hem de kalite izleme ve üst makamlara rapor vermekle görevlidirler. Fazla kirleticiliği olan tesislere izin verilmesinde Çevre Koruma Ajansı'na gereksinim duyulabilir.

5.2.4.3. Alan Kullanımı Planlama Yapısı

Belediyeler en önemli planlama ve izin verme otoriteleridir. En fazla çevresel görevlere sahip olan birimlerdir. Belediyeler bölgesel gelişmeyi içeren, su kalitesi, yüzey suyu kaynakları, atık boşaltımı, doğa korumacılığı, ve mineral kazanma

izinleri ile endüstriyel yatırımların kontrolü, güç santrallerinin faaliyetlerinin kontrolü ve gerekli dökümantasyonun hazırlanmasından sorumludur. Kırsal alanlarda alan kullanımı izinlerinden sorumludur.

Belediyeler, bölge veya alanların genel ihtiyaçları ile kırsal kesimin doğa korumacılık ve ekolojik tarımcılık gibi ihtiyaçlarını giderecek planlamaları yerine getirme ve hazırlamakla görevlidirler. Yapılanma Kanunu altında da yapılaşma izinlerini verirler.

Diğer yandan çok daha özele indirgenmiş planları aslına uygun hazırlamakla yükümlü olan belediyeler, bu planlardaki alanlar içerisinde yapılacak yatırımlarda tolere edilebilecek kirletici seviyesini planlarda belirlemekle görevlidirler.

Belediyeler veya ilçeler bölgeleri ile ilgili yatırımlar konusunda bakanlığın red hakkı bulunması nedeni ile Çevre Bakanlığı'na başvuruda bulunmak zorundadırlar.

5.2.5. Destek Yapısı

Çevre yönetimi içerisinde Çevre Bakanlığı'na ait 5 ajans tarafından bilimsel ve teknik destek verilir. Danimarka'da çevresel organizasyonlar güçlü bir statüye sahiptir. Bunlar; Ulusal Doğa Koruma Topluluğu, Danimarka Balık Kurumu, Tüketici Konseyi ve 2 farklı balıkçılık kuruluşudur.

5.3. Almanya

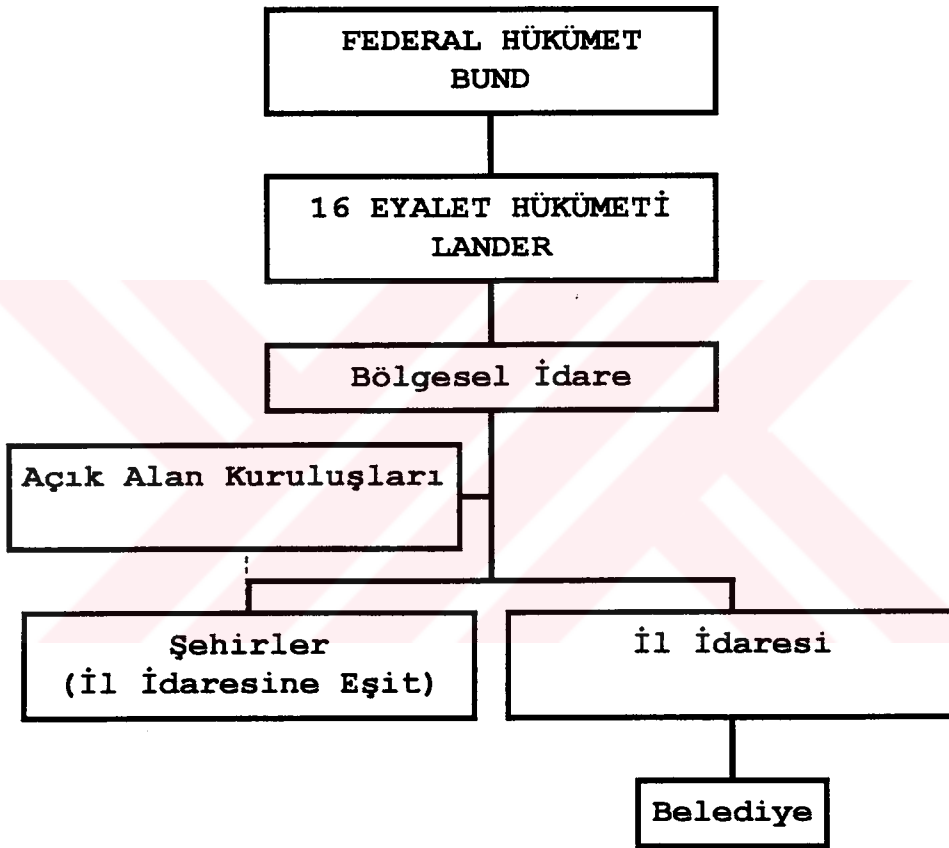
5.3.1. Genel

Kuzey Denizi ile güneyindeki Alplerle sınırlı alan içerisinde coğrafik şartlara bağlı olarak nüfus yoğunluğu değişen bir yerleşim içindedir.

5.3.2. Ulusal Yapı

Federal Eyaletlerden kurulu bir ülkedir. Hükümet görevleri merkezi hükümet (Bund) ve federal eyaletler (Lander) arasında paylaşılmıştır. İdare biçimi Şekil 5.10.'da verilmiştir. Merkezi hükümetin yasal yapısı seçimle gelen Bundestag ve

atanan Bundesrat (Federal Konsil) şeklinde iki bölümlü parlamentoyu içerir. Bundesrat, Lander hükümetlerinin de katıldığı yasal ve idari kanun yapıcı organdır. Federal hükümetler veya Bundestag (merkezi hükümet) tarafından yapılan faaliyetlerin durdurulması gibi işlemler ile tavsiye verici işlemleri yürütür. Bundestag'dan daha farklı bir görüşe sahip olabileceğinden alan kullanımı ve çevresel yasalar Bundesrat'ın görüşündedir.

Şekil 5.10. Almanya'nın İdari Yapısı. E.C.(1993a)

Lander'ler hem eyaletleri hem de devletin çevresel kanunlarını yerine getirmek ve uygulamakla yükümlüdürler. Yasalar genelde hükümetçe tasarlanır ve Bundesrat'lar bu yasalara uymak zorundadır. Lander'ler ise bu yasaları kendileri için yorumlayabilirler.

Federal Almanya Hükümeti yasama, yürütme ve yargı otoritelerine bağlıdır. Anayasa'ya göre yasama otoritesi Federal Devlet ve Lander arasında 3 bölümde paylaşılmıştır. Bunlar;

- ulusal güvenlik gibi alanlar anayasayla federal hükümete verilmiştir,
- çevresel koruma için birçok alanda, hava kirliliği, gürültü kirliliği, atık yönetimi, tüketici korunması konularında ulusal hükümetin kurallarını Lander uygulamak zorundadır. Fakat Lander idaresi herhangi bir yasanın bulunmaması durumunda yasa koyma yetkisine sahiptir
- üçüncü bölüm doğa korumacılığı bölümüdür, alan kullanımı ve su kanunlarını içeren uygulamalarda federal hükümetin kanunları tahmini olarak bölgesel bazda adapte edilir. Eyaletler, ulusal direktifler için Avrupa Topluluğu'nun kurallarına uymak zorundadır.

5.3.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma

5.3.3.1. Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı

Çernobil kazasından sonra çevreden sorumlu olan bakanlık son şekline getirildi. Bakanlık içerisinde nükleer koruma ve çevre bölümleri İçişleri Bakanlığı'ndan, doğa korumacılığı Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan ayrılarak oluşturuldu. Bundestag'ın üyesi 2 parlamenter ve belirli kariyeri olan sivil hizmet elemanı bir müsteşar Çevre Bakanı'na danışmanlık yapar. Çevre Bakanlığı'nın idari şeması Şekil 5.11.'de verilmiştir.

Çevre Bakanlığı 6 adet iç bölüme ayrılmıştır. Bunlar;

- parlamento ve halk ile ilişkiler, sosyal yapılar, yasal durum,
- temel çevre politikası sorunları, araştırmaları, uluslararası meseleler, çevresel temizlik ve gelişme, yeni kurulan Lander'lerde çevre ile ilgili ekonomik yapılar,
- sağlık ve atık yönetimi, hava, gürültü, trafik ve kimyasallar,
- doğa korumacılık ve ekoloji,
- nükleer güvenlik, radyasyon korumacılığı, nükleer atıklar.

5.3.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Bazı bakanlıklar da çevre korumacılığı konusunda görevlidir. Bunlar;

*Gıda, Tarım ve Orman Bakanlığı	peyzaj yönetimi, tarımsal faaliyetlerden oluşan hava, su, toprak kirliliği,
*Sağlık Bakanlığı	sağlık, biyoteknoloji ve içme suyu kalitesi
*Bölgesel Planlama, Yapılaşma ve Şehirselleştirme Bakanlığı	bölgesel planlama ve alan kullanımı hakkındaki federal politikaların oluşturulması
*Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı	çevresel problemler ve kirlilik kontrolünün, bilimsel ve teknik açıdan araştırılması

Eğer çevresel konular birden fazla bakanlığı ilgilendiriyorsa, bir başkan tayini ile koordinasyon sağlanır. Örneğin; biyoteknolojiyi içeren yönetmeliklerde sorumluluğu olan bakanlıklar için aktivitelerin koordinasyonu Sağlık Bakanlığı'na yapılır. Diğer ilgili Bakanlıklarla ilgili şema Şekil 5.12.'de verilmiştir.

5.3.3.3. Bölgesel Ve Yerel İdare

1949 Anayasası ile Lander yönetimlerine, Federal Kanunların uygulanmasında etkili, kompleks fakat merkeze bağlı olmayan bir görev verilmiştir. Bunlar Federal Anayasa'dan bağımsız kendi yönetim birimleri sınırları içinde kendi anayasalarını oluşturabilirler. Birçok Lander'in yönetimi 3 seviyeli'dir. En alt seviye olarak İlçe (Stadtkreis) veya belediye (Land) yönetimine sahiptirler. Bu yönetimin başında seçimle gelmiş bir idareci bulunur. Bunun üstünde Bölge idaresi vardır. Burada İçişleri Bakanlığı tarafından atanmış bir idareci bulunur. Kirlilik kontrolü, alan kullanımı planlaması, endüstriyel izinler konusunda görevlidirler.

UNCED Raporunda belirtilen çevre ile ilgili yerel yönetimlere düşen görevler şöyledir;

- ekolojik yapıya uygun trafik planlaması
- lokal halk taşımacılığı

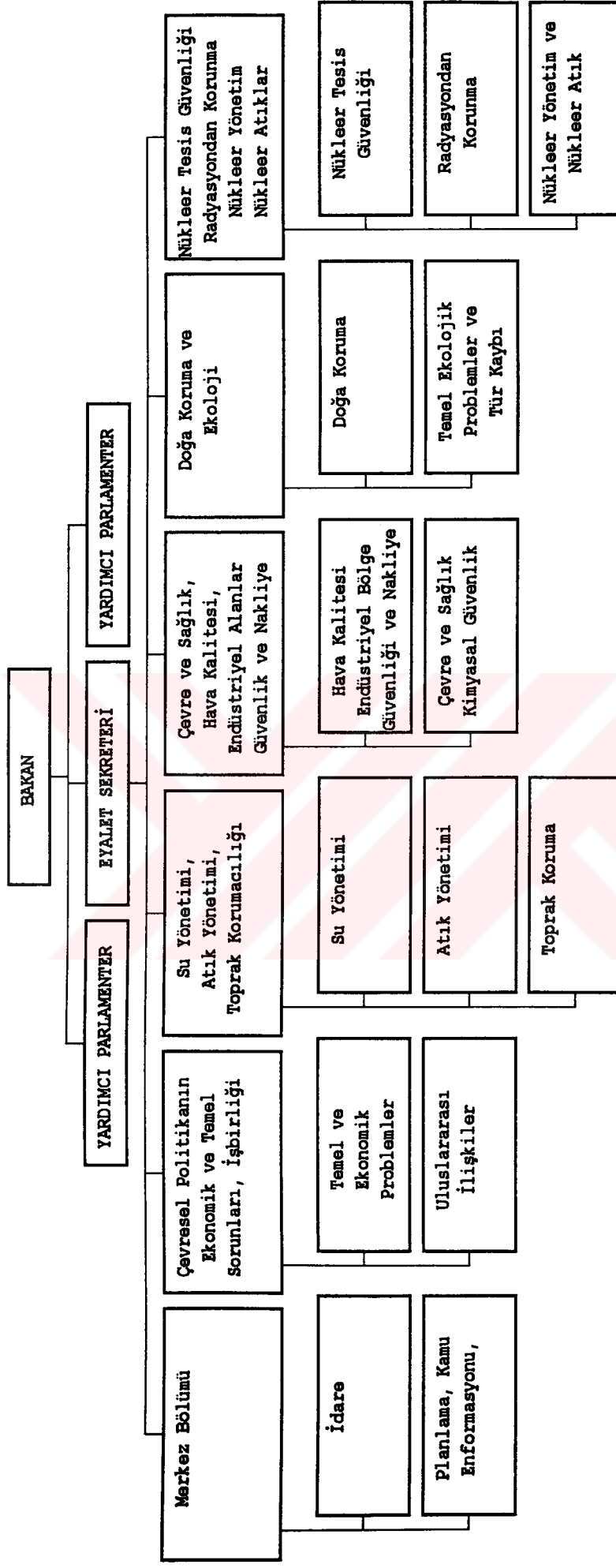
- ekolojik atık yönetim sistemleri ve atık azaltımı, kamu bilinçlendirmesi,
- kirlenmiş toprakların temizlenmesi ve kanalizasyon,
- atıksu arıtma tesislerini genişletme,
- gaz ve merkezi ısıtma, su kaynaklarının optimum kullanımı,
- gürültü azaltılması,

5.3.3.4. Kurumlar Arası İlişkiler

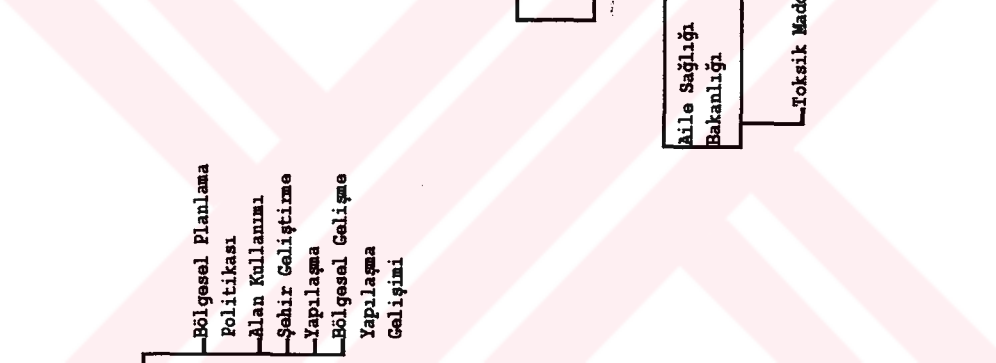
“Merkez Hükümeti ve Lander arasındaki sürekli işbirliği çevresel hedeflerin başarısında önemlidir” politikası yürütülmektedir. Bu nedenle kanun ve yönetmelik hazırlanması sürecinde amaçların belirlenmesi için ön çalışma döneminde tartışmanın gerekliliği üzerinde önemle durulmaktadır. Alman Yönetimi’nin merkeziyetçilikten uzaklaşması en çok benimsenen ve kabul gören durum olarak gözlemlenmekte olsa da çevresel hedeflerin gerçekleşmesinde, bölgesel ve yerel idarelerin finansal açıdan desteklenmesi için federal hükümet yetkilerini kullanabilir. Örneğin; yolların yapılması Lander idaresinin görevidir fakat federal hükümet planlama ve finansmanından sorumludur.

Federal Çevre Programı, çevresel korumayı ilgilendiren 11 bakandan oluşan ve Çevre Bakanı Başkanlığı’nda toplanan bir komite olarak Kabine içi koordinasyonu sağlar.

Lander yönetimleri arasında çevresel politikaların yerine getirilmesi için Lander idareleri arasında toplanan, Lander Başkanları Konferansı ile koordinasyon sağlanır.

Şekil 5.11. Almanya Çevre, Doğa Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı Yapısı, E.C. (1993a)

Şekil 5.12. Almanya'da Çevre ile İlgili Diğer Kuruluşlar, E.C.(1993a)

Tüm eyaletler ve merkez yönetimi arasındaki işbirliğini ve koordinasyonu sağlamakla görevli birim Çevre Bakanlığı'dır. Koordinasyon programlarında Federal - Eyalet Çalışma Komiteleri çevresel korumacılık işlevlerinden en büyük olanları için belirlenir. Örneğin;

- Bölgesel Planlama Çalışma Grubu
- Lander Su Çalışma Grubu,
- Lander Doğa Korumacılık Çalışma Grubu
- Federal Ülke Çevresel Konular Çalışma Grubu,
- Federal Ülke Disiplinlerarası Çalışma Grubu
- Federal Ülke İnşaat ve Yapılaşma Bakanlığı Çalışma Grubu,
- Ülke Atık Çalışma Grubu,
- Ülke Emisyon Kontrolü
- Ülke Toprak Korumacılığı Çalışma Grubu

Bu çalışma gruplarında Alman Belediye Başkanlıkları Konvensiyonu, Alman Kırsal Bölge Konvensiyonu, Alman Şehirleri Birliği ve Yerel Başkanlıklarında temsilcileri bulunur.

5.3.4. Çevresel Sorumluluk

Çevre Bakanlığı; bölgesel planlama, yapılaşma, doğa korumacılığı, enerji, taşımacılık gibi sektörler için sorumludur. Lander idaresi; su ve doğa korumacılığı ve diğer çevresel korumacılık alanlarında en büyük yetkiye sahip olan birimdir. İlçe ve belediye idareleri; evsel atık su arıtılması, yerel atık yönetimi ve kısıtlı bir şekilde de olsa endüstriyel tesislerden kaynaklardan emisyonlardan sorumludur.

5.3.4.1. İzin Yapısı

Endüstriyel izinler genelde en alt seviyeye verilir. Fakat kirlilik derecesi artıkça daha üst seviyedeki idarelerden izin alınması gerekir. İzinler Federal Emisyon Kanunu'na göre verilir. Belediye Endüstriyel Kontrol Ofisi tarafından emisyon ile ilgili izinler verilirken, atık su ile ilgili izinler İlçe Su Yönetim Ofisi tarafından verilir.

Eğer belediye kanalına deşarj sözkonusu ise izin Belediye Endüstriyel Kontrol Ofisi tarafından verilir.

5.3.4.2. Alan Kullanım Planlaması

Belediyeler alan kullanım planlaması ve yapılaşma ruhsatları için sorumlu ilk otoritelerdir. Federal Hükümet veya Lander idarelerinin belirlediği kullanım kurallarına uygun davranmak zorundalardır.

Çevresel etkinin çok ciddi olduğu büyük inşaat projelerinde, nükleer ve termik santraller, barajlar, su yolları, otoyollar veya demiryolları gibi, daha merkezîyetçi bir prosedür oluşur. Bu prosedür, ilgili ofislerin, resmi statüsü olmayan doğal korumacılık ile ilgili organizasyonların ve izin otoritelerinin danışmanlığında çevresel etki değerlendirmesinden sorumlu olan ilçe yönetimince yürütülür.

5.3.4.3. Topluluk ve Uluslararası İlişkiler

Federal Hükümet uluslararası konularda sorumludur. Fakat Lander idarelerinin de Brüksel'de kendi ofisleri vardır ve Avrupa Topluluğu Konseyi'nin çalışmalarında tavsiye edici olarak bulunurlar ve Çevre Konseyi'nin çalışmalarına katılırlar.

5.3.5. Destek Yapısı

Federal Çevre Ajansı, Berlin'de 1974'de kurulmuştur. Çevre Bakanlığı için haber verici olarak çalışır. 800 personeli ile kanun ve yönetmeliklerin bilimsel yönlerinin hazırlanmasında görevlidir. Kimyasal maddeler, pestisitler, yıkama ve temizlik maddelerinin izinlendirilmesi ve tescil edilmesinde yetkilidir. Diğer yetki alanları;

- çevresel dökümantasyon
- eyalet çevre raporları
- kamu bilgilendirme,
- sivil örgüt eğitimi

Bu ajansın Avrupa Çevre Ajansı'nın odak noktası olacağı tahmin edilmektedir. Doğal koruma ve alan ekolojisi için Federal Araştırma Ofisi, Tarım Bakanlığı'ndan alınarak Çevre Bakanlığı'na geçirilmiştir. Standartlar ve rehberlerin yürütülmesinde

gözlemci ve geliştirici bazı profesyonel organizasyonlar ile hükümet arasındaki sıkı işbirliği ile çevresel politikaların oluşturulmasına yardım edilmektedir. Bunların birçoğu kısaca TUV olarak bilinen (Teknik Haber Alma Kuruluşu), bağımsız, hükümet adına çalışan, kâr amacı olmayan, taşıt motorlarının teftişini yapan, hava ve su kirliliği, gürültü, endüstriyel riskler ve kirlenmiş alanlarla ilgili çevre standartlarına uygunluk hakkında teknik destek sağlayan kuruluşlardır.

Ayrıca, Almanya Mühendisler Birliği, emisyon limitleri ve gözlem metotları ile ilgili teknik tüzükler hazırlar. Standartlar, prosedürler, çevresel yönetmelikler hakkında profesyonel eğitim aktiviteleri düzenler. Bunlar Almanya'da izin birimlerinin, yaptıkları analizlere oldukça güvendiği kuruluşlardır. Almanya Standartlar Enstitüsü, ürünler ve ilgili alanlardaki benzer işleri yerine getirir. Diğer bu konuda verilebilecek iki kuruluş Almanya Gaz ve Su Yönetim Uzmanları Kuruluşu ile Atıksu Teknolojisi Birliği'dir.

Hükümete ait olmayan organizasyonlardan öncülük edenler; Almanya Çevre ve Doğa Korumacılık Federasyonu, Almanya Doğa Koruma Grubu'dur.

Bund, Federal Doğa Koruma Kanunu ile program, plan, yönetmelik hazırlanmasında görev almaktadır. Almanya Endüstri Federasyonu ve Kimyasal Endüstriler Kuruluşu çevresel politikaların geliştirilmesi esnasında önemli etkileri ile tanınmış iki ticaret kuruluşudur.

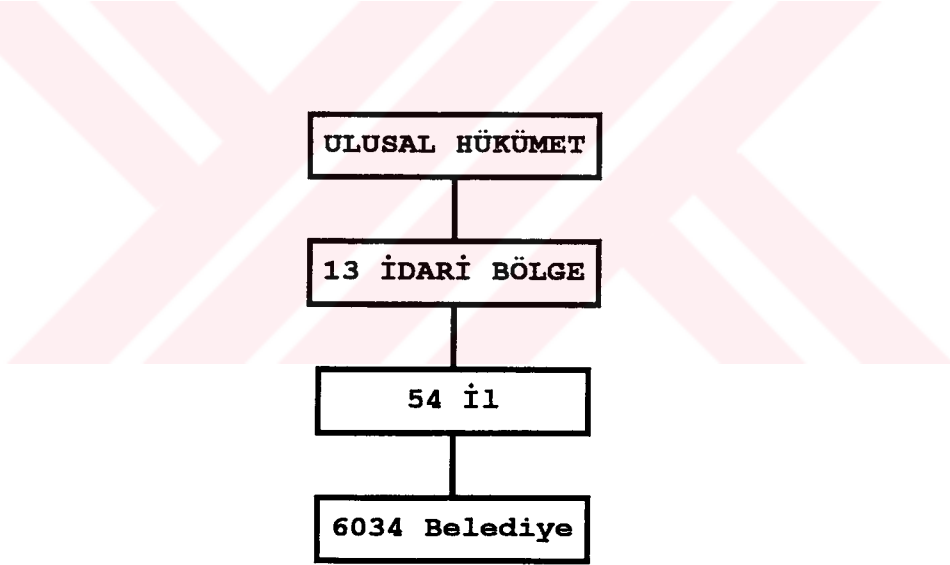
5.4. Yunanistan

5.4.1. Genel

Yunanistan 15.000 km'lik sahil şeridi ile yarımadalar ve adalar grubudur. Atina 10 milyon kişinin (nüfusun üçte biri) yaşadığı, endüstrinin çoğunun bulunduğu şehirdir. Şehrin problemlerinden turizm ve sağlık en önemli olanlarıdır ve ülke genelinde çevresel kötüleşmeye engel olunmasında önderlik etmiştir.

5.4.2. Ulusal Yapı

1975 Anayasası'nın maddelerine göre çevre korunmasında sorumluluk devlete aittir. Anayasada'da ulusal bakanlıklardan emir alan bölgesel ve yerel otoritelerin merkezileşmiş konumları korunmakta, yerel idarelere biraz daha yetki verilmektedir. Ulusal yönetim yapısı Şekil 5.13.'de verilmiştir.

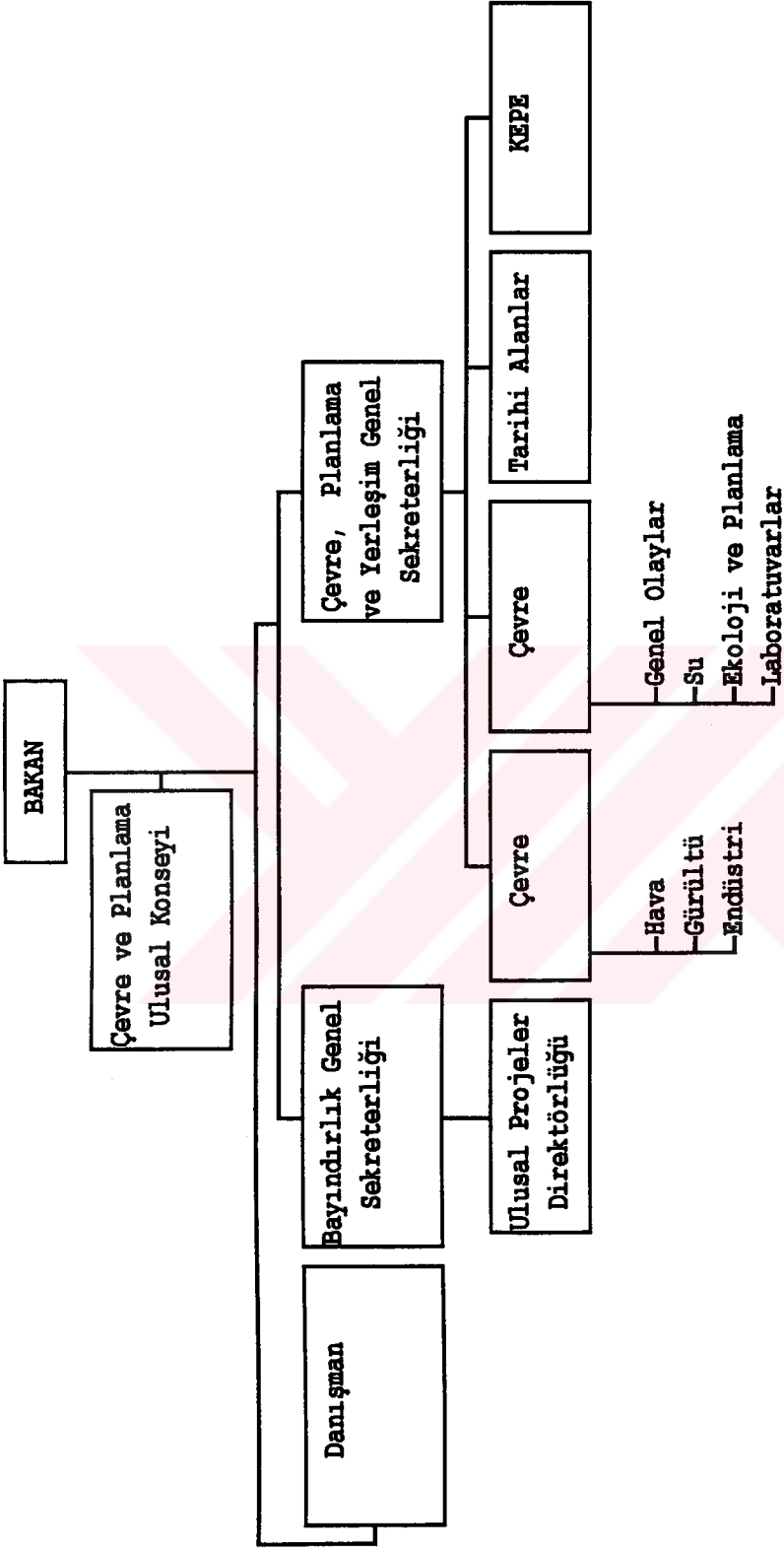

Şekil 5.13. Yunanistan'ın İdari Şeması, E.C.(1993a)

5.4.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.4.3.1 Çevre, Planlama ve Bayındırlık Bakanlığı

Çevre Bakanlığı 1983'de Bayındırlık Bakanlığı ile birleştirilerek son halini almıştır. Aynı zamanda planlama konseyide bu bakanlığa nakledilmiştir. 250 elemanı ile kabinede yer alan bir milletvekilinin bakanlığında yönetilir. İdari yapısı Şekil 5.14.'de verilmiştir.

Şekil 5.14. Yunanistan Çevre, Planlama ve Bayındırlık Bakanlığı Şeması, E.C.(1993a)

Bayındırlık Genel Sekreterliği, Atina Metrosu, Atina kanalizasyon hattı gibi konuları Ulusal Projeler Direktörlüğü altında yürütür. Çevre, Planlama ve Yerleşim Genel Sekreterliği'ne bağlı olarak çalışan Çevresel Kalite Kontrol Birimi (KEPE) Genel Müdürlüğe rapor verecek kuruluştur.

5.4.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Yunanistan'da da birçok bakanlığın çevre ile ilgili yetkileri vardır. Çevre ile ilgili bakanlıklar Şekil 5.15.'de gösterilmiştir.

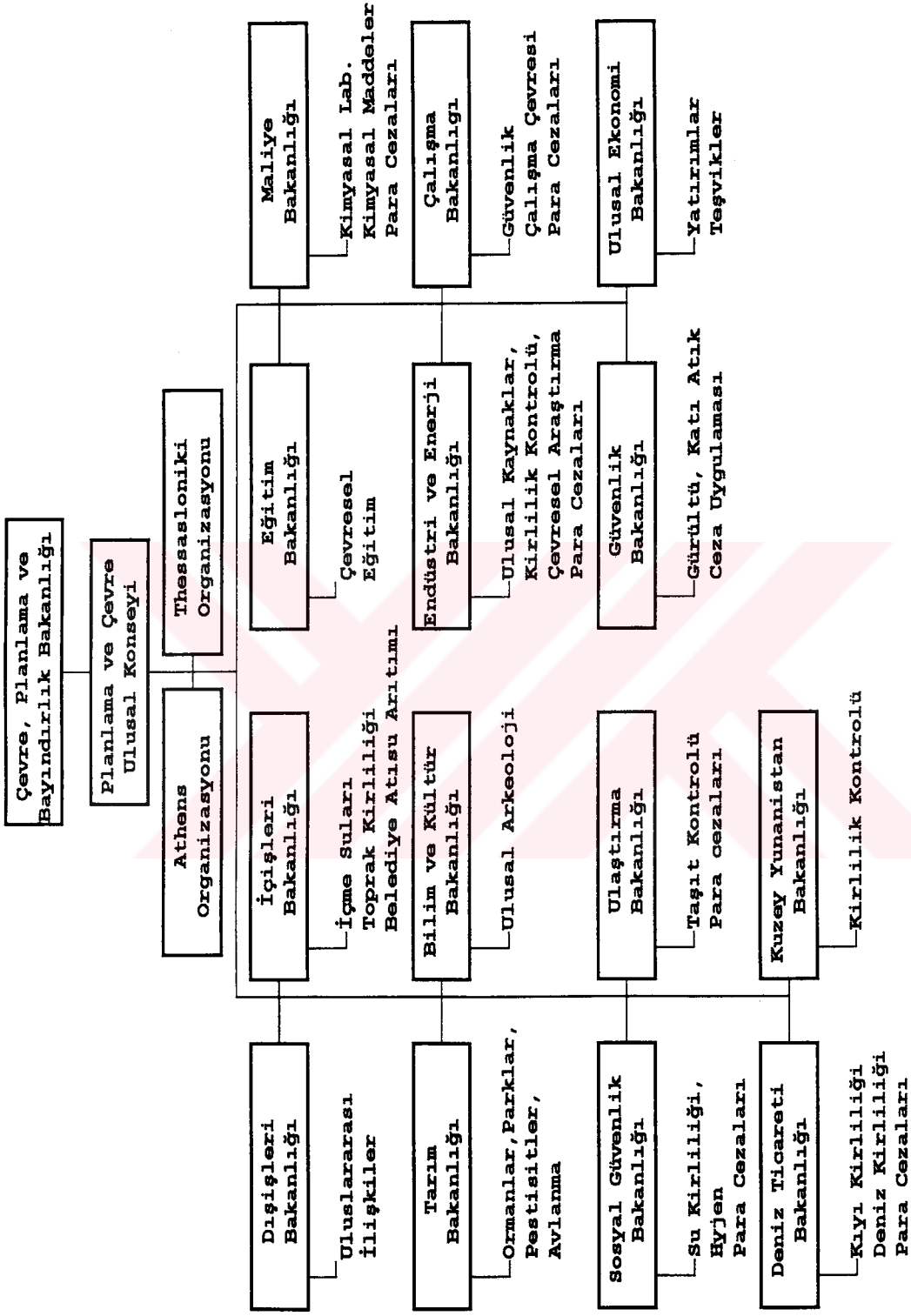
*Tarım Bakanlığı	Ormanlar, milli parklar, pestisitler
*Maliye Bakanlığı	Kimyasal maddeler yönetmeliği, gıda kontrolü dahil olmak üzere genel kimyasal kontroller
*İçişleri Bakanlığı	İçme suları, atık bertarafı
*Sanayi ve Enerji Bakanlığı	Enerji üretimi, endüstri ve madencilikten kaynaklanan kirlilik
*Deniz Ticareti Bakanlığı	Deniz kirliliği
*Çalışma Bakanlığı	İşçi ve halk sağlığı ve çevre korunması

5.4.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapı

Yunanistan hükümetinin 2 (merkez ve belediye), idari yapının 4 (merkez, bölge, il ve belediye) bölümü vardır. 13 bölge başında İçişleri Bakanlığı tarafından atanmış genel sekreter bulunur ve kamu düzeninden de sorumlu olan bu genel sekreterliğin birincil görevi, bölgesel ekonomik gelişme planlarını yerine getirmektir. Bu planlar Ekonomi Bakanlığı tarafından finanse edilir.

Bölgenin altında 54 il bulunur. Bu il idarelerinin başında İçişleri Bakanlığı tarafından atanan bir vali bulunur.

Belediyeler yasal kontrol ve genel idari görevleri yaparlar. Yerel Hükümet, seçikle gelen belediye başkanları tarafından yönetilen 6034 belediyeyi kapsar. Anayasa ile bağımsızlıkları garanti altına alınmış bir idari yapıdır.

Şekil 5.15. Çevre ile İlgili Diğer Bakanlıklar, E.C.(1993a)

Hükümet ve idari birimlerin alt seviyeleri aşağıda gösterildiği gibidir.

Birinci Seviye	İkinci Seviye	Üçüncü Seviye
* 13 İdari Bölge	* 54 İl	* 6034 Belediye
* Hükümetçe atanan Genel Sekreter	* Hükümetçe atanan Başkan	* Seçimle gelen Başkan
* Bölgesel Konsey	* Teknik odalar, yerel idareler, bakanlık elemanlarından oluşan Başkanlık Konseyi	* Seçimle gelen Meclis üyeleri
* Görevi; bölgesel planın oluşturulması ve genişletilmesi	* Görevi; ulusal kanun uygulamaları ve belediyelere ait yasaları uygulamak	* Görevi; alan kullanımı, lokal çevre korunması atık yönetimi

5.4.3.4. Koordinasyon Yapısı

Çevresel politikalar Kabine - Ulusal Planlama ve Çevre Konseyi düzeyinde koordine edilir. Bu konsey ana çevresel politika alanları ve sorunların profili hakkında tavsiyede bulunur ve koordinasyonu sağlar. Başbakanca yetkilendirilir ve çevre, endüstri ve enerji, tarım, ulusal ekonomi, sosyal yardım, deniz taşımacılığı, bilim ve kültürden sorumlu bakanlıkları ihtiva eder. Bu konsey, özel bölgesel gelişme ve çevre projelerinin onaylanmasında ve onların ekonomik planlarla uygunluğunun kontrolünde çok dikkatli davranmaktadır. Yine de konsey birkaç yıldan beri faaliyette değildir ve yeni enerji politikaları için yeniden gündeme gelmiştir.

5.4.4. Faaliyet Alanları

5.4.4.1. İzin Yapısı

Endüstriyel izinler il idarelerince verilir. Endüstriyel izinlerin izlenmesi ve kontrolü, yerel otoriteler ve Çevre Bakanlığı'nın ilgili bölümü olan Çevre ve Kalite Kontrol Birimi (KEPE) tarafından yapılır. Birkaç türlü endüstriyel izin şekli mevcuttur ve yerleşim izni Çevre Bakanlığı, inşaat ve işletme izni Endüstri Bakanlığı'nca, atıksu

izni Sağlık Bakanlığı'nca, çevresel etki değerlendirmesi ile ilgili izinler Çevre Bakanlığı'nca verilir.

5.4.4.2. Alan Kullanımı Planlaması

Belediyeler ve İl İdarelerince kullanılacak alan kullanımı planlaması için daha yeni iskelet çalışmalar yapılmıştır.

5.4.5. Destek Yapısı

Çevre Bakanlığı'ndan Avrupa Çevre Ajansı için hedef tespitleri daha yeni istenmiştir.

5.5. İspanya

5.5.1. Genel

İspanya Krallığı'nın bölgesel ve politik organizasyonunun temeli 1978 Anayasası'dır. Çevre restorasyonu ve korunması, hayat kalitesinin artırılması, doğal kaynakların kullanımının dengelenmesi için yöneticilere çevre ile ilgili görevler verilmiştir.

5.5.2. Ulusal Yapı

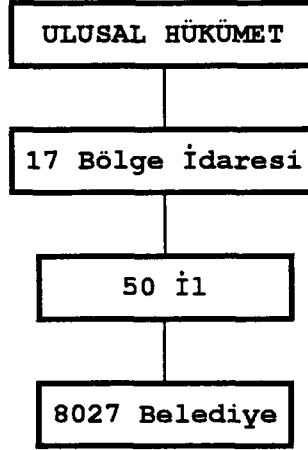
Anayasa ile bölge idarelerine ait bakanlıklar oluşturulmuş ve yönetmeliklerin ve koruma standartlarının adaptasyonu ile görevlendirilmişlerdir. İdari yapısı Şekil 5.16.'da verilmiştir. Çevre korumaya yönelik daha sıkı yönetmelikler oluşturulması hakkı da bölge idarelerine verilmiştir. Çevresel uygulamalar merkeziyetçilikten uzak bir şekilde bölge ve yerel idarelerin elindedir.

5.5.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.5.3.1. Çevre

Genel olarak çevre ile ilgili görevler 2 bakanlık arasında paylaştırılmıştır. Bunlar; Bayındırlık Bakanlığı ile Tarım, Balıkçılık ve Gıda Bakanlığı'dır. İdari yapıları Şekil 5.17.'de verilmiştir.

Şekil 5.16. Ulusal İdari Yapı, E.C.(1993a)

Yine bu konuda görevleri olan diğer bakanlıklar; Sanayi Bakanlığı, Turizm ve Ticaret Bakanlığı, Halk Sağlığı ve Tüketici Koruma Bakanlığı'dır. Bakanlıkların görevleri 5 ana başlıkta toplanabilir. Bunlar;

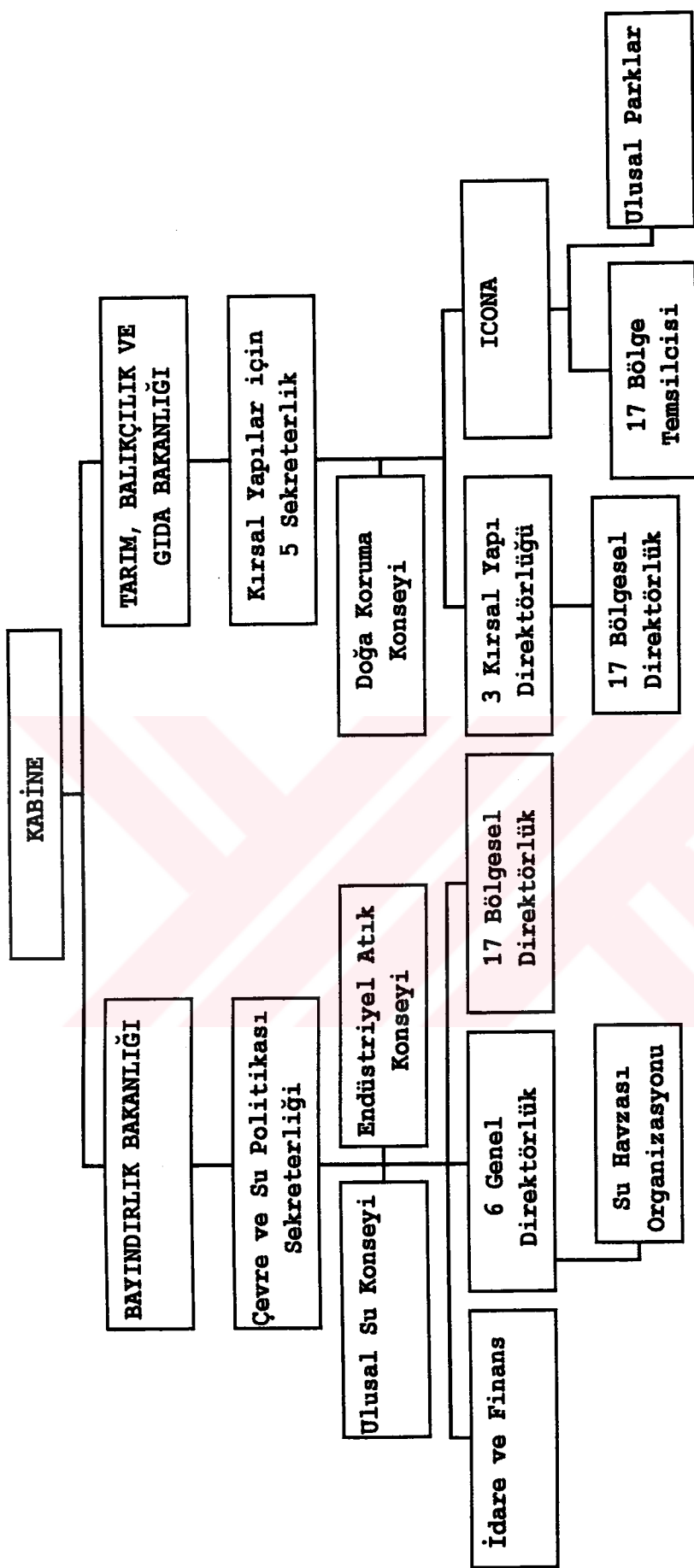
- Politika yapmak ve planlamak,
- ulusal yönetmelik hazırlamak,
- koordinasyon,
- uluslararası ilişkiler,
- spesifik yönetim yetkileri.

Her bakanlık merkez politikalarını uygulamak ve koordinasyonu sağlamak için bölgelerde temsilcilere sahiptirler.

5.5.3.1.1. Bayındırlık Bakanlığı

Yüzeysel sular, yeraltı suları, kıyı suları, hava kirliliği, ve çevre korunmasını ilgilendiren yönetmeliklerin kararlaştırılmasından sorumludur. Ulusal çevre politikalarının koordinatörü olarak görev yapar. 1991'de yeniden organize edilerek, 6 genel direktörlük oluşturulmuştur. Bunlar;

- hidrolik hizmetler,
- su kalitesi,

Şekil 5.17. Çevre ile İlgili Bakanlıkların İdari Yapısı, E.C.(1993a)

- sahiller,
- çevresel politika,
- Coğrafya Enstitüsü,
- Meteoroloji Enstitüsü,

5.5.3.1.2. Tarım, Balıkçılık ve Gıda

Doğa korumacılığı, kırsal gelişme için reform işlevleri ile görevlidir. Bakanlığın sorumlu olduğu herbiri özel olan enstitüler mevcuttur. Bu enstitüler; Doğa Koruma Enstitüsü, ICONA, Ulusal Tarım Reformu ve Geliştirme Enstitüsü, IRDYA 'dır. Yabani flora ve fauna, doğal alanların korunması ile orman yetiştirilmesi işlemlerinden bu bakanlık sorumlu iken ulusal parkların yönetimi ve ekolojik öneme sahip alanların ulusal kayıtlarının tutulması ICONA idaresinin yetkisi dahilindedir. Balık türlerinin korunması ile ilgili koordinasyon da görevleri arasındadır.

5.5.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar;

Sanayi Bakanlığı, Turizm ve Ticaret Bakanlığı, Enerji Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tüketicuyu Koruma Bakanlığı kendi yönetmelikleri çerçevesinde birçok görevlere sahiptir.

İlk olarak mineral kaynakların dengeli kullanılması, endüstriyel kirliliklerin azaltılması, temiz teknolojilerin getirilmesi gibi sorumlulukları Sanayi Bakanlığı yerine getirmek zorundadır. Bu amaçlarla kurulmuş özerk enstitüler şunlardır;

- Enerji, Çevre ve Teknoloji Araştırma Merkezi,
- Endüstriyel Teknoloji Geliştirme Merkezi,
- Enerji Değişirme ve Koruma Enstitüsü,

Sağlık politikaları ile entegrasyondan Sağlık Bakanlığı sorumludur. İşçileri Bakanlığı'da hidrolik kaynaklar ve doğa korumacılığı ve büyük endüstriyel kazalardan korunma ve acil önlemler konusunda iki birime sahiptir.

5.5.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapı

Bölgesel ve yerel idare birimleri yönetimlerinde seçim ile gelmiş idareciler bulunur. Bölgesel idarelerin görevleri; alt seviyede bulunan idarecilerin görevlerini kontrol etmek, alan ve çevre yönetimi, ekonomik gelişmenin desteklenmesi, bölgesel yapılaşma ve bölgesel turizmdir.

Bölgesel yetkiler arttırılarak bazı Avrupa veya Amerika'nın EPA örgüt modeli benimsenerek çevresel yetkiler sıkılaştırılmaktadır.

Bölgesel idarelerin oluşturduğu iki alt birim Andalucia Çevre Ajansı ile Valencia Çevre Bölümü yapısı örnek olarak Şekil 5.18.'de verilmiştir. İl idareleri de çevre ile ilgili direkt görevlere sahip olup alt birim olan belediyelerin hizmetlerini kontrol ederler. Belediyeler kirliliğin gelişimleri ile ilgili alınacak önlemler, yerel hizmetler ve altyapının oluşturulması görevlerini yerine getirmek zorundadırlar. Belediyeler, atık toplama, yol temizliği, su kaynakları ve kanalizasyon hakkında sorumludur. 5000'den fazla nüfuslu yerlerde belediye kendi imkanları dahilinde hizmetlerini yürütür. 20.000'den fazla ise yapılaşma ve yangın hizmetleri, 50.000'den sonra ise çevresel koruma için ek servis birimleri oluşturulur.

5.5.3.4. Koordinasyon Yapısı

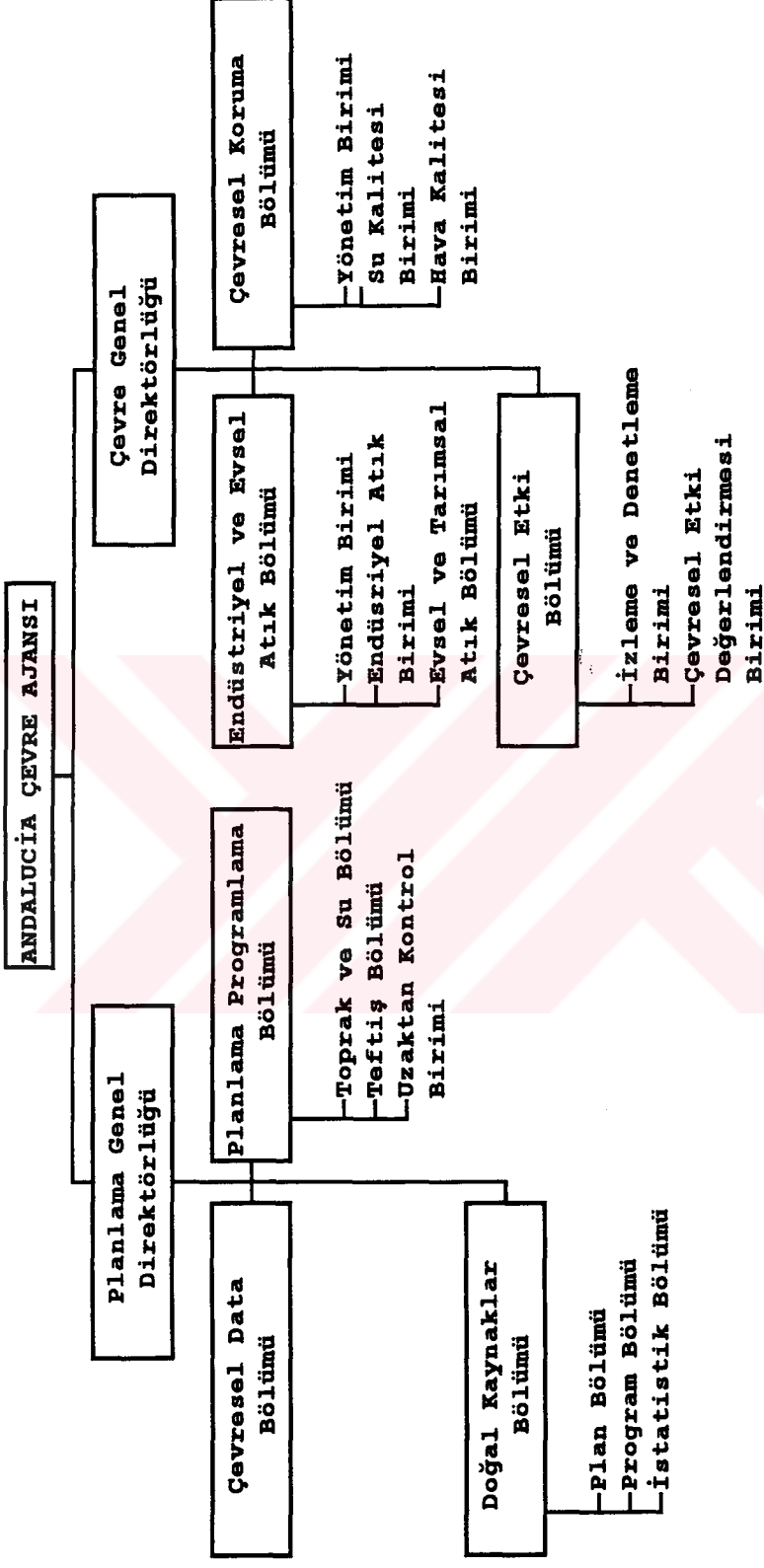
1972 yılından sonra İspanya Hükümeti tarafından bakanlıklar arası koordinasyonun sağlanması için Çevre Komisyonu oluşturuldu.

Bölgesel ve yerel faaliyetlerin koordineli bir şekilde işlemesi için Çevre Sektörü Konferansları düzenlenmektedir. Bazı bakanlıklar ile Bayındırlık Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı gibi bölge idareleri arasında da yılda 2 kez olmak üzere konferanslar düzenlenir. Bayındırlık Bakanlığı'nın Çevre Politikaları Genel Sekreterliği Bölgesel İdareler ile 3 ayda bir toplantı yapar. Bu konularda çalışan gruplar da toplantılara iştirak eder.

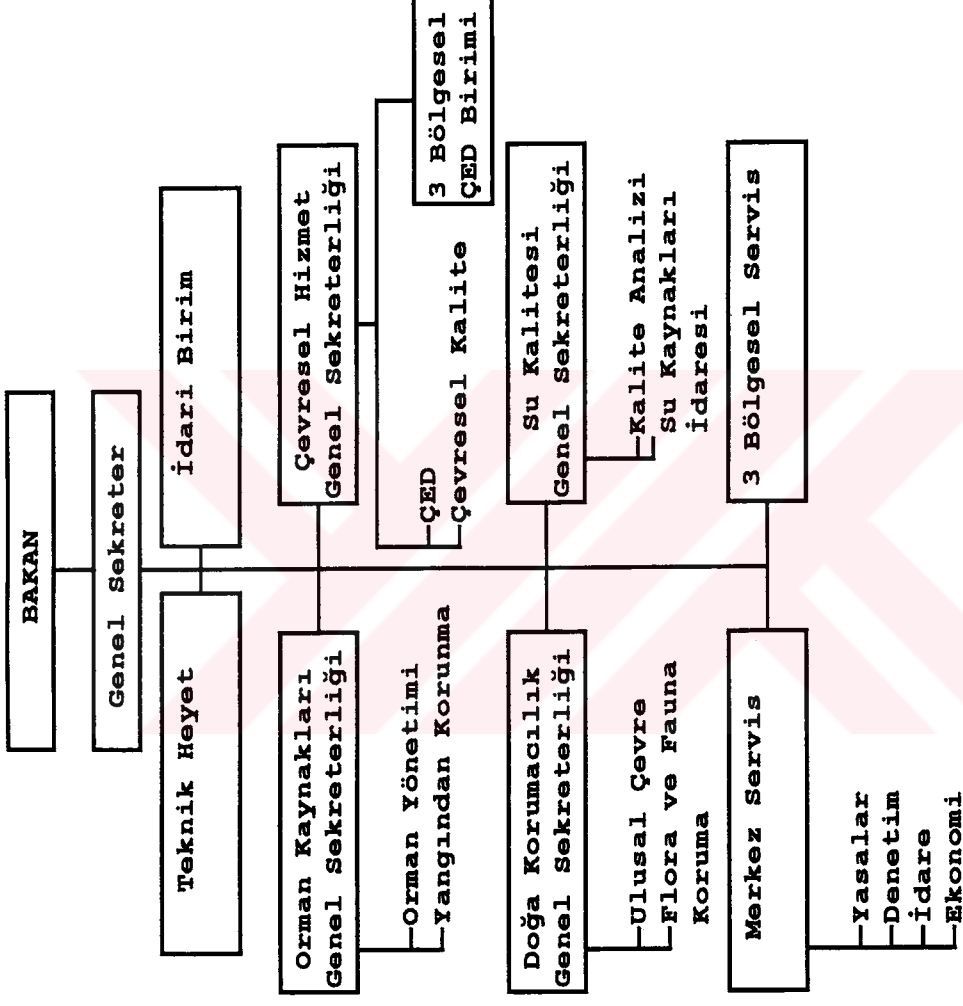
5.5.4. Faaliyet Alanları

5.5.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Temel yasalarla ilgili olarak ulusal hükümet görevlidir. Daha önce de belirtildiği gibi bölgeler ek veya daha sıkı tedbirleri alabilirler.

Şekil 5.18. Andalusia Bölgesi Çevre Ajansı, E.C.(1993a)

Şekil 5.19. Valencia Çevre Bölümü İdari Şeması E.C.(1993a)

5.5.4.2. İzin Yapısı

Bölgesel çevre idareleri hava emisyonları ve atıklarla ilgili izinlerden sorumludur. İşletme izinlerini ise bölgesel çalışma idaresi ile enerji idaresi verir. Su yönetimi en kritik konu olarak gözlemlenmekte olup Ulusal Su Konseyi kurulmuştur. Belediyeler, sınıflandırılmış bazı endüstri izinleri ile yapı izinlerinden sorumludur. Çevresel Etki Değerlendirmesi işlemleride bölge idarelerince yürütülür.

5.5.4.3 Alan Kullanımı Planlaması

Bölge idarelerince hükümet kontrolünde hazırlanan planların yürütülmesi görevini belediyeler yapar. Bina izinleri ile yatırım izinleri uygulamalarını belediyeler yapar ve onanmasında bölge idareleri yetkilidir. Bölgesel izin alınmış bir faaliyetin belediyece red edilmesi hakkı vardır ve red edilen uygulama bir daha işleme alınamaz.

5.5.5. Destek Yapısı

Ulusal düzeyde bakanlıklara yardım ve danışmanlık amacı ile bazı örgütler oluşturulmuştur. Ulusal Su Konseyi bunlardan biridir. Bayındırlık Bakanlığı üst düzey yetkilileri ile diğer bakanlıklar ve halk temsilcilerini içerir. Ayrıca Ulusal Doğa Korumacılığı Konseyi oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ulusal Atık Planı Konseyi ile Coğrafya Konseyi'nde çalışmalarını sürdürmektedir..

5.6. Fransa

5.6.1. Genel

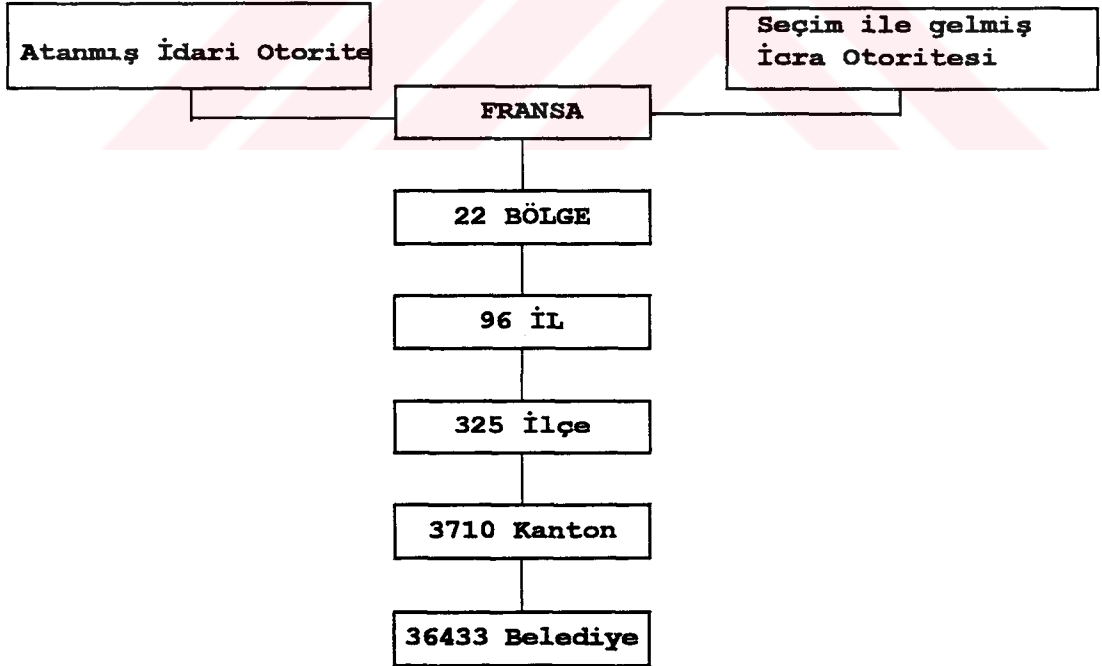
Diğer politikalar ile çevresel politikaların entegrasyonu, çalışma şekillerinin genelleştirilip merkeziyetçilikten uzaklaştırılması çalışmaları ülkenin stratejisini oluşturmaktadır. Fransa'da UNCED Raporuna göre çevre ile ilgili bakanlıkların ve bölgesel yapıların yeniden organize edilmesi gerekliliği belirtilmektedir.

5.6.2. Ulusal Yapı

Fransa Avrupa'nın en geniş ülkesidir. Kuzeydeki Flander ovasından güneydeki Alpler arasında yerleşmiştir. 103 kişi/km² popülasyon yoğunluğuna sahiptir. 4 tane deniz aşırı bölgesi vardır. Bunların 3 tanesi Caribbean'da ve 1 tanesi Hint Okyanusu'ndadır.

5.6.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

Fransa'da Parlamento günden güne daha da bağımsızlaşmaktadır. Bazı bölgesel yapılarda daha merkezi yapıya sahip olanlar vardır. Birçok bakanlıklarda bölgesel servisler politikaların gerçekleştirilmesini yaparken finansal kaynak temininde bir merkezîyetçilik mevcuttur. İdari yapısı Şekil 5.20.'de verilmiştir. Fransa'da 5 seviyeli idari yapı vardır. 22 Bölge ve 96 Bölüm'e ayrılır. 325 İlçe, 3710 Kanton ve 36433 Belediye vardır. Bölgesel ve Bölümsel idarelerin başında İçişleri Bakanlığı tarafından atanmış idareciler bulunur. Bu idarelerde merkez bakanlıkların uygun faaliyetleri yapılır. Diğer seviyeler ise seçimle gelmiş idarecilerce yönetilir. İdari yapı Şekil 5.21'de verilmiştir.

Şekil 5.21. Fransa İdari Yapısı, E.C.(1993a)

5.6.3.1. Çevre Bakanlığı

1971 yılında Doğa Koruma ve Çevre Bakanlığı olarak oluşturulmuştur. Bazı özel görevler ile çevresel konularda diğer bakanlıklarla koordinasyon görevi verilmiştir. Yeni bir organizasyon şekli düzenlenerek Çevre Bakanlığı oluşturulmuştur. 1992 yılı kararları ile hükümetteki rolü sıkılaştırılmış yasal ve teknik problemleri daha etkili çözebilecek bir modifikasyon yapılmıştır. Çevre Bakanlığı'nın idari şeması Şekil 5.22., Şekil 5.23. ve Şekil 5.24.'de verilmiştir. Bakanlığa verilen sorumluluklar şunlardır;

- çevresel kalitenin iyileştirilmesi,
- sahiller, dağlar, kıyılar, koruma alanları, doğayı koruma,
- kirlilik problemleri ve riskleri elimine etme,
- yeraltı ve yerüstü sularını yönetmek, politika üretmek, koruma,
- (teknik ve doğal) büyük riskleri içeren faaliyetlerin koordinasyonu,
- taşocağı ve açık alan madencilik, doğal sularda balıkçılık, avcılık faaliyetlerini içeren alanlarda politika belirlemek,

Bakanlık Bölümü'de eğitim ve enformasyonu sağlamakla görevlidir. 5 adet direktörlük oluşturulmuştur. Bunlar;

- insan kaynakları, gelirler ve yaşam kalitesi
- kirlilik ve risklerin önlenmesi,
- doğa, su
- araştırma, ekonomi ve uluslararası ilişkiler.

5.6.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Çevresel konularda görevli olan diğer bakanlıklar şunlardır;

*Donatım Bakanlığı	Şehir planlama, şehir ve şehirlerarası altyapı, kamu ve deniz suları yönetimi
*Sanayi Bakanlığı	Endüstriyel atıkların yönetimi, nükleer enerji,

*Tarım Bakanlığı	Çevre ile ilgili konularda Ulusal Tarım Ofisi görevlerini yürütmek
*Kültür Bakanlığı	Tarihi anıtlar ve doğa korumacılığı
*İçişleri ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sağlık, büyük kazalar, içme suları, gürültü kirliliği

5.6.3.3. Bölgesel ve Lokal Yapılar

Bölgesel idare birimlerine ait önemli yetki genişletilmesi, finans ve görev gücü arttırımı çalışmaları yapılmaktadır. 1976 Kanunu'na fazla ters düşmeden yeni görev dağılımları tasarlanmaktadır.

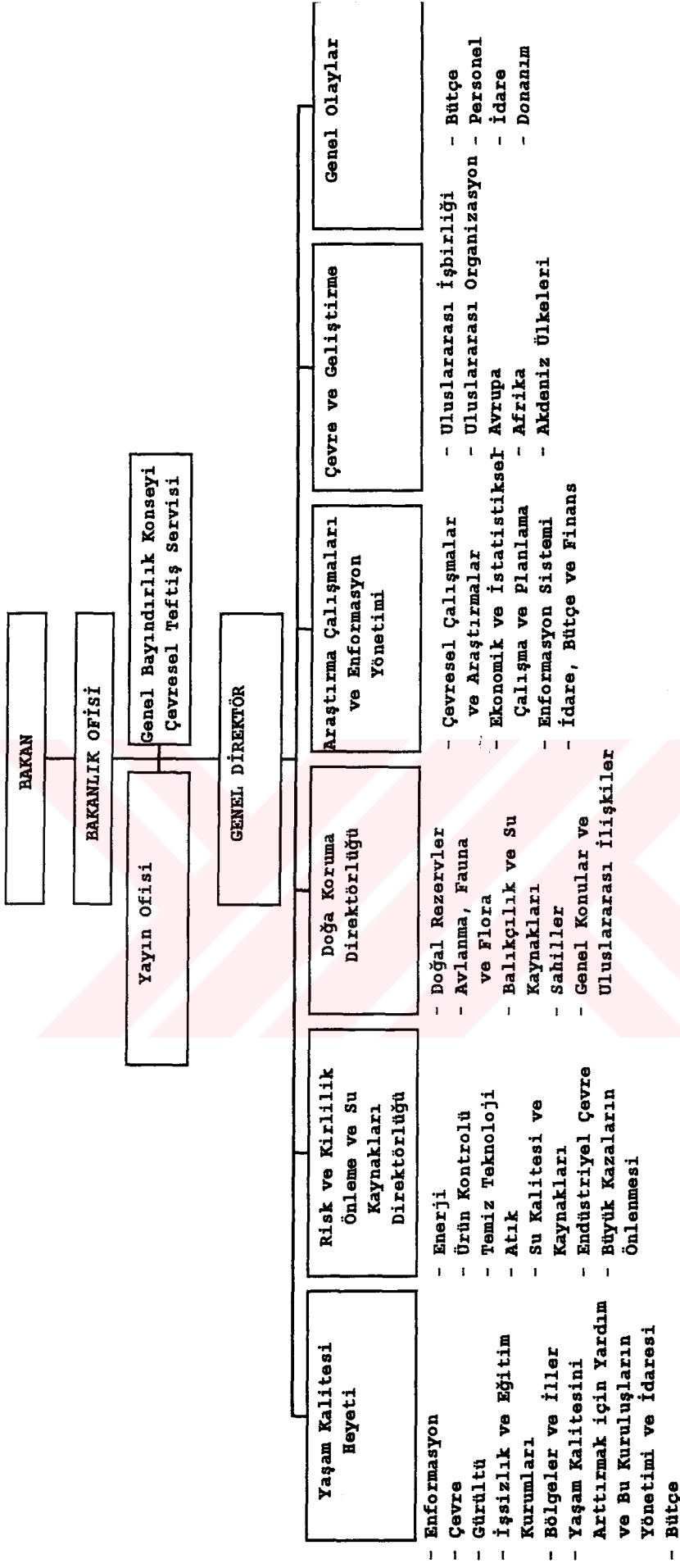
5.6.3.3.1. Havza Ajansı

6 tane nehirler için oluşturulmuş ajans bölgesel boyutta çevresel idareleri ihtiva eder. Çevre Bakanlığı bu idareler için destekleyici konumundadır. Aynı zamanda endüstri ve tarım geliştirme ve kaynak yönetimi olarak daha farklı ajanslarda teşkil edilmiştir. Bu havza ajanslarının başlıca görevleri yüzey sularını korumak olup sahil şeritlerinin korunması görevlerini de gerçekleştirirler. Finanslarını da kendileri karşılayan bu ajanslar, bölgelerde kirletme vergisi toplarlar. Aynı zamanda kaynak yönetimi ve çevresel kalite iyileştirilmesi için 5 yıllık planların temelinde oluşturulan önceliklerin yerine getirilebilmesi için para yardımı alırlar veya ilçe ve belediyelerle işbirliği yaparak finansman sağlarlar.

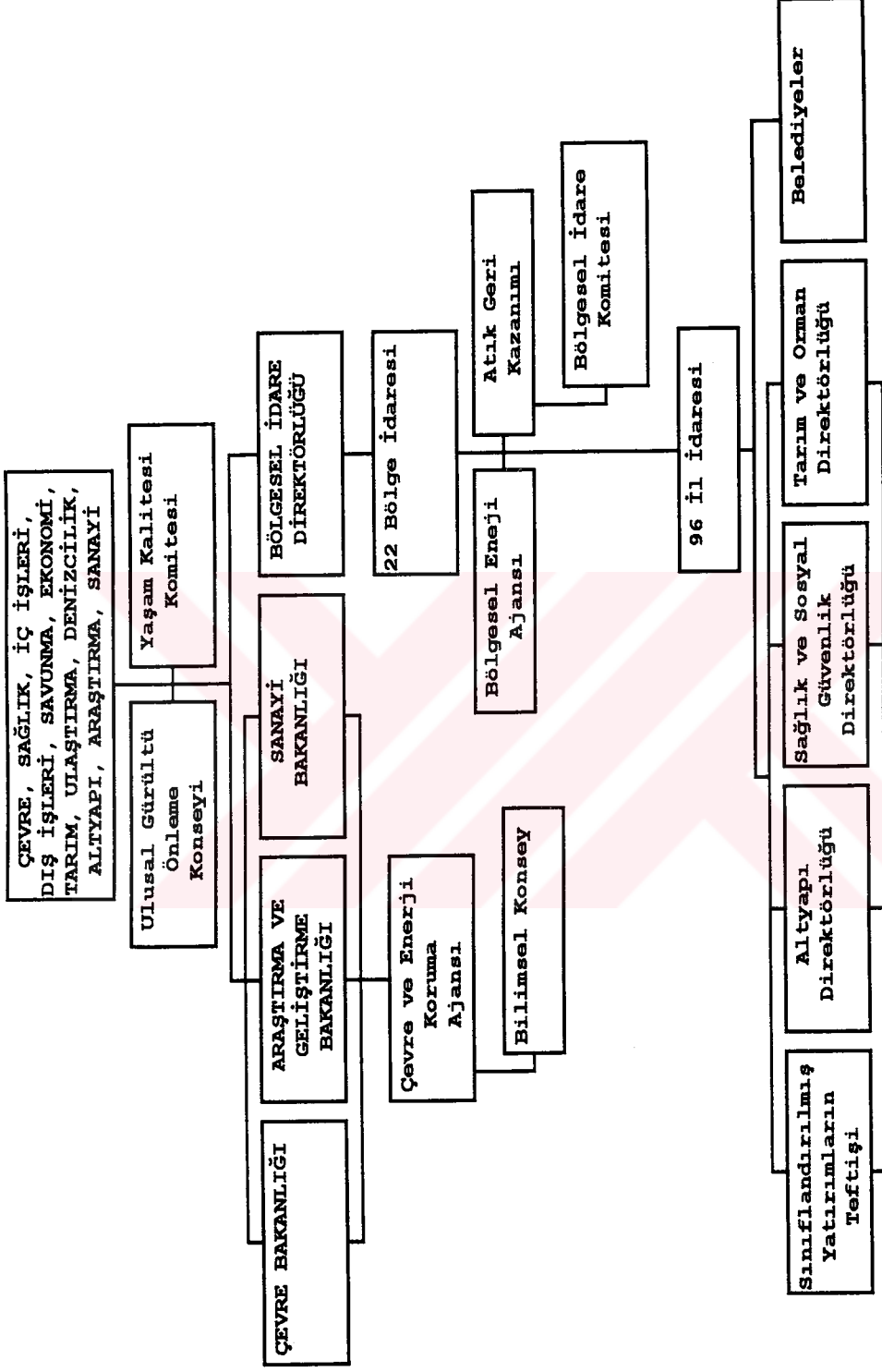
5.6.3.3.2. Bakanlığın Bölge Teşkilatları

Bakanlık genelinde hizmetlerin genişletilebilmesi için bölgesel sevisler oluşturulmuştur. Diğer bakanlıkların bölgesel veya yerel birimleri ile ulusal politikaların uygulanması için paralel çalışılmalar yapar. Hükümetçe atanan bölge şefince idare edilir.

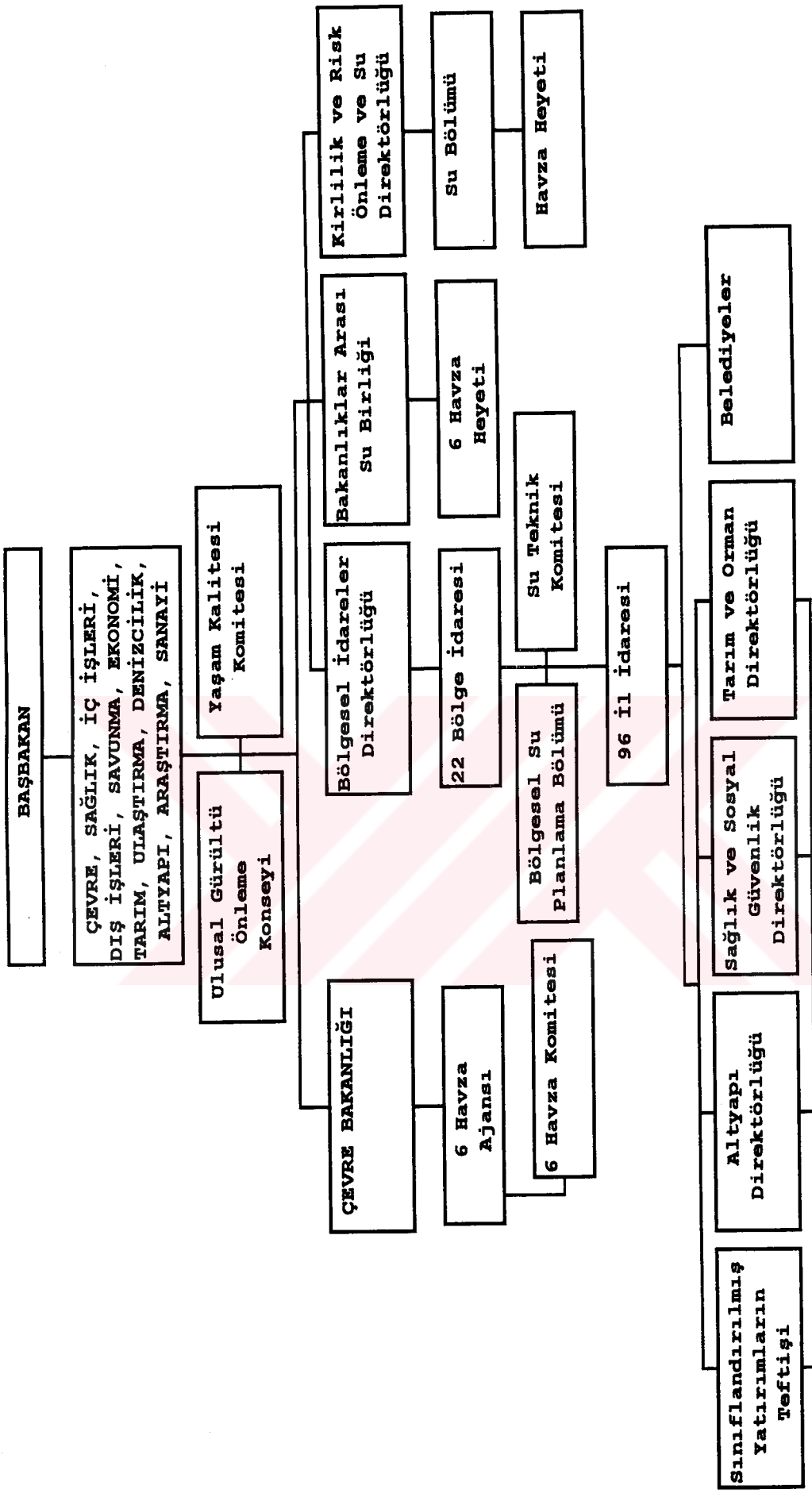
Endüstri Bakanlığı da atık yönetimi politikalarından sorumludur. Planların yönetimi kalite analizi gibi konular da bölgesel yapılır. Bu konuda bölgesel çevre birimleri de görev alır.

Şekil 5.22. Çevre Bakanlığı İdari Yapısı, E.C.(1993a)

Şekil 5.23. Hava, Gürültü ve Katı Atık Bölgesel İdare Şekli, E.C.(1993a)

5.6.3.3.3. Bölgesel ve Yerel Birimler

Bölgesel şeflerce idare edilen alanlar Fransa'da 22 tanedir. Şefler ve idarelerindeki birimler ulusal plandaki önceliklerin yerine getirilmesi ve koordinasyonu için bölümler ve ilçeler gibi alt bölümler arasında kontakt noktası olarak çalışırlar. Bölgesel birimler içinde oluşturulan asambleler ile bölgelere özel kararlar alınır. Değişik faaliyet alanları için ilgili temsilcileri belirlemek, alan politikaları oluşturmak ve diğer teknoloji ve araştırma kararlarının ve tasarımlarının alınması işlevlerini yaparlar.

5.6.3.3.4. Bölümler ve Belediyeler

Zorunlu olan yerlerde bölgesel çevre birimlerine yardımcı olması amacı ile bölüm idareleri içinde de çevre birimleri oluşturulmuştur. Merkezde üretilen tüm politikaların ana yürütücüsü bölümlerdir. Ülkede günlük işlerin yürütücüsü belediyelerdir. Önemli gelir kaynaklarına sahiptirler. Sağlık alt yapısının oluşturulmasından da sorumludurlar. Çeşitli bakanlıkların daha üst idarelerdeki temsilcilerinden oluşan Danışmanlık Konseylerinden fikir almak zorundadırlar. Çok daha büyük projeler için Ulusal Konsey'e başvurmak zorundadırlar.

Atıksuların arıtılması veya atıkların bertarafı gibi ortaklaşa gerçekleştirilebilecek konular için oluşturulmuş birçok birlikler vardır. Kendi idari birimleri içerisindeki çevresel hedefleri gerçekleştirecek planların hazırlanması için yerel idarelere Çevre Bakanlığı yardımda bulunur. Bu sistemde 2 önemli özellikten birincisi; çevresel korumanın önemi ve ikincisi; faaliyetler için düzenlemelerin gerekliliğidir.

5.6.3.4. Koordinasyon Yapısı

Bakanlıklarası Yaşam Kalitesi Komitesi, önemli çevresel sorumlulukları olan bakanlıklardan oluşmuş olan bir komitedir ve Başbakanca idare edilir. Bu komiteye katılan bakanlıklar, Çevre, Sağlık, İçişleri, Dışişleri, Savunma, Ekonomi, Tarım, Ulaştırma, Deniz, Donanım, Araştırma, Sanayi, Eğitim, Gençlik ve Spor, Turizm Bakanlıkları'dır.

Çevre Yüksek Komitesi Başbakanlık altında çevre uzmanları ve profesörlerinden oluşan komitedir. Ayrıca Başbakanlık Gürültü Konseyi ve Ulusal Su Konseyi üstünde yetkilere sahiptir.

Bölgesel idarelerde de Bölge şefi koordinasyonu sağlamakla görevlidir.

5.6.4. Faaliyet Alanları

5.6.4.1. Çevresel Politikaların Oluşturulması

Çevresel politikaların oluşturulması genel olarak ulusal bakanlıklarca belirlenir ve bölgesel birimlerce uygulanır. Lokal çevre planların hazırlanması sırasında gerekli değişikliklerin yapılması mümkündür.

5.6.4.2. İzin Yapısı

Tesis kurma izinleri sınıflandırılmıştır ve 1. sınıf tesisler Endüstri Bakanlığı'nın iznine tabidir. 2. sınıf tesisler Bölgesel veya Bölüm İdarelerinden izin alırlar.

5.6.4.3. Alan Kullanımı Planlaması

Fransa ulusal bazdan yerel baza gelişme planları hazırlayan tek ülkedir. Daha az tercih edilen yöreler için özel stratejiler geliştirilmektedir. Belediyelerce hazırlanan alan kullanım planları yapı ve inşaat izinleri konusunu içermektedir. Çevresel konular doğal hiyerarşik sıralama içerisinde ve ÇED uygulamaları esnasında gündeme getirilir.

5.6.5. Destek Yapısı

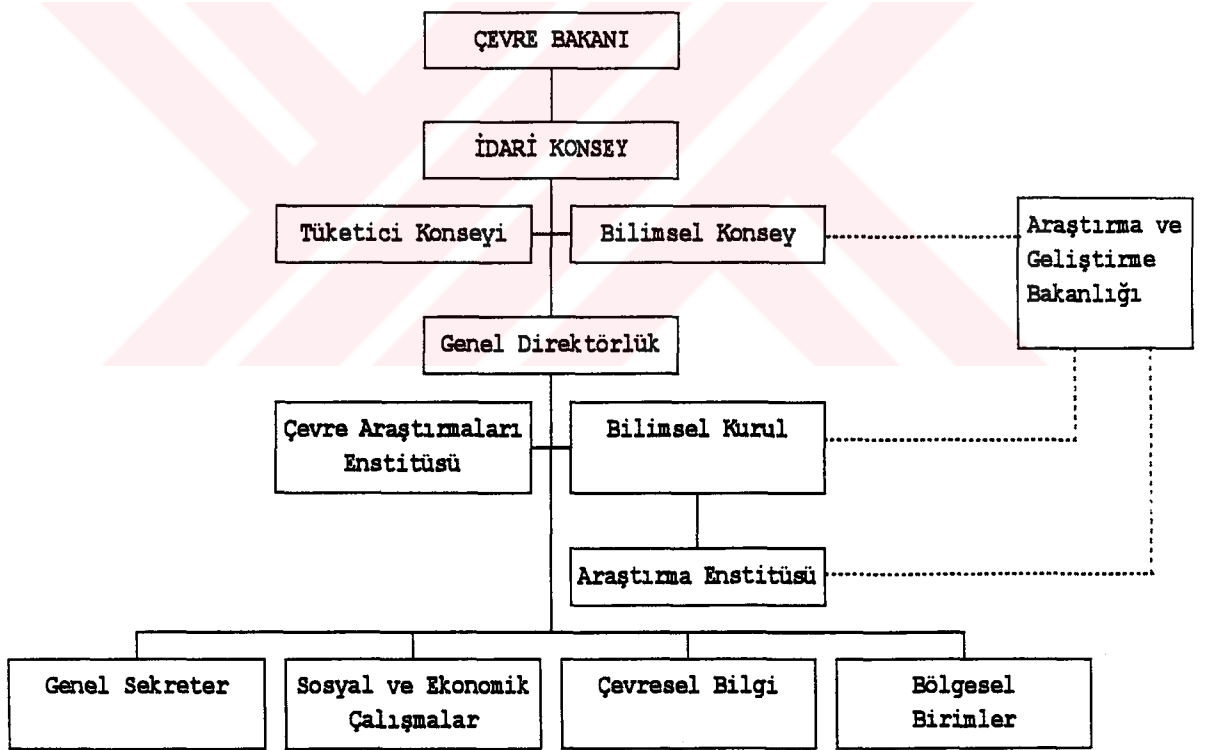
1990 yılında hava kalitesi, atık yönetimi ve geri kazanımı, enerji korunması konularından sorumlu olan Çevre ve Enerji Yönetim Ajansı oluşturuldu. Bu ajans çalışmalarını endüstri ve halk arası enformasyon, temiz teknoloji gibi konularda sürdürmektedir. 550 kişilik çalışma kadrosu mevcuttur. Çevre Bakanlığı yanında Sanayi Bakanlığı ve Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı'dan emirler alır.

Ulusal Endüstriyel Çevre ve Risk Enstitüsü gibi endüstriyel araştırma yapacak enstitüler oluşturularak kirlilik bertarafları ile ilgili kapsamlı araştırma yapılması sağlanmıştır. Şu anda yeni bir Fransa Çevre Enstitüsü oluşturulmaktadır. Bunun idari yapısı Şekil 5.25.'de verilmiştir. Bilgi toplama, koordinasyonu yapma görevi verilmiştir. Bilgi toplama şebekelerinin optimizasyonunu yapacak ve sonuçları değerlendirecektir. Çevresel maliyet analizleri yapacaktır ve bölgelerin yıllık çevre

raporlarında çevreye ait ekonomik ve sosyal bölümden sorumlu olması için çalışılmaktadır.

Bunların dışında da bazı organizasyonlar çevresel korumacılık ile görevlidir. Ulusal Parklar ve bağımsız bir ajans olan Kıyı Koruma Ajansı vardır. Kıyı Koruma Ajansı'nın çalışmaları son zamanlarda dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Fransa kıyı şeridinin %8 gibi önemli bir bölümünü alarak başarı sağlamışlardır. Belirli hassas yörelerin satın alınması için gerekli maddi kaynaklarının çoğu özel sektörden karşılanmaktadır.

Fransa Çevre Enstitüsü

Şekil 5.25. Çevre Enstitüsü Yapısı, E.C.(1993a)

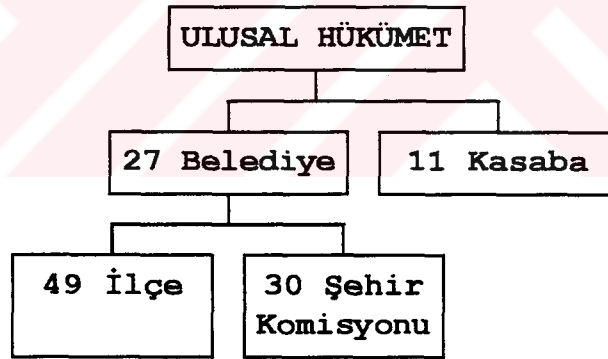
5.7. İrlanda

5.7.1. Genel

İrlanda'nın nüfusu yaklaşık 3.5 milyondur. Kuzey Avrupa ülkelerine göre 51 kişi/km² ile en az yoğunluğa sahip olan ülkedir. Artan endüstrileşme ile birlikte ciddi çevresel önlemler alınmaktadır. Çevre kalitesinin korunması özellikle Turizm, Tarım ve Farmakoloji endüstrileri tarafından desteklenmektedir.

5.7.2. Ulusal Yapı

Çevresel politikaların oluşturulmasında merkez hükümeti önderlik yapar. Ülke genelinde üretilen politikaların uygulanması lokal hükümetler tarafından yapılır. Bölgesel birimlerin oluşturulması için yeni yönetmelikler hazırlanmaktadır. Yerel yönetimlerin de modernizasyonu için çalışmalar yapılacağı belirtilmektedir. Ulusal idare yapısı Şekil 5.26.'da verilmiştir.

Şekil 5.26. Ulusal İdare Şeması, E.C.(1993a)

5.7.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.7.3.1. Çevre Bölümü

Çevrenin ıslahı ve korunmasının artırılması için genel sorumluluğa sahip olan Çevre'den Sorumlu Bakanlık 1978'den beri görev yapmaktadır. Bu bakanlık çevresel politikaların çeşitli evrelerinin gerçekleştirilmesi ile görevli diğer otoritelerin çalışmalarını kontrol eder. İdari yapısı Şekil 5.27. ve Şekil 5.28.'de verilmiştir.

Son değişiklikler ile bakanlık dahilinde Çevre Koruma Ofisi oluşturulmuştur. Bu çevre bölümünün genel görevleri,

- uluslararası ilişkiler
- politika geliştirilmesi,
- kontrol
- su ve sıhhi hizmetler

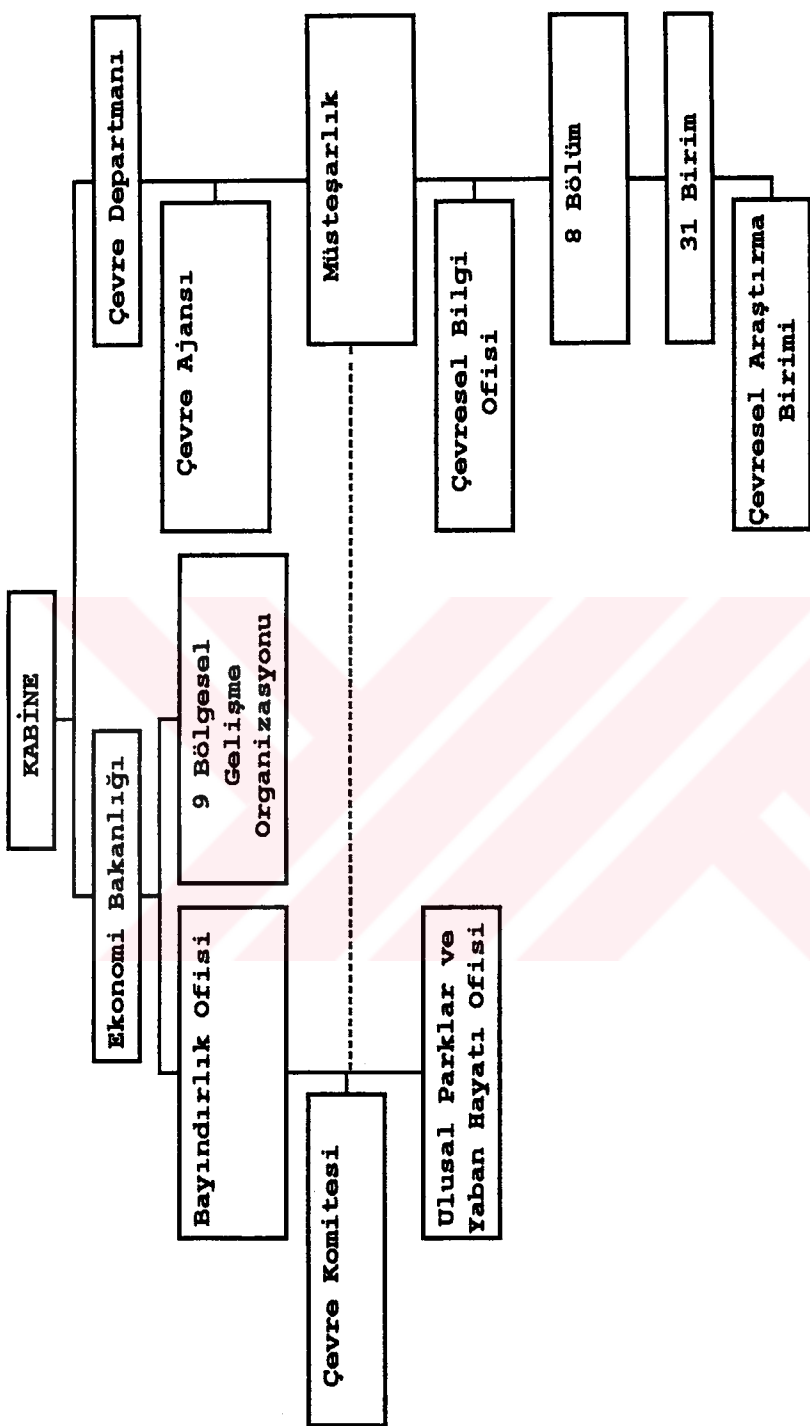
Uluslararası ilişkiler genelde Avrupa Topluluğu ile olan ilişkileri içerir. Politika bölümünde ise genelde ülkenin diğer politikaları ile uyum sağlanması için çalışmalar yapılır. Çevresel Eylam Planları'nda bu bölüme aittir. Kontrol bölümü genelde atmosferik kirlilik olmak üzere atık ve endüstriyel kirlilik ile ilgilidir. Kıyılarda meydana gelen petrol kirliliği kontrolüde bu bölümün sorumluluk alanı içerisinde. Su ve sıhhi hizmetler bölümü lokal otoritelerin uygulayacakları yönetmeliklerin ve kuralların oluşturulması ve yürütülmesi ile yükümlüdür.

Başka idari bölümlerde de çevre ile ilgili sorumlulukları olan birimler vardır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği uygulamaları genelde lokal otoritelerce yürütülür. Sıhhi hizmetler lokal hükümetlerin görevidir.

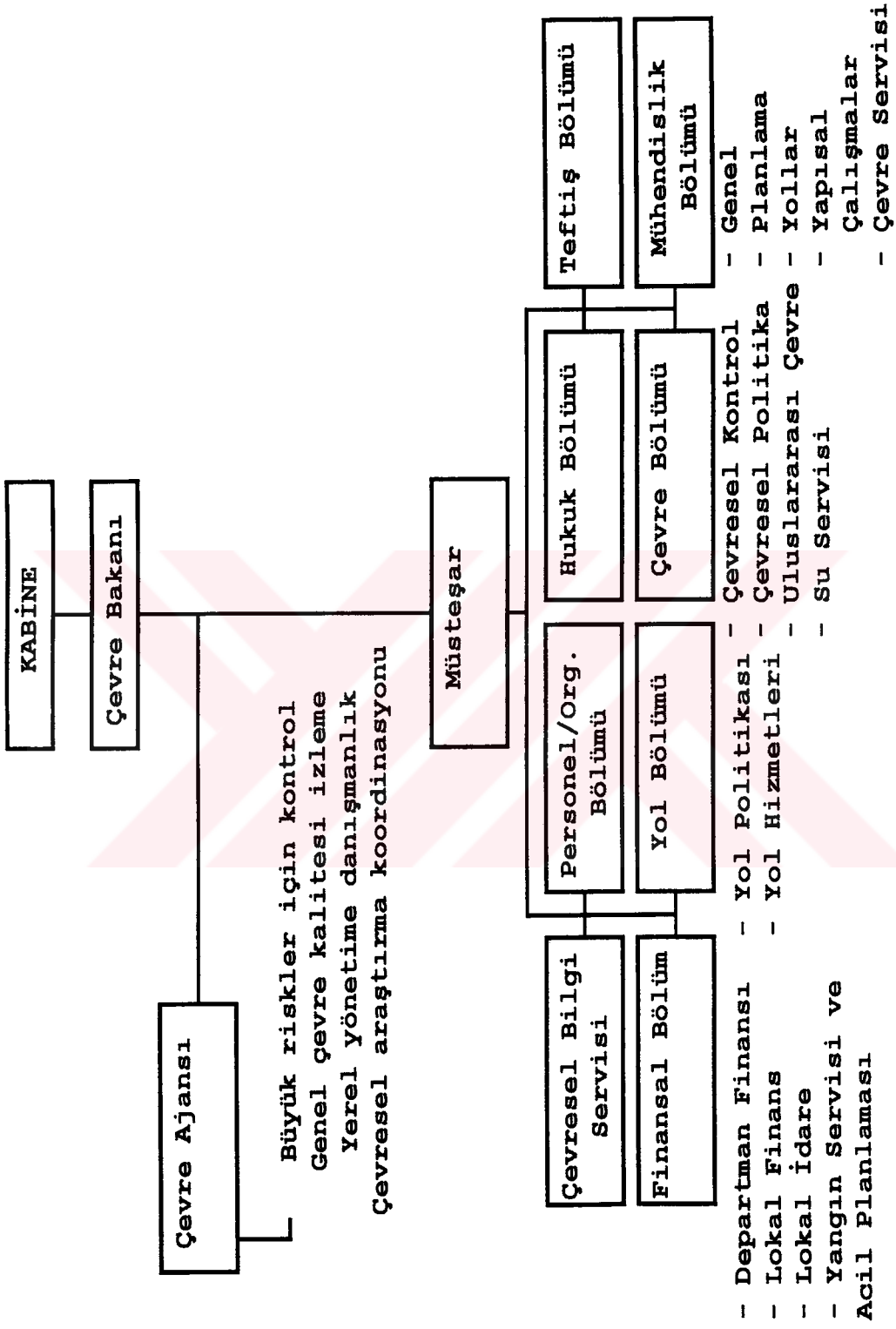
5.7.3.2. Diğer Bölümler

Kararlarını almadan önce çevresel etkiler ve çevresel politika uygulamalarına, programlara ve projelere uygunluğu kontrol etmek karar alan mercilerin sorumluluğundadır. Finans Bakanlığı altında işlem yapan Bayındırlık Ofisi yerleşim alanları ve doğal alanların korunması için sorumludur. Denizcilik Departmanı ise su yolları ve içsel su alanlarının idaresinde ve kıyı balıkçılığında yetkiye sahiptir.

Tarım Departmanı, ormanlık alanlar ve balıkçılık alanları hariç kırsal gelişimlerin idarecisidir. Bord na Mona yarı özerk bir idare olarak bataklıkların işletilmesinde görev alır. Enerji Departmanı'nda ormanlarla ilgili alan kullanımı planlamalarında söz sahibi olan idaredir. Sağlık ve Güvenlik Departmanı'nın İşçi Bölümü, faaliyetlerin bildirilmesi dahil büyük kazaların hasarları ve işçi korunması alanlarında sorumluluklara sahiptir.

Şekil 5.27. Ekonomi Bakanlığı ve Çevre Departmanı İdare Yapısı, E.C.(1993a)

Şekil 5.28. Çevre Departmanı İdari Yapısı E.C.(1993a)

5.7.3.3. Lokal Yapılar

93 adet lokal hükümet planlama işlemlerinden sorumludur. Çevresel korumacılık ile ilgili olan yönetim birimleri;

- 5 il hariç tüm ülkedeki 27 il konseyleri,
- 6 kasaba
- 54 ilçe

İller ve altındaki idari birimlerde oluşturulan çevre birimlerinin görevleri şunlardır;

- teşvik ve kontrollerin geliştirilmesi,
- su kaynakları ve kanalizasyon
- çevresel korumacılık,
- yapılaşma,
- taşımacılık ve güvenlik,
- rekreasyon ve eğlence alanları,
- eğitim

İl idarelerinin diğer bir görevi de planlama ile ilgili sorumlulukları yerine getirmektir.

5.7.3.4. Koordinasyon Yapısı

Bütün çevresel politikaların diğer politikalar ile entegrasyonu ve koordinasyonu için 13 tane başka departman ile birlikte Daimi Çevre Encümeni oluşturulmuştur.

1990'da İrlanda Hükümeti'nce Ulusal Çevre Eylem Planı yayınlanmıştır. Ulusal eğilimler doğrultusunda ulusal çevre yönetimi yaklaşımları tespit edilmiştir. İlgili kamu sektörü faaliyetlerinin düzenlenmesi için programlar hazırlanmıştır. Önlem niteliğindeki prensipler ve kirleten öder prensipleri ile sürdürülebilir kalkınma İrlanda çevre politikasını oluşturur. Dinlenme alanlarının artırılması, doğal ve yapı çevresinin korunması hedefleri üzerinde yoğunlukla durulmaktadır. Tarım, orman, enerji ve endüstri sektörleri için de özel programlar mevcuttur.

5.7.4. Faaliyet Alanları

5.7.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Geçen 15 yıl içinde çevresel yönetmeliklerde çok gelişmeler olmuştur. Fiziksel planlama ve halk sağlığı gibi konularda lokal ve ulusal bazda politika üretimi gelişmiştir.

5.7.4.2. İzin Yapısı

33 il ve onlara bağlı kasaba yönetimleri izin ve yasal uygulamalardan sorumludur. Hava, su, katı atık ve planlama gibi konularda ayrı ayrı izinlere gerek vardır. İzinler ön değerlendirme ile verilir ve daha sonraki kontrolleri yerel idareler yapar. Çevre Koruma Ajansı'da büyük faaliyetler için izin prosedüründe yer alır.

5.7.5. Destek Yapısı

Birçok yarı özel ajanslar çevresel sorumluluklara sahiptir. En önemli olanı 1990'da oluşturulan Özel Çevre Araştırma Birimi'dir. Verdiği hizmetleri en çok lokal otoritelerin kullandığı ve maliyetin paylaşıldığı bölgesel laboratuvarları içerir. Ayrıca lokal otoriteler için su kalitesi yönetimi planlarını yüklenir ve su kalite kontrolünü koordine eder. 1992 yılında hava ve su kirliliği lisanslarında lokal otoritelerin bazı fonksiyonlarını idaresi altına alan ve kirlilik kontrol sistemlerini yürütecek yeni bir Çevre Koruma Ajansı teşkil edilmiştir. Bu ajansın fonksiyonları;

- çevresel kalite için büyük risk gibi görünen muhtemel aktivitelerin programlı kontrolü ve düzenlemesi,

- çevresel kalite izlemesi,

- kamu idareleri için destek ve tavsiye hizmetleri hazırlanması,

- çevresel araştırmaların koordinasyonu ve desteklenmesi,

Aynı zamanda çevre korumacılığı, ekonomik gelişme, eğitimsel gelişmeler ve araştırmaların organize edilmesi için Bakan'a danışmanlık yapan Tavsiye Kurulu da oluşturulacaktır. Denizcilik Departmanı'na bağlı olarak Deniz Enstitüsü çevresel fonksiyonlar ile ilgili oluşturulmuştur. Radyasyon Koruma Enstitüsü radyoaktif

materyaller ile oluşan risklerden dolayı kamu güvenliğini sağlamak için oluşturulmuştur.

İrlanda'da en önemli çevresel rolü bazı yarı resmi veya özel çevresel kuruluşlar alır. Bu kuruluşlar kanuni danışman olarak görev yaparlar.

5.8. İtalya

5.8.1. Genel

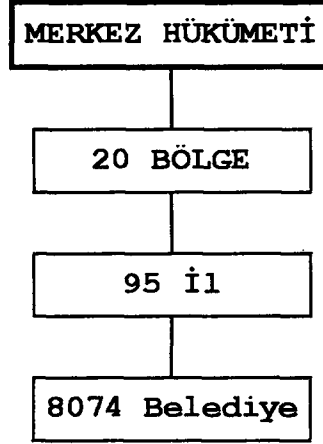
İtalya, Roma Devrinden sonra yoğun ormansızlaşmanın olduğu dağlara ve ağır endüstrilere sahip bir ülkedir. Su; Adriatik'i de içeren halk sağlığı ve ekosistemi tehdit edici, tarım ve endüstriyel kirliliğin kurbanı olan ana konu olarak dikkat çekmektedir.

1986 yılında bir Çevre Bakanlığı oluşturulmuştur. Çevre, Sağlık, Tarım, Kültür Bakanlıkları çevresel koruma ile ilgili yönetmelikleri merkez hükümeti adına yayınlarlar. Bayındırlık Bakanlığı ise politikaların yürütülmesi sırasında önemli rol oynar.

5.8.2. Ulusal Yapı

İtalya, ayrı ayrı yasama, yürütme, ve yargı kanunlarına sahiptir. 3 yıllık Çevre Planları'nın yürütülmesi gibi fonksiyonları parlamento yürütürken devlet ve bölgeler arasındaki karar verici merkez Anayasa Mahkemesi'dir. Ulusal Politikaların olmadığı noktalarda veya uygulamadaki problemler ile ilgili yerel hükümetler yeni düzenlemeler yapma yetkisine sahiptirler. Ama bu uygulamaya çok nadiren rastlanır ve genelde bölgeler ulusal kurallara sadık kalmaktadırlar.

İtalya'da 20 Bölge, 19.yy.'dan kalma 95 İl ve çevresel görevlerde en fazla yetkiye sahip olan 8000 Belediye vardır. İdari şema Şekil 5.29.'da verilmiştir.

Şekil 5.29. Ulusal İdare Yapısı, E.C. (1993a)

5.8.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.8.3.1. Çevre Bakanlığı

Bakanlığın yetkileri, sorumluluğu çok fazla olmasına rağmen sınırlandırılmıştır. İdari şeması Şekil 5.30.'da verilmiştir. Yetkileri;

- kirlilik (hava, gürültü ve radyasyon)
- çevresel etki değerlendirmesi,
- doğal rezervler,

Bunlara ilave olarak;

- endüstriyel atık içeren taşımacılık ve ticaret
- paketlenme ve geri kazanma
- acil temizleme programları

Ek sorumluluklar;

- yüksek çevresel riske sahip alanlarda rehabilitasyon planları hazırlanması,
- çevresel önemli tehditler için kısa süreli yetkiler,
- su kalitesi iyileştirme planları,
- Ülke Çevre Raporu hazırlanması,

Çevre Bakanlığı indirekt ve direkt kontrol yetkilerine sahip olup diğer ilgili bakanlıklar ve yerel yönetimlerle bu yetkilerini paylaşmaktadır. Çevre Bakanlığı'nın en önemli görevleri;

- bölgelerdeki çevresel yönetimin koordinasyonu
- 3 yıllık atık yönetimi planı,
- yüksek çevresel risk alanlarının belirlenmesi,
- 3 yıllık çevresel koruma planları,
- toprak koruma ulusal planları,
- Adriyatik temizleme ve ilgili araştırma programları,
- 3 yıllık doğal rezervler için programlar, ulusal parkların idaresi

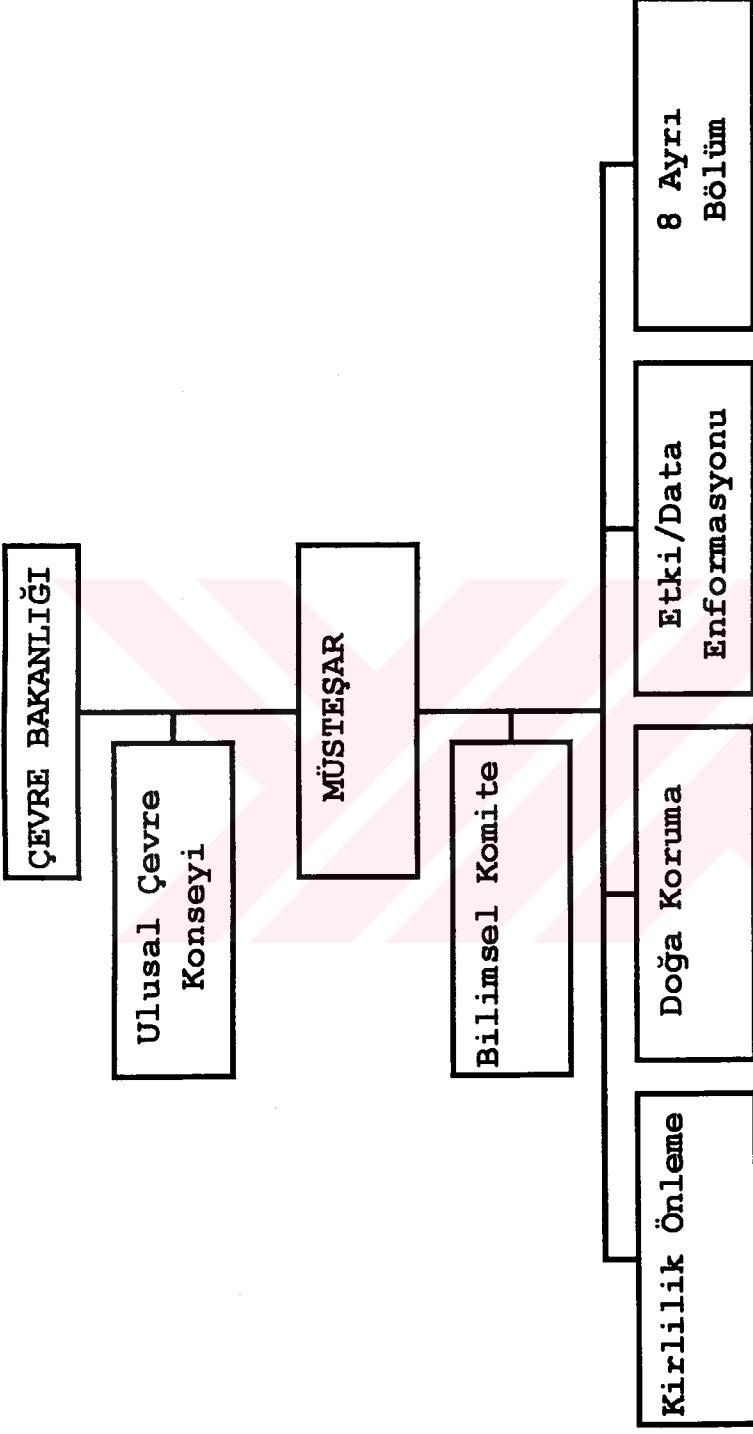
5.8.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Diğer bakanlıklarla paylaşılan görevler şunlardır;

- atmosferik kirlilik (Sağlık, Enerji, Ulaştırma ve Sanayi Bakanlıkları)
- enerji (Sanayi, Enerji Bakanlıkları)
- endüstriyel risk (Sağlık Bakanlığı)
- deniz kirliliği (Denizcilik Bakanlığı)
- atık bertarafı ve alan kazanımı (Yapılaşma Bakanlığı)
- çevresel etki değerlendirmesi ve doğa korumacılığı (Kültür Bakanlığı)

5.8.3.2.1. Su ve Toprak İdaresi

Su yönetimi konusunda en önemli yetkiye sahip olan Bayındırlık Bakanlığı'dır. Toprak korumacılığı konusunda da yetkileri arttırılmıştır. Toprak korumacılığı için oluşturulan Ulusal Komite, merkezi/bölgesel ve bakanlıklararası koordinasyon yapısı ile danışmanlık görevini yürütür. Teknik hizmetler için gerekli raporlar, bakanlıklar arasında oluşturulan bir komite tarafından Başbakanlığa verilir. 1989 yılında Enstitü haline getirilen Havza Komiteleri oluşturulmuş ve lokal ve ulusal politikalar için sorumlu olmuşlardır.

Şekil 5.30. Çevre Bakanlığı'nın İdari Yapısı, E.C.(1993a)

5.8.3.2.2. Diğer Alanlar

Özel olarak doğa korumacılığı ile ilgili 3 yıllık planların hazırlanması Kültür Bakanlığı'nın sorumluluğundadır. Yapılaşma Bakanlığı, toprak ve orman korumacılığı ile ilgilidir. İtalya'da en fazla kirleticilerden biri olarak kabul edilen tarımcılık faaliyetleri Tarım Bakanlığı kontrolü altındadır. Adriyatik Denizi'ndeki ötrifikasyonun azaltılması ve Po Nehri'nin kalitesinin iyileştirilmesi amaçlı tarımsal girdi azaltılması çalışmaları yapılmakla beraber mevcut durumun iyileştirilemediği belirtilmektedir. Tarım Bakanlığı altındaki özel çevresel boyutlu ajanslar;

- Su Biyolojisi Merkez Laboratuvarı,
- Atmosferik Problemlerden Bitki Yapılarının Korunması Ofisi

Sadece çevresel konularla sınırlı olmayan genel data toplama ve analiz ajansları; Ulusal Yeni Teknolojiler, Çevre ve Enerji Ajansı ve Jeolojik Tetkikler Ajansı'dır.

5.8.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapılar

Bölgesel idareler arasında eşit olmayan bir yetki dağılımının mevcut olduğu belirtilmektedir. Bu farklılıklar anayasal yapıdan kaynaklanmaktadır. 5 ülke içi ve 1 ada bölgesinin kendi kendilerine özel statüleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda farklı politik ve kültürel durum sergilemektedirler. Hükümet seviyeleri arasında yasal dağılımlar Tablo 5.1.'de gösterildiği gibidir;

Tablo 5.1. İtalya'daki Çevresel Görevlerin Dağılımı

Politika Seviyesi	Atık	Endüstriyel Risk	Doğa	Hava Gürültü	Su
Merkezi Hükümet	iskelet kanun koordinasyon geri kalmış bölgeler için direkt ilgi	güvenlik, standartlar, eğitim, izleme acil planlar, enformasyon	ulusal plan, doğal parklar oluşturma ve yönetim deniz, doğal rezervler	standartlar, ulusal planlar güç tesisleri, rafineriler için izinler	koordinasyon planları
Bölgeler	planlama, yerleştirme, izin ve bilgi toplama	düşük risk seviyelerinde merkez hükümet görevleri	park planları onaylanması,	önemli hava emisyonları, gürültü kirliliği için izin verme	bölgesel planlar, emisyon kontrolleri, data toplama
İlçeler	atıkların izlenmesi			kontroller, emisyon envanteri	emisyon kaynakları envanteri
Belediyeler	atık toplama ve bertaraf edilmesi			motorlardan kaynaklanan gürültü kontrolü	içme ve kanalizasyon boruları yönetimi

5.8.4. Faaliyet Alanları

5.8.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Çevre ile ilgili planlar 3 yıllık ulusal çevre politikası olarak oluşturulur. Bu plan içinde yönetmelikler ve bütçe ile ilgili konular bulunur.

5.8.4.2. İzin Yapısı

Çevresel riski olan ve/veya kirlilik yaratıcı faaliyetler için izin mercileri değişir. İzin yapıları Tablo 5.2.'de gösterildiği gibidir.

Tablo 5.2. İtalya'daki İzin Yapısı

Büyük Riske Sahip Faaliyetler	Çevre Bakanlığı
Küçük Riske Sahip Faaliyetler	Bölgesel İdareler
Hava (Büyük Yatırımlar)	Çevre Bakanlığı
Hava (Diğer)	Bölgeler
Su	Lokal Sağlık Birimleri/Belediyeler
Atık	Bölgeler

5.8.4.3. Alan Kullanımı Planlaması

Alan kullanımı planlaması ulusal öneme sahip alanlar hariç bölgesel otoritelerin işidir. İllere ait alan kullanım planları da bölge idareleri tarafından onaylanır. Çevre ve Bayındırlık Bakanlıkları idaresi altındaki havzalarda Havza Otoritesi planlama görevini yapar. Planlamalarda ikamet, endüstri, genel hizmet ve tarım alanları oluşturulur.

5.8.4.4. Özel Anlaşmaları

Devlete ait şirketler ve özel şirketler ile yönetmelik uygulamaları konusunda anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar 3 şekil içerir. Bunlar;

- Program Anlaşmaları: AGIP ve petrol kuruluşları ile kurşunsuz benzinin desteklenmesi konusunda,

- Tasarı Mektupları: Devlet Demiryolları, ENICHENT ile kimyasal emisyonların önlenmesi alanında,

- Mukaveleler: FIAT ile katalitik konvertörler ve ilgili araştırmalar, ENICHENT ile eko-endüstri promosyonu, ENEL ile ulusal enerji planları yürütülmesi konularında.

Politik koordinasyonun artırılması ve daha etkili idarenin geliştirilmesi amacı ile bütün bölgeler ve bakanlıklar arasında benzer anlaşmaların artırılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmaların iskeletleri Çevre Planlarında oluşturuldu ve sonuçlandırılması için Eğitim Bakanlığı, Roma Ulaştırma Otoritesi, Denizcilik Bakanlığı, Şehir Hizmetleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile anlaşmalar yapılmıştır.

5.8.4.5. Finansal Destek

Devlet tarafından çevresel hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için uzun süreli krediler verilmektedir. Geri kazanım çalışmaları için vergilendirme sistemleri düzenlenmiştir. Su ile ilgili otoritelere de daha fazla mali destek verilmesi için Çevre Bakanlığı çalışmalar yapmaktadır.

5.8.5. Destek Yapısı

Bakanlığın destek yapısı tavsiye ve danışmanlık için oluşturulmuş olan Ulusal Konsey 'dir. Bölgelerde de böyle oluşturulmuş birimler vardır. Bilimsel Komite de Bakanlığın ihtiyaç duyduğu teknik desteği sağlar.

5.9. Lüksemburg

5.9.1. Genel

Avrupa Topluluğu'nun 400.000 kişilik nüfusu, 2586 km²lik alanı ile en küçük ülkesidir. 3 Bölge, 12 İlçe ve 118 Belediyeden oluşur. Halk sağlığı ve güvenliği, inşaat ve korumacılık gibi konularda görevli birimler belediyelerdir.

5.9.2. Ulusal Yapı

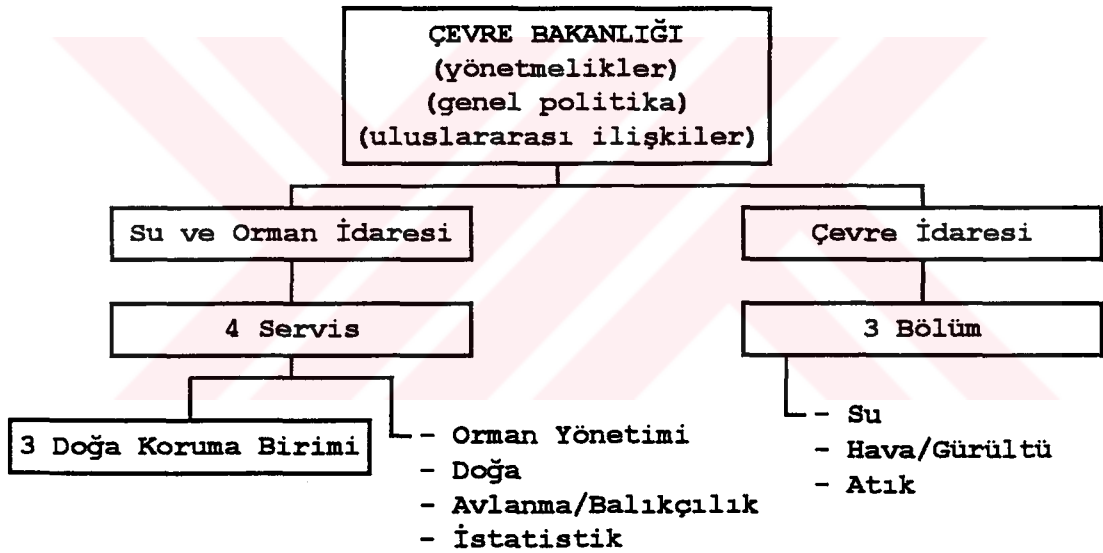
Lüksemburg Grand Duke ve parlamento ile yönetilir. İkisi de idari görevlere sahiptir.

5.9.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma

1977 yılında Çevre Bakanlığı kurulmuştur. Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı içerisinde bulunan yetkiler Çevre Bakanlığı'na devredilmiştir. 1989'da planlama görevleride Çevre Bakanlığı'na verilerek Planlama ve Çevre Bakanlığı oluşturuldu.

5.9.3.1. Planlama ve Çevre Bakanlığı

Bakanlık yönetmelik hazırlanması, genel politika, doğal çevre, ormanlar ve uluslararası ilişkilerle ilgilenir. Çevre Bakanlığı idari şeması Şekil 5.31.'de verilmiştir. Halkın görüşleri belediyelerce oluşturulan komisyonlarda alınarak Bakanlığa iletilir.

Şekil 5.31. Çevre Bakanlığı İdari Yapısı. E.C.(1993a)

Bakanlık içerisinde bulunan 3 koruma kuruluşu aynı görevlere sahip değildir. Görevleri; duyarlı alanlar için planlar hazırlamak, korumacılıkla ilgili küçük hizmetler, ulusal parkların yönetimine yardımcılıktır. Bakanlık görevlerini Su ve Ormanlar İdaresi ve Çevre İdaresi ile yürütür. Su, hava ve atıklarla ilgili çevresel 3 idare vardır. Çalışma Bakanlığı ile koordineli bir şekilde çalışır. Atıklar ile ilgili bölüm çok önemlidir. Evsel atıklar, tehlikeli atıklar, geri dönüşüm ve kompostlama, gömme sahaları kontrolü ve analizleri, Topluluğun kurallarının uygulanması ve yönetmeliklerin transferi ile ilgili işlevleri yürütür.

5.9.3.2. İlgili Diğer Bakanlıklar

*Tarım Bakanlığı	taşımacılık yapılamaz su yollarının korunması ve kırsal alanlar
*İçişleri Bakanlığı	lokal planlama sistemlerinin denetlenmesi
*Çalışma Bakanlığı	endüstri, madencilik ile ilgili tedbirler
*Enerji Bakanlığı	koruma, alternatif kaynak
*Bayındırlık Bakanlığı	taşımacılık yapılabilir su yollarının yapımı ve kontrolü, altyapı inşaatları
*Sağlık Bakanlığı	gıda ürünleri kontrolü ve zararlı maddeler

5.9.3.3. Yerel Yapılar

Yerel yapıların temsilcisi belediyelerdir. 10.000'den fazla kişilik belediyeler alan kullanımı planlaması yapmak zorundadırlar. Daha küçük belediyeler yapmakla yükümlü değilken endüstriyel bölgeler planı hazırlanmasını hükümet bir belediye veya belediyeler grubundan isteyebilir. Şimdi Çevre Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı kontrolünde bu işlemler yürütülmektedir. Aynı zamanda Çevre Bakanlığı yeşil alanların korunması amacı ile belediyelere teşvik vermektedir. Ayrıca Çevre Bakanlığı önderliğinde belediyelerle biyolojik toplulukların haritaları çıkartılmaktadır.

5.9.3.4. Koordinasyon Yapısı

Ulusal Çevre Koruma Komitesi tarafsız çevre kararlarının alınması ve hükümete danışmanlık yapan enstitüler arası koordinasyonu sağlamak için kurulmuştur. Yerel otoriteler, Sosyal ve Ekonomik Komite ve hükümete ait olmayan özel organizasyonların temsilcilerinden oluşmuştur.

5.9.4. Faaliyet Alanları

5.9.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Lokal otoritelerin desteklenmesi, finansman sağlanması, yönetmeliklerin hazırlanması görevi yanında ulusal politikaların oluşturulması da Çevre Bakanlığı'na aittir.

5.9.4.2. İzin Yapısı

Belediyeler, Planlama ve Çevre Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı ve Maden Bakanlığı'ndan oluşan bir sistem ile izinler verilir. Tarım Bakanlığı ve Bayındırlık Bakanlığı büyük deşarjlarda bu sisteme ilave olurlar. Kurulacak tesisler üç sınıfa ayrılır. Tüm kuruluşlar ilk olarak ilgili belediyelerine müracaat etmek zorundadır. 1. sınıf tesisler çevresel etki değerlendirmesine tabidirler, 2. sınıflarda halkın onayı alınarak, 3. sınıflarda ise halkın onayı alınmadan izin verilir.

5.9.5. Destek Yapısı

Doğa korumacılığı için kurulan Yüksek Konsey'in görevi doğayı korumaya yönelik öneriler getirmektir ya da hükümetin ihtiyaç duyduğu anda danışmanlık yapmaktır.

5.10. Hollanda

5.10.1. Genel

Hollanda küçük olan boyutuna karşılık çok nüfusa sahip ülkelerdendir. Çevresel konularda özel coğrafik ve sosyo-ekonomik şartlar için bir asamble yapılmıştır. Çevresel problemlerden su ile ilgili problemlerin kolayca oluşabilmesi, yüksek araba yoğunluğu, kimyasal endüstrilerin yoğun enerji hacmi ihtiyacı ve tarım sektörünün Hollanda da başlıca çevresel problemler olduğu tespit edilmiştir.

Çevre ile ilgili geniş yönetim birimleri 1970'li yıllarda oluşturulmuştur. 1982'de Planlama ve Çevre Bakanlığı oluşturulmuştur. Hollanda'da güçlü idari entegrasyon, planlama safhalarında oluşturulmuştur. 1989'da Ulusal Çevre Politikası planı biçiminde adaptasyonu yapılmaya başlanmıştır.

Plan, 3 bölümlü strateji vasıtasıyla genelde sürdürülebilir kalkınmanın icra edilmesi için araştırmalar, organizasyonsal güç ve çevresel problemlerin analizine bağlıdır ve ilgili stratejiler;

- enerji verimliliği geliştirilmesi,
- ürün ve hizmet kalitesinin artırılması
- kapalı döngü sistemleri

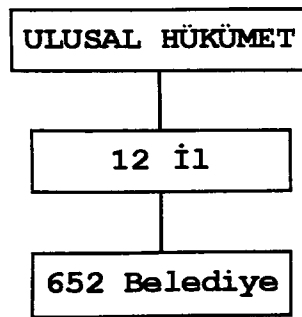
Stratejilerin etkili uygulanmasında 3 görüş açısından biri seçilir; konu, hedef grup, bölge.

5.10.2. Ulusal Yapı

Hollanda ulusal hükümet, 12 il ve 652 belediye ile yönetilir. Her kademe başında da seçimle gelmiş yöneticiler bulunur. İdari yapı Şekil 5.32.'de verilmiştir.

Yönetmelikler iskelet kanunlar biçiminde bakanlığın emirleri, kararları ve direktiflerince sonradan ayrıntılarıyla açıklanan Ulusal Parlamento'da kanunlaşır. Koordinasyonu yerine getirecek olan ve çevresel politikaların uygulanması ve geliştirilmesi için en büyük sorumluluğa sahip olan bakanlıklar; Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı ile Ulaştırma ve Su Yönetimi Bakanlığı'dır.

Ulusal düzeyde yönetmeliklerin yetersiz kaldığı durumlarda il idareleri yönetmelikleri hazırlama yetkisine sahiptirler. İl ve belediye idareleri için çevresel sorumluluklar yaygınlaştırılmıştır.

Şekil 5.32. Ulusal İdare Yapısı, E.C.(1993a)

5.10.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma

5.10.3.1. Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı

1945' de Bayındırlık Bakanlığı olarak kurulmuş olup 8000 elemanı vardır. Alt birimleri,

- Çevre Genel Direktörlüğü

- Yapılaşma Genel Direktörlüğü

- Ulusal Planlama Ajansı, merkez, il ve yerel otoriteler ile sürekli temaslarda halinde ulusal planlama politikalarının uygulanması ve hazırlanmasına yardım eder.

- Hükümet İnşaat Ajansı, yardıma muhtaç olanlarla ilgilenmek ve çalışma şartları, şehir planlama, yapılar ve tarihi değerlerin korunması, şehirselleme, çevresel yönetim politikaları ile hükümet yapılaşma politikalarının entegrasyonunu sağlar.

- Kadastro ve Kamu Sicilleri Ofisi,

- Koordinasyon Birimleri.

Çevre Genel Direktörlüğü, çevre teftiş içeren kimyasal atıklar için yapılan ölçümlerin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi, radyasyona karşı önlem almak ve zararlı kimyasallar ile ilgili birincil sorumluluğu üstlenmektedir. Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın idari yapısı Şekil 5.33. ve Şekil 5.34.'de verilmiştir.

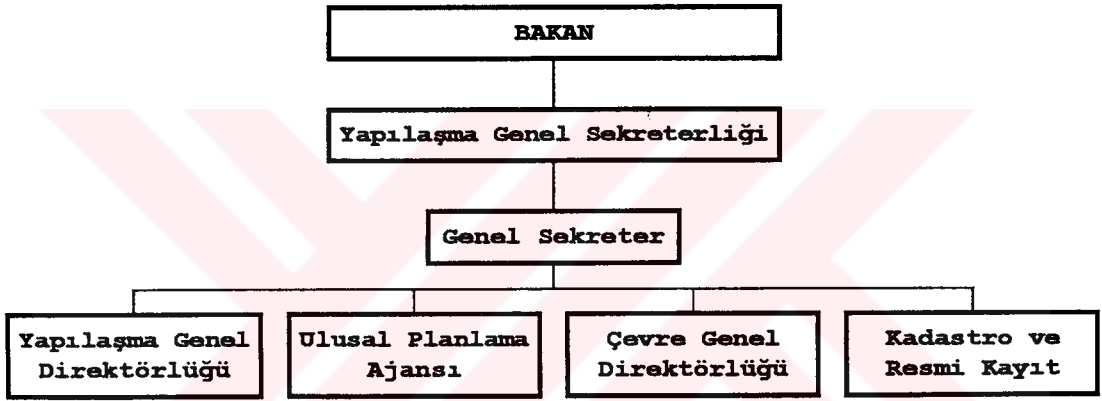
Çevresel yönetim birimlerinin sorumlulukları şunlardır;

- Kanunsal yönetmeliklerin yürütülmesi, vilayet ve lokal otoritelere rehberlik ve yasal koşullar ile ilgili teftişler, gerekli durumlarda cezalandırma,

- Hükümet Danışma Ajansı, birçok çevresel kanunlarda genel tavsiye edici olarak bölgesel bazda çalışan teftişçi kuruluşlar belirlenmiştir. (izin başvurularının değerlendirilmesi, lokal ve vilayet danışma komitelerine katılım, şikayet konularında tavsiye verici danışmanlık, çevresel alanda yararları olan diğer politika alanlarındaki gelişmelerin teşviki,

- Bilgi Toplama Ajansı VROM, problemler ve çevresel gelişmelerin tedarik edilmesi,
- Ağır ceza uygulamaları,
- Araştırma,
- Genel Servis, enformasyon, eğitim, şikayetlerin değerlendirilmesi.

Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı

Şekil 5.33. Yapılaşma, Planlama ve Çevre Bakanlığı İdari Yapı, E.C.(1993a)

5.10.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Ulusal Çevre Politikası Planı hedeflerine ulaşılabilmesi için ilgili diğer bütün bakanlıklarında bu konuda işbirliği yapması gerekliliği belirtilmektedir. Bu nedenle planın hazırlanması aşamasında Taşımacılık ve Su Yönetimi, Tarım, Doğa Korumacılığı ve Avlanma, Ekonomi, Çevre Bakanlıkları arasında koordinasyon sağlanır. Çevre ile ilgili diğer bakanlıklar aşağıda gösterildiği gibidir.

*Ulaştırma ve Su Yönetimi Bakanlığı	su kaynaklarının (kalite ve su miktarı açısından) ve Kuzey Denizi'nin yönetimi taşımacılıktan kaynaklanan gürültü kirilliliği, su taşımacılığı,
*Sağlık ve Kültürel Miras Bakanlığı	kültürel miras, dinlenme,
*Tarım, Doğa Korumacılığı ve Balıkçılık Bakanlığı	doğa ve yaban hayatı politikası, suni göller, pestisitler, gıda maddeleri, açık alanlar, yeşil alanlar, ormanlar,
*Dışişleri Bakanlığı	uluslararası politikanın koordinasyonu
*Sosyal İşler Bakanlığı	çalışma alanlarının şartları ve işçi korunması,
*Maliye Bakanlığı	ekonomik ve mali düzenlemeler,
*Kalkınma ve İşbirliği Bakanlığı	gelişen ülkeler için çevresel yardım, Çevre Bakanlığı ile işbirliği
*Ekonomi Bakanlığı	enerji yapısı ile ilgili modernizasyon, güç santralleri, nükleer santraller

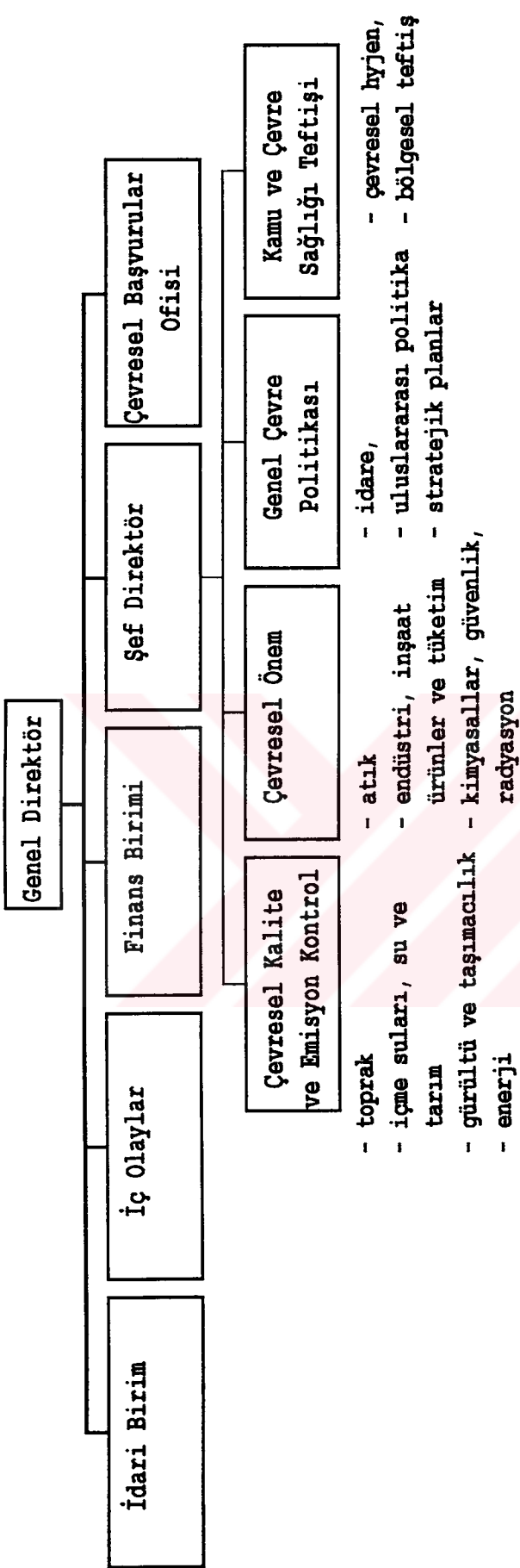
5.10.3.3.Bölgesel Ve Yerel Yapılar

Hollanda Belediyeler Kurulu, Vilayetler Arası Danışma Forumu, Polder İdaresi Birliği ve Çevre Genel Direktörlüğü ile il ve yerel otoriteler arasında sürekli bir koordinasyon vardır. Parlamento'da belirtilmeyen konularla ilgili yasal düzenlemeleri belediye idareleri yapabilir. Kaynakları yeterli olan büyük belediyeler faaliyetlerini tek başına yapabilirken küçük belediyeler daha organize bir şekilde çalışmaktadırlar. Deşarj izinlerinden belediyeler sorumludur.

5.10.3.4. Kurumsal İlişkiler

Çevresel konuları içeren planların hazırlanmasında Planlama ve Çevre Alt Konseyi'nde diğer bütün bakanlıklar temsil edilir ve bu konseyin kararları Kabine'de kabul edilir. Bu konsey kararlarının koordinasyonu;

- Dışişleri Bakanlığı'nın bir bölümü olan Uluslararası Çevresel Yapıların Koordinasyonu birimince,

Şekil 5.34. Çevre Genel Direktörlüğü İdare Yapısı. E.C.(1993a)

- Devlet Çevre Komisyonu ile sağlanır.

Diğer bazı konseyler, Çevresel Koruma Merkezi Konseyi gibi, doğa korumacılık, enerji, bilimsel politika oluşturulması konularında hizmet verir.

5.10.4. Faaliyet Alanları

5.10.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Ulusal Çevre Planında çevre ile ilgili çalışmalar belirtilirken Çevre Genel Direktörlüğü, Tarım Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Ulaştırma ve Su Yönetimi Bakanlığı ile ortak olarak bu plan 4 yılda bir revize edilir. Bu plan yanında Ulusal Sağlık ve Çevre Koruma Enstitüsü tarafından yıllık raporlar hazırlanarak revize zamanı için dökümantasyon hazırlanmaktadır.

Çevre Genel Direktörlüğü, Ulusal Çevre Planı'nın hedeflerine ulaşması için yasal, ekonomik ve mali araçları kullanır. Kirlilik seviyesini azaltmak ve önlemler almak amacı ile Çevre Genel Direktörlüğü ve endüstriyel kuruluşlar arasında gönüllü anlaşmalar yapılmaktadır. Endüstrideki çevresel planlamaların gerçekleşmesinde gönüllü anlaşmalar başarısız ise çok daha sıkı hükümet kurallarının uygulanması anlaşmaların ana anlayışını oluşturur.

Uluslararası nehirlerdeki su kalitesi ve iklim değişiklikleri sonucu deniz seviyesindeki yükselmeler Hollanda politikasının en önemli çevresel yönüdür.

Daha sıkı bölgesel ve yerel izin alınması durumlarında anlaşmazlıkların olduğu ve anlaşma konularında bazı problemlerin çıkmasına rağmen bu anlaşma sistemi ilerlemektedir.

5.10.4.2. İzin Yapısı

Gürültü ile ilgili izinleri belediyeler verirken atık maddeler, hava kirliliği ile ilgili izinler il idarelerince verilir. Yüzeysel sulara deşarj ile ilgili izinler miktar ve kalite kontrolünü gözönünde bulundurmak şartı ile il idaresi tarafından verilir. Ekonomi Bakanlığı ve Çevre Genel Direktörlüğü tarafından nükleer atıklar toplanırken Çevre Genel Direktörlüğü tarafından kimyasal atıklar garanti altına alınır. Birden fazla izin veya ÇED prosedürü gereken durumlarda il idaresi koordine edici olarak davranır.

5.10.4.3. Alan Kullanımı Planlaması

Planlama Kanunu il boyutundan ülke boyutuna ulaşan bir prosedür zincirini içerir. Belediye planlamalarının koordinasyonu il idareleri tarafından sağlanır. İnşaat izinleri, inşaat olmayacak alanların kullanım planlarının yasallaştırılması, anayasal yetkilerin oluşturulması belediyelerin yetkisi dahilindedir.

5.10.5. Destek Yapısı

Hollanda'da çevre politikasını belirlemede en önemli payı olan ve yarı özerk iki araştırma enstitüsü vardır. Enstitülerden en önemli olan Ulusal Kamu Sağlığı ve Çevre Koruma Enstitüsü'dür ki gelecek ile ilgili çevrenin korunmasında ulusal teftiş görevini yürütür.

Bu enstitü ana olarak çevre kirliliği üzerine bilgi ve belgeleri toplamaktadır. Bu çalışmalarda bakanlıklar tarafından politikaların belirlenmesinde kullanılır. Su alanında bu enstitüye paralel olan İç Alan Su Yolları Bilim Enstitüsü hem Ulaştırma ve Su Yönetimi Bakanlığı'na hem de Çevre Genel Direktörlüğü'ne hizmet eder.

Hollanda'da toplum içinde çeşitli seviye ve aktivitelerde birçok özel kuruluş vardır. Bunlar Ulusal Çevre Planı oluşturulması esnasında yardımcı olurlar. Tarım, ulaştırma, endüstri ve rafineriler, enerji, tüketiciler, atık bertarafı, inşaat gibi konuları içerir. Sosyal gruplarında temsil edildiği, Sosyal-Ekonomik Konsey, Hükümet Danışma İdaresi, Çevre Merkez Konseyi, Doğa Koruma Konseyi, Çevre Genel Direktörlüğü ve Tarım Bakanlığı'na tavsiyede bulunurlar. Ulusal ve uluslararası konularda gönüllü kuruluşlarda önemli rol oynar. Danışmanlık, ÇED ve izleme işlemlerinde görev alırlar. Bazıları için devlet yardımı mevcut olup bir kısım için belediyeler de ilave yardım etmektedir.

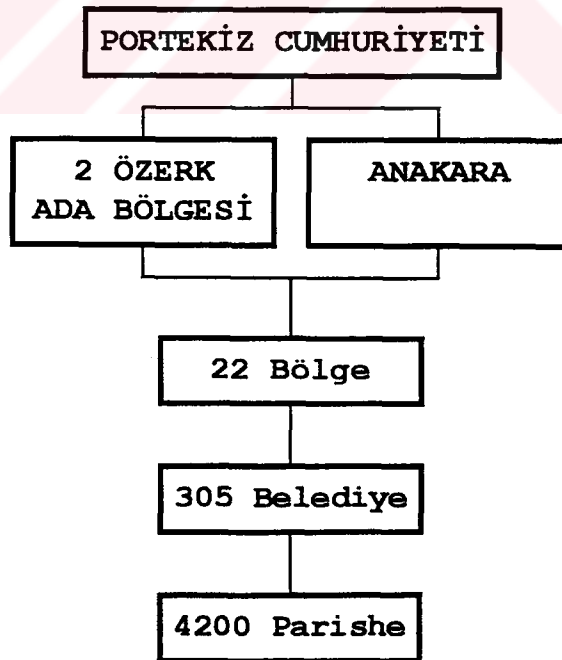
5.11. Portekiz

5.11.1. Genel

1987 yılında Portekiz halkının haklarının açıklandığı kanun ile çevre güvenliği ve emniyeti sağlanmaktadır. Ana düşünce çevresel gelişme ve koruma arasındaki farkların giderilmesinden çok, fakir ve zengin bölgeler arasındaki eşitsizliğin giderilmesine dayanmaktadır.

5.11.2. Ulusal Yapı

Portekiz'de bütün alanlarda tek yetkili merkezi hükümettir. Anayasaya uygunluğun sağlanmasının denetçisi Cumhuriyet Bakanlığı'dır. 2 ada idaresindeki birimlerde dahil olmak üzere bölgesel yönetim birimleri 3 kademedен oluşur ve 4200 Parishe, 305 belediye ve 22 bölgeyi içerir. Parishe idareleri, başlangıçta herbir kiliseye bağlı olan yerleşim birimlerinin tanımlanmasından oluşmuştur. Daha sonraları yönetim birimleri haline gelmişlerdir. İdari yapı Şekil 5.35.'de gösterilmiştir. Asıl ideri sorumluluklara sahip olan idareler belediyelerdir.

Şekil 5.35. Portekiz'in İdari Yapısı, E.C.(1993a)

5.11.3. Çevre İle İlgili İdari Yapılanma

5.11.3.1. Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı

1990 yılına kadar Plan ve Bölgesel Planlama Bakanlığı'nın sorumlulukları arasında çevresel sorumluluklarda bulunmuştur. 1990'da Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı oluşturulmuştur. Bakanlık çevre korumacılığı yanında Meteoroloji Enstitüsü, Jeofizik Enstitüsü, Yaşam Standardı Enstitüsü, Ulusal Tüketici Koruma Enstitüsü gibi birimlerinde sorumluluğunu taşır. Çevre Bakanlığı'nın idari yapısı Şekil 5.36'da verilmiştir.

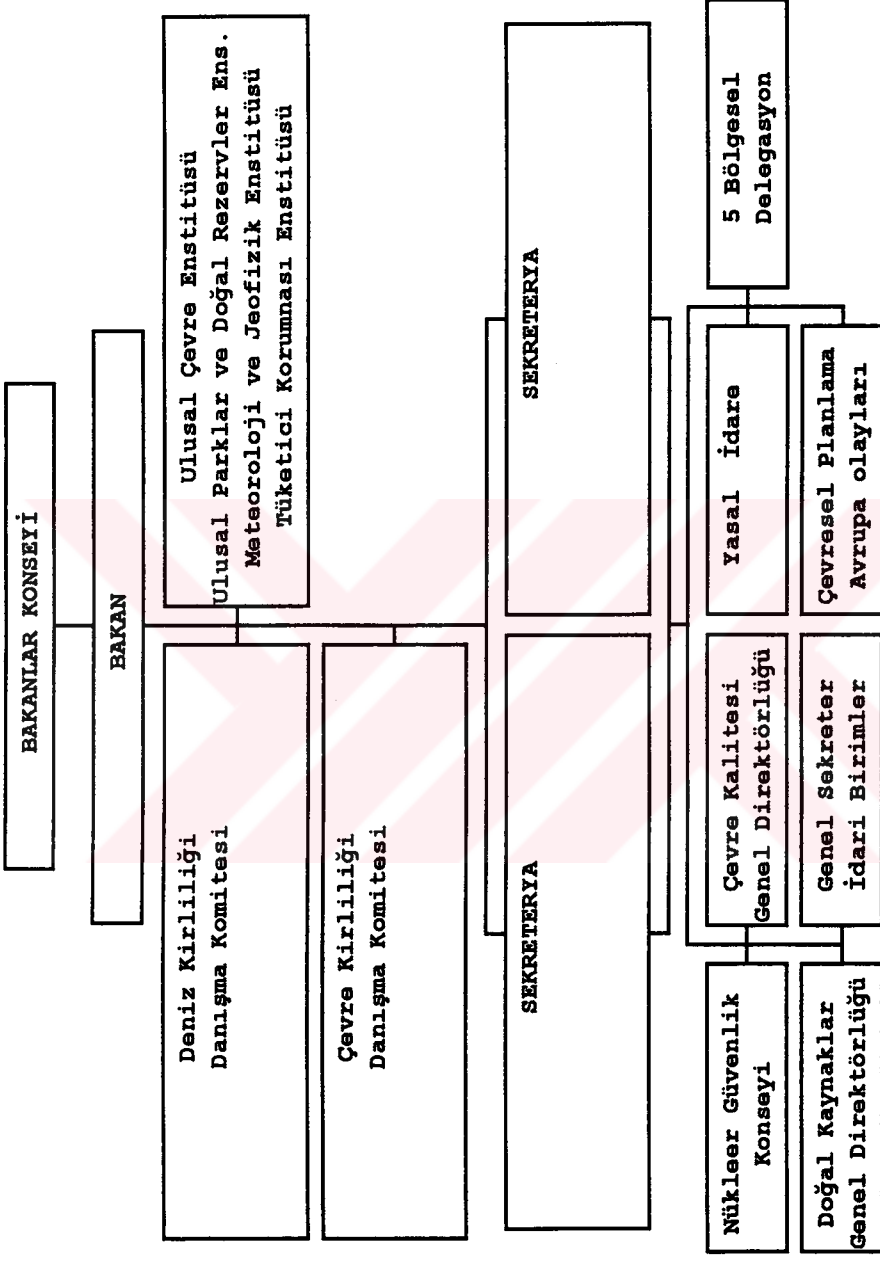
Bakanlık yapısındaki 2 sekreteryadan biri uluslararası ilişkilerden diğeri ise ulusal kaynaklardan sorumludur. Çevre Kalitesi Genel Direktörlüğü temel çevresel kirlilik alanları için faaliyet gösterir. Bakanlık merkez ve bölgesel idareleri içerir. Merkez servisleri;

- İdari ve Teknik Destek ve Planlama Servisi, genel sekreterlik, yasal ofis, uluslararası ilişkiler ile ilgili planlama,
- Çevre Kalitesi Genel Direktörlüğü, kirlетici unsurlardan sorumludur,
- Doğal kaynaklar Genel Müdürlüğü, su kaynaklarının yönetimi ile ilgilidir,
- Nükleer Güvenlik ve Koruma, Avrupa Çevre Ajansı için enformasyon,

Genel olarak birbirine bağılı 5 nehir havzası için merkeziyetçi politikanın tersine ayrı yönetim birimleri oluşturulmuştur. Çevre ve tüketici korunması ile ilgili 4 özerk enstitü oluşturulmuştur. Bunlar;

- Ulusal Çevre Enstitüsü
- Ulusal Parklar, Doğal Rezervler ve Doğa Korumacılık Enstitüsü,
- Ulusal Meteoroloji ve Coğrafya Enstitüsü,

Ulusal Çevre Enstitüsü'nün ilk görevi çevresel eğitim ve halk enformasyonudur. Genel eğitim kampanyaları, okullarda, oluşturulan Eğitimsel Yardım Enstitüsü (Eğitim Bakanlığı) ile hazırlanır. Portekizin %5,6'sı için sorumlu olan Ulusal Parklar Enstitüsü belirtilen 5 alan ve diğerlerinden sorumludur.

Şekil 5.36. Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı İdari Yapısı, E.C.(1993a)

5.11.3.2. Diğer İlgili Bakanlıklar

Plan ve Bölgesel Planlama Bakanlığı çevresel konularda diğer en önemli bakanlıktır. Ülke planlanmasında önemli ekonomik role sahiptir. Ajansların mali olarak desteklenmesinde büyük paya sahiptirler. Atık bertarafı ve kanalizasyon gibi ortak projelerde koordinasyon ve finansal destek için sorumlulardır. Çevre Bakanlığı, özellikle endüstriyel atık suların deşarjında çıkış kalitesi ile ilgili özel anlaşmalar imzalamaktadır. Bunlardan ikisi kağıt endüstrisi ve domuz yetiştiriciliği konularında yapılmıştır. Tarım Bakanlığı örneğin hayvan yetiştiriciliği ile ilgili konulardan sorumlu iken Çevre Bakanlığı endüstriyel izinler ile ilgili Enerji ve Sanayi Bakanlığı ile iletişim kurmak zorundadır. Halk sağlığı ile ilgili su kontrollerini Sağlık Bakanlığı yapar.

5.11.3.3. Bölgesel ve Yerel Yapı

2 özerk ada idaresi ve ana kara parçası üzerindeki bölgesel idarelerle 22 birime ayrılır. Bunlar ulusal hükümetin tamamlayıcı idareleridir. Bu idarelerin finansal durumları iyi olmamakla birlikte tavsiyeci konumundadırlar. Sağlık, sosyal güvenlik ve finans gibi birimleri içerirler.

305 belediye yerel olarak paylaşılmış görevlere sahiptir. Yetki alanları şehir planlama, alan yönetimi, lokal alt yapı ve halk sağlığı gibi konuları içerir. Genelde ortak faaliyet yapmaya gereksinim duyarlar. Alt yapı inşaatları Plan ve Bölgesel Planlama Bakanlığı ile birlikte yapılırken alt yapıların bakımı ve onarımından Parishe idareleri sorumludur.

5.11.3.4. Koordinasyon Yapısı

Ana koordinasyon birimi Bakanlar Konseyi'dir. Çevre Danışma Komisyonu'da Bakanlığa politika ve uygulamalar hakkında tavsiyede bulunacak kuruluştur. Bakanlık ek olarak deniz kirliliği konusundaki hizmetlerini Denizcilik Bakanlığı ile birlikte yürütür.

5.11.4. Faaliyet Alanları

5.11.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

Ulusal Parklar Enstitüsü, özel ajanslar, veya merkez ve bölgesel idarelerde yürütülecek politikaların oluşturulmasından Çevre Bakanlığı sorumludur.

5.11.4.2. İzin Yapısı

Kirleticiler için uygulanan cezalardan Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı ile belediyeler sorumludur. Bununla birlikte kirlilik izleme sistemlerindeki aksaklıklar, norm ve standartların sıklığı veya yokluğu, ekonomik istihdam lehine olacak olaylar çevresel ceza uygulamalarında problemler yaratmaktadır. Fakat son yapılan çalışmalar Tarım Bakanlığı, Enerji ve Sanayi Bakanlığı'nın da desteği ile faaliyet tipine göre izin sisteminin oluşturulmasını sağlayacaktır. Hava ve su ile ilgili bütün büyük emisyonlar için izinleri Çevre Bakanlığı verir. Yerel otoriteler inşaat iznini verir. Bölgesel Koordinasyon Birimleri tüm faaliyetler için koordinasyonu sağlar.

5.11.4.3. Alan Kullanımı Planlaması

Ulusal seviyede planlama görevinin Plan ve Bölgesel Planlama Bakanlığı'na ait olduğu belirtilmişti. Tarımsal faaliyetler konusunda plan uygulayıcı ve yapıcı merci Tarım Bakanlığı'dır. Orman Direktörlüğü'nde tarımcılık ve yerleşim dışı alanlardan sorumlu olarak planlama yapar. Belediyeler günden güne daha fazla inşaat izni vermek zorunda kalmaktadırlar ve kendi şehir alanları için planlamalar yapmakta serbesttirler. Su arıtımı, katı atık bertarafı veya korunacak alanlar gibi konularda daha etkili ve ortak planlar yapmakla yetkilidirler.

5.12. Büyük Britanya

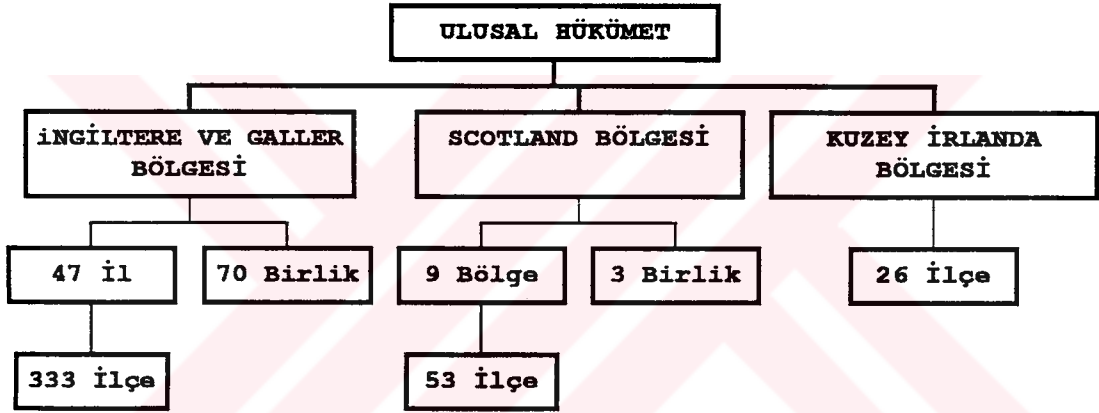
5.12.1. Genel

Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda; İngiltere, Galler, Scotland ve Kuzey İrlanda'yı içerir. 57 milyon nüfusu olan Büyük Britanya tarihi nedenlerle 4 bölüme ayrılmış

olup bölgeler arasındaki politik farklılıkların giderimi için düzenlemeler yapılmaktadır.

5.12.2. Ulusal Yapı

İngiliz yönetiminde temel hedef, idareler arası güçlü bir yapı oluşturmaktır. Politika ve idari fonksiyonların ayrılması için İngiliz Hükümeti'ndeki eğilim daha idari ajanslarca desteklenen hükümet bölümlerinin oluşturulmasıdır. Bu yapı çevresel idari yapısında da oluşturulmuştur. Scottish, Galler ve Kuzey İrlanda idareleri kendilerine ait alanlarda hükümetten daha sıkı çevresel koruma görevlerine sahiptirler. İdari yapı Şekil 5.37.'de gösterilmiştir.

Şekil 5.37. Büyük Britanya İdari Yapısı, E.C.(1993a)

5.12.3. Çevre ile İlgili İdari Yapılanma

5.12.3.1. Çevre Departmanı

Çevresel gelişme ile ilgili sorumluluk sahibi birim Çevre Departmanı'dır ve kirlilik kontrolü ve planlamaları ile ilgili görevleri yürütür. Kendi alanlarında benzer görevlere sahip Scottish, Galler ve Kuzey İrlanda için sekreteryalara sahiptir. Ek olarak İngiltere'de de merkeziyetçilikten uzaklaşma amaçlı uygulamalar mevcuttur. Çevre Departmanı'nın yapısı Şekil 5.38., Şekil 5.39. ve Şekil 5.40.'da gösterilmiştir.

İhtiyaçlara cevap verecek teşkilatı diğer Topluluğa üye ülkelerden daha genişdir. Çevre Departmanı'nda 50.000 kişi çalışmaktadır. 22.000'i tekniktir, denetim ve işlem bölümünün 5.000'i merkezdedir. Sekreteryanın görevleri;

- hükümet politikalarının artırılması,
- idari ajanslarla ilgili finansal kontrol
- lokal otorite kararlarına karşı durum incelemesi,

5 görevli sekreteryanın çalışma alanları,

- çevresel koruma,
- planlama, kırsal olaylar ve su,
- lokal hükümetler ve finans,
- yapılaşma ve fakir bölgeler,
- inşaatlar

Çevresel Koruma Sekreteryası 5 direktörlükten sorumludur.

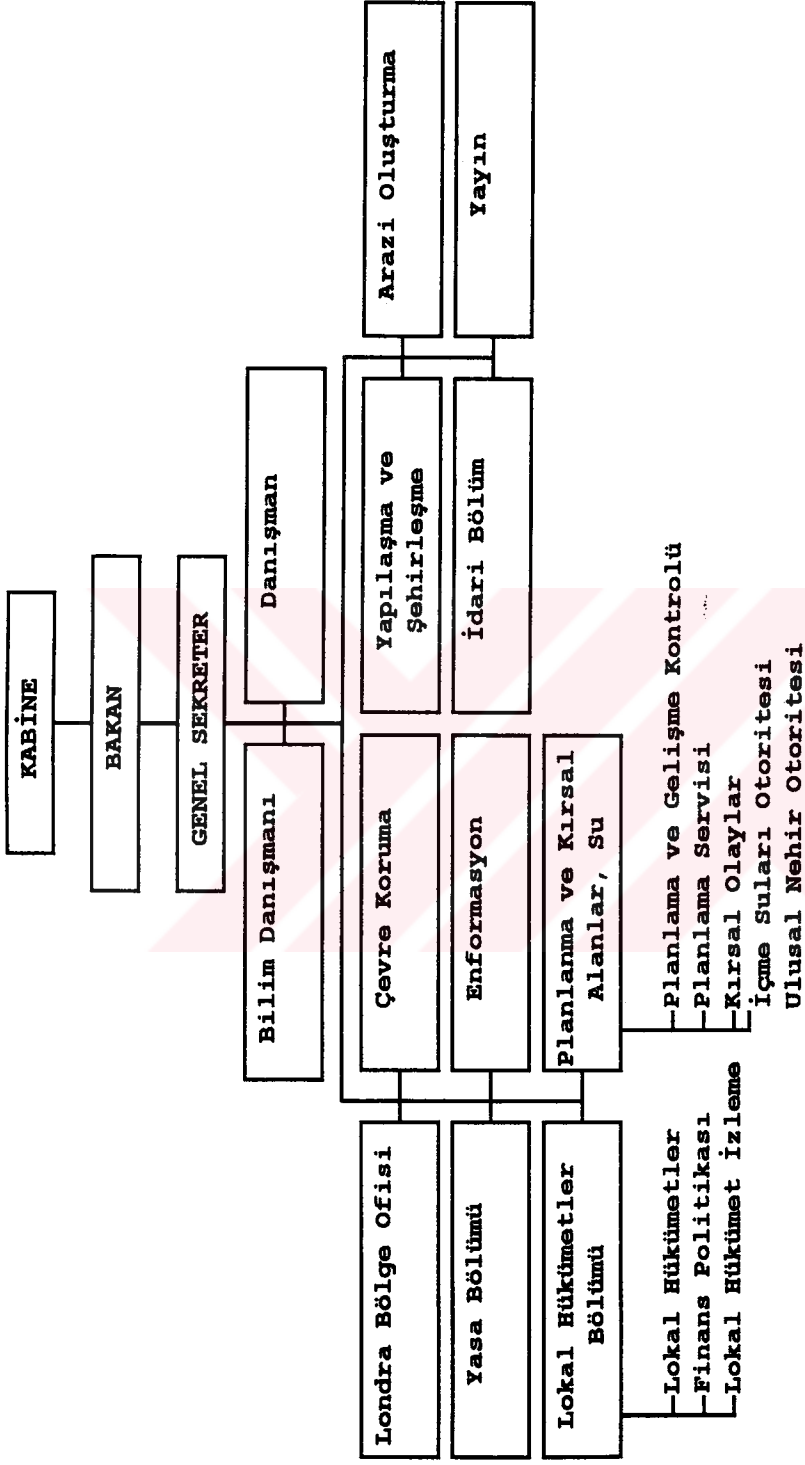
- Her Majesty's Kirlilik Araştırma
- Hava, İklim ve Toksik Maddeler,
- Kirlilik Kontrolü ve Atıklar, 1990'da oluşturulan Beyaz Sayfa
- Çevresel Politika ve Analizler, İstatistikler, Raporlar,
- Enerji Verimliliği

Çevre Departmanı'nın planlama bölümü,

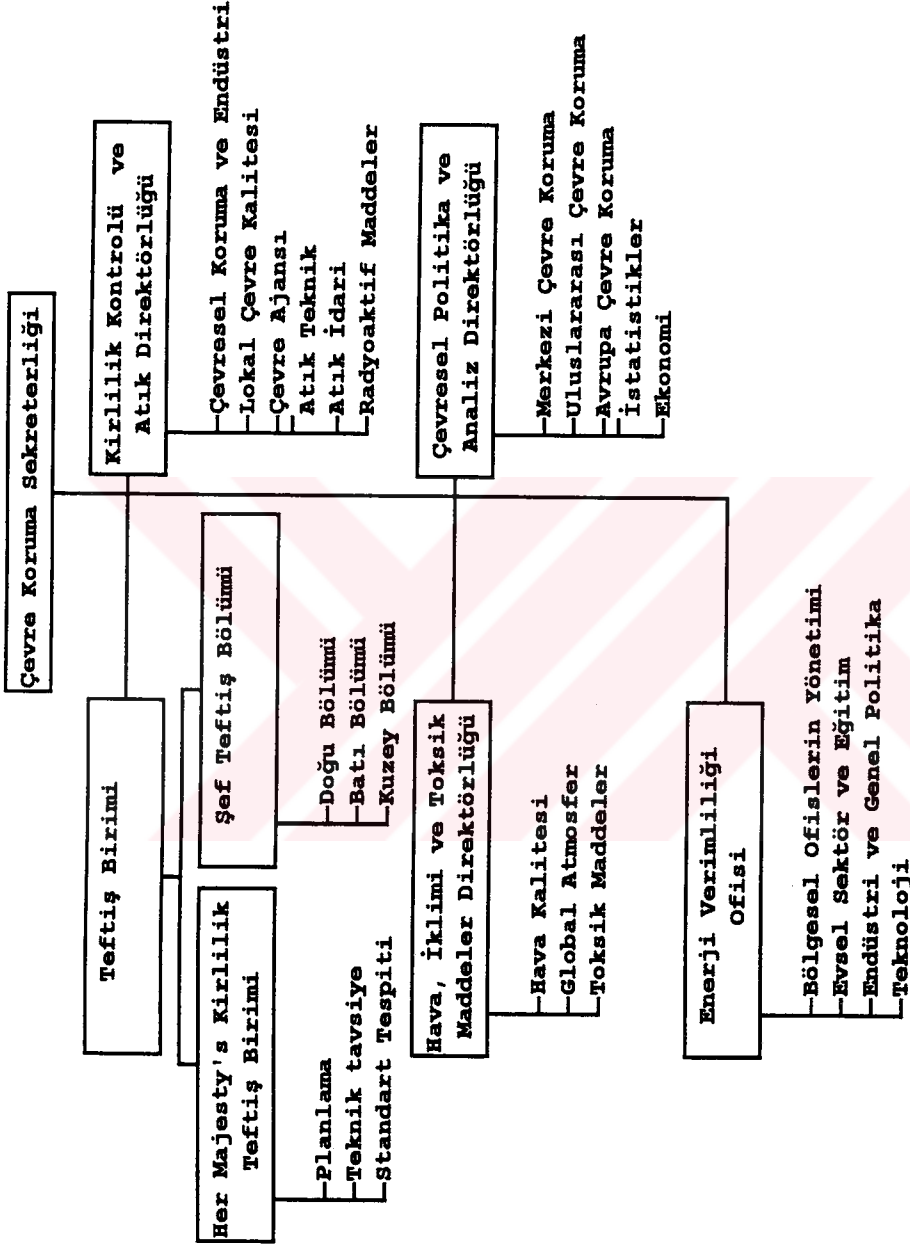
- Su ve İçme Suyu Araştırma İdaresi,
- Kırsal Bölgeler, Doğa Korumacılığı,
- Planlama ve Geliştirme Kontrolü,
- Planlama Servisi, Alan Kullanımı, Genel İstatistikler,

Bu birime ek olarak İngiltere ve Galler için Planlama Araştırma idaresi vardır. Planlama ve gelişme ile ilgili lokal otoritelerin kararlarına karşı başvuru organizasyonudur. Doğal koruma alanları haricindeki kirlilik durumları halinde lokal otorite izinlerinin reddini yapabilirler.

Enerji Departmanı'nın görevleri yeniden dağıtılmış ve enerji verimliliği bölümü Çevre Departmanı'na kaydırılmıştır.

Şekil 5.38 . Çevre Departmanı İdari Yapısı, E.C.(1993a)

Şekil 5.39. Çevre Grubu İdari Yapısı, E.C.(1993a)

Şekil 5.40. Her Majesty's Kirlilik Kontrol Birimi Yapısı, E.C.(1993a)

5.12.3.2. Diğer İlgili Departmanlar

Çevresel sorumluluklar veya diğer ilgili politika alanları için sorumluluklara sahip büyük departmanlar,

*Tarım, Balıkçılık ve Gıda Departmanı	balıkçılık, denize boşaltma, tarımsal kirlilik, Ormancılık Komisyonu'nun denetimi
*Ticaret ve Sanayi Departmanı	enerji, deniz kirliliği kontrolü, tehlikeli madde taşımacılığı, havaalanları ve gürültüleri,
*Ulaştırma Departmanı	kara taşımacılığında kirlilik ve gürültü kontrolü
*Çalışma Departmanı	Sağlık ve Güvenlik Komisyonu denetimi, gürültü ile ilgili araştırma birimleri ve bazı kirlilikler ile sorumlu (fabrikalar, maden ocakları, nükleer tesisler)
*Bilim ve Teknoloji Ofisi	teknoloji ve araştırma konseyi denetimlerinden çevre ile ilgili olan Doğal Çevre Koruma Konseyi denetimi,

5.12.3.3. Bölgesel Ve Yerel İdareler

5.12.3.3.1. Lokal Otoriteler

Büyük Britanya 1970'li yıllarda yeniden organize olmasına rağmen lokal otoriteler olduğu gibi kalmıştır. Sadece hükümetin bunlar üzerindeki daha sıkı kontrolü lokal otoritelerle ilgili değişen durum olmuştur. Çevre korumacılığında çok önemli gereçler olan geliştirme, yönetim ve kontrol yetkilerine sahiptirler.

5.12.3.3.2. Su Organizasyonları

Halk için kamu şirketlerinden daha iyi hizmet verecek özel sektör destekleyicileri olarak kirliliğin önlenmesinde önemli olan deşarjlar, su sağlanması ve kazanılması amaçları ile İngiltere ve Galler'de kurulmuşlardır. Atık su ve su ile ilgili olarak İngiltere ve Galler Bölgeleri'nde 10 özel kuruluş hizmet verir. Su Servisi ofisi

şirketlere hem finansal destek verir hemde tüketicilerin haklarını korur. Suyun çıkarılması Ulusal Nehir Otoritelerince düzenlenir. Ulusal Nehir Otoritesi ve Her Majesty's Kirlilik Teftiş Ajansı tarafından deşarjlar kontrol edilir ve İçme Suyu Araştırma Merkezi tarafından da çalışmalar desteklenir. Kamu su idareleri Scotland'da kalırken, 7 adet Nehir Temizleme İdaresi yönetimi gerçekleştirir.

5.12.3.4. Koordinasyon Yapısı

Bakanlıklararası Çevre Komitesi mevcuttur. Komite üyeleri Bakanlardan oluşur. Böylece diğer alanlardaki politikaların çevresel koruma politikaları ile entegrasyonunu sağlayan bir sistem oluşturulmuştur. Fayda maliyet analizleri, çevresel görüşlerin politikalara katılması sağlanmıştır.

Lokal otoritelerin kendi içlerinde veya diğer bölgesel ve sektörel yapılar ile, çok az resmi veya resmi olmayan yapıda koordinasyon birimleri vardır. Lokal otoritelere alınacak hükümet kararları öncesinde danışılır veya ilgili birimlerinden önceden teklifler alınır. İngiltere'de bu danışma kuruluşlarından 5 tane vardır. İlçe Konseyi Kurulu, İlçe Konseyi, Metropolitan Otoriteler, Londra'da Londra İlçeler Birliği ve Londra Otoriteleri Kurulu vardır. Benzer kuruluşlara diğer bölgelerde de rastlanır. Özellikle endüstriyel kirlenme konusunda hükümet tek olarak davranır.

5.12.4. Faaliyet Alanları

5.12.4.1. Çevresel Politika Oluşturulması

1990'da oluşturulan Beyaz Sayfa çerçevesinde kısa dönem politikaları hükümetçe oluşturulur. Bireysel hedefler, kamu otoritelerinin faaliyetleri, sanayi ve gönüllü kuruluşların görüşleri danışmanlığında oluşturulur. Yıllık olarak basılan raporlar ile Beyaz Sayfa'nın izlenmesi imkanı yaratılmıştır.

5.12.4.2. İzin Yapısı

Çevre Departmanı kirlilik kontrolü alanındaki otoritelerin lideri konumundadır. Bununla birlikte Çalışma Bakanlığı ve Sağlık ve Güvenlik Bakanlığı tehlikeli kazaların ihbarı prosedüründe rol oynar. Nehirlere atık su deşarjı Ulusal Nehir Otoritesi tarafından kontrol edilir.

5.12.4.2.1. Her Majesty's Kirlilik Araştırma Birimi

Özelleştirilmesi düşünüldüğü halde şimdilerde Çevre Departmanı'nın bir bölümüdür. Hava, radyoaktif atıklar, atıklar, su için (içme suyu hariç) araştırmalar düzenler. Amaçları artık biraz daha politika oluşturulabilmesi yönüne kaymıştır. Politika yapıcı birimler için veri sağlamak şeklinde görünse de izin verme prosedüründe de rolü vardır. Sınıflandırılmış tesislerden en büyük potansiyel kirleticisi olarak düşünülen A Sınıfı tesisler için teknik hizmette bulunur. Atık yönetimi otoriteleri olan yerel hükümetlerinde denetlenmesinden sorumludur.

5.12.4.2.2. Ulusal Nehirler Otoritesi

Akış rejimleri korunması, haliç ve kıyı sularının kalitesi ve su kaynaklarının yönetimi için sorumludur. Gerekli deşarj şartlarının sağlanması ve bu konudaki izinlerin verilmesi ile görevlidir. Su şirketleri oluşturulup izin prosedürüne ilave olduklarından beri büyük yetkiye sahip olmuşlardır. Son zamanlarda Her Majesty's Araştırma Birimi çok kirleticisi endüstriyel kuruluşların atıksu deşarjları ve hava emisyonları ile ilgilenirken daha az kirleticisi su deşarjı ile Ulusal Nehirler Otoritesi ve hava emisyonları ile yerel birimler ilgilenmektedir.

5.12.4.2.3. Yerel Yönetimler

Çevresel gürültü ve hava emisyonları için yetkiye sahiptirler. B sınıfı tesisleri için izin verirler. Her Majesty's Araştırma birimi kontrolünde atık izni verirler.

5.12.4.3. Alan Kullanımı Planlaması

Planların uygulanmasından yerel yönetimler sorumludur. Çevre Departmanı denetim rolünü üstlenir. Belirlenen planlar çerçevesinde verilecek izinlerden yerel idareler sorumludur. Gerekli durumlarda da çevresel etki değerlendirmesi prosedürü işleme konur. Yapı planları ilçelerce hazırlanır ve lokal planlama otoritesince halka duyurulduktan sonra onaylanır. Daha sonra detaylı bir biçime sokulur. Mineraller ve atık bertarafı için lokal planlar hazırlanır.

Ruhsatlandırma ve planlama proseslerinde en büyük unsur danışma prosedürleridir. Danışman olarak görev yapan 54 kuruluş mevcuttur. Halkın görüşü bu prosedür içerisinde mutlaka hesaba katılır.

Yapılan planlamalara Çevre Departmanı'nın red hakkı vardır. Bu itirazlar sadece teknik boyutta değil kanuni açıdan da olabilir.

5.12.5. Destek Yapısı

Çevresel konularda üç tip destek yapısı vardır. Bunlar;

- özerklik verilmiş kamu sektörü
- özel sektör organizasyonları
- gönüllü kuruluşlar

Doğa Koruma Ajansları genel fonksiyonları ile idari yapıyı içerirler. Sahil Alanları Komisyonu, İngiliz Doğa Koruma Konseyi, Scottish Doğal Miras ve Galler Sahilleri Konseyi gibi veya Ulusal Parklar gibi kuruluşlar, özel sektör içerisinde etkili olan alan ve yapılaşma yönetiminde önemli rol oynarlar.

Çevre Kirliliği Kraliyet Komisyonu gibi tavsiye kuruluşları da bulunmaktadır. Şimdilerde endüstriyel sektör içerisinde oldukça fazla çevresel lobi gelişmiştir. Gönüllü kuruluşlar hükümet üzerinde oldukça fazla baskı yaparlar. Ülke genelinde çok iyi organize olmuşlardır. Geleneksel koruma organizasyonlarından Ulusal Güven Örgütü çok geniş kamu desteğine sahip olup önemli ses getiren bir kuruluştur. Daha birçok kamunun önemli desteğini almış gönüllü kuruluş ülke genelinde çeşitli rollere sahiptir.

BÖLÜM 6. AVRUPA TOPLULUĞU İDARİ YAPISI VE ÇEVRE YÖNETİMİ

6.1. Genel

Kurulma amacına bağlı olarak, 40 yıllık bir süredir, ilişkileri artırıcı, demokratikleşmeyi hızlandırıcı ve güçleri kuvvetlendirici proses biçiminde uluslararası bir hükümet olarak meydana gelen Avrupa Topluluğu, 6 Avrupa ülkesi; Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Almanya'nın 1 Ocak 1958'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurmaları ile ortaya çıkmıştır. Danimarka, İngiltere ve İrlanda 1973 yılında, Yunanistan 1981'de, İspanya ve Portekiz 1985 yılında topluluğa katılmış ve sayıları 12 üyeye yükselmiştir. Daha sonra 1995'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya Topluluğa katılmıştır, E.C. (1993a), E.C.(1993b).

Tek Senet Antlaşması ve ardından gelen siyasal birliğin sağlanması amaçlı Avrupa Birliği'nin kurulmasına dair Maastricht Antlaşması mevcut durumun boyutlarının değişmesine neden olmuştur.

Avrupa Topluluğu'na üye olan ülkeler Topluluk mevzuatını oluşturmak, uygulamak ve yürütmek yetkisini Topluluğa devretmeyi kabul etmektedirler. Üye devletlerin Topluluğa yetki devrinde bulunması ve Topluluk hukukunun ulusal hukuktan üstün olduğunun kabul edimiş olması, Topluluğun yasama, yürütme ve yargı organlarının bulunması nedeniyledir.

6.2. Avrupa Topluluğu'nun İdari Yapısı

Avrupa Topluluğu'na üye olan ülkeler eğer Topluluk herhangi bir konu üzerinde karar almamış ise bu konu ile ilgili kendi kararlarını almakta serbesttir. Fakat topluluğun almış olduğu her karar ülke kararlarının daha üstündedir ve mevcut ve/veya gelecekteki üyeleri bağlayıcıdır. Avrupa Topluluğu'nda 4 farklı türde karar vardır. Bu kararlar,

- bağlayıcı olmayan Öneriler,
- bağlayıcı olan ve üye ülkelerde doğrudan uygulanabilir olan Yönetmelikler,

- üye ülkeler, bireyler ve tüzel kişiler de dahil olmak üzere, ilgili olduğu kişiler için bağlayıcı nitelikteki Kararlar,

- üye ülkeler tarafından yasa ya da yönetmelik yolu ile uygulama alanına konulması gereken Direktifler,

6.2.1. Avrupa Topluluğu'nun Genel İdari Organları

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Topluluğu'na üye olan ülkelerin vatandaşları bu parlamentoda temsil edilir. Fakat yasa teklifi veya kabulü ile ilgili hiçbir yetkiye sahip değildir. Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun görevlendirilmesi veya bütçe görüşmelerinde yetkiye sahiptir. Avrupa Parlamentosu üyeleri 4 yıllığına seçimle gelirler ve ayda bir kez toplanırlar. Çalışmalarını Komiteler aracılığı ile yürütür. Komite toplantıları halka açık yapılır. Bu komitelerden biri Çevre ve Tüketici Hakları Komitesidir.

Bakanlar Konseyi, Avrupa Topluluğu'nun yasama organıdır. Üye ülkelerin hükümetlerinin Bakanlar seviyesindeki temsilcilerinden oluşur. Genel konularda Dışişleri Bakanları tarafından temsil edilirler. Üye ülkelerin alfabetik sırasına göre 6 ayda bir Konsey Başkanı değişir. Ayrıca Çevre Bakanlarından oluşan Çevre Konseyi vardır. Brüksel'de üye ülkelerin sürekli temsilcileri bulunur. Konsey tarafından Sürekli Temsilciler Komitesi oluşturulmuştur.

Avrupa Topluluğu Komisyonu, Avrupa Topluluğu'nun yürütme organıdır. Üye ülkeler tarafından dört yıllık çalışma dönemi için önerilen 17 temsilciden oluşur. Kendi ulusal hükümetlerinin etkilerinden bağımsız olacaklarına dair sadakat yemini ederler. Yasa ve yönetmeliklerin oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumlulardır. Topluluk bütçesini idare ederler.

Üye ülkelerin Topluluk Kanunları ile karşılaşacağı problemler karşısında Adalet Mahkemesinden önce başvurabilecekleri yerdir. 1 Genel Sekreterlik, 1 Yasal Servis ve 23 tane Genel Direktörlüğü vardır. 11. genel direktörlük Çevre, Nükleer Güvenlik ve Sivil Korumacılık Genel Direktörlüğü'dür. Üye ülkeler endüstri ile ilgili çevresel hedeflerin belirlenmesinde ve diğer politikalarla harmonize edilmesi için yardım etmektedirler.

Uluslararası politikalar üretilmesinde Komisyonun rolü çok büyüktür. Uluslararası Çevre Antlaşmalarında Komisyondan temsilciler mutlaka alınmaktadır. Konsey tarafından kurulan Avrupa Çevre Ajansı için politikalar geliştirilmesi ve çevresel gözlem ağının yönetiminden de sorumludur.

Adalet Mahkemesi, topluluk kanunları ve Antlaşmaları'nın koruyucusudur. Üye ülkelerin oybirliğince atanan yargıçlardan oluşur. Mahkeme öncesinde olayları ve kararları inceleyip analiz eden savcılar yardımcı olarak atanır. Birlik kurumları veya organlarının birbirleri aleyhine, Komisyon'un üye bir ülkenin alayhine veya üye devletlerin komisyona karşı açtığı davalara bakmaktadır. Gerçek veya tüzel kişiler de dava açma hakkına sahiptir. Adalet Mahkemesi cezaları kabul ettirme yetkisine sahip olmasa da üye ülkeler kararlarına uyulmasına gerek duymaktadırlar

Ulusal Mahkemeler de Topluluk kurallarının uygulanması ve yürütülmesi öncesinde kendi hükümetlerine göre teftiş etme hakkına sahiptirler. Ayrıca Adalet Mahkemeleri'nin kararlarını uygulamakla görevlidirler.

Yapılan gözlemlerde üye ülkelerin getirilen yükümlülükleri yapmadıkları görülmüş ve daha sıkı kararlar alınması ve koşulsuz olarak bunların uygulanması için Ulusal Mahkemeler yetkilendirilmiştir.

6.2.2. Avrupa Topluluğu'nun Çevresel İdare Yapısı

1972 yılında, bir direktörlük içinde, tüketici ve çevre korunması ile ilgili küçük bir servis olarak oluşturulmuştur. Daha sonra 1981'de Genel Direktörlüğe bağlı ayrı bir servis haline getirildi. 1990'da tüketici korumacılığı ayrı bir servis yapılarak sivil korumacılık, sosyal olaylar ve çevre konuları birleştirilmiş ve Çevre, Nükleer Güvenlik ve Sivil Korumacılık Direktörlüğü oluşturulmuştur. Topluluk kanunun sürekli değişen yapısında düzenli bir organizasyon haline getirilmiştir. Yapısı Almanya Çevre Bakanlığı'ndan alınmıştır.

Sorumlulukları, endüstri, endüstriyel ürünler ve atık yönetiminin yönetmeliklerinin hazırlanması, çevresel kalite ve doğal kaynaklar, tropikal ormanlar, iklim değişiklikleri Avrupa Çevre Ajansı ve finansal destek ile ilgilidir.

Çevresel sorumlulukları olan diğer direktörlükler aşağıda gösterildiği gibidir.

*Dış İlişkiler Genel Direktörlüğü	Asya, Latin Amerika, Akdeniz, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine çevresel boyutta teknik yardım
*İç Pazar ve Endüstriyel Olaylar Genel Direktörlüğü	Tehlikeli ürünler, farmasotik maddeler, araç motorları
*Çalışma ve Eğitim Genel Direktörlüğü	İşçi korunması ve sosyal fon yönetimi
*Tarım Genel Direktörlüğü	Yaygınlar, Tarım Politikası, tarımsal kimyasallar
*Ulaştırma Genel Direktörlüğü	Altyapı hizmetleri
*Gelişme Genel Direktörlüğü	Topluluk hedef programları oluşturma
*Bilim ve Araştırma Genel Direktörlüğü	Çevresel araştırmalar
*Bölgesel Politika Genel Direktörlüğü	Avrupa Bölge Gelişme Fonu yönetimi
*Enerji Genel Direktörlüğü	Nükleer olmayan enerji kaynakları, enerji korunması

6.3. Avrupa Topluluğu Çevre Politikalarının Hukuki Yapısı

1950’lerde geniş ticaret alanı yaratmak amacı ile Avrupalı Politikacılarca geliştirilen ve temel hedefi “ Avrupalı insanların yaşam ve çalışma şartlarında sürekli gelişme sağlamak” olan Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1957’de Roma Antlaşması’nın imzalanması ile kurulurken, çevre ile ilgili antlaşma metninde hiçbir madde bulunmamaktaydı. Bununla birlikte, çok zaman geçmeden, hemen 1 yıl sonra, üye ülkelere ait malların serbest dolaşımı sağlanırken tüketicinin korunması amaçlı geniş standartlar oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur E.C.(1993b)

İlk çevre yasaları, Antlaşma’nın 100. maddesi (ortak pazarın işlemlerini doğrudan etkileyecek ülke yasaları arasında uyum sağlamak) ve 235. maddesi (Topluluk hedeflerine ulaşmak için Antlaşmada bulunmayan konularda gerekli düzenlemeleri yapmak) kullanılarak; tehlikeli kimyasallar, araç motorları ve deterjan ürünleri ile ilgili olmuş, daha sonraki yıllarda da bu maddelere getirilen ilavelerle endüstri-çevre yasaları oluşturulmuştur. 1987 yılına kadar Topluluk çevre yasaları olarak kullanılmışlardır. İKV(1990), Derinkök (1994).

1 Temmuz 1987 ‘de yürürlüğe giren Tek Senet Antlaşması ile Avrupa Topluluğu’nda gerçek anlamda yeni çevresel maddeler yürürlüğe girmiştir. Tek

Senet Antlaşması'nın 100a ve 130r, 130s ve 130t Maddeleri ile çevre konusundaki boşluklar doldurulmuş ve yasal temel oluşturulmuştur. E.C.(1993a)

Bu antlaşmaya göre Topluluğun çevre ile ilgili hedefleri (130r-1.maddede) 3 başlık olarak belirlenir;

- koruma ve kalite artırma,
- insan sağlığını korumaya yönelik çalışmalar,
- doğal kaynakların dengeli kullanımı,

Antlaşmanın 130r-2 maddesinde belirtilen politikaların sürdürülmesinde başvurulacak ilkeler şunlardır;

- Önceden önleme ilkesi,
- Kaynağında düzeltme ilkesi,
- Kirleten öder ilkesi,
- Diğer politikalar ile bütünleşme ilkesi,
- Bilimsel ve teknik verilerin dikkate alınması,
- Bölgesel farklılıkların çevre koşulları için de geçerli olması,
- Harekete geçme veya eylemsizlik durumunun getireceği yarar veya zararların dikkate alınması,
- ekonomik ve sosyal gelişmenin Topluluğun bölgesel kalkınması ile genel kalkınması arasında uyumlu olması,

Tek Senet Antlaşması ile oluşturulan, yetkili birimin tespit edildiği, maddelerden bazılarının özetleri şöyledir;

- 100a-1 maddesi, "...Konsey, Komisyonun önerisi üzerine, Avrupa Parlamentosu ile işbirliği yaparak ve Ekonomik ve Sosyal Komite'nin görüşünü aldıktan sonra üye devletlerde yasa, yönetmelik ya da idari bir işleme konu olan ve iç pazarın kuruluşunu ve işleyişini konu alan hükümlerin yakınlaştırılmasına ilişkin önlemleri çoğunluk oyu ile karara bağlar", direkt olarak çevre belirtilmese de olağanüstü prosedür oluşturulması hakkı Komisyona verilmiştir.

- 100a-2 maddesi, “ Komisyon, 1.parağrafta öngörülen önerilerini sağlık, güvenlik, çevre korunması, tüketicinin korunması konularında yaptığı takdirde temel olarak yüksek bir koruma düzeyini gözönüne alır.”

- 100a-4 maddesi, “ Konsey’in oy çoğunluğu ile bir uyumlaştırma kararı almasından sonra, bir üye Devletin 36. maddede öngörülen önemli zorunluluklar veya çalışma ortamının ya da çevrenin korunmasıyla ilgili ciddi nedenlerden ötürü ulusal hükümlerin uygulanmasını gerekli bulursa, bunları Konsey’e tebliğ eder”

- 130r-4 maddesi, “topluluk çevre konusunda hedeflenen amaçlara Topluluk düzeyinde ulaşılmasının üye devletlerin her birinin kendi düzeyinde ulaşabilmesinden daha kolay olacağı durumlarda müdahale eder. Üye ülkeler, Toplulukça alınan diğer önlemlere zarar getirmeksizin finansman ve uygulamasını sağlarlar.”

- 130r-5 maddesi “ Karşılıklı yetkileri çerçevesinde Topluluk ve üye ülkeler üçüncü ülkelerle ve yetkili uluslararası kuruluşlarla işbirliğinde bulunur.”

- 130s maddesi “Konsey. Komisyon’un önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosuyla Ekonomik ve Sosyal Komiteye danıştıktan sonra Topluluk tarafından benimsenecek faaliyete oybirliği ile karar verir. “

6.4. Avrupa Topluluğu’nda Çevresel Politikaların Gelişimi

1960’ların sonunda, ekonomik gelişmenin yoğunluğu nedeni ile daha sıkı çevre koruma yasa ve ölçümlerine ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. 1970’lerde çevresel kirliliğin global boyutları Birleşmiş Milletler 1. Çevre Konferansı’nda ortaya çıkınca 1972 Paris Zirvesi ile Ortak Çevre Politikaları oluşturulmuştur.

Daha sonra, Ortak Çevre Politikaları çerçevesinde, Topluluk Eylem Planları hazırlanmıştır. Ortak Çevre Politikaları ilkeleri şunlardır, İKV (1990);

a) Çevre politikalarının uygulanmasında izlenecek en iyi yol, çevredeki olumsuz etkileri gidermeye çalışmak yerine kaynağına inerek çözüm aramaktır. Bu nedenle teknolojik alandaki gelişmeler, çevre korunması gözönünde tutularak yönlendirilmelidir. Böylelikle bu gelişmeler, kirliliği azaltıcı, doğal kaynakların ve

enerjinin daha akılcı kullanımı doğrultusunda, önlemlerin maliyetini düşürücü biçimde ele alınmalıdır.

b) Yapılan projelerde ve alınan kararlarda, mümkün olduğu kadar erken aşamada çevre korunması faktörü gözönüne alınmalıdır.

c) Ekolojik dengenin bozulmasına veya doğal kaynakların gereksiz israfına yol açacak eylemlerden kaçınılmalıdır. Bu açıdan Topluluk Komisyonu, doğal kaynakların en iyi şekilde korunmasına yönelik orta ve uzun vadeli politikalarla, Topluluğun ortak çıkarlarını gözönünde tutarak, ulaşılabilir en yüksek düzeyde bir yönetim mekanizması oluşturulmalıdır.

d) Çevre politikası, ekonomik ve sosyal gelişme ile bütünlük içinde olmalıdır.

e) Topluluk, bilimsel standartlar ve teknolojik bilgi alanlarında çalışmalarını yoğunlaştırmalı, sözkonusu araştırma faaliyetlerinde kirlilik/gürültü faktörü gözönünde tutulmalıdır.

f) Çevre politikasına temel mali kaynak olarak “kirleten öder” prensibi alınmalıdır. Ancak, uluslararası ticareti ve yatırım faaliyetlerini önemli ölçüde etkileyecek bazı koşullar istisna olarak özel düzenlemelere tabi tutulabilir. Bu istisnalar ve düzenlemeler Topluluk genelinde tanımlanmalıdır.

g) Stocholm’de toplanan Birleşmiş Milletler Çevre Konferansında, insan çevresinin korunması doğrultusunda alınan karara, her üye ülke, diğer üye ülkelerin çevre korunmasını da gözönüne alarak uymalıdır.

h) Topluluk ve üye ülkeler, hazırladıkları çevre politikalarında, gelişmekte olan ülkelerin çıkarını da gözönünde tutmalıdır.

ı) Topluluk ve üye ülkeler, uluslararası platformda, çevre korumacılığına yönelik faaliyet gösteren organizmaların çalışmalarına katılmalı ve katkıda bulunmalıdır.

j) Çevre Korunması, tüm Topluluk açısından büyük önem arz etmektedir. Topluluk yurttaşları çevre korumanın ne denli ciddi boyutlarda olduğunu kavramalıdır. Bu alandaki çalışmaların başarısı, her kesimden Topluluk yurttaşlarının ve sosyal katmanların katılımına bağlıdır.

k) Farklı düzeylerdeki hertürlü çevre kirlenmesi dikkate alınarak çeşitli düzeylerde (yerel, bölgesel, ulusal, Topluluk içi, uluslararası) yapılacak çalışmalarda faaliyet, kirlenme türüne göre belirlenmeli, konunması sözkonusu coğrafi bölge en erken aşamada saptanmalıdır.

l) Topluluk içi çevre politikaları uyumlaştırılmalı ve üye ülkelerin çevre politikaları, diğer üye devletler ve Topluluk politikasıyla uzun vadeli bir plan dahilinde koordine edilmelidir.

Bu politikalar çerçevesinde ilk olarak Birinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı (1973-1977) Avrupa Topluluğu'nda kabul edilmiştir. Birinci 5 Yıllık Eylem Programı'nda, doğal kaynakların kirlilikten korunmasını içeren temel prensipler ve objektifler belirlenmiştir.

6.4.1. Birinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı

Birinci 5 Yıllık Eylem Programı çerçevesindeki çalışmalar 3 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; gürültü ve kirliliği önleyici/azaltıcı projeler, çevre ve yaşam düzeyini geliştirme, çevre ile ilgili sorunların çözümü amaçlı uluslararası organizasyonlara katılma olarak sıralanabilir.

Gürültü ve kirliliği önleme veya azaltma konusunda getirilen öneriler şu şekilde özetlenebilir;

- Analiz ve önlem metotlarının ve tekniklerinin uyumlaştırılmasının yapılması ve kirliliğe yol açan unsurların ortak bir çerçevede belirlenmesi,

- Topluluk genelinde, bazı maddelerin çevrede ve tüketim maddelerinde bulunabilecek asgari miktarların belirlenmesi,

- Kirlilik ve gürültüye yol açan kaynaklara azami kirlilik standartları getirilmesi,

- Çevre kirliliğine yol açan sanayi dallarının ve enerji kaynaklarının etkilerinin değerlendirilmesi,

- Zararlı atıkların neden olduğu sorunlar gözönüne alınarak, teknik ve ekonomik alanda bilgi birikimi olan üye ülkelerden bilgi aktarılması,

- Ticaret ve yatırım faaliyetlerini aksatmayacak biçimde kirleten öder prensibi getirilmesi,

- Ortak çıkarların olduğu bölgelerde yörenin özgün yapısı bozulmadan kirlilik için önlemlerin alınması,

Çevre ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi konusunda getirilen öneriler şu şekilde özetlenebilir,

- Doğal çevrenin korunması için, az gelişmiş bölgelerde çiftçilik sektörüne yardım edilmesi, ormancılık için teşvik yapılması, modern üretim tekniklerinin doğaya zararlarının araştırılması, gıda maddeleri üretimi ve pazarlanması teknikleri ile ilgili araştırmalar yapılması, fabrika atıklarının incelenmesi, göçmen kuşlar ve zararsız böceklerin korunması,

- Yenilenemeyen önemli doğal kaynaklar ve su kaynaklarının tüketimi ile ilgili düzenlemeler yapılması,

- Hızlı kentleşme gösteren yerlerde oluşan çevre problemleri,

- İşyeri açma koşullarının geliştirilmesi

- Yaşam koşullarının incelenmesi için Avrupa Vakfı kurulması,

- Çevresel önemin eğitimle tüm kesimlere anlatılması

Birinci Program süresinde Çevresel sorunlar alanlarında uluslararası organizasyonlara katılma konusunda BM ile antlaşmalar yapılmıştır. İKV(1990)

6.4.2. İkinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı

İkinci 5 Yıllık Çevre Eylem Programı (1977-1981) Konsey tarafından uygun görülüp, Ortak Çevre Politikaları'nın eksik kalan noktalarının tamamlanması ve ilk programın devamı gerçekleştirilmiştir. Bu programdaki değişik noktalar şunlardır;

- Özellikle hava ve su kalitesinin ayrıntılı olarak incelenmesi,

- Standartların tespiti daha detaylı ele alınmış, rekabet farkı yaratacak standartların düzenlenmesi,

- Çeşitli uluslararası organizasyonlara katılım,

- Flora ve fauna, su, yenilenemeyen doğal kaynaklar ile toprağın akılcı kullanımının daha detaylı incelenmesi,

- Tüketicinin artması sonucunda kirliliğin artması ve enerji bunalımı nedeni ile sert güvenlik önlemleri uygulanması,

- Çevre eğitiminin artırılıp, araştırmalara destek sağlanması,

- İlk defa çevresel etki değerlendirmesinin gündeme alınması,

- Kirliten öder prensibine bağlı olarak vergilendirme sistemi geliştirilmesi,

- Çevre ve istihdam arasındaki ilişkinin incelenmesi,

6.4.3. Üçüncü 5 Yıllık Çevre Eylem Programı

Üçüncü 5 Yıllık Çevre Eylem Programı (1982-1986) ana temaları şöyle özetlenebilir;

- Topluluğun diğer politikaları ile çevre politikalarının uyumlaştırılması,

- Çevresel Etki Değerlendirilmesi prosedürünün hazırlanması,

- Mümkün olduğu kadar kaynakta gürültü ve kirliliğin azaltılması,

- Akdeniz Havzası'nın korunması,

- Özellikle taşımacılık faaliyeti sonucunda oluşan gürültü ile çevre kirliliği üzerinde durulması

- Sınırlarötesi kirlilikle mücadele,

- Zararlı kimyasal ürünler ve bunların üretimi ile ilgili önlemlerin alınması,

- Atıkların kontrolü ile ilgili düzenlemelerin yapılması,

- Çevre kirliliğine yol açmayacak teknolojilerin geliştirilmesi,
- Topluluk açısından çeşitli yönlerden önemli bölgelerde çevre korunması yapılması,
- Çevre konusunda gelişmekte olan ülkelerle işbirliğinin oluşturulması,
- Kamunun ve diğer kuruluşların desteğinin sağlanması ve şeffaflık,

6.4.4. Dördüncü 5.Yıllık Çevre Eylem Programı

Dördüncü 5 Yıllık Eylem Programı (1987-1992) Topluluğun uyguladığı politikaların tümünün, çevre koruma boyutu ile birlikte ele alındığı bir bütündür. Uyum sağlanması istenen diğer topluluk politikaları şöyle açıklanabilir;

- İlki, Ortak Tarım Politikası'dır. Topluluğun besin maddesi kaynaklarını korumak ve tüketicilere makul fiyatlarla bu maddeleri sunabilmek için oluşturulmuş olan bu politika sonucunda meydana gelen tarımda aşırı gübre ve pestisit tüketimi, ekilebilir arazi oluşturma amaçlı yok edilen orman alanları, bitki ve hayvan çeşitliliğinin azalması problemleri bu eylem planında en fazla dikkat edilen noktadır,
- Sanayi politikaları ile uyum için üretim tekniklerinin değiştirilmesi, son ürünlerin çevre açısından zararsız hale getirilmesi eğilimlerinin artırılması,
- Ulaştırma sektörü politikalarının gerçekleştirilmesi sırasında alt yapı çalışmalarının çevre boyutunun daha fazla öne çıkarılması,
- Çevre politikaları ile enerji politikalarının hedeflerinde ortak noktalara ulaşılması,

Bu Program dahilinde, finansal olanakların sınırlı olması nedeni ile bazı faaliyet alanlarının öncelikli alan olarak seçimi yapılmıştır. Seçilmiş alanlar ve bu konularda yapılan işlemler özet olarak aşağıda belirtildiği gibidir.

- Atmosfer Kirliliği; Topluluğa üye olan ülkelerce, uzun vadede, havaya bırakılan zararlı atıkların yoğunluğunun azaltılması, en duyarlı ekosistemlerin bile zarar görmeyeceği bir düzeye indirilmesi hedeflenmiştir. Bu konuda, oluşan kirliliği

önlemek için Hava Kalitesi Standartları getirilerek mevzuat açıkları giderilmeye çalışılmıştır.

- Su Kirliliği; Öncelik deniz kirliliğine verilerek, Topluluğun imzaladığı uluslararası antlaşmalara işlerlik kazandırılması, Akdeniz'in korunması için bir stratejik eylem planı geliştirilmesi, karadan denizlere atılan atık miktarlarının azaltılması başlıca yöntemler olarak seçilmiştir.

- Kimyasal Maddeler; herhangi bir yenilik getirilmeden bu konudaki mevzuatın yeniden düzenlenmesi istenmiştir. Bir de zararlı maddelerin zararlılık derecelerinin ölçülerek risk analizleri yapılması istenmiştir.

- Biyoteknoloji; Üye ülkelerde bu konuda mevzuat olmaması nedeni ile Komisyonun oluşturulmasını düşündüğü yönergenin öncülük yapacağı ve sektörün yeni olması nedeni ile ileride oluşacak problemler ile ilgili iyi analiz yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

- Gürültü; Üye ülkelerin gürültülü taşıtlardan ek vergi almaları, üreticilerden daha sessiz sistemleri oluşturmaları istenmiştir.

- Doğanın ve Doğal Kaynakların Korunması; Soyların korunması üzerine yapılan Bern Konvensiyonu'nun üye ülkelerde etkili olarak uygulanması sağlanmıştır.

- Toprağın Korunması; Topluluk, toprak ile ilgili bulaşıcı hastalıklar, fiziksel özelliklerini yitirme ve yanlış kullanım problemlerinin giderilmesini teşvik edici önlemlerin alınmasını kararlaştırmıştır.

- Atıkların Kontrolü; Atıkların depolanması, yok edilmesi, yeniden kullanılması sürecinde en az tehlike oluşturacak sistemlerin araştırılmasını istemiştir.

- Kentler ve Kıyı Bölgelerinin Korunması; Yaşanan kentlere yoğun göç ve beraberindeki problemlerin çözülmesi yanında bu Programda en çok dikkat edilen konu şehirlerin temizliğidir.

Programın hedeflerinden biriden biri diğer Programlarda da belirtilen uluslararası işbirliğini geliştirmektir. Bu amaçla uluslararası antlaşmaların ve uygulamalarının artırılması istenmiştir.

6.4.5. Beşinci Çevre Eylem Programı (Sürdürülebilir Kalkınma) (1992-2000)

6.4.5.1. Genel

Geçmiş 4 Program dahilinde, çevre ile ilgili olarak, atmosfer, su ve toprak kirliliği, atık yönetimi, kimyasallar ve biyoteknoloji ile ilgili güvenlik, ürün standartları, çevresel etki değerlendirmesi ve doğa korumacılığı hakkında yaklaşık 200 yasa çıkartılmıştır. Bu Programda daha geniş araştırma politikası oluşturulabilmesi için faktörlerin birleşimi şöyle belirtilmektedir, E.C. (1992)

-geçen 20 yıldır alınan tedbirlere rağmen Topluluğun çevresel durumunun yavaş fakat acımasızca bozulduğu ülke raporlarından gözlemlenmektedir, en önemli nokta Avrupa Çevre Ajansı'nın hazır oluşudur.

- bugünkü yaklaşım ve varolan tedbirler, uluslararası yarışta beklenen büyüme, doğal kaynaklar, çevre ve yaşam kalitesi konularında Topluluğun faaliyetlerindeki sürekli artan iyileşmeler ile donatılmamıştır.

- uluslararası alanda Avrupa Topluluğu'nun sorumluluklarına ilave olarak Batı ve Merkez Avrupa'da politik ve ekonomik değişim süreci ve gelişme altındaki yörelerin problemlerinin ciddiyeti ve sürekliliği, iklim değişimi, çölleşme, enerji krizi ile ilgili global endişeler duyulmaktadır.

Avrupa Birliği Antlaşması 7 Şubat 1992'de imzalanmıştır. Bu antlaşma ile beraber çevreye saygılı, sürdürülebilir büyümenin sağlanması için prensipsel hedefler tespit edilmiştir. Bu da Topluluğun diğer tüm politikaları ile çevrenin entegrasyonunu içerir. Bununla birlikte, Topluluğun çevre politikasının bölgesel ve dünya çevre problemleri ile ilgili uluslararası seviyede alınan tedbirlere yardım etmesi kararlaştırılmıştır. Topluluk, Haziran 1992'de Rio de Janeiro, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı¹ 'nda çevre ve kalkınma alanında bulunan sonuçların aynen uygulanmasına karar vermiştir. Diğer genel görüşler;

- İnsanların ekosistemi etkilemelerinin sonucunda yine kendisi etkilenir. Bunun kontrolü; uluslararası ilişkiler, süreklilik, ekonomik ve sosyal gelişmenin potansiyel ve aktivitelerin farklı formlarıdır. Toplulukta iç pazar, ekonomi ve parasal birlik olarak önemli önceliklerin uzun süreli başarısı endüstri, enerji, taşımacılık, tarım ve bölgesel gelişme alanlarındaki sürdürülebilirliğe bağlı olduğu ve çevrenin kaldırma kapasitesinin önemli olduğu belirtilmektedir.

- Çevre ve doğal kaynaklar için davranış ve tüketim nedeni ile hem tarafsız hemde açık olarak belirli olan sorumlulukların paylaşılması insan faaliyetleri ve gelişimi ile çevre koruma ihtiyaçları arasındaki dengenin sağlanmasıdır.

Ekonomik ve sektörel politikaların yürütülmesinde ve oluşturulmasında, kamu otoritelerinin kararlarında, üretim proseslerinin geliştirilmesi ve idaresinde, bireysel durum ve seçimdeki çevresel önemlerin entegrasyonunu belirtir.

Kısa vadeli önceliklerde farklılıklara sahip olabilecek partnerler arasındaki planlanan eylem ve etkili diyalogun objektif ve doğru bilgilerle desteklenmesi gerekmektedir.

- Programda kullanılan sürdürülebilir kelimesi, insan hayatını devam ettiren çevre ve doğal kaynakların, kalitesine zarar vermeden sosyal ve ekonomik gelişmenin devamlılığı için politika ve strateji oluşturulmasını kasteder.

¹ 1972 yılında Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı sonucunda, çevrenin ekolojik açıdan duyarlı yönetimine ilişkin bazı prensipler kabul edilmiştir. Çevre konuları ilk kez uluslararası düzeyde gündeme getirilmiştir, Çevre Bakanlığı (1994).

Dünya zirvesi esnasında kabul edilen Rio Deklarasyonu ise çevre ve kalkınma konusunda ülkelerin hak ve yükümlülüklerini kapsayan bir dizi ilkeler listesidir. 27 ilkedan oluşan deklarasyon Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından onaylanmıştır. Belirtilen 27 ilke ana başlıkları ile şunlardır;

- Sağlıklı Hayat Hakkı
- Yetki ve Sorumluluk
- Kalkınma Hakkı
- Çevreyi Koruyarak Kalkınma
- Yoksulluğun Giderilmesi
- Gelişen Ülkelere Göre Öncelik
- İşbirliği

-
- Üretim- Tüketim- Nüfus
  - Bilgi Alışverişi
  - Bilgi Edinme ve Katılım
  - Mevzuat ve Standartlar
  - Ekonomik İşbirliği
  - Sorumluluk ve Tanzim
  - Atıklarda İşbirliği
  - İhtiyat Prensibi
  - Çevre Maliyetleri
  - Çevresel Etki Değerlendirmesi
  - Yardımlaşma
  - Danışma
  - Kadınların Katılımı
  - Gençliğe Önem
  - Yerel Halka Destek
  - Toplumlara Destek
  - Uluslararası Hukuğa Saygı
  - Barış ve Çevre
  - Anlaşmazlıkların Çözümü
  - İyi Niyet

Rio Deklarasyonunda yer alan ilkelerin uygulanması için hazırlanan ve 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara kadar uzanan dönemde ve devamında çevre ve ekonomiyi etkileyen tüm alanlarda Hükümetlerin, kalkınma örgütlerinin, Birleşmiş Milletler kuruluşlarının ve bağımsız sektörlerin yapması gereken faaliyetleri tanımlayan bir eylem planı olarak Gündem 21 geliştirilmiştir. Gündem 21'de yukarıdaki ilkelere bağlı kalarak, belirlenen süre içerisinde gerçekleştirilmek üzere, uluslararası boyutta hazırlanmış bir program dahilinde yapılması planlanan hedefler açıklanmaktadır.

Doğal kapital stoğunun tüm değer ve dengesinin korunması, kısa, orta, uzun vadede maliyet/kar gelişimi, gerçek sosyo-ekonomik etkilerin ve değerlerin yansımaları için gerekli araçların adil dağılımı, tüm dünyada bölgeler ve uluslararası kaynak kullanımının yeniden belirlenmesini gerektirmektedir.

- Sürdürülebilir Kalkınmanın başarılı olabilmesi için bazı pratik ihtiyaçlar şöyledir;

a) Hammadde rezervlerinin sınırlı olması nedeni ile proseslerin çeşitli safhalarında madde akışı, kullanım ve tüketimin optimum yapılması, geri kazanma ve yeniden kullanımın teşviki ve kolaylaştırılması ile doğal kaynakların azalmasının engellenmesi ve israfın önlenmesi ile idare edilmelidir.

b) Enerji üretim ve tüketimi bir orana bağlanmalıdır.

c) Toplumun tüketim alışkanlıkları değiştirilmelidir.

- Sürdürülebilir Kalkınma bu programın içerdiği süre kadar kısa bir periyotta başarılabilecek kadar kolay bir şey değildir. Sürdürülebilirliğe Doğru Programı Topluluk ve tüm gezegendeki yaşam kalitesi ve çevre güvenliği için uzun dönemli bir kampanyanın sadece çok önemli bir adımıdır.

6.4.5.2. Uluslararası Alanda Topluluğun Görevleri

Daha önceki Programlarda çevre ile ilgili Topluluk politikaları ve gerekli faaliyetler belirlenmiş ve hassas problemlerin çözümü için hedefler geliştirilmişti. Şimdi ise kirliliğin siyasal sınırlar içerisinde kalmadığı ve 3. Dünya Ülkeleri ile ilişkilerin artırılmasının zorunluluğu kabul edilmiştir.

1990 Haziran'da Avrupa Konseyi, üye ülkeleri ve uluslararası alanda Dublin Çevre Deklerasyonu imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre global problemlerin çözülmesinde uluslararası desteğin artırılması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve itibar görmesi için ahlaki, ekonomik ve politik otoritelerin pozisyonlarını daha etkili kullanmasının zorunlu olduğu kabul edilmiştir.

Topluluk ve üye ülkeler gelişen ülkeler, Merkez ve Doğu Avrupa'daki ortakların ihtiyaçları ve spesifik gereksinimlerinin karşılanması ve çevrenin korunması için uluslararası faaliyetlerin desteklenmesindeki rollerini arttırma kararı almışlardır.

6.4.5.3. Yeni Çevre ve Gelişme Stratejileri

Bu programda getirilen ana hedef; ekonomik gelişme, sosyal ilerleme ve refah için kullanılan kaynakların gelirinin değerinin arttırılması için korunması ve daha sonraki nesillerin avantajlarını önlememek olup daha çok Topluluğun geri kalmış bölgelerini kapsar. Bu konudaki grafiksel anlatım Şekil 6.1.'de verilmiştir. Programdaki yeni hedefler şunlardır;

- Doğal kaynakları tüketen ve çevreye zarar veren faaliyetler için daha fazla önleyici aktiviteler ve ajanslar kurulması,

- Şimdiki ve gelecek kuşakların gelişme ve sosyo-ekonomik iyileşmesi için sağlanması gereken optimal şartlardan çevre için zararlı olan uygulamalar ve eğilimlerde değişiklikler yapmak,

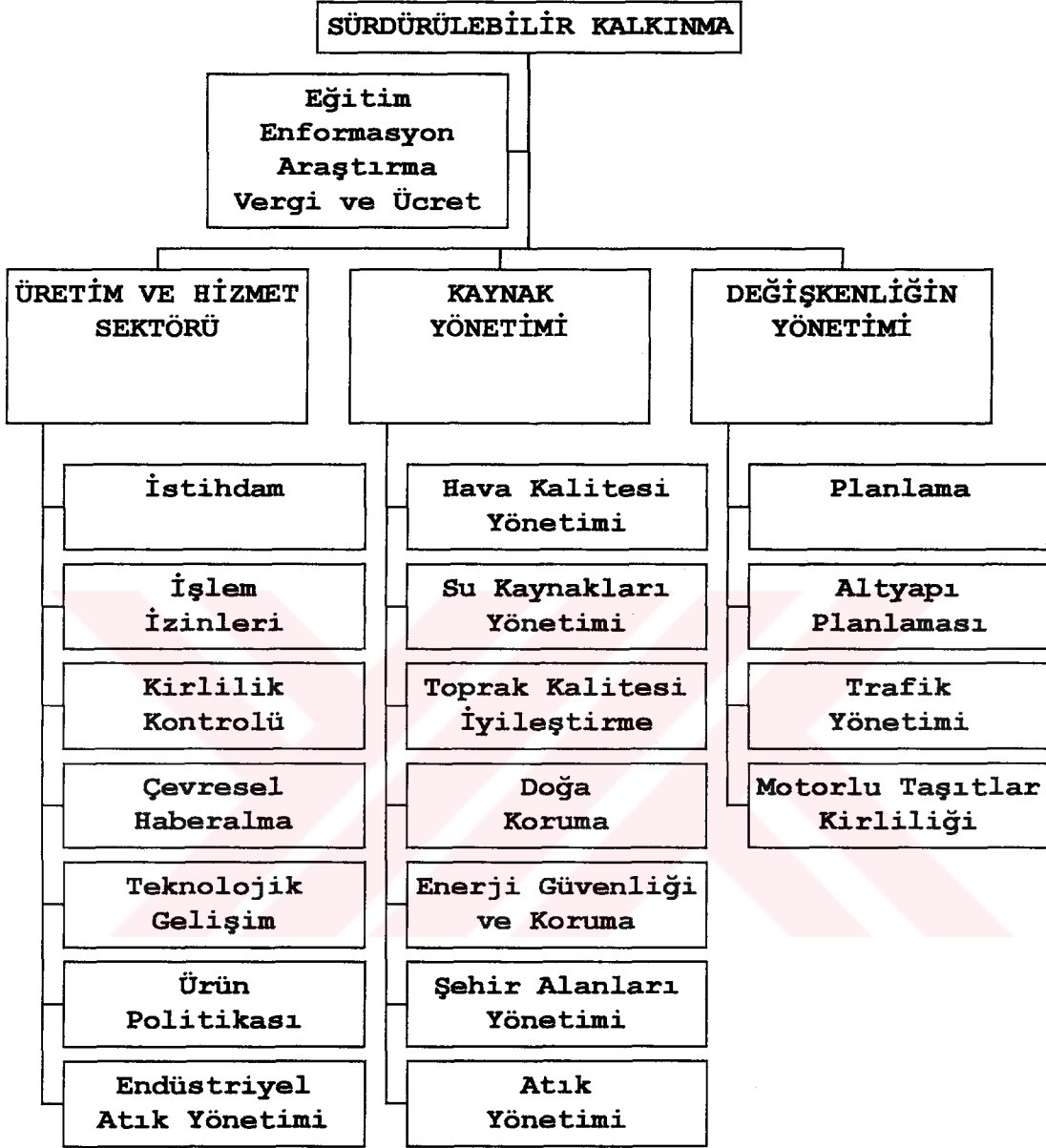
- Kamu idaresi, kamu ve özel teşebbüs ve genel halkı (hem bireysel hem de tüketiciler olarak) içeren, optimum eşitlikte sorumluluğun paylaşılması ruhu ile, hedeflerin gerçekleştirilmesi,

- Özel konular ve problemlerin çözümündeki çağdaş uygulamalar için gerekli araçların alanının genişletilmesi,

Oluşturulan Avrupa Çevre Ajansı'na verilen görevler, enformasyonu sağlamak ve yaymak, gerçek ve tahmini riskler arasında ayırım yapmadan bilimsel ve akılcı temelde çevre ve doğal kaynakları etkileyen faaliyetler ve kararlar için şartları oluşturmaktır.

Daha genel kamu motivasyonu sağlanması için Topluluk genelinde vergilendirme sisteminde değişiklikler yapılması planlanmıştır. Komisyon, bilinçli yapılanma ve çevresel enformasyon için başka servisler oluşturacaktır.

Beşinci Çevre Programı Stratejileri

Şekil 6.1. Hedef Sektörlerin Stratejileri, E.C.(1992)

6.4.5.4. Çevresel Mücadele ve Öncelikler

Bu programda seçilen çevresel konulardan bazıları; iklim değişiklikleri, asidifikasyon ve hava kirliliği, doğal kaynaklar ve biyolojik çeşitliliğin azalması, şehirlerin kötüleşmesi, atıklardır.

Bu konuların çözümü çok büyük bir problem olmasa bile yanlış yönetim ve suistimaller nedeni ile çözümlenemedikleri ve çevresel kayıp ve zarara neden olan gerçek problemlerin insan davranışları sonucunda oluştuğu belirlenmiştir.

Bu program dahilinde verilen öncelikler şunlardır;

- toprak, sahiller, doğal alanlar ve kıyılar gibi kaynakların sürdürülebilir yönetimi,
- kirlilik kontrolünün entegrasyonu ve atıkların önlenmesi,
- yenilenemeyen enerji tüketiminin azaltılması,
- yerleşim kararlarının ve ulaşım ağının orantılılığını içeren mobility yönetiminin artırılması,
- şehirselle alanlardaki çevresel kalitenin geliştirilmesinin başarılmaması için tedbirler paketi geliştirilmesi,
- endüstriyel risk değerlendirmesi ve yönetimi, nükleer güvenlik ve radyasyon korumacılığında özel önemle ile kamu sağlık ve güvenliğinin geliştirilmesi,

6.4.5.5. Hedef Sektörler

Bu program altında özel dikkat gerektiren 5 hedef sektör seçilmiştir. Bunlar; endüstri, enerji, ulaşım, tarım ve turizmdir. Bu tehlikeli olarak seçilen hedef sektörlerin seçiminde sadece sağlık ve çevreye olan etkilerine dikkat edilirken, sektörlerin kendi kendilerine sürdürülebilirlikleri ve kârlarının da gözönüne alındığı belirtilmektedir. Seçilen hedef sektörlerle karşı oluşturulan Program iskeleti, sektörlerin incelenmesinden sonra Tablo 6.1.'de verilmiştir.

6.4.5.5.1. Endüstri

Daha önceki programlarda çevresel tedbirler “yapamazsın” şeklinde yasaklayıcı eğilimde olmasına rağmen bu programdaki yaklaşım “gelin beraber yapalım” biçimindedir. Endüstri sadece kirliliğin değil çözümünde bir parçası olarak görülmektedir. Bu da endüstri ve iş dünyasındaki gelişmelerin sonucudur. Yeni yaklaşımlar özellikle endüstri ile diyalogun artırılması, teşviklerin güçlendirilmesi, durumun tespiti ve gönüllü katılım ile kendi kendini kontrol formlarını içerir. Çevre/endüstri ilişkisinin bağlandığı 3 ana öge şunlardır;

- Rekabet pozisyonunun geliştirilmesi ve kaynakların orantılı kullanımı görüşü ile kaynak yönetiminin geliştirilmesi,

- Tüketicinin seçiminde en iyinin desteklenmesi, ürünlerin kalitesinde ve endüstriyel aktivitelerin kontrolünde kamu güvenliğinin artırılması için enformasyonun kullanılması,

- ürün prosesleri ve ürünler için Topluluk standartları getirilmesi,

Çevre/endüstri tedbirler paketi aşağıda anlatıldığı gibidir;

- Daha sıkı endüstriyel diyalog,

- Plan ve Programların çevresel uygulamalarının değerlendirilmesini içeren stratejilerin artırılması,

- Kirlilik önleme ve kontrol entegrasyonu, çevresel eğitim, etkili çevre değeri belirlenmesi, uygun teknoloji kullanımı, tüketim için pazara bağlı fiyat sistemine girilmesi, doğal kaynakların kullanımı için belirli sistemleri içeren ürün proseslerinin kontrol ve yönetiminin geliştirilmesi,

- Daha yüksek ve uygun ürün standartları sağlamak için planlama yapılması,

- Gönüllü kuruluşlara önem vermek, teşvik etmek,

- Verimli atık yönetimine ürün proseslerinin kontrolü ile başlanmalı, üretim için belirlenen tedbir paketi hem oluşan atık tipi hemde kalitesini içermeli, orijinal

üreticiler ve ihraç edicilerce atık ürünlerinin yeniden kazanımı ve kullanımı teknolojisi incelemelerinin artırılması desteklenmeli,

- Politikaların pratik uygulanmasında ve gelişmelerinde daha etkili oluşumlar için yetkili kılınan sosyal kişiler gereklidir.

6.4.5.5.2. Enerji

Sürdürülebilir kalkınmanın başarısında enerji politikası anahtar faktördür. Topluluğun enerji sektörü, asidifikasyon gibi bölgesel ve lokal çevresel problemlerle ilgili olarak sabit işlevler yaparken, global konuların öneminin gün geçtikçe arttığına dikkat çekilmiştir. 2000 yılı için stratejik unsurlar, enerji veriminin artırılması, az karbonlu enerji yapısı içeren özellikle yenilenebilir enerji görüşlerine doğru hareket eden stratejik teknoloji programlarının geliştirilmesi olarak belirlenmiştir.

Buradaki en önemli konu enerji ihtiyaçlarının gelişiminin kontrolünde sürdürülebilir kalkınmanın korunması için gerekli finans, teknoloji ve bilginin transfer edilmesidir. Planlanan tedbirler ekonomik araçların ortaya konulmasıdır ki, bunlar enerji tüketiminin gerçek maliyetinin kullanıcıdan alınması (CO₂/enerji vergisi gibi), daha iyi enformasyon, eğitim ve öğretim, verimliliğin artırılması, tüm ürünler için enerji verimlilik standartları getirilmesi, enerji koruma programları hazırlanıp, yapı izolasyon standartları getirilmesi, nükleer enerjinin çevre etkilerinin iyi belirlenmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılmasıdır.

6.4.5.5.3. Ulaşım

Ticaret ve bölgesel gelişme için malların ve servislerin taşınmasında nakliye çok önemli olup Topluluğun bu konudaki yeni eğilimleri şöyle belirlenmiştir; çevreyi daha az etkileyen yöntemler, trafik tıkanması, kirlilik, hız ve zaman israfı, sağlık ve hayat tehlikesi, genel ekonomik kayıplar ile ilgili liderlik etmek. Sürdürülebilir mobility için stratejiler şöyledir;

- lokal, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeydeki alan kullanımı/ekonomik gelişme planlamasının yapılması,

- planlama, yönetim ve taşımacılık altyapısı ve faaliyetlerin kullanımının düzenlenmesi, koordineli yatırım yapılması, yatırım politikaları ve kararlarındaki hem çevresel hem de altyapının gerçek maliyetini kullanıcıdan alacak düzenlemeler yapılması,

- toplu taşımacılık, demiryolları, iç ve deniz suları taşımacılığının geliştirilmesi, ve bu konudaki rekabet pozisyonunun artırılması,

- motorlar ve yakıtların teknik olarak geliştirilmesine devam edilmeli ve daha az kirleten yakıtların kullanımının teşviki,

- özel araçların daha çevreci olarak kullanımının desteklenmesi, (sürme kuralları ve alışkanlıklar olarak)

- şehir ulaşımının geliştirilmesi, farklı yerlerdeki yolcuların elverişli birleştirilmeleri ile toplu taşımacılığın desteklenmesi.

6.4.5.5.4. Tarım

Çiftçinin kırsal kesimin ve toprağın bekçisi olduğu görüşü ile tarım verimliliği konusundaki gelişmeler; makinalaşmanın artırılması, taşımacılık ve pazarlama düzenlerinin düzeltilmesi, gıda maddesi ve besin ürünlerinde uluslar arası ticaretin artırılması, tarımsal toplumlar için doğru standart ve pazarların belirlenmesi, makul fiyatlarla gıda maddelerinin satılmasının sağlanması şeklindedir. Aynı zamanda çevresel tahribat, kırsal göç, fazla ürün ve depolama ile ilgili ek düşünceler de mevcuttur.

Bu konudaki görüşler; toprak ve suyun korunması, yeraltı sularındaki nitrat miktarının azaltılmaya çalışılması, toprağa verilen organik madde miktarlarının dengelenmesi, toprağa verilen kimyasal girdilerin minimuma indirilmesi, kırsal alan planlaması, biyolojik çeşitliliğin korunması, orman alanlarının optimizasyonu, asidifikasyondan orman alanlarının korunması, orman verimliliğinin artırılması, orman ve orman ile ilgili aktivitelerin geliştirilmesi, açık alanların orman haline getirilmesinin desteklenmesi olarak sıralanabilir.

6.4.5.5. Turizm

Topluluğa üye ülkeler içinde hem insanların tatil ihtiyacı hem de diğer kesimin turizmden kâr sağlaması nedenleri ile özel bir öneme sahip olan turizm için özel yardımlara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Eğer iyi planlanırsa, turizm, bölgesel gelişme ve çevre korumacılığı ile elele gidebileceği vurgulanmaktadır. Program dahilinde 3 ana çizgi mevcuttur;

- turizm aktivitelerinin çeşitliliği ve kitle turizmi olayının daha iyi yönetilmesini içerir ve değişik tip turizmin teşviki,

- enformasyon ve bilgilendirmeyi içeren turizm hizmetlerinin kalitesi ve ziyaretçi yönetim ve aktiviteleri,

- ulaşım yöntemi seçimi, davranış biçimleri, medya kampanyalarını içeren turist eğilimleri.

Turizm gelişimi ve çevresel korumanın kilitlenmesi için planlanan spesifik tedbirlerin bazıları şunlardır;

- üye ülkelerde turizm kaynaklarının envanterinin hazırlanması,

- turizm için pratik yardımlar ve pilot projeler yapılması,

- turistlerin davranış şekillerinin geliştirilmesi,

- ziyaretçi yönetimi ile ilgili deneyim ve bilginin değiştirilmesi,

- çevresel ödül ve mükafat sistemi geliştirilmesi.

Tablo 6.1. Seçilmiş Hedef Sektörler İçin Program İskeleti

Sektörler	Sektörel Etkiler	Kaynaklar	İşleyiş
Endüstri	<u>Kirillik Kontrolü</u> - izin verme, - emisyon envanteri, - çevresel teftiş, - çevresel harçlar, - temiz teknoloji	<u>Atık Azaltımı ve Yönetimi</u> - atık envanteri, - ekonomik /mali teşvik, - depozito/geri kazanım, -deşarjda yüksek standartlar, - bireysel sorumluluk	<u>Ekoloji Dostu Ürünler</u> - eco-label, - ürün standartları, - tüketici enformasyonu, - vergilendirme
Enerji	<u>Kiriliğin Azaltılması</u> - CO ₂ , NO _x , SO ₂ için, - ekonomik/mali teşvik - nükleer atık güvenliği	<u>Yenilenebilir Enerji</u> - biyoteknoloji, rüzgar, dalga, güneş, hidro, jeotermal enerji kaynağı araştırma/geliştirmenin desteklenmesi	<u>Enerji Tüketimi Azaltma</u> - ekonomik/mali teşvik, - tüketici eğitimi, - israf engelleme, - yasal düzenlemeler, - gönüllü görüşleri
Ulaştırma	<u>Temiz Araç ve Yakıt</u> - emisyon limitleri, - ekonomik/mali teşvik - motor denemeleri, - buharlaşma azaltımı	<u>Altyapı Orantılanması</u> - çalışma planları, - toplu taşıma, - iletişim	<u>Sürücü Alışkanlıkları</u> - eğitim, - ekonomik/mali teşvik, - tarz değiştirme, - trafik yönetimi
Tarım	<u>Sürdürülebilir Tarım</u> - ömür uzatma, - kimyasalları azaltma, - organik tarımcılık, - tüketici enformasyon - ekonomik/mali teşvik	<u>Orman Geliştirme</u> - sistematik ağaçlandırma - yangından koruma, - biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği	<u>Kırsal Gelişme</u> - alan kullanımı kontrolü - kırsal turizm, - balıkçılık
Turizm	<u>Sürdürülebilir Turizm, Alan Kullanımı, Altyapı</u> - içme suları, - kullanma suları, - atık yönetimi, - sürdürülebilirlik	<u>Kıyıların, Doğanın Tarihi Mirasın Korunması,</u> - çölleşme, - kültürel miras, - orman yangınları, - doğa tahribi	<u>Tüketici Seçimi,</u> -görüşlerin değiştirilmesi - iyi enformasyon - mevsimsel turizmin dengeli ayarlanması

6.4.5.6. Araçların Sınırlarının Genişlemesi

Sorumluluğun tam paylaşılmasında toplumun bütün sektörlerini kapsayan kesin eğilimler ve çalışmalardaki sürdürülebilir değişimleri belirlemek için bazı araçlara ihtiyaç olduğu belirtilerek bu araçlar 4 başlık altında toplanmıştır.

- Özellikle yüksek riskli olaylarda kamu sağlığı ve çevre korunması, uluslararası daha geniş yardım sağlanması ve Topluluk içinde iç pazarın bütünlüğünün korunması için geniş kurallar ve standartlar oluşturulması şeklindeki yasal araçlar,

- Doğal kaynakların kullanımından sorumlu olan tüketiciler ve üreticilerin daha hassas olmasının planlanması, dış çevresel maliyetin içselleştirilmesi ile atık

ve kirliliğin önlenmesi, ekonomik ve malî destek ve engel sistemlerinin uygulanması, çevre dostu ürün ve servis şeklinde gelişen pazara bağlı araçlar;

- Gelişmiş istatistiksel data ağı oluşturulması, sektörel ve özel planlamaların yapılması, kamu/tüketici enformasyonu ve eğitimi, profesyonel ve mesleki eğitim gibi destek yapısının geliştirilmesi,

- Finansal destek mekanizması,

6.4.5.7. Çevrenin Durumu: İlerlemeler ve Beklenenler

Çevrenin durumu hakkında karar verebilmenin şimdiki durum bilinmeden olamayacağı belirtilmektedir. Bu konuda seçilen incelemeler şöyledir;

- Atmosferik Kirlilik: SO₂, Askıda Partikül Madde, Kurşun ve CFCler konusunda bazı gelişmeler olsada çok ciddi boyuttaki problemlerin devam ettiği ve CO₂, NO_x, ozon ve metan gibi, özellikle şehir alanlardaki hava kalite problemlerinin mevcut olduğu belirtilmektedir.

- Su Kirliliği: İçsel su kirliliğinin giderilmesinde bazı ilerlemeler mevcut olduğu, yinede su kalitesi ile ilgili tehlikelerin arttığı, tatlı sular ve deniz sularının ötrofikasyonunun olduğu, yeraltı suları ile ilgili Topluluk içerisinde hiçbir başarıya ulaşamadığı, ağır metal ve radyoaktif atık boşaltımının problemler yarattığı belirtilmektedir. Su kirliliği ile ilgili topluluk politikaları,

- tatlı ve deniz suları ile yeraltı sularının kirliliğinin önlenmesi, kaynaktan önlemenin artırılması,

- ekolojik şartlarda doğal ve yeraltı sularının restorasyonu, içilebilir suların çıkarılabilirliğinin sağlanması,

- su kaynağında daha orantılı kullanım, havzalar ve su kaynakları yönetiminde eşitlik sağlanması,

- Toprak Kirliliği: tarımda evsel çamurun kullanılması, arazilerde azotlu gübre kullanımları, endüstriyel kaza riskleri, atıkların önlenmesi ile ilgili Topluluk içinde önemli gelişmeler kaydedilmiş olsa da arazilerin aşırı kullanımı, kimyasal

gübrelerin, pestisitlerin ve herbisitlerin dikkatsiz kullanımı, drenaj işlemleri toprağın kötüleşmesi, kirlenmesi, asidifikasyon, çölleşme ve erozyona birçok yörede engel olunamadığı belirtilmektedir.

- Doğa Koruma; yaban hayatı üzerindeki baskı çok fazla artmıştır. Ekonomik gelişmeler ve erozyon, kıyı çevresinin düzenli yok olmasına neden olmaktadır. Orman yangınlarının çokluğu nedeni ile Akdeniz Bölgesinde birçok alan tahrip olmuştur. Dağ bölgelerinde ikinci ev yerleşimi ve rekreasyonel gelişmelerin baskısı yokedicidir.

- Şehir Çevresi; Yaşam çevresindeki kalitenin artırılması isteği nedeni ile taşıma ve modern ticaret talebi karşılanmasındaki zorluklar, tıkanıkların meydana gelmesi, kirlilik, gürültü, caddelerin, kamu alanlarının, kültürel mirasın kötüleşmesi ve genel güzelliklerin kaybı düzenli olarak artmaktadır. Şehir çevresi iyileştirilmesi ile ilgili teklifler;

- şehir ve ülke bazında alan kullanımı planlaması,
- endüstriyel ve ekonomik büyüme, enerji tüketimi ve atıkların optimum yönetimi,
- kamu taşımacılığının geliştirilmesini içeren şehir trafiğinin dengelenmesi,
- tarihsel mirasın korunması ve yeşil alanların oluşturulması,
- Atık Yönetimi; toksik ve tehlikeli atıklar ve atıkların sınırlar ötesi taşınması, Topluluğun büyük atık dalgasının idaresi bugün kontrolden çok uzaktadır.

6.4.5.8. Yetkili Kuruluşlar

Hükümetin görevi sadece yasa yapmak olmamakla birlikte ekonomik planlama ve gelişme şartlarının oluşturulması, alan kullanımı planlaması, bilginin kolay bulunabilirliği, eğitim ve öğretim, vergi politikaları oluşturmak konularında görevlerinin olduğu ve hâlâ bazı Topluluk ülkelerinde hükümetlerin kamu yönetim sistemlerinde bir değişiklik yapmadıkları ve yol ağı yapılması, tren yolu, hava limanı inşaa edilmesi, elektrik üretilmesi gibi işlevleri yerine getirdikleri belirtilerek kalkınmanın başarılabilmesi için bireysel ve özel teşebbüsün yetkilendirilmesi gibi engellerin giderilmesi ve teşviklerin sağlanması gerektiği belirtilmektedir.

6.5. Avrupa Topluluğu Çevre Mevzuatı

Yayınlanan bazı çevre ile ilgili mevzuat Tablo 6.2.'de verilmiştir,

**Tablo 6.2. Çevre İle İlgili Yönetmelikler, Kararlar, Direktifler, Yaşamış(1995)
HAVA KİRLİLİĞİ**

Kirleten Öder İlkesi	Konsey Önerisi	75/436/EEC
Maliyet Belirlenmesi	Konsey Önerisi	79/003/EEC
Centilmenler Antlaşması	Konsey Direktifi	83/189/EEC
Çevresel Etki Değerlendirmesi	Konsey Direktifi	85/337/EEC
Deney Hayvanları	Konsey Direktifi	86/609/EEC
Avrupa Çevre Ajansı	Konsey Yönetmeliği	1210/906/EEC
Bilgi Edinme Hakkı	Konsey Direktifi	90/313/EEC
Medspa (Akdeniz Eylem Planı)	Konsey Yönetmeliği	563/916/EEC
Raporlama Sistemleri	Konsey Direktifi	91/692/EEC
LIFE Finans Sistemi	Konsey Yönetmeliği	1973/926/EEC
Tarımsal Üretim	Konsey Yönetmeliği	2078/926/EEC
Motorlu Araç Emisyonları	Konsey Direktifi	70/220/EEC
Dizel Motorlu Araç Emisyonları	Konsey Direktifi	72/306/EEC
Fuel -Oillerde Kükürt Oranı	Konsey Direktifi	75/716/EEC
Ozon Tabakasının Korunması	Konsey Kararı	80/372/EEC
Kükürtdioksit ve Parçacıklar	Konsey Direktifi	80/779/EEC
Sınır Ötesi Hava Kirliliği	Konsey Kararı	81/462/EEC
Bilgi Değişimi	Konsey Kararı	82/456/EEC
Ozon Tabakasının Korunması	Konsey Kararı	82/795/EEC
Havadaki Kurşun	Konsey Direktifi	82/884/EEC
Endüstriyel Tesisler	Konsey Direktifi	84/360/EEC
Azotdioksit	Konsey Direktifi	85/203/EEC
Petrolde Kurşun	Konsey Direktifi	85/210/EEC
Sınır Ötesi Hava Kirliliği	Konsey Kararı	86/277/EEC
Dizel Araç Emisyonları	Konsey Direktifi	88/077/EEC
Ozon Tabakasının Korunması	Konsey Kararı	88/540/EEC
Büyük Yakma Tesisleri	Konsey Direktifi	88/609/EEC
Yeni Kentsel Atık Yakma Tesisleri	Konsey Direktifi	89/369/EEC
Mevcut Atık Yakma Tesisleri	Konsey Direktifi	89/429/EEC
Ozon Tabakası Korunması	Konsey Kararı	91/359/EEC

SU KİRLİLİĞİ

Deterjanlar	Konsey Direktifi	73/404/EEC
Karakökenli Deniz Kirliliği	Konsey Kararı	75/437/EEC
Yüzeysel İçme Suları	Konsey Direktifi	75/440/EEC
Yüzülecek Sular	Konsey Direktifi	76/160/EEC
Tehlikeli Madde Deşarjı	Konsey Direktifi	76/464/EEC
Akdeniz	Konsey Kararı	77/585/EEC
Ren Nehri	Konsey Kararı	77/586/EEC
Sularla İlgili Bilgi Değişimi	Konsey Kararı	77/795/EEC
Balıklar ve Tatlı Su	Konsey Kararı	78/659/EEC
İçme Suları Ölçme Yöntemleri	Konsey Direktifi	79/869/EEC
Kabuklu Deniz Hayvanı Suları	Konsey Direktifi	79/923/EEC
Yeraltı Suları	Konsey Direktifi	80/68/EEC
Kullanma Suları	Konsey Direktifi	80/778/EEC
Akdeniz	Konsey Kararı	81/420/EEC
Civa Deşarjları	Konsey Direktifi	82/176/EEC
Deterjan Testi	Konsey Direktifi	82/242/EEC
Akdeniz	Konsey Kararı	83/101/EEC
Kadmiyum Deşarjı	Konsey Direktifi	83/513/EEC

Tablo 6.2. Devam

Akdeniz	Konsey Kararı	84/132/EEC
Civa	Konsey Direktifi	84/156/EEC
Kuzey Denizi	Konsey Kararı	84/358/EEC
Heksaklorosikloheksan (HCH)	Konsey Direktifi	84/491/EEC
Civa ve Kadmiyum Kirliliği	Konsey Kararı	85/613/EEC
Petrol Sızmaları	Konsey Kararı	86/85/EEC
Tehlikeli Madde Deşarjları	Konsey Direktifi	87/6280/EEC
Karakökenli Deniz Kirliliği	Konsey Kararı	87/57/EEC
Yaban Kuşları	Konsey Direktifi	79/409/EEC
Memeli Balıklar	Konsey Yönetmeliği	8114/348/EEC
Antartika Deniz Canlıları Antlaşması	Konsey Kararı	81/691/EEC
Göçmen Hayvanlar Antlaşması	Konsey Kararı	82/461/EEC
Tehlikedeki Türlerin Ticareti	Konsey Yönetmeliği	8214/3626/EEC
Ayı Balığı Yavrusu ve Ürünleri	Konsey Direktifi	83/129/EEC
Fildişi İthalı	Konsey Yönetmeliği	89/2496/EEC
Doğa Koruma	Konsey Direktifi	92/43/EEC
Ormanlar	Konsey Yönetmeliği	92/2158/EEC

GÜRÜLTÜ

Motorlu Araç Eksoz Sistemleri	Konsey Direktifi	70/157/EEC
Motorsikletler	Konsey Direktifi	78/1015/EEC
İnşaat Makinaları	Konsey Direktifi	79/113/EEC
Sesaltı Uçaklar	Konsey Direktifi	80/51/EEC
Kompresörler	Konsey Direktifi	84/533/EEC
Vinçler	Konsey Direktifi	84/534/EEC
Kaynak Makinaları	Konsey Direktifi	84/535/EEC
Enerji Jeneratörleri	Konsey Direktifi	84/536/EEC
Beton Kırma Aletleri	Konsey Direktifi	84/537/EEC
Çim Bıçma Makinaları	Konsey Direktifi	84/538/EEC
Ev Aletleri	Konsey Direktifi	86/594/EEC
Dozerler	Konsey Direktifi	86/662/EEC
Jet Uçakları	Konsey Direktifi	89/629/EEC

ATIKLAR

Atık Yağlar	Konsey Direktifi	75/439/EEC
Atıklarla İlgili Çerçeve	Konsey Direktifi	75/442/EEC
Titanyumdioksit	Konsey Direktifi	78/176/EEC
Zehir ve Tehlikeli Atıklar	Konsey Direktifi	78/319/EEC
Titanyumdioksit	Konsey Direktifi	82/883/EEC
Sınırötesi Taşıma	Konsey Direktifi	84/631/EEC
Sınırötesi Taşıma	Konsey Direktifi	85/339/EEC
İçecek Kapları	Konsey Direktifi	85/339/EEC
Atık Çamurlar	Konsey Direktifi	86/278/EEC
Yeni Kentsel Atık Yakma Tesisleri	Konsey Direktifi	89/368/EEC
Mevcut kentsel Atık Yakma Tesisleri	Konsey Direktifi	89/429/EEC
Sınırlarötesi Taşıma	Konsey Kararı	90/170/EEC
Kentsel Atıksu Arıtımı	Konsey Direktifi	91/271/EEC

KİMYASALLAR, RİSKLER

Kimyasalları Bildirme Etiketleme	Konsey Direktifi	67/548/EEC
Tehlikeli Madde Kullanımı ve Satışı	Konsey Direktifi	76/769/EEC
Endüstriyel Kazalar	Konsey Direktifi	82/501/EEC
Gözlemlenmekte Olan Maddeler	Konsey Kararı	85/71/EEC
İyi Laboratuvar Uygulaması	Konsey Direktifi	87/18/EEC
Asbest	Konsey Direktifi	87/217/EEC
İyi Laboratuvar Uygulaması	Konsey Direktifi	88/320/EEC
Tehlikeli Preparatlar	Konsey Direktifi	88/379/EEC
Tehlikeli Maddelhrac ve İthalı	Konsey Yönetmeliği	887/1734/EEC

Tablo 6.2. Devam

Bazı Kimyasalların İhracı	Konsey Yönetmeliği	428/898/EEC
İyi Laboratuvar Uygulaması	Konsey Kararı	89/569/EEC
Genetik Yapısı Değiştirilen Org.	Konsey Kararı	90/219/EEC
Bu Organizmaların Çevreye Verilmesi	Konsey Direktifi	90/220/EEC
Güvenlik Verileri Belgeleri	Konsey Direktifi	91/155/EEC
Pil ve Aküler	Konsey Direktifi	91/157/EEC

6.6. Avrupa Topluluğu Destek Yapısı

Bütün Programlar "Kirlenen Öder" prensibi ile desteklenmektedir. Topluluğu finansal araçları ve kamu fonları, programların yürütülmesinde sorumluluklara sahiptir. Topluluğun yapısındaki ilgili fonlar Avrupa Bölgesel Gelişme Fonu (ERDF), Avrupa Sosyal Fonu (ESF), Avrupa Tarım Rehberliği ve Garantisi Fonu (EAGGF)'dur. Topluluğun daha fakir bölgeleri için daha sıkı ekonomik ve sosyal yardım uygulamaktadırlar. Topluluğun bütün bütçenin 1992 yılı itibarı ile %27'sini bu fonlar içerir. Çevre için Toplulukta oluşturulmuş finans aracı LIFE'dir. Prensipleri;

- sürdürülebilir gelişmenin prensiplerine sahip ürün ve davranış modellerini desteklemek ve belirlemek,

- seçilen model ve eylemlerin ekonomik verimliliği ve teknik uygunluğun pratik olarak gösterilmesi,

- belirli çalışmaları desteklemek, pilot projeler yapmak, pratik örneklerin kullanıldığı etkili ekonomik aktörler için eğitim çalışmaları planlamak,

- idari yapıların sıkılaşmasını sağlayacak çalışmalar yapmak,

Taşımacılık altyapısı alanında Avrupa transit ağının oluşturulması, çevre alanında projelerin desteklenmesi amaçlı Bağlanma Fonu oluşturulmuştur. Daha az gelişmiş Topluluk üyelerine yardım için kurulmuştur. Dünya Bankası ile birlikte çalışan Avrupa Yatırım Bankası'da çevresel projeler için mali destek sağlar.

6.7. Avrupa Topluluğu Tarafından Yürütülen Çevre Araştırmaları

Avrupa Topluluğu tarafından diğer ülkelerle ortak veya ortak olmadan yürütülen araştırma programları şunlardır;

-STEP (Çevre Korunması için Bilim ve Teknoloji), Programın amacı çevre standartlarını incelemek, uluslararası çalışmaları izlemek, uzun vadeli çevre koruma politikaları oluşturan bilimsel çalışma ekipleri oluşturmaktır.

- ESPRIT (Enformasyon ve Teknoloji Dalında Araştırma Programı), Bu program iletişim ve üretim teknolojileri konusunda yapılan iki farklı çalışmadaki çevresel yönlerin, işbirliği içinde ortaya konmasıdır.

- EPOCH (Klimatoloji ve Doğal Tehlikeler Programı), İklimlerin değişimi, iklime bağlı riskler, klimatolojik olaylar ile deprem risklerinin incelenmesi konusunda çalışmalarını yürütür.

-EUREKA (Avrupa Araştırma Koordinasyonu Ajansı), çevresel konularda yapılmış çalışmaları derlemek ve uygulanmalarını sağlamak,

- EUROTRAC, Atmosfer incelemelerini içerir,
- EUROMAR, Denizler konusunda incelemeler yapar,
- EURO CARE, Tarihi eserlerin korunması, hava kirliliğinin etkileri konularını araştırır.
- Ayrıca nükleer güvenlik, ozon tabakasının korunması ile ilgili uluslararası işbirliği yapılan çalışmaların yanında Afrika, Pasifik, Asya, Topluluk üyesi olmayan Akdeniz Ülkeleri, Doğu ve Merkez Avrupa, Latin Amerika ülkeleri ile özel çalışmalar da yapılmaktadır.

6. 9. Avrupa Topluluğu'nun Taraf Olduğu Uluslararası Antlaşmalar

Tablo 6.3. Avrupa Topluluğu'nun Taraf Olduğu Uluslararası Ant.,Uğurlu(1996)

Ren Nehrinin Kirlilikten Korunması İçin Uluslararası Antlaşma	1963
Denizlerin Kara Kökenli Atıklardan Kirlenmesini Önleme Antlaşması	1974
Sulak Alanların Korunması İle İlgili Ramsar Sözleşmesi	1974
Ren Nehrinin Kimyasal Atıklardan Korunması Sözleşmesi	1976
Akdeniz'in Kara Kökenli Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Barselona Sözleşmesi	1976 ve 1982
Kuzey-Batı Atlantik Balık Avlama Suları İçin İşbirliği	1978
Uzun Mesafeli Sınırlarötesi Hava Kirliliği İle İlgili Cenevre Sözleşmesi	1979

Tablo 6.3. Devam

Göçmen Canlıların Korunması Sözleşmesi	1979
Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamları Korunması Sözleşmesi	1979
Antartika Deniz Canlıları Koruma Sözleşmesi	1980
Kuzey-Doğu Atlantik Balık Avlama Suları İçin İşbirliği Sözleşmesi	1980
Kuzey Atlantik Mersin Balığının Korunması Sözleşmesi	1980
Baltık Denizi ve Danimarka Boğazındaki Canlıları Koruma Sözleşmesi	1982
Uluslararası Tropikal Tahta Ticareti Antlaşması	1983
Ozon Tabakasının Korunması İle İlgili Viyana Sözleşmesi	1988
Ozon Tabakasının Korunması İçin Montreal Protokolü	1988
Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınması ve Uzaklaştırılmasının Kontrolü İle İlgili Basel Sözleşmesi	1989

BÖLÜM 7. TÜRKİYE'DE YENİ ÇEVRE YÖNETİMİ İÇİN ÖNERİLER VE SONUÇ

7.1. Çevre Bakanlığı'nın Problemlerinin Tespiti

Çevre ve sorunları bütün idari birimleri kapsamaması nedeni ile Tarım ve Köyişleri, Orman, Sağlık, Kültür ve Bayındırlık gibi bakanlıkların yetki ve görev alanları arasındaki sınırdaki karışıklıklar oluşmuş, bu karışıklıklar yetki çatışması veya boşluklarına neden olmuştur, Arat (1995).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Çevre Özel İhtisas Komisyonu raporunda çevre hizmetleriyle ilgili kurum ve kuruluş sayısı 36 olarak belirtilmektedir, Daşöz (1995). Fakat Çevre Bakanlığı ile diğer ilgili kurum ve kuruluşlar arasında yeterli koordinasyon sağlanamamaktadır.

Türkiye 32 yıldır planlarla yönetilmesine ve her planda da bölgeler arası kalkınmışlık farklarının giderileceği belirtilmesine rağmen henüz başılamamıştır, Meşhur (1995). Sanayi gelişimine engel teşkil etmeyici bir tutum sergilemek isteyen Çevre Bakanlığı yer seçiminin önemini anlatamamış, uygulayamamış ve planlamaların yapılması için ağırlığını koyamamış, yatırımlar esnasında varlığını hissettirememiştir. Ekonomik kararlar safhasında çevresel yönetim kurumlarının görüşü alınmamaktadır.

Daşöz (1995)'de de belirtildiği gibi Çevre Bakanlığı esas olarak çevre standartlarını ve politikalarını başka ülkelerden kopyalamadan ülke şartlarına göre tespit eden, bunların hukuk kuralları haline dönüşmesini sağlayan, yerel yönetimlere eğitsel ve teknik yardım yapan, çevre konusundaki gelişmeleri ve teknolojileri takip eden ve bunların yerel yönetimler ve sanayi sektöründe kullanılmasını sağlayan, politikaların ve standartların uygulanmasında görev yapan yerel yönetimleri denetleyen bir konumda olmalıdır.

Ülkede çevre konusunda duyarlı bir kamuoyu oluşmuş olmasına rağmen çevresel sorunların önlenmesi yolunda kamuoyunun isteklerini yeterli ölçüde karşılayabilecek bir siyasal irade oluşturulamamıştır. Çevresel ilke, hedef ve

politikaların gerçekleştirilebilmesi, programlanabilmesi ve planlamalar için gerekli mali kaynağı Çevre Bakanlığı oluşturmamıştır, Yaşamış (1994b).

Çevre problemlerinin çözümünde, başka ülkeler, diğer bölümlerde incelendiği gibi baskı ve emirsel uygulamalar yerine teşvik ve özendirme yaklaşımı ile çalışmalar yapmaya başlamış olmalarına rağmen daha Türkiye’de emirsel yaptırımlar bile uygulanamamaktadır.

Çevre Bakanlığı yeni teşkilatlanmakta olması nedeni ile daha modern bir yapıda teşkilatlanabilme şansına sahiptir. Fakat kurulduğu andan beri izlendiği kadarı ile klasik anlayışın dışına çıkamamaktadır. Her ne kadar Bakanlığın bütçesinin azlığı veya yeterli kaynakların bulunamadığı gibi görüşler belirtiliyor olsa da bu kısıtlı olduğu belirtilen kaynakların daha akılcı ve yapıcı tarzlarda kullanılması mümkündür.

Yeterli teknik ve idari alt yapıya sahip olamaması nedeni ile yönetim kademelerinde ve alt kademelerde sadece kadrolaşma ve şişkin eleman varlığı için eleman alımları yapılarak, konu ile ilgili olmayan mesleklerden elemanlarla işler idare edilmeye çalışılmakta veya yönetim aksaklıkları nedeni ile konu ile ilgili ve bu konuda yararlı olabilecek elemanların kenarda kalmalarına veya işten uzaklaşmalarına neden olunmaktadır. Eleman alımlarının hangi şartlara göre yapıldığı belli değildir. Örneğin, dünyanın sayılı kalabalık merkezlerinden olan İstanbul gibi bir yerleşim merkezindeki İstanbul Çevre İl Müdürlüğü’nde yaklaşık 15 teknik eleman günün şartlarının çok altında bir maaşla (2 yıllık Sözleşmeli Mühendislerin, 1996 yılı Ocak ayı itibarı ile aylık maaşı;13.500.000TL) gönüllülük esasına dayanarak çalışmaktadır. Böyle bir durum karşısında elemanların bile çevreyi düşünemeyecekleri ortadadır.

Çevre Bakanlığı çıkarttığı yönetmeliklerin iyi uygulanabilmesi için ilk olarak teşkilatına hizmet içi eğitim ve daha sonra yönetmelikle ilgili diğer kurum ve kuruluşlara eğitim vermesi gerekmektedir. Çıkartılan yönetmeliklerin nasıl uygulanacağı tam olarak anlaşılamamakta olduğu için çoğu zaman hiç uygulanmamaktadır. Bu yönetmelikleri uygulayan yükümlülerde genelde gönüllü veya başka zorlama güçleri baskısında oldukları için uygulamaktadırlar.

Çevre Bakanlığı teşkilatının yetersizliğine rağmen icracı bakanlık konumunda durmak için inat etmektedir. Halbuki mevcut konumu ile sadece tavsiyeci olması çok daha doğru olacağı gözlemlenmektedir. Taşra teşkilatı elemanlarınca yapılan incelemelerde hiçbir sağlıklı sonuç elde edilememektedir. Çünkü yapılan her türlü inceleme yükümlü tesisin herhangi bir kuruluşa yaptırtacağı analizlere bağlı olmaktadır ve bunun güvenilirliği de tartışılır bir konudur.

Çevre Bakanlığı'nın kuruluşu ile ilgili kanuna göre illerde oluşturulan İl Mahalli Çevre Kurulları, görünüşü itibarı ile koordinasyonun sağlanması ve tesislerin yatırımı ve işletilmesi safhasında çevre ile ilgili konularda diğer kurum ve kuruluşların görüşlerinin alınması ve il bazında özel kararların oluşturulması amacı ile çalışmaktadır. Bu sistem yerinden idarenin iyi bir örneği olabilme şansına sahip iken kararlarını uygulatamama ve denetleyememe problemleri ile karşı karşıyadır. Ayrıca gündem konuları Valilik tarafından belirlenmekte ve onaylanmakta olup yürütme de aynı makam tarafından yapılmaktadır.

7.2. Yeni Yönetim Modeli İçin Öneriler

Türkiye'nin Bölüm 2'de anlatılan tanımlamalara göre acil önlemler alması gerekmektedir. Bunun için yapılması gereken yeni bir teşkilatlanmanın oluşturulması ve güçlü mali kaynakları olan etkili ve yetkili sistemlerin meydana getirilmesidir. Toplum ahlakının geliştirilerek insanlara iyi eğitim verilmesi gerekliliği, en mükemmel yönetim biçimleri oluşturulsa bile işleminin sağlanabilmesi için ilk şart olarak görülmektedir. Bu nedenle ilk olarak eğitim sisteminde toplum ahlakı konusunun geliştirilmesi gerekmektedir. Türkiye idaresinde daha demokratik bir yaklaşım olan bölgesel idare sistemlerine geçilmesi gerekliliği de tartışılmalıdır. Çevresel yönetim biçiminde ise planlamanın da içine katıldığı bir bakanlık teşkilatının oluşturulması gerekmektedir.

Bunun için oluşturulan yeni Bakanlığın organizasyon şekli değişmektedir ve yeni sistem Şekil 7.1.'de verilmiştir. Organizasyon oluşturulurken Bölüm 6.'da anlatılan Belçika'nın Flander Bölgesel idaresinin yapısı, Danimarka Çevre Bakanlığı ile Almanya Çevre Bakanlığı'nın yapılarından yararlanılmıştır.

Teşkilat 2 ana hizmet birimini içerecektir. Birincisi Planlama Genel Müdürlüğü, diğeri Çevre Genel Müdürlüğü'dür. Müdürlükler için önerilen idari yapı Şekil 7.2. ve

Şekil 7.3.'de verilmiştir. Genelde atanan Bakanlar konu ile tam ilgili olmadıkları veya belirli süreler içinde değiştikleri için Bakana sürekli danışmanlık yapacak bir birim oluşturulmuştur. Bu birim sadece profesyonel çalışan ve üniversitelerden konu hakkında bilgiye sahip teknik elemanlar oluşacaktır.

Diğer getirilen bir yenilik ise Bakanlığa bağlı Çevre Koruma Ajansı'nın oluşturulmasıdır. Ajansın başlıca görevi üniversitelerle birlikte araştırma ve geliştirme çalışmaları yapmak ve araştırmaları koordine ederek, Türkiye genelinde sürekli data toplaması yapmak ve yapılan denetimlerle ilgili bilgileri incelemek olacaktır.

Oluşturulan yeni birimlerden biri de Stratejik Alan Planlama Birimidir ki bu çok özel planlama gerektiren, turistik yöreler veya yapılaşma talebinin fazla olduğu yöreler ile ilgilenecektir. Çevresel Yatırım Birimi, ulusal çapta yatırımları hem koordine edecek hem de destek sağlayacaktır. Ayrıca bu birim acil risk anları için gerekli teçhizatlarla donatılacaktır.

Önerilen Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın Acil Görevleri;

- Çevresel idare birimlerinin görev yapacağı bölgelendirme sistemi oluşturulacaktır,
- Oluşturulan bakanlık çerçevesinde Türkiye'de hiçbir şekilde yapılmayan alan kullanımı planlaması acil olarak yapılacaktır,
- Türkiye durum envanteri hazırlanacak ve envanter sonuçlarına göre ulusal politikalar üretilecektir.
- Tercüme olarak getirilen bütün yönetmelikler o güne kadar taraf olunan uluslararası sözleşmelere de uygun bir şekilde oluşturulan bölgeler bazında yenilenecektir.

Avrupa yıllardan beri gelişen yapısı ile kendisi için en iyi olan sistemi oluşturmuştur. Hemen hemen bütün ülkelerde dikkat çeken en önemli unsurlardan biri bölgesel yönetim sistemlerinin oluşturulmuş olmasıdır.

Yeni yönetim sisteminde ilk olarak bölgesel idareler teşkilatlandırılacaktır. Oluşturulacak bölgelerin daha fazla havza bazında olmasına dikkat edilecektir.

Planlama ve Çevre Bölge İdaresi olarak adlandırabileceğimiz bu birimlerin başında Planlama ve Çevre Bakanlığı tarafından atanmış bir idareci bulunacaktır. Şu anda mevcut bulunan Çevre İl Müdürlükleri kaldırılarak yerel yönetimlerin çevresel yetkileri attırılacaktır. Yerel yönetimlerin kontrolleri ilçe belediyeleri için Kaymakamlıklarca, Büyükşehir Belediyeleri için Valilikçe yapılacaktır. Görevlerin işleyiş şemaları Şekil 7.4. ve Şekil 7.5.'de verilmiştir.

Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın Bölge birimleri kendi bölgeleri ile ilgili planlamaları yapacaklardır. Bu planlamalarda,

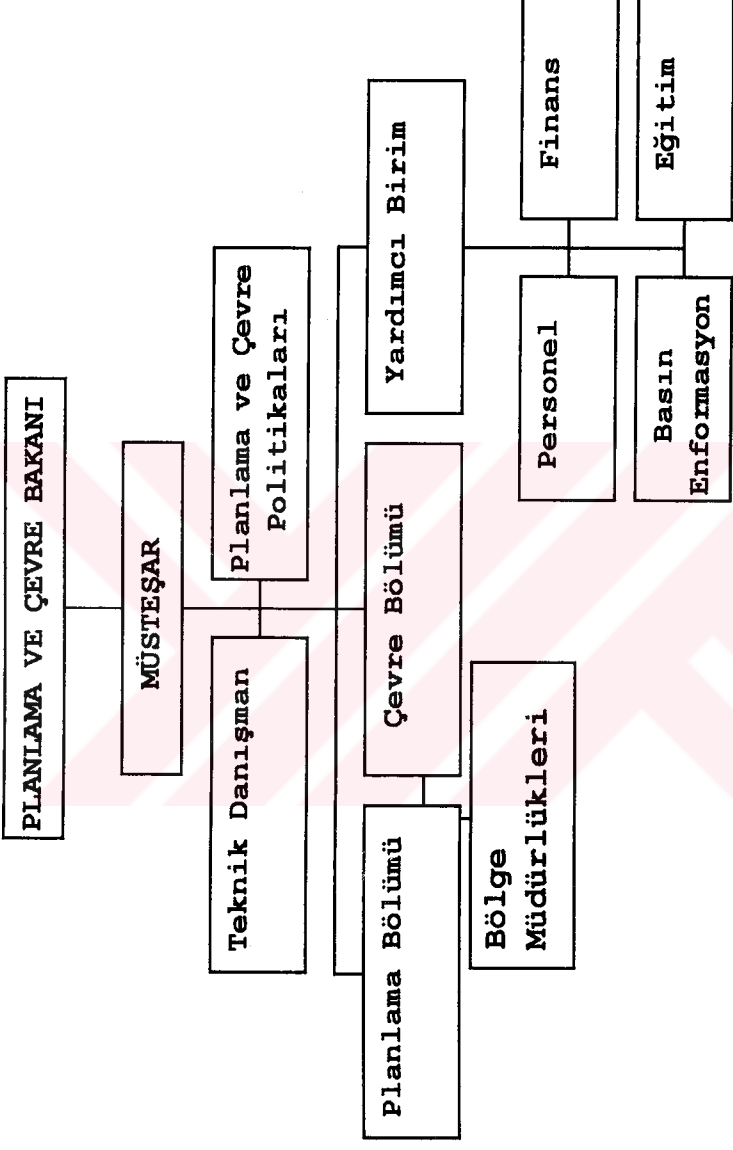
- yerleşim alanı,
- sanayi alanı,
- yeşil alanlar, ormanlar,
- tarım alanları,

belirlenecektir. Belirlemeler Bölge idaresince yapılacak ve oluşturulacak olan komisyonlarca incelenecektir. Komisyonlarda, ilgili Valiler, DSİ Bölge Müdürlüğü, İller Bankası Bölge Müdürlüğü, Üniversiteler, Bayındırlık Müdürlüğü, Tarım ve Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü, Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, Ulaştırma Bölge Müdürlüğü, İlgili Belediyeler, Kültür Müdürlüğü, Turizm Müdürlüğü, İl Jandarma Komutanlığı, İl Özel İdare Müdürlüğü, Karayolları Bölge Müdürlüğü, TEK Müdürlüğü ve yeni kurulacak Planlama ve Çevre Bölge Müdürlüğü birimlerinden katılacak en üst yetkili (teknik kurumlardan katılımcının teknik olması şartı ile) temsilciler bulunacaktır.

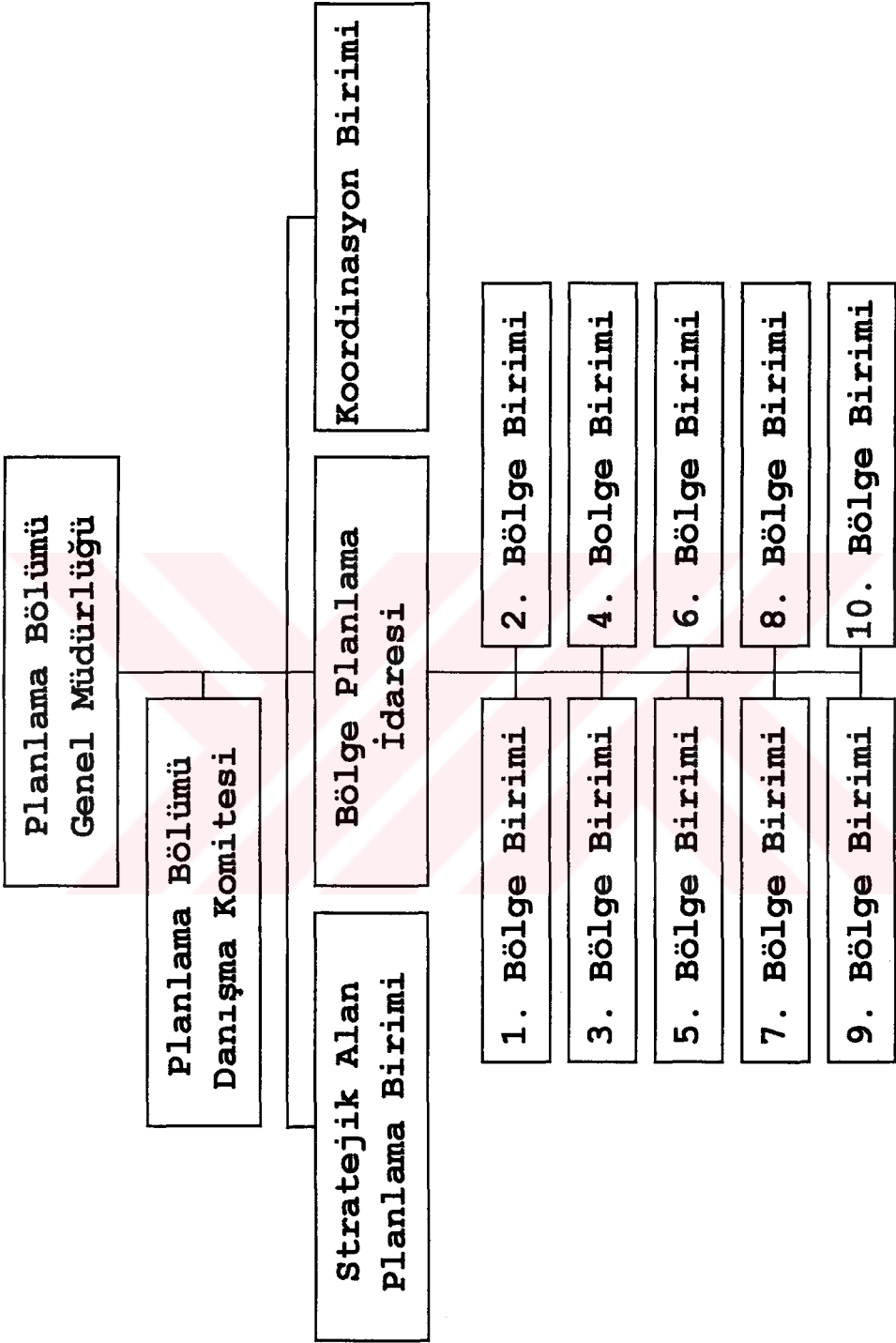
Komisyonun incelemesinden sonra planlar 3 ay süre ile halkın itirazına açılacak ve itirazlar ilk olarak Bölge İdaresine yapılacaktır. İtirazların değerlendirilmesi Planlama ve Çevre Bakanlığı merkez teşkilatındaki uzmanların da katılacağı bir kurulca yapılacaktır.

Planlar, Planlama ve Çevre Bakanlığı'nca incelendikten sonra onaylanacak ve tüm Bakanlıklara ve İl idarelerine gönderilecektir. Valilik planların yerel yönetimlerce uygulanmasını kontrol edici birim olarak görev yapacaktır. Kontroller aynı zamanda Valiliğin emrinde çalışan tüm Bakanlıkların İl Müdürlükleri tarafından da bakanlıkların direktifi çerçevesinde yapılıyor olacaktır. Planlar üzerinde revizyon yapılamıyacaktır.

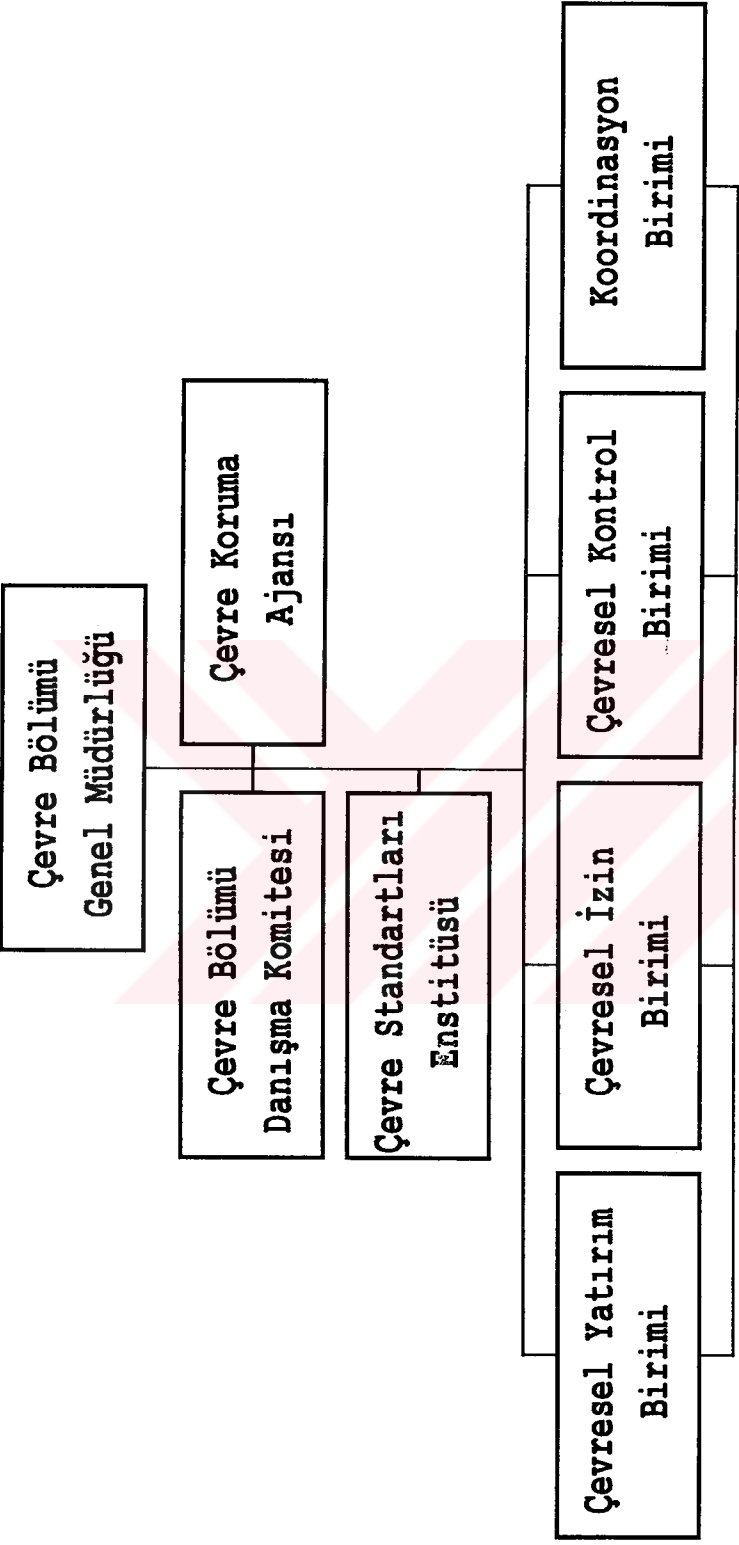
PLANLAMA VE ÇEVRE BAKANLIĞI

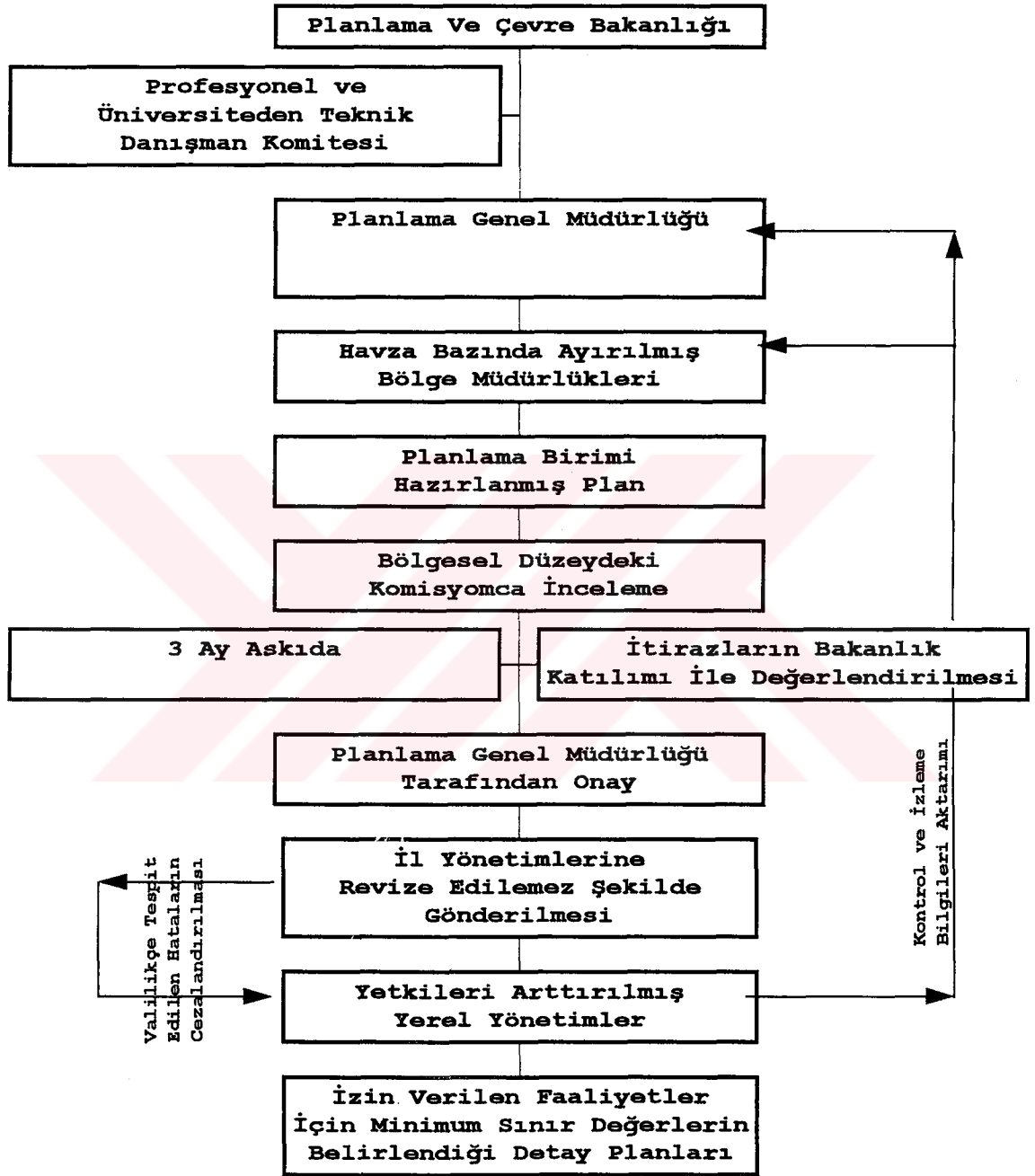
Şekil 7.1. Planlama ve Çevre Bakanlığı İdari Yapısı

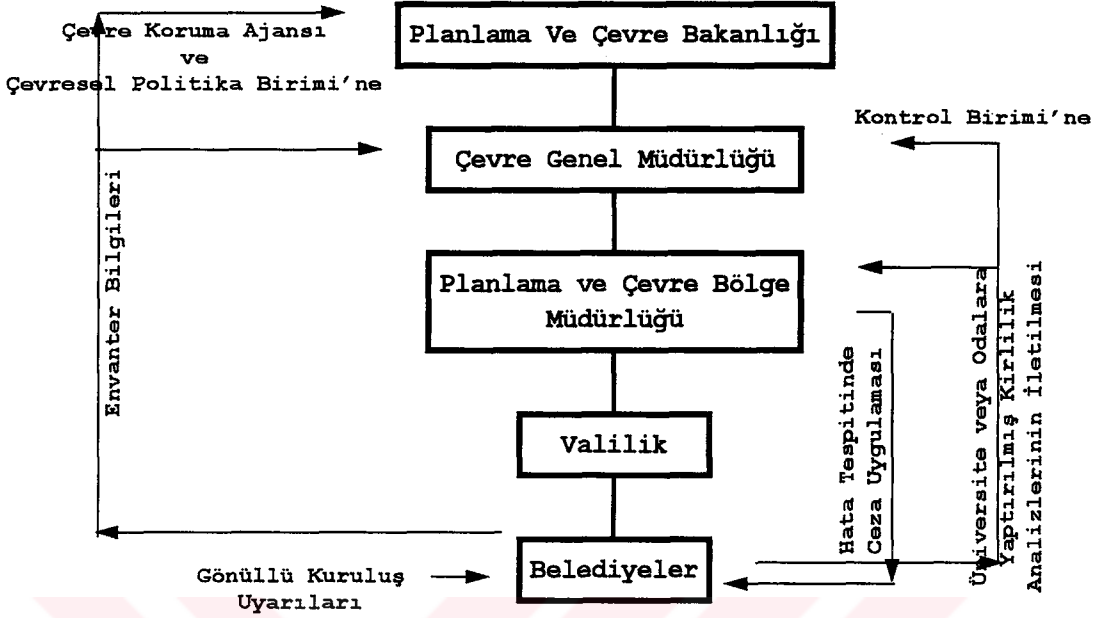
Şekil 7.2. Planlama Bölümü İdari Yapısı

Şekil 7.3. Çevre Bölümü İdari Yapısı

Şekil 7.4. Planlama Sisteminin İşleyiş Şekli

Şekil 7.5. Çevresel Kontrol Sisteminin İşleyiş Şekli

Büyükşehir Belediyeleri ve İlçe Belediyeleri kendi aralarında koordineli çalışma ile alanlar üzerinde izin verilen faaliyetlerin belirtildiği, yerleşim, orman, sanayi gibi, detaylı çalışmalar yapacaklardır. İlçe Belediyeleri, alanları dahilinde, Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın getirmiş olduğu yönetmelik değerlerinden daha sıkı limitler belirleyebilecekler ve her alan için Danimarka sistemindeki gibi üzerinde müsaade edilebilir limit değerlerin belirtildiği özele indirgenmiş planlar hazırlanacaktır. Limitlerin kontrolünü yerel belediyeler yapacaktır.

Gönüllü kuruluşlarında katıldığı Türkiye genelinde bir envanter çalışması yapılacaktır. Çalışmanın sağlıklı olması için ellerinde data bulunan bütün kuruluşlar kendi içlerinde görevlendirecekleri elemanlara Planlama ve Çevre Bakanlığı tarafından hazırlanmış disketlerdeki formatları doldurtacaklar ve Planlama ve Çevre Bölge Müdürlüklerine göndereceklerdir. Bu müdürlüklerde il düzeyinde belirlenen en çarpıcı unsurların tespiti yapıldıktan sonra merkezin

Planlama ve Çevre Politikası bölümü ile Çevre Koruma Ajansı tarafından kullanılmak üzere Bakanlığa gönderilecektir.

Bütün envanter sonucunda ülke ihtiyaçları doğrultusunda politikalar ve eylem planları üretilcektir. Üretilcek politikaların oluşturulması konusunda, Bölüm 6'da anlatılan Avrupa Topluluğu Beşinci Çevre Programı iyi bir örnek teşkil edebilir.

Buradaki gibi hedef sektör belirlenmesi yapılırsa, sanayi, tarım, ulaştırma, turizm ve enerji ve yerleşim birimleri konularında politikalar üretilcektir. Politika üretilmesi esnasında görev yapacak danışma kurumları oluşturulacaktır. Sanayi ile ilgili olarak Tablo 2.18'de verilen %10'luk deşarj izni bulunması veya Tablo 2.16'da verilen endüstrilerden atmosfere bırakılan emisyon miktarının azaltılması için çalışmalar yapılacaktır. Sanayi Bakanlığı ile ortak çalışılacak ve özellikle onlara çevre konusunda ilk eğitim verildikten sonra organize sanayi bölgeleri ile ilgili çalışmalar yapılacaktır.

Bütün çalışmalar gönüllülük esasına bağlı olarak teşvik edilecektir. Aynı zamanda vergilendirme sisteminde de yapılacak yeniliklerle çevresel harcamalar ile ilgili belirli bir teşvik sistemi oluşturulacaktır. Gönüllülük esasının süistimali durumunda ise şu anda mevcut cezalardan çok daha ağır cezalar uygulanacaktır. Oluşturulan politikalar çerçevesinde kontrolleri İngiltere sisteminde anlatıldığı gibi bir kontrol birimi yapacaktır. Kontroller kesinlikle tek tek tesislerin kontrolü biçiminde olmayacaktır. Bu birime her 3 ayda bir tüm Bölge Müdürlüklerinden bilgi aktarılacaktır. Bölge Müdürlüklerine ise tüm belediyeler, yaptıkları kontrollerle ilgili detaylı bilgileri her ay göndereceklerdir. Şüpheli görülen durumlarda belediyeler Bölge Müdürlüklerince incelenecektir. Hatalı durumlarda, (ilçe idareleri veya il idareleri, kaymakamlık veya Valilik tarafından da tespit edilmiş olabilir) belediyelere cezai işlem uygulanacaktır. Bölge müdürlükleri bu cezayı miktarına bağlı olarak anında tahsil edebileceklerdir.

Tesislerin kontrolünde bulunan eksiklikler nedeni ile verilecek cezalarda ahlaki yönden geliştirilmiş belediye ekiplerince tahsil edileceği gibi belirli miktardan sonrası için kaymakamlık bu tahsili yapacaktır. Bütün tahsilatlar belirlenecek oranlara göre Bakanlık, Bölge Müdürlükleri, İl veya Kaymakamlık ve Belediyeler arasında paylaşılacaktır.

Gönüllü kuruluşların bu konudaki tespitleri de dikkate alınacak ve bu kontrol mekanizmasının geliştirilmesi sağlanacaktır. Çevresel ödül ve deşifre sistemleri geliştirilerek kamuoyu bilinçlendirilecektir.

Tarım ile ilgili politikalar da çok önemli yer tutmaktadır. Tablo 4.9. ve Tablo 4.10.'da belirtildiği gibi Avrupa'daki tarımda kimyasal maddelerin, özellikle kuzey bölgelerin tarıma elverişsiz olmasından dolayı aşırı kullanılması, sularda ötrofikasyonun ve kirlenmenin meydana gelmesine neden olmuştur. Türkiye için de aynı problemler gözlemlenmektedir. Tarım Bakanlığı ile ortak çalışmalar içinde ilk olarak çiftçi eğitimi programları uygulanacaktır. Şekil 4.12.'de belirtilen duruma göre ormanları yeniden yetiştirme oranımız, kesme oranımızın çok altındadır. Bu nedenle gönüllü kuruluşların yardımları ile ormancılık faaliyetlerinin geliştirilmesi ve yangınlardan korunma sistemlerinin geliştirilmesi, Orman Bakanlığı ile hazırlanacak bir ortak program dahilinde sağlanacaktır.

Ulaştırma sektörü için mutlaka yatırımlarda düzgün bir Çevresel Etki Değerlendirmesi prosedürü uygulanacaktır. Ulaştırma Bakanlığı ile ortak çalışmalar yapılarak üç tarafı denizlerle çevrili ülkemiz için deniz taşımacılığının artırılması ve daha fazla tren yolları yapılması programları hazırlanacaktır. Şehirler içindeki taşımacılık anlayışı değiştirilecek ve belediyelerin metro sistemleri yapmaları ve raylı sistemlerle bağlanmış, şehir dışında uydu şehir oluşturulmasının programları, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi veya Emlak Bankası gibi kuruluşlarla ortak biçimde hazırlanacaktır.

Turizm konusunda çalışmalar özellikle turistik yörelerdeki mevsimlik yoğun nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması sırasında kirliliğin önlenmesi için arttırılacaktır. Kurulan oteller ve tesislerin tamamının şartsız arıtma tesisi yapması ve suları geri kazanması sağlanacaktır. Katı atıklar içinde belediyeler arası toplu çözümler geliştirilecektir.

Enerji konusunda pek şanslı bir durumda olmamamız nedeni ile israfın azaltılması için Enerji Bakanlığı ile ortak çalışmalar yapılacaktır. Özellikle termik santrallerin yerseçiminde yaşanan olumsuzlukların yeniden yaşanmaması için ÇED prosedürünün çok dikkatli uygulanması gerekmektedir. Bu konudaki endişeler bir alan planlaması yapıldıktan sonra zaten kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Kurulan tesisler için bütün arıtma sistemlerinin tam olarak yerine getirilmesi çalışmaları

yapılacaktır. Isınma amaçlı kullanım için doğal gaz sistemi yanında iyi kaliteli kömür kullanımı ve baca gazı arıtma sistemlerinin uygulanabilirliği arttırılacaktır.

Yerleşim yerleri ile ilgili bütün sorunların çözümleri, yetkileri arttırılan yerel yönetimlere bırakılacaktır. Planlama ve Çevre Bakanlığı içinde oluşturulacak koordinasyon birimi ile altyapı yatırımları konusunda ortak çalışmaların yapılması sağlanacaktır. Merkezden idare sistemi tamamen hatalı bir uygulamadır. Yerel yönetimler bütün çevresel kontrollerden sorumlu olacaklardır. Gerekli durumlarda Bakanlık kredi sistemi ile destekte bulunacaktır.

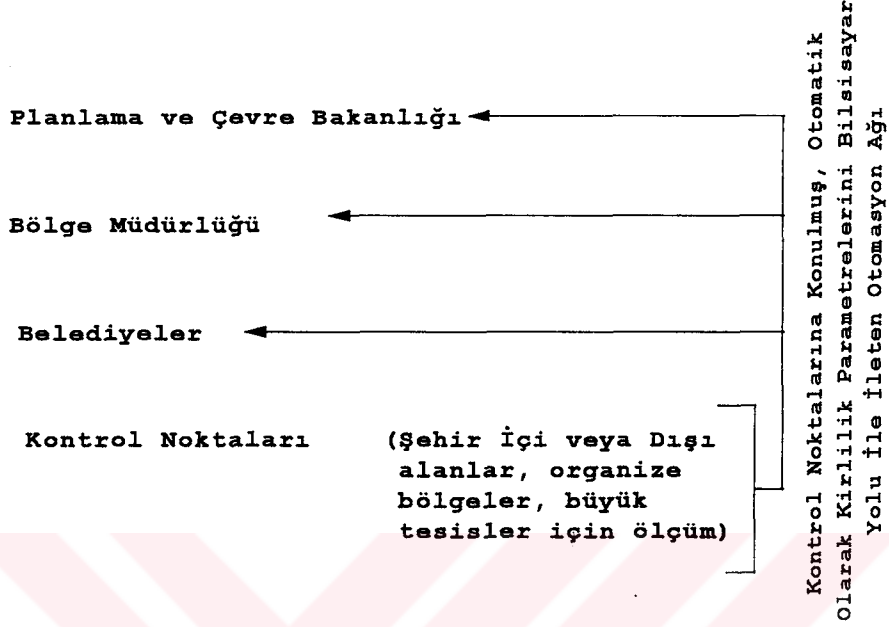
Yapılacak tesisler için sınıflandırılma durumuna göre çevresel etki değerlendirmesi uygulanacak çok büyük boyutta olanlar için Planlama ve Çevre Bakanlığı'nın izin birimi devreye girecektir. Tesislerin tüm izinlerini belirlenmiş sınıflara göre yerel yönetimler verecektir. Daha üst sınıftaki çevre ile ilgili izinler ise Bölge Müdürlükleri tarafından verilecektir.

Yapılan planlamalarda artık dolmuş olan Marmara Bölgesi gibi bölgelerde sanayi kurulmasını önlemek amacı ile özel tedbirler getirilecektir. Bu tedbirler yüksek vergilendirme ve sıfır emisyon biçiminde olabilir. Bölgeler arası gelişmişlik farkının giderilmesi amacı ile de teşvik ve vergilendirme sistemlerinde düzenlemeler yapılacaktır. Raylı sistemle taşımacılığın kolaylaştırılması biçiminde özendirmeler yanında planlama safhasında sanayi bölgesi seçilmiş kısımlarda yapılacak hertürlü yatırımın arıtma prosesleri kurulmasında belirli bir devlet katılımı sağlanacaktır.

Standartlar konusunda yaşanan sıkıntıların giderilmesi için ülke ihtiyaçlarını karşılayan standartların geliştirilmesi ve sürekli güncelleştirilmesi gerekmektedir. Konu ile ilgili Planlama ve Çevre Bakanlığı bünyesinde bir Çevre Standartları Enstitüsü kurulacaktır. Üniversitelerin danışmanlığı sağlanacak ve diğer ilgili kuruluşların belirledikleri standartlar da göz önüne alınacaktır.

Geliştirilen sistem içerisinde gelecek için daha oturmuş bir Bakanlık yapısına sahip olunacağından ilave sistem değişiklikleri daha kolay yapılacaktır. Çevre konusuna aktarılan mali imkanlar geliştikçe daha otomatik sistemlerin kurulması sağlanacaktır. Kirletici merkezlere veya kritik yerlere kurulacak otomatik kirlilik ölçüm cihazları ile kirliliklerin tespit edilmesi ve bu bilgilerin direkt olarak ölçüm cihazlarının bağlı olduğu bilgisayarlar yardımı ile belediye, ilgili Bölge Müdürlüğü,

Planlama ve Çevre Bakanlığı'na iletilmesi sonucunda daha verimli ve hızlı kirlilik tespitleri yapılmış olacaktır. Bu konu ile ilgili geliştirilen sistem şeması Şekil 7.6. 'da verilmiştir.

Şekil 7.6. Kirlilik Tespit Ağı Şeması

7.3. Sonuç

Bu araştırmaya göre, Türkiye'de çevresel yönetim yeni yapılaşmaya başlamakla birlikte daha etkili bir biçimde organize olması gerekmektedir. Tüm ülke idaresinde Bölgesel yapıların oluşturularak bazı görevlerin bu birimlere devredilmesi ve Avrupa Beşinci Çevre Planı'nda Topluluğun bazı geri kalmış ülkeleri için belirtildiği gibi Türkiye'de de devletin ekonomik teşebbüslerden elini çekmesi ve başta eğitim politikasında olmak üzere toplu değişikliklere girmesi gerekmektedir.

Ekonomik gelişmenin olmadığı şartlarda hayat standardının artmasından söz edilemez. Avrupa Topluluğu'na girmek istediğimiz bu günlerde, alınacak kararların uygulanabilir olması ve özellikle Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'nin önüne çıkacak çevresel zorlamaların kolaylıkla çözümlenebilmesi için bazı değişikliklerin yapılması zorunluluğu doğmuştur. Gelişme süreci içerisinde ülkemizin insanları için ödenmesi zor bedellerin yaratılmaması, çevresel düşünce tarzının mecburiyetçilikten çıkartılıp bilinçli bir şekile dönüşmesi ile sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ARAT, Z., Çevre Yönetimi, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 5, (1995)
- B:M.; The Environment in Europe and North-Amerika: Annotated Statistics 1992, United Nations, (1992)
- BAŞ, M., Sanayi İşletmeleri ve Çevre Sorunları, Çevre'89 Beşinci Bilimsel ve Teknik Çevre Kongresi, (1989)
- BROWN, L.R., Dünya'nın Durumu, Worldwatch Enstitüsü Raporu, (1991)
- ÇAĞLAR, Y., Türkiye Çevre Sorunları Atlası, (1995)
- Çevre Bakanlığı, Seçilmiş Çevre Konularında Türkiye Raporu, (1991)
- Çevre Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, (1993)
- Çevre Bakanlığı, 2. Çevre Şurası Çalışma Belgesi, (1994)
- Çevre Bakanlığı, Çevre Notları, (1995)
- DALES, J.K., Çeviri; TÜRKÖZ, İ.O., Çevre Sorunlarının Hukuki ve Ekonomik Temelleri,
- DAŞÖZ, İ., Çevre Yönetiminin Hukuksal ve Kurumsal yapısı Üzerine Değerlendirmeler, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı 5, (1995)
- DEMİR, A., Türkiye'de Su Kaynakları'nın Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (1994)
- DEMİRER, M.A., Sürdürülebilir Kalkınma, Güvenlik ve Ekopolitika, TÇSV Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Tebliği, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, (1989)
- DERİNKÖK, C., AT ve Türkiye'nin Çevre Politikaları ve Bu Politikaların Getirdiği Ekonomik Yükler, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (1994)
- DOĞAN, O., En Büyük Çevre Sorunu Erozyon, Yeni Türkiye Dergisi, (1995)
- DİE, Türkiye'de Çevre İle İlgili İstatistikler (1991)
- DİE, Sayılarla Türkiye, (1995)
- E.C. European Community Environment Legislation, Volume 1, General Policy, Commission of the European Communities, Directorate-General XI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, (1992)

E.C., Administrative Structure For Environmental Management in the European Community, Commission of the European Communities, Directorate-General XI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, (1993a)

E.C., Towards Sustainability, Commission of the European Communities, Directorate-General XI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, (1993b)

EROL, A., Türkiye’de Su Kalite Yönetimi İdari ve Yasal Yapı, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (1993)

FISUNOĞLU, M.H., Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi, TÇSV Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Tebliği, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, (1989)

GÜRPINAR, E., Kent ve Çevre Sorunlarına Bir Bakış, (1993)

IKV: Çevre Sorunları, Avrupa Toplulukları ve Türkiye Politikalarının Karşılaştırmalı İncelenmesi, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, (1990)

KAÇAR, B., Türkiye’de Çevre Korumacılıkta Devletin Rolü, Türk Devletleri Arasında 2. İlim İşbirliği Konferansı Tebliği, İ.T.Ü., (1993)

KIŞLALIOĞLU, M., BERKES, F., Biyolojik Çeşitlilik, Türkiye Çevre Vakfı Yayını, (1992)

KOCASOY, G., Deniz Kirliliği, BÜ; Çevre Bilimleri Enstitüsü, (1993)

KOR, M., ÖZTÜRK, İ., BORAT, M., Çevre Kirlenmesinin Tarihi Gelişimi, İnsan ve Çevre Sempozyumu Tebliği, İnsanlığa Hizmet Vakfı Yayınları, (1992)

MEŞHUR, M., Çevre Duyarlı Planlama, Yeni Türkiye Dergisi, (1995)

OECD, Türkiye’de Çevre Politikaları, Paris, (1992)

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Mevzuatı,

SAMSUNLU, A., Advance Watewater Treatment Ders Notları, (1995)

SEN, E., Çevrenin Korunmasında Türkiye’deki Örgütlenme ve Bu Örgütlerin Görevleri ile Yetkileri, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 10 (1995)

SOMARSEN, S., Olağan Ülkeden Olağanüstü Ülkeye Çevre ve Siyaset, Metis Yeşil Kitaplar, (1993)

SÖS Akdeniz Bürosu, Alternatif Enerji Kaynakları Toplantı Tebliği, (1990)

T.C. Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği, Çevre ve Yargı

TÇSV, Ortak Geleceğimiz, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, (1987)

TÇSV, Türkiye’nin Çevre Sorunları, (1995)

TEMA, Türkiye’nin Sessiz Krizi: Erozyon; Yeni Türkiye Dergisi, (1995)

TORTOP, N., Mahalli İdareler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, (1986)

TUNA, M., Atıksu Arıtma tesisleri Maliyeti İndeksi ve Debi Maliyet İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (1995)

Türk Çevre Mevzuatı, Türkiye Çevre Vakfı (1992)

TÜSİAD, AT Çevre Politikaları ve Uygulamaları, (1990)

UĞURLU, A., Pervan, T., Avrupa Topluluğu Çevre Politikaları ve Türkiye'nin Bu Sürece Katılımı, Çevre ve Mühendis Dergisi, TMMOB Çevre Müh. Odası, (1996)

ÜZÜLMEZ, M., Temel Çevre Politikaları ve Yasal Düzenlemeler, (1993)

YASED, Ekonomik Büyüme ve Çevre Korunması, Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği, (1991)

YAŞAMIŞ, F.D., Çevresel Yönetim ve Planlama, (1989)

YAŞAMIŞ, F.D., Çevre Yönetiminin Kurumsal Temelleri, Türk İdare Dergisi, Sayı 403, (1994a)

YAŞAMIŞ, F.D., Çevre Yönetimi, İkinci Çevre Şurası Tebliği, (1994b)

YAŞAMIŞ, F.D., Çevre Yönetiminin Temel Araçları, (1995)

ÖZGEÇMİŞ

Nevin ÖZTÜRK, 1972 yılı Samsun doğumludur. Samsun Ondokuz Mayıs Lisesi'ni 1988 yılında bitirmiş, aynı yıl girdiği Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nden 1992 yılında mezun olmuştur. 1994 yılında İ.T.Ü. Çevre Mühendisliği Bölümü'nde başladığı Yüksek Lisans eğitimine devam etmektedir.

Mayıs 1993 tarihinde Çevre Bakanlığı, İstanbul İl Müdürlüğü'nde Çevre Mühendisi olarak göreve başlamış ve Mart 1996 tarihine kadar bu görevine devam etmiştir.

03.04.2023